LIETUVOS MOKSLAS

SCIENCE AND ARTS OF LITHUANIA

AKADEMIKAS

Adolfas Jucys

LIETUVOS MOKSLAS

SCIENCE AND ARTS OF LITHUANIA

AKADEMIKAS ADOLFAS JUCYS

Knygos elektroninėje kopijoje yra praleisti tušti puslapiai,
o prastai atspausdintos nuotraukos pakeistos tomis pačiomis,
bet kokybiškesnėmis.

2004

47 knyga

2004 47 knyga

UDK 53(474.5): 929 Jucys

Ak-09 Akademikas Adolfas Jucys
100-ojo gimtadienio proga. Gyvenimas. Darbai. Bibliografija

* * *

Knyga išleidžiama Lietuvos Respublikos Vyriausybės lėšomis
(2004 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 338).

* * *

Knygos parengimo ir išleidimo redakcinė komisija:
Zenonas Rokus RUDZIKAS (pirmininkas), Gediminas JUCYS,
Romualdas KARAZIJA (sudarytojas),
Algimantas LIEKIS (vyriausiasis redaktorius), Alina MOMKAUSKAITĖ

* * *

Tekstus iš anglų ir rusų kalbų vertė Alina MOMKAUSKAITĖ.
Redagavo: Alina MOMKAUSKAITĖ ir dr. Juozas MISEVIČIUS.
Grafinis dizainas Aleno RADVILOS.
Kompiuteriu rinko Gražina IVANAUSKIENĖ ir Tatjana GOLUBOVSKAJA.

Nuotraukos iš Lietuvos MA bibliotekos rankraščių skyriaus A.Jucio fondo,
akad. A.Jucio memorialinio archyvo, Lietuvos centrinio valstybės archyvo Vaizdo
ir garso dokumentų skyriaus, G.Jucio asmeninio archyvo.

Leidžia PĮ "Lietuvos mokslo" redakcija: Gedimino pr. 3, 21 k., Vilnius.
Tel. 2613652, mob. tel. 865210160, el. paštas: liekis@ktl.mii.lt.
Spausdino AB "Spauda", Laisvės pr. 60, Vilnius. Užsakymo Nr. 1924
SL 154. 2004 08 25
Kaina sutartinė

ISSN 1392-4044
ISBN 9986-795-18-4

TURINYS

PRATARMĖ

Žvelgdami į akademiko Adolfo Jucio darbus iš jo šimtmečio perspektyvos, galime teigti, kad jis buvo vienas iš žymiausių XX a. Lietuvos mokslininkų ir mokslo organizatorių. Jo monografija, parašyta kartu su mokiniais J.Levinsonu ir V.Vanagu, susilaukė net trijų leidimų anglų kalba ir yra ligi šiol plačiai naudojama ne tik atomo fizikos, bet ir gretimose srityse. Pirmasis A.Jucio 1939 m. anglų kalba paskelbtas straipsnis tebėra aktualus ir po pusės amžiaus: jis, kaip klasikinis darbas, per pastarąjį dešimtmetį buvo cituotas daugiau kaip 40 kartų. A.Jucio gautos daugiakonfigūracinės lygtys pagrindė vieną iš efektyviausių, plačiai naudojamų atomo teorijos metodų. Jis su mokiniais pirmasis įrodė porinių koreliacijų atomuose svarbą. Tie ir kiti reikšmingi rezultatai rodo, jog A.Jucys įėjo į atomo fizikos istoriją kaip vienas iš daugiaelektronių atomų teorijos kūrėjų. Parengęs beveik pusšimtį mokslų kandidatų (dabar – daktarų), jis sukūrė vieną iš gausiausių ir žinomiausių mokslinių mokyklų Lietuvoje: jo mokiniai ir mokinių mokiniai sėkmingai dirba daugelyje teorinės fizikos sričių – nuo elementariųjų dalelių ligi radiofizikos. Labai svarbiu Lietuvos mokslui pokario – svarbiausių krypčių formavimo – laikotarpiu A.Jucys, eidamas atsakingas Lietuvos mokslų akademijos skyriaus akademiko sekretoriaus, Fizikos ir matematikos instituto direktoriaus ir kitas pareigas, daug prisidėjo ne tik prie fizikos, bet ir prie kitų mokslų sparčios plėtotės Lietuvoje. Jo rūpesčiu dar 1962 m. buvo įkurtas pirmasis mūsų respublikoje skaičiavimo centras, kuriame veikė kompiuteris, tada vadintas didžiąja elektronine skaičiavimo mašina.

Po ankstyvos prof. A.Jucio mirties buvo išleisti jo „Rinktiniai raštai“ [422], literatūros rodyklė [842] ir biografija [953]. Pateikiamame leidinyje spausdinami pirminiai šaltiniai – įvairūs dokumentai iš jo archyvo, atsiminimai, neskelbti ar sunkiai prieinami straipsniai, apibūdinantys įvairiapusę A.Jucio veiklą. Bendrus A.Jucio gyvenimo ir veiklos bruožus aprašo du įvadiniai straipsniai, juos papildo datų rodyklė, patikslinta ir išplėsta, palyginti su skelbta leidiniuose [422, 842].

Profesorius buvo pradėjęs rašyti atsiminimus. „Keletas žodžių apie tėviškėlę brangią“ – tai kruopščiai parengtas pasakojimas apie savo giminę, vaikystę, gimtąjį kaimą, kartu – tai vertingas kraštotyrinis dokumentas, aprašantis XX a. pradžios nuošalaus Žemaitijos kaimo tradicijas ir papročius. Šiuos atsiminimus pratęsia „Mokslas buvo mūsų svajonė“ – apie mokslą Salantų pradžios mokykloje. Be jų, A.Jucys spėjo parašyti tik trumpus atsiminimus apie savo mokytoją prof. Vincą Čepinskį ir kolegą Kazimierą Baršauską.

Iš daugelio A.Jucio mokslinės ir organizacinės veiklos dokumentų buvo atrinkta tik maža dalis svarbesnių ar būdingesnių. Tarp keturiolikos jo mokslinių komandiruočių į užsienį išsiskiria jo kelionė Londono Karališkosios draugijos kvietimu po svarbiausius Didžiosios Britanijos mokslo centrus bei paskutinė, ilgiausia A.Jucio, kaip vizituojančio profesoriaus, komandiruotė pas žymią atomo teorijos specialistę, D.Hartree'o mokinę C.Froese Fischer (Š.Frioz Fišer). Jų ataskaitos čia ir pateikiamos. A.Jucys dėjo daug pastangų, kad TSRS prisidėtų organizuojant Europos atomų ir molekulių teorijos institutą, – tai būtų atvėrę kelią ne tik A.Jucio, bet ir kitų vilniečių teoretikų glaudesniems ryšiams su užsienio atomo teorijos specialistais. A.Jucys buvo ne kartą susitikęs ir susirašinėjo su šio projekto iniciatoriumi C.Moseriu (K.Mozeris), rašė kelis raštus į Maskvą, bet, deja, negalėjo pramušti geležinės uždangos. Iš šios didžiulės archyvo bylos publikuojama keletas dokumentų. Apie A.Jucio rūpestį dėl bendrų Lietuvos mokslo problemų, jo įžvalgius, deja, nerealizuotus pasiūlymus, kaip turėtų būti išdėstytos Lietuvoje mokslo ir mokymo įstaigos, galima spręsti iš A.Jucio „Tiesai" – to meto oficiozui – nusiųsto, bet likusio nespausdinto probleminio straipsnio: negelbėjo nei „pramušantis" pavadinimas „Klesti mokslas Tarybų Lietuvoje, bet jis gali dar labiau klestėti". A.Jucys palaikė glaudžius ryšius su daugeliu užsienio mokslininkų, tačiau, be abejo, artimiausias jam buvo atomo teorijos specialistas prof. B.Wybourne'as (B.Vaibornas) iš Naujosios Zelandijos, – apie tuos ryšius pasakojama A.Jucio straipsnyje, perspausdintame iš Plungės rajono laikraščio. Fizikos ir matematikos instituto siūlymai dėl teorinės ir eksperimentinės spektroskopijos plėtojimo atspindi A.Jucio nespėtus įgyvendinti planus. Pateikiami ir dar keli kiti A.Jucio straipsniai mokslo bei jo organizavimo klausimais.

Įdomią, savitą A.Jucio palikimo dalį sudaro jo straipsniai kraštotyros ir kalbotyros klausimais. Tam pomėgiui jis skirdavo dalį atostogų bei laisvalaikio, kruopščiai rinko medžiagą, konsultuodavosi su specialistais. 1972–1973 m. jis vienas ir kartu su jam talkinusiu draugu, Kretingos kraštotyros muziejaus direktoriumi Juozu Mickevičiumi parašė ciklą straipsnių apie gimtojo krašto kaimų praeitį, valstiečių papročius, tose vietose buvusius dvarus. Tie įdomūs kraštotyros straipsniai buvo spausdinti rajonų laikraščiuose – Plungės „Kibirkštyje" ir Kretingos „Švyturyje". Dėl ideologinės cenzūros liko nespausdintas vienas iš vertingiausių straipsnių „Vyskupo, rašytojo Motiejaus Valančiaus šeima". Tačiau jis buvo žinomas Valančiaus biografams, tad leidinyje [798] A.Jucys vadinamas vienu iš penkių svarbiausių šio žymaus žemaičio gyvenimo tyrinėtojų. Profesorius domėjosi ir kalbotyra – ne tik fizikos terminais, bet ir vietovardžiais, žodžių vartojimu. Šie jo straipsniai buvo skelbti „Kalbos kultūroje",

„Mūsų kalboje“, bet kai kurie dėl nepakankamai pagrįstų teiginių liko nespausdinti. Čia atrinkti tik svarbesnieji šios tematikos straipsniai.

Šeštajame skyriuje pateiktas nemažas pluoštas atsiminimų apie A.Jucį. Didžioji jų dalis parengta pranešimų kasmetiniuose A.Jucio skaitymuose pagrindu. Užsienio šalių mokslininkų atsiminimai buvo parašyti A.Jucio „Rinktiniams raštams“, kuriuose jie išspausdinti rusų kalba. Straipsnelius stengtasi išdėstyti chronologine aprašomų laikotarpių tvarka, kad susidarytų nuoseklesnė profesoriaus gyvenimo ir veiklos mozaika.

Lietuvos spaudoje buvo išspausdinta apie dešimt interviu su prof. A.Juciu. Šiame leidinyje pateikiami tik penki įdomesnieji.

A.Jucio fonde, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje, saugoma apie porą tūkstančių A.Juciui atsiųstų laiškų bei jo rašytų laiškų kopijų. Publikuoti čia net svarbesnę jų dalį nebuvo galimybių, be to, tai daugiausia korespondencija mokslo klausimais, įdomi ir suprantama tik specialistui. Tad pateikti tik laiškai, turintys reikšmingos informacijos apie A.Jucio gyvenimą ir veiklą.

Prof. A.Jucio mokslinių darbų bibliografija buvo skelbta „Lietuvos fizikos rinkinyje“ [741] ir jo „Rinktiniuose raštuose“ [422]. Literatūros rodyklė, apimanti ir kitus jo darbus bei literatūrą apie A.Jucį, buvo skelbta atskiru leidiniu [842]. Rengiant knygą „Akademikas Adolfas Jucys“, bibliografija patikslinta ir papildyta daugiausia literatūros, pasirodžiusios per paskutinius dvidešimt metų, nuorodomis.

Tikėkimės, jog ši knyga padės geriau suprasti prof. A.Jucio darbų reikšmę šiuolaikinei pasaulio fizikai ir Lietuvos mokslui ir bus įdomi mokslo istorikams, mokytojams, studentams, ne tik vyresniosios, bet ir jaunosios kartos fizikams.

Dėkoju Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai už suteiktą galimybę pasinaudoti rankraščiais ir nuotraukomis, saugomais rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde. Ačiū visiems atsiminimų apie akad. A.Jucį autoriams ir visiems, prisidėjusiems prie šios knygos parengimo.

R.Karazija

I

GYVENIMO IR MOKSLINĖS VEIKLOS BRUOŽAI

IR VIENAS LAUKE – KARYS!

ZENONAS ROKUS RUDZIKAS

Trumpame straipsnyje sunku aptarti visus akademiko A.Jucio mokslinės, organizacinės ir visuomeninės veiklos aspektus. A.Jucys yra šiuolaikinės teorinės fizikos pradininkas ir žymiausias jos atstovas Lietuvoje, sukūręs gausią Lietuvos fizikų teoretikų mokyklą, kuriai nenuilsdamas vadovavo iki mirties. Jis išvarė gilią vagą Lietuvos fizikos mokslo baruose, su jo organizacine ir kūrybine veikla glaudžiai yra susijęs Lietuvos mokslo suklestėjimas, mokymo ir mokslo įstaigų kūrimasis bei mokslininkų rengimas. Kartu jis buvo vienas iš žymiausių tuometės Tarybų Sąjungos teorinės atomų ir molekulių spektroskopijos specialistų, pasaulinio masto fizikas teoretikas.

A.Jucys gimė 1904 m. rugsėjo 12 d. Klausgalvų Medsėdžiuose, Kretingos rajone, gausioje valstiečių šeimoje. Jis buvo priešpaskutinis – keturioliktasis vaikas. Baigęs Plungės gimnaziją, atkaklusis žemaitis atvyksta į Kauną ir pradeda studijas Kauno universiteto Matematikos-gamtos fakultete. Baigdamas universitetą, A.Jucys žurnale „Zeitschrift für Physik" perskaitė fiziko V.Foko straipsnį „Artutinis metodas daugelio kūnų kvantmechaninei problemai spręsti", kurio idėjos ilgam užvaldė gabaus jaunuolio mintis ir lėmė tolesnio jo darbo kryptį – tyrinėti daugelio kvantinių dalelių sistemas. Pasiryžimas dirbti šioje srityje dar labiau sustiprėjo po stažuočių 1938 m. ir 1939–1940 m. Anglijoje, Mančesterio ir Kembridžo universitetuose, pas garsius fizikus: tėvą ir sūnų – W.Hartree (V.Hartris) ir D.Hartree (D.Hartris) – bei R.Fowlerį (R.Fauleris). Ir štai 1941 m. sausio mėn. jis Vilniaus universitete apgina daktaro disertaciją „Teorinis jonų C^{4+} ir C^{++} ir neutralaus C tyrimas" [12]. Nors šis darbas net ir dabar neprarado savo mokslinės vertės, 1945 m. TSRS aukščiausioji atestavimo komisija A.Juciui pripažino, deja, tik fizikos-matematikos mokslų kandidato laipsnį. Pirmosios disertacijos idėjos toliau išplėtotos A.Jucio daktaro disertacijoje „Kai kurie patikslintieji atomo kvantmechaninio skaičiavimo metodai" [22], parengtoje 1949–1951 m. Leningrade, konsultuojant akademikui V.Fokui. Šis darbas ilgus metus buvo daugelio jo mokinių parankinė knyga, iškeltos idėjos tapo ne vienos vėliau parašytos mokslų kandidato disertacijos tema.

Paskui prasidėjo pats vaisingiausias, brandžiausias akad. A.Jucio mokslinės veiklos laikotarpis. Gairės čia galėtų būti jo parengtos monografijos. Štai 1960 m. pasirodo jo kartu su J.Levinsonu ir V.Vanagu parašyta monografija „Judėjimo kiekio mo-

mento teorijos matematinis aparatas“ [96], netrukus išversta į anglų kalbą ir išleista Izraelyje, Anglijoje ir JAV [141, 142, 180]. Po penkerių metų išspausdinama jo ir A.Bandzaičio monografija „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje“ [202], kurios antrasis, gerokai patobulintas, leidimas pasirodė 1977 m. [420], o 1973 m. „Minties“ leidykla išleido stambią A.Jucio bei A.Savukyno monografiją „Atomo teorijos matematiniai pagrindai“ [369]. Vėliau A.Jucys brandino naujos monografijos planą. Joje turėjo būti aprašyti daugiaelektronių atomų banginių funkcijų radimo metodai, jų savybės, bet negailestinga mirtis neleido jam baigti šito darbo, vainikuojančio ilgamečius ieškojimus minėtoje srityje. Tai reikėtų padaryti jo mokiniams.

Be monografijų ir dviejų stambių atominių dydžių lentelių knygų [231, 335], A.Jucys vienas arba su bendraautoriais parašė 253 mokslinius straipsnius, išspausdintus Tarybų Sąjungos ir užsienio žurnaluose. Tai didžiulis indėlis į kvantinę atomo teoriją. Ir ne tik į ją. A.Jucio sukurti arba išplėtoti metodai plačiai taikomi ne tik atomų, bet ir jų branduolių, molekulių, kristalų ir kitose šiuolaikinės fizikos šakose. Jam vadovaujant parengti 49 fizikos-matematikos mokslų kandidatai, iš jų 11 tapo mokslų daktarais (dabar – habilituoti daktarai). Šis gausus jo mokinių būrys ir sudaro tai, kas jau seniai vadinama A.Jucio moksline mokykla – Lietuvos fizikų teoretikų mokykla.

Taigi – svaiginanti vaikino iš Žemaitijos glūdumos karjera. Ir viskas pasiekta savo gabumais, užsispyrimu, tikslingu, kruopščiu darbu neskaičiuojant valandų, dienų ar savaičių. Jis tapo Kauno universiteto studentu būdamas jau 23 metų – tokio amžiaus šiais laikais daugelis būna įgiję aukštąjį išsilavinimą, o pasirinkusieji mokslininko kelią paprastai turi paskelbę mokslinių publikacijų. Tačiau, jau paauglystėje ragavęs gyvenimo druskos, jaunuolis pavijo ir pralenkė savo bendraamžius, nors jo kelyje dar buvo Antrojo pasaulinio karo verpetai bei sovietmečio ribojimai.

Lietuvių patarlė sako: „Gera pradžia – pusė darbo“. O kokia ji buvo A.Juciui? Lengva dirbti, kai yra su kuo pasitarti, kai aplinkui – grupė vienminčių kolegų, kolektyviai sprendžiančių pasirinktą problemą. A.Jucys iš pradžių gana ilgą laiką buvo vienas. Mes didžiuojamės žilagalviu Vilniaus universitetu. Bet tarpukariu Vilnius buvo atplėštas nuo Lietuvos, o įkurtasis Kauno universitetas žengė pirmuosius žingsnius, dar neturėjo mokslo tradicijų, stokojo mokslinės literatūros, jau nekalbant apie eksperimentinę įrangą. Ryžtis atsidėti mokslui tokiomis sąlygomis tikrai reikėjo drąsos ir daugelio kitų teigiamų savybių, jei nesakytume – didvyriškumo. Juk čia reikėjo paneigti kitą patarlę „Vienas lauke – ne karys!“ Ir A.Jucys ją paneigė.

Kas gi yra tas objektas, kurio tyrimui prof. A.Jucys skyrė visą savo gyvenimą? Kokį naują žodį tarė jis šiuolaikinėje fizikoje?

Atsakyti į pastarąjį klausimą nėra taip paprasta, nes tikroji naujos mokslinės idėjos vertė dažnai išryškėja tik gerokai vėliau, kai ji pakelia laiko išbandymą. Tačiau dabar, praėjus trisdešimčiai metų po jo mirties, aišku, kad savo darbais A.Jucys užima garbingą vietą tarp pasaulio fizikų.

A.Jucio mokslinių tyrimų objektas yra daugiadalelės sistemos ir konkrečiai – daugiaelektroniai atomai. Daugelio kūnų problema neišsprendžiama tiksliai, todėl čia naudojami įvairūs artutiniai metodai. Tokiems naujiems metodams kurti, jau esamiems tobulinti bei taikyti konkrečioms sistemoms ir skyrė daugiausia dėmesio A.Jucys.

Teoriškai nagrinėjant atomų savybes būtina žinoti jų bangines funkcijas. Paprastai jos randamos sprendžiant vienkonfigūracines suderintinio lauko (Hartree'o ir Foko) lygtis. A.Jucys išplėtojo minėtų lygčių teoriją, pasiūlė efektyvius jų sprendimo metodus bei išsprendė jas daugeliui atomų ir jonų. Reikia pažymėti, jog skaitmeninis tų lygčių sprendimas būdavo atliekamas rankiniu būdu (tuomet dar neturėjome kompiuterių) ir pagrindinis įrankis buvo ranka sukamas aritmometras. Profesorius savo lėšomis nupirko pirmąjį elektrinį aritmometrą, kuris ilgą laiką buvo intensyviai naudojamas Vilniaus universiteto Teorinės fizikos katedroje.

Daugiausia dėmesio A.Jucys skyrė patikslintiems atominių banginių funkcijų radimo metodams. Svarbiausi jų yra nepilno kintamųjų atskyrimo metodas (atsižvelgiama į tarpelektronius atstumus), daugiakonfigūracinis (realioji atomo konfigūracija yra daugelio konfigūracijų mišinys) bei išplėstinis (ekvivalentinių elektronų sluoksnio radialioji banginė funkcija turi tiek skirtingų radialiųjų orbitalių, kiek yra elektronų). Savo darbais jis labai praplėtė nepilno kintamųjų atskyrimo metodo taikymo sritį, parodė ryšį tarp šio metodo ir daugiakonfigūracinio artutinumo.

A.Jucys pirmasis gavo daugiakonfigūracines Hartree'o ir Foko lygtis, parengė jų sprendimo metodiką. Tolesni tyrimai parodė, kad daugiakonfigūracinis artutinumas yra labai efektyvus banginių funkcijų patikslinimo metodas. A.Jucys išplėtojo tų lygčių teoriją, pateikė jų tikslaus bei supaprastinto sprendimo metodus ir taip padarė tą metodą reikšmingą ir praktiškai nesunkiai pritaikomą. Šiuo metu vis dažniau daugiakonfigūracinės Hartree'o ir Foko lygtys mokslinėje literatūroje vadinamos Jucio, arba Hartree'o, Foko ir Jucio lygtimis.

A.Jucys pasiūlė ir detaliai išnagrinėjo išplėstinį skaičiavimo metodą. Paskutiniais jo gyvenimo metais šis metodas buvo pritaikytas labai sudėtingiems atomams – retųjų žemių elementams. Didelis jo efektyvumas įrodytas praktiškai.

Kadangi atomas turi centrą – branduolį ir aplink jį besisukančius elektronus, todėl patogu naudoti sferinę koordinačių sistemą. Paprastai taikomi metodai, leidžian-

tys banginę funkciją ir fizikinių dydžių operatorių matricinius elementus išskirti į dvi dalis – radialiąją ir kampinę bei sukininę. Pirmoji apskaičiuojama sprendžiant variacinį uždavinį, arba integrodiferencialines lygtis, o kampinei bei sukininei daliai nustatyti naudojama judėjimo kiekio momento teorija ir neredukuotinių tenzorių ir kilminių koeficientų metodai.

A.Jucio darbai apibendrino judėjimo kiekio momento teoriją ir praplėtė jos taikymo ribas. Pasiūlyti grafiniai metodai smarkiai supaprastino tos teorijos taikymą ir padidino jos efektyvumą. Nemaža darbų skirta neredukuotinių tenzorinių operatorių metodo taikymui, kompiuterių panaudojimui bei mokslinių tyrimų automatizavimo problemoms. Jam vadovaujant buvo sukurti algoritmų ir programų kompleksai, automatizuojantys techninius skaičiavimus, išlaisvinantys mokslo darbuotojus nuo nekvalifikuoto darbo.

1963–1964 m. buvo pastebėtos veidrodinio atspindžio simetrijos savybės judėjimo kiekio momento teorijoje, vėliau apibendrintos sudėtingesnėms grupėms. Svarbią praktinę reikšmę turi darbai, kuriuose nagrinėjamas daugiaelektronių banginių funkcijų sudarymas naudojant kilminius koeficientus, taip pat sudėtingų matricinių elementų verčių radimo būdai. Pažymėtini A.Jucio darbai interpretuojant daugiaelektronių atomų energijos spektrus ir elektronų šuolius, tarp jų aktualius lazerinei technikai bei astrofizikai. Paskutiniais savo gyvenimo metais A.Jucys daug dėmesio skyrė neortogonaliųjų orbitalių teorijai sukurti ir jai praktiškai panaudoti. A.Jucio darbai suteikė sudėtingų atomų spektrų teorijai modernų pavidalą ir padarė galingu instrumentu daugiaelektronių atomų ir jų sistemų savybėms tirti. Vilnius tapo pripažintu daugiaelektronių atomų spektrų teorinio tyrimo centru, vieta, kur atvažiuojama įsisavinti šiuolaikinių metodų, konsultuotis, gauti savo darbo įvertinimą. Padaryti pranešimą A.Jucio seminare ir susilaukti teigiamo įvertinimo dažnai būdavo geriausia rekomendacija svečio disertaciniam darbui.

Taigi mes nejučiomis perėjome prie A.Jucio vaidmens tarp tuometės TSRS mokslininkų, prie jo mokslinių ryšių.

A.Jucys yra pripažintas Lietuvos fizikų teoretikų mokytojas. Jis turėjo didelį autoritetą ir tarp TSRS mokslininkų, tyrinėjusių atomus. Nuo 1957 m. jis buvo TSRS MA Spektroskopijos komisijos narys, šios komisijos Atomų ir atominių spektrų teorijos koordinacinės grupės pirmininkas, taip pat jis buvo daugelio simpoziumų, konferencijų, vasaros mokyklų organizacinių komitetų pirmininkas. Jų metu jis visuomet būdavo apsuptas jaunimo būrio. Jo sutikimas būti disertacijos oponentu reiškė, kad darbas tikrai vertas kandidato ar daktaro laipsnio ir jį galima drąsiai ginti. „Padarykite pranešimą pas Jucį ir atvežkite protokolą, tuomet pažiūrėsime“ arba „Ginkite diserta-

ciją Vilniuje!“ – gana dažnai buvo sakoma Maskvoje, Leningrade, Taškente, Rygoje. Todėl kaskart vis didesnę fizikų teoretikų mokslinių seminarų dalį užimdavo svečių pranešimai.

Pripažintas autoritetas A.Jucys buvo ir tarp užsienio mokslininkų. Jis buvo dviejų tarptautinių žurnalų bei leidinių serijos redakcinių ar patarėjų kolegijų narys, skaitė paskaitas tarptautinėse mokyklose Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Italijoje ir kitur. Jo paskaitų ir pranešimų klausėsi Prancūzijoje (ten jis net oponavo vieną daktaro disertaciją), Anglijoje, JAV, Kanadoje ir kitur. Ypač glaudūs kontaktai buvo su Vengrijos mokslininkais, su kuriais atlikta nemažai bendrų darbų. Kita vertus, nemažai mokslininkų, atvykstančių į TSRS (pavyzdžiui, net iš Naujosios Zelandijos), į savo programą įtraukdavo ir Vilniaus aplankymą, norėdami tiesiogiai susipažinti su A.Juciu, jo mokykla bei jos darbais. Vis dažniau užsienio žurnaluose būdavo galima rasti darbų, atliktų remiantis A.Jucio ir jo mokinių idėjomis arba tyrinėjimais. Ne Vilniuje gimę žodžiai: „Jucio lygtys, Jucio metodai, Jucio diagramos, Jucio mokykla“, – deramai įvertina jo darbą.

A.Jucys mirė 1974 m. vasario 4 dieną. Tų metų vasarą man teko vietoje jo dalyvauti tarptautinėje konferencijoje atomo fizikos klausimais Heidelberge (Vokietija). Ten dar kartą turėjau progos įsitikinti, kaip plačiai yra žinomas A.Jucio vardas, kaip vertinamas jo indėlis į šiuolaikinę teorinę fiziką. Pradedant konferenciją 450 fizikų iš daugelio šalių tylos minute pagerbė A.Jucio atminimą, organizacinio komiteto pirmininkas apžvelgė jo nueitą gyvenimo kelią. Konferencijos metu nemažai mokslininkų reiškė man užuojautą dėl jo mirties, pasakojo apie susitikimus su juo, apie jo skaitytas paskaitas, domėjosi jo darbais.

A.Jucys mėgdavo pabrėžti esąs žemaitis. „Čia žemaitis skambina, ar dzūkas klauso?“ – sakydavo jis. Tačiau darbe jis vienodai vertino ir žemaičius, ir aukštaičius, ir dzūkus. Pagrindinis kriterijus būdavo mokinio gabumai, meilė mokslui.

Įdomūs buvo jo santykiai su mokiniais, aspirantais (taip sovietmečiu vadinosi doktorantai). Viena vertus, didžiulė distancija: jis – akademikas, korifėjus, patriarchas, o mes – ką tik baigę aukštuosius mokslus, pradedantieji, dar nespėję ar negebėję ko nors svarbesnio nuveikti. Kita vertus – dėmesingumas kiekvienam, jautrumas, pagarba. Ir svarbiausia – darbas, nauji rezultatai, naujos mintys. Jei gavai naujų įdomių rezultatų, tai pas jį galėjai užeiti bet kada ir bet kur, galėjai bet kuriuo metu skambinti jam į namus, pasakoti, prašyti susitikti.

Štai du epizodai iš mano gyvenimo, manau, vaizdžiai iliustruojantys Mokytojo paveikslą. 1960 m. mes, Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto trečiakursiai fizikai,

turėjome pasirinkti siauresnę specializaciją. Aš užsirašiau į teorinės fizikos specializaciją, tačiau semestras tekėjo sena vaga, niekas nepasikeitė. Pavasarį turėjau laikyti astronomijos egzaminą pas akad. P.Slavėną. Egzamino metu jis pavartė mano pažymių knygelę, pamatė, kad ten buvo vien penketukai (tuo metu tai buvo aukščiausi pažymiai) ir paklausė, ar aš nenorėčiau tapti astrofiziku, teoriškai nagrinėti žvaigždžių gelmes. Aš susidomėjau tuo siūlymu. Jis davė keletą astronomijos knygų, kurias aš su malonumu perskaičiau. Paimdamas grąžinamas knygas, profesorius, be kita ko, pasakė, jog reikia atlikti formalumą – parašyti pareiškimą, kad noriu pereiti į astronomijos specializaciją, ir gauti Teorinės fizikos katedros vedėjo akad. A.Jucio sutikimą. Daug negalvojęs aš parašiau tokį pareiškimą ir palikau Teorinės fizikos katedroje. Vėl bėgo dienos, savaitės ir mėnesiai. Mes buvome pasiųsti į Lietuvos mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institutą, kurio direktoriumi tuomet buvo A.Jucys, atlikti praktikos. Vieną dieną į kabinetą, kur mes, keli praktikantai, dirbome, atėjo direktoriaus sekretorė ir pasakė, kad aš esu kviečiamas pas direktorių. Ne juokais susijaudinau, nes paprastai direktorius nekviesdavo studentų. Nuėjau į direkciją. Direktorius pasiūlė atsisėsti, pradėjo pokalbį iš gana toli. Aš greitai supratau, kad tai dėl mano pareiškimo. Vienodu balsu jis pasakojo, kad Lietuvoje labai perspektyvi yra teorinės fizikos kryptis, kad būdamas fiziku teoretiku galiu taikyti įgytas žinias įvairiose srityse, įskaitant ir astrofiziką. Tuomet aš supratau, kad jis norėtų matyti mane fiziku teoretiku, bet apsispręsti paliko man. Aš atsiėmiau pareiškimą ir to nesigailiu, o su astrofizika ir astronomais mano gyvenimo keliai vėliau iš tiesų gerokai susipynė.

Antras prisiminimas iš aspirantūros laikų. Aš tapau aspirantu vos baigęs universitetą, nepadirbėjęs, todėl stipendija buvo maža, o vykstantiems į komandiruotes tokiems aspirantams apmokėdavo tik kelionę ir skirdavo vieną rublį per dieną nakvynei ir maitinimuisi. Taigi kartą, prieš išvykstant į kelių dienų komandiruotę, mane pasikvietė A.Jucys ir pasakė: „Institutas negali tamstai mokėti dienpinigių, tai sumokėsiu aš“. Paskui ištraukė savo piniginę, išėmė iš jos dešimt rublių ir ištiesė man... Žinoma, tai nebuvo labai dideli pinigai, bet šį jo poelgį aš prisimenu visą gyvenimą. Manau, kad panašių atsitikimų galėtų papasakoti ne vienas jo mokinys.

Ir dar. A.Jucys susitikinėdavo su savo mokiniais dažnai, paprastai keletą kartų per savaitę: klausdavo, ką padarėme, kokius rezultatus gavome, kokie sunkumai, ką planuojame toliau daryti. Tačiau pokalbiai dažnai nuklysdavo į kitas, daug platesnes, temas. Tik gerokai vėliau supratau tų pokalbių vertę – apie lietuvių kalbą, Lietuvos praeitį, istoriją, baltus, apie būtinybę gražiai, taisyklingai kalbėti, vengti besiskverbiančių rusicizmų, turėti gražius lietuviškus fizikos terminus. Tokie pokalbiai ypač

įdomūs buvo man, vidurinę mokyklą baigusiam svetima kalba toli nuo Lietuvos. Ar ne todėl tiek daug jo mokinių buvo veiklūs sąjūdininkai, aktyviai dalyvavo Atgimimo darbuose?

Pažymint A.Jucio septyniasdešimtmetį, deja, jau be jo, 1974 m. rugsėjo 12 d. pirmųjų A.Jucio skaitymų metu aš kalbėjau: „Laiko perspektyvoje galutinai išaiškės akad. A.Jucio atliktų tyrimų vertė. Tačiau jau dabar aišku, kad darbai teorinės ir matematinės fizikos srityje, kurių pradininkas ir vadovas buvo akad. A.Jucys, yra vieni labiausiai išvystytų Lietuvoje, plačiai pripažinti TSRS ir užsienyje. Bet ne vien tai svarbu. Prof. A.Jucys tik kelio pradžioje buvo vienas. Vėliau jis suformavo didelį savo mokinių fizikų teoretikų kolektyvą, kuris yra pajėgus spręsti sudėtingus šiuolaikinės fizikos uždavinius. Todėl nėra abejonės, kad darbai, kurių įkvėpėjas buvo akad. A.Jucys, bus tęsiami ir plėtojami toliau; tas problemas, kurių jis pats nesugebėjo išspręsti, spręs jo mokiniai, ir jų darbai bus geriausias mūsų mokytojo atminimo įamžinimas, paminklas jam.“

Dabar, praėjus trisdešimčiai metų po jo mirties, mes matome, kad taip ir įvyko.

Pabaigoje – dar viena citata – Lietuvos mokslų akademijos užsienio narės, Vanderbilto universiteto (JAV) profesorės Charlotte Froese Fischer, pažinojusios A.Jucį bei plėtojusios kai kurias jo idėjas, 2004 m. balandžio 4 d. elektroninio laiškelio šio straipsnio autoriui ištrauka: „Šiandien aš galvojau apie A.Jucį. Jis buvo vos pradėjęs bendradarbiauti su D.Hartree'u ir atlikęs skaičiavimus anglies atomui, kai 1939 m. prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Didesniąją savo profesinio gyvenimo dalį A.Jucys buvo žinomas tik Tarybų Sąjungoje. Jis sugebėjo išspausdinti dalį savo darbų užsienyje, bet jo įtaka pasauliniam mokslui neprilygo tai, kokia galėjo būti. Daugelis mokslininkų Vakaruose taip pat daug prarado, nes tik mažuma jų buvo pasirengę išmokti rusų kalbą. Viena vertus, dabartinis pasaulis tam tikrais atžvilgiais yra geresnis, tačiau, kita vertus, aš matau besitelkiančius juodus debesis.“

A.Jucio gyvenimas ir kūrybinė veikla yra puikus pavyzdys ateities kartoms, ką gali nuveikti vienas mokslo karys, jeigu jis kelia sau tikslą ir atkakliai siekia jį įgyvendinti, jei nenuilstamai dirba, ieško ir randa bendraminčių, sutelkia juos į komandą, sudaro sąlygas atsiskleisti kiekvienam jos nariui.

MOKSLINĖS IR VISUOMENINĖS VEIKLOS DĖSNINGUMAI

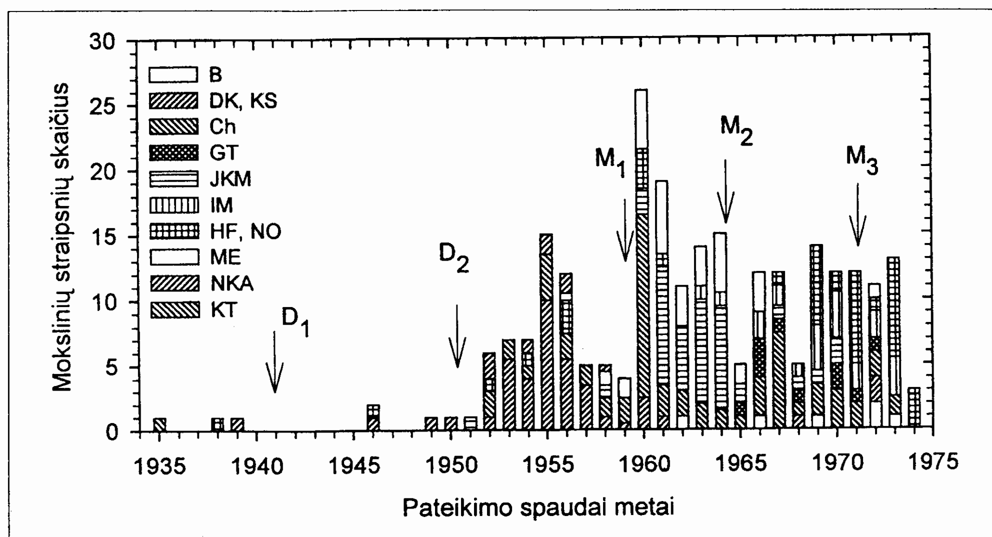
ROMUALDAS KARAZIJA, ALINA MOMKAUSKAITĖ

Šioje knygoje pateikiami amžininkų atsiminimai, dokumentai atkuria gyvą akademiko Adolfo Jucio portretą, atskleidžia įvairius jo mokslinės, organizacinės ir kultūrinės veiklos bruožus. Antra vertus, mokslotyrinė, statistinė analizė suteikia papildomos informacijos, išryškina bendrus dėsningumus, kurie nėra lengvai įžvelgiami atliekant vien ekspertinį, kokybinį nagrinėjimą. Kiekybinę A.Jucio veiklos analizę lengvina palankios sąlygos. Esant gausiems jo veiklos rezultatams mažiau pasireiškia nukrypimai dėl atsitiktinių priežasčių. Be to, yra išlikęs A.Jucio asmeninis archyvas. Profesorius saugojo ir kruopščiai tvarkė savo dokumentus, pasilikdavo laiškų kopijas, gautuose ar siunčiamuose raštuose prirašydavo savo pastabų. Išsamias žinias apie metų rezultatus jis pateikdavo akademiko ataskaitose. Artimųjų rūpesčiu A.Jucio archyvas buvo perduotas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriui (285 fondas). Jo archyvo dalis, buvusi MA Fizikos ir matematikos institute, saugoma akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje (A.Goštauto g. 12, 427 k.).

Kai kurie akademiko veiklos statistiniai duomenys buvo skelbti straipsnyje [878]. Bendri A.Jucio darbų cituojamumo duomenys nurodyti [923]. A.Jucio mokslinė mokykla nagrinėta straipsniuose [864, 915, 949], deja, juose neišvengta paviršutiniškų išvadų ir netikslumų.

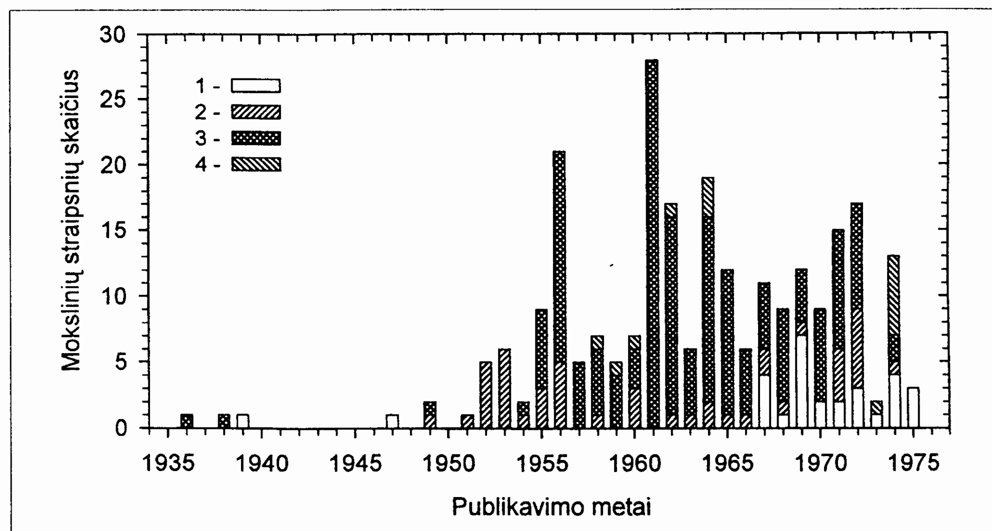
Prof. A.Jucys kartu su savo mokiniais yra publikavęs tris monografijas [96, 202, 369], atominių dydžių lentelių knygas [231, 335] ir 253 mokslinius straipsnius. Jo mokslinės veiklos dinamiką vaizduoja 1 pav. Straipsnių skaičiai nurodomi pagal jų pateikimo spaudai, o ne pagal publikavimo metus, nes pokario laikotarpiu straipsniai kartais gana ilgai užsigulėdavo redakcijose. Keletu atvejų, kai straipsnio pateikimo data buvo nenurodyta, ji nustatyta remiantis kitais šaltiniais. Schemoje rodyklėmis taip pat nurodyti dviejų A.Jucio disertacijų gynimo ir monografijų pateikimo leidyklai (o ne publikavimo – dėl minėtos priežasties) metai. 1 pav. straipsniai išskirti pagal jų tematiką, tai leidžia įžvelgti darbų ciklus. Kitu požiūriu – pagal straipsnių paskelbimą leidiniuose anglų kalba, rusų kalba TSRS ir Lietuvos mokslinėje spaudoje, – jų dinamika pavaizduota 2 pav.

A.Jucio mokslinio darbo pradžia buvo itin sunki. Apgynęs diplominį darbą iš eksperimentinės fizikos („Triodinė lemputė"), jis pasiryžo tapti fiziku teoretiku (jų Vytauto

1 pav. A.Jucio mokslinių straipsnių skaičiaus kitimas pagal jų pateikimo spaudai metus.

Rodyklėmis pažymėti jo disertacijų (D_1, D_2) gynimo bei monografijų (M_1, M_2, M_3) pateikimo spaudai metai. Santrumpomis nurodyta straipsnių tematika: B – bendrieji klausimai; DK, KS – daugiakonfigūracinis ir konfigūracijų sumaišymo artutinumai; Ch – atomo charakteristikų skaičiavimai; GT – grupių teorija; JKM – judėjimo kiekio momento teorija; IM – išplėstinis metodas; HF, NO – Hartree ir Foko ir neortogonaliųjų orbitalių metodai; ME – matricinių elementų išraiškos; NKA – nepilno kintamųjų atskyrimo metodas; KT – kiti klausimai.

2 pav. A.Jucio mokslinių straipsnių pasiskirstymas pagal jų publikavimo vietą.

1 – žurnalai anglų k. ir tarptautinių konferencijų užsienyje darbai; 2 – TSRS žurnalai ir tarptautinių konferencijų darbai rusų k.; 3 – Lietuvos žurnalai; 4 – deponuoti ir sąjunginių konferencijų darbai, rotaprintiniai TSRS MA Spektroskopijos komisijos leidiniai.

Didžiojo universitetas nerengė). Pirmasis A.Jucio straipsnis buvo skirtas kietojo kūno fizikos klausimui, susijusiam su jo diplominiu darbu – elektrono išlaisvinimo darbui metaluose [2]. Buvo nustatyti kai kurie šio dydžio empiriniai ryšiai su kitomis metalų charakteristikomis; kvantinės mechanikos metodai čia dar nebuvo naudoti.

Savarankiškai įsisavinti kvantinę atomo teoriją ir ją pritaikyti atomams metalo gardelėje nagrinėti A.Juciui prireikė dar dvejų metų. Jo straipsnis „Metališkas kalis“ [6], kaip ir pirmasis, buvo išspausdintas lietuvių kalba „VDU Matematikos-gamtos fakulteto darbuose“.

Paskui A.Jucys vasaros atostogų metu nuvyko į Angliją konsultuotis pas žymų atomo teorijos specialistą D.Hartree ir jo paskatintas ėmėsi anglies atomo bei jo jonų kvantmechaninių skaičiavimų. Tuo metu teoriškai buvo nagrinėti tik nedaugelio elementų atomai. A.Jucys, spręsdamas integrodiferencialines Hartree'o ir Foko lygtis, atsižvelgė į elektronų pamainas, o skaičiuodamas lygmenų energijas – ir į dviejų konfigūracijų maišymąsi. Straipsnis buvo išspausdintas viename iš prestižiškiausių to meto fizikos žurnalų „Proceedings of the Royal Society of London“ [9]. Šie rezultatai, papildyti gana išsamiu Hartree'o ir Foko lygčių ir jų sprendimo metodų aprašymu, sudarė A.Jucio daktaro disertaciją [12]. Tai buvo 58 puslapių, 800 egzempliorių tiražu išleista knygelė, tarsi nedidelė monografija, – ją vėliau plačiai naudojo Jucio mokiniai.

1939 m. A.Juciui buvo paskirta stipendija dešimties mėnesių stažuotei Anglijoje, ir jis pasirinko vadovu žymų statistinės fizikos ir kietojo kūno teorijos specialistą R.Fowlerį. Paties A.Jucio žodžiais tariant, jis „norėjo daugiau fizikos pažinti“. Deja, stažuotę teko nutraukti dėl besiplečiančio Antrojo pasaulinio karo. Grįžęs į Lietuvą, jau okupuotą TSRS, A.Jucys apgynė daktaro disertaciją. Iki 1943 m. (Vilniaus universiteto uždarymo) jis parengė ir skaitė Matematikos-gamtos fakultete įvairius teorinius fizikos kursus. Tuomet ir pirmaisiais pokario metais A.Jucys bandė statistinės fizikos metodais nagrinėti įdomiomis savybėmis pasižymintį aliuminio-vario lydinį, tačiau rezultatai paskelbti nebuvo. Jis grįžo prie perspektyvesnės atomo teorijos krypties. Nors ir turėdamas didžiulį pedagoginį ir mokslo organizacinį krūvį, A.Jucys 1945–1946 m., dirbdamas naktimis, tęsė anglies atomo, bet jau sužadintų jo konfigūracijų, nagrinėjimą. Šie rezultatai buvo paskelbti Maskvoje anglų kalba leistame žurnale „Journal of Physics“ [18] ir lietuvių kalba pradėtuose leisti „Vilniaus valstybinio universiteto mokslo darbuose“ [19].

Po to, kai TSRS aukščiausioji atestavimo komisija pripažino A.Juciui tik mokslų kandidato laipsnį, jis ėmėsi rengti antrąją disertaciją. Jo doktorantūros vadovu sutiko būti akademikas V.Fokas, vienas iš žymiausių TSRS fizikų, pasiūlęs keletą svarbių atomo teorijos metodų. 1949–1951 m. A.Jucys buvo doktorantūroje TSRS MA V.Stek-

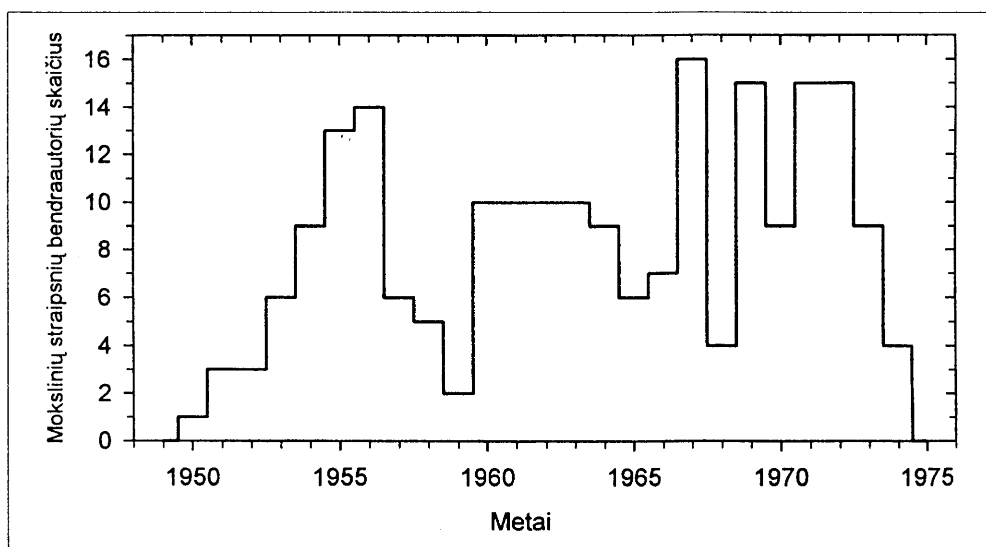
lovo matematikos instituto Leningrado skyriuje. Jis dirbo labai savarankiškai, tai liudija faktas, kad nei su V.Foku, nei su jo mokiniais A.Jucys bendrų straipsnių neparengė (V.Fokas tuo metu nagrinėjo kitas fizikos problemas). Doktorantūros metu A.Jucys atliko vieną iš svarbiausių savo darbų: jis išvedė bendras lygtis elektronų banginėms funkcijoms skaičiuoti atsižvelgiant į atomo konfigūracijų maišymąsi (daugiakonfigūracinės, arba Hartree'o, Foko ir Jucio, lygtys) [29]. Talkinamas mokinių, kurių grupę jis pradėjo kurti Vilniaus universitete, A.Jucys plėtojo konfigūracijų maišymosi metodą, tikslino atomo energijos lygmenų skaičiavimus, ėmėsi nagrinėti ir radiacinius šuolius atomuose bei kitas jų charakteristikas. Tie rezultatai buvo apibendrinti daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertacijoje [22], kurią A.Jucys apgynė 1951 m. pabaigoje (tai buvo antroji tokia Lietuvos mokslininko disertacija ir pirmoji iš tiksliųjų ir gamtos mokslų, apginta pokario metais).

A.Jucio disertacijoje suformuluotos idėjos bei auganti mokinių grupė įgalino pradėti VVU Teorinės fizikos katedroje intensyvius ir vaisingus atomo teorijos darbus. Taip po ilgo ir sunkaus paruošiamojo laikotarpio, nuo 1952 m. Jucys kasmet pateikdavo spaudai po 5–7 straipsnius, o 1955 m. jų skaičius padidėjo iki 15. Tuo metu buvo atliktas svarbus darbų ciklas, skirtas daugiakonfigūraciniam artutinumui: išplėtota Hartree'o, Foko ir Jucio lygčių sprendimo metodika, gauti jų sprendiniai įvairiems lengviesiems atomams bei jonams ir jais naudojantis paaiškinti dvielektroniai šuoliai, šarminių elementų neigiamųjų jonų stabilumas, pasiūlytas dvielektronių būsenų modelis. Tie tyrimai pralenkė panašius darbus užsienyje, bet, deja, dėl TSRS mokslo izoliacijos tuo metu jie Vakarų šalyse liko nepastebėti ir atrasti tik vėliau. Be to, buvo sėkmingai plėtojamas ir kitas patikslintas metodas – nepilnas kintamųjų atskyrimas, kurį trielektroniams ir keturelektroniams atomams taikė V.Fokas su bendradarbiais, o A.Jucys numatė apibendrinimo sudėtingesniems atomams galimybes. Dauguma šių darbų (net 17) buvo publikuoti geriausiame TSRS fizikos žurnale „Журнал экспериментальной и теоретической физики“. Taigi pokario laikotarpiu A.Jucys pirmasis iš Lietuvos fizikų pradėjo aktyvų mokslinį darbą – iki 1954 m. tik H.Horodničius dar paskelbė du straipsnius „VVU mokslo darbuose“, o 1954–1955 m. irgi Lietuvos žurnaluose straipsnius ėmė skelbti K.Baršauskas ir P.Brazdžiūnas su savo mokiniais. Pradėjus reguliariai leisti „VVU mokslo darbus“ bei įsteigus „LTSR MA darbus“, A.Jucys didžiąją dalį savo straipsnių ėmė siųsti į tuos žurnalus.

1957–1959 m. A.Jucio parengiamų straipsnių skaičius sumažėjo iki 4–5 per metus. Tai lėmė kelios priežastys. Naudojantis paprastais aritmometrais taikyti sudėtingesniems atomams tiek daugiakonfigūracinį, tiek nepilno kintamųjų atskyrimo metodus buvo sunkiai įmanoma. Antra, pirmieji A.Jucio mokiniai, apgynę mokslų kandi-

dato disertacijas, darėsi savarankiški, pats profesorius kreipė juos į gretimas sritis: molekulių, vėliau – kietojo kūno, atomo branduolio teoriją. Tad grupė žmonių, dirbusių tiesiogiai A.Jucio vadovaujami, nuolat augusi nuo 1950 m. (3 pav.) ir pasiekusi keturiolika, vėl gerokai sumažėjo. Dar prieš tai A.Jucys ėmė jungti mokinius į grupeles – vyresniajam priskirdavo vieną ar kelis pradedančius teoretikus, – taip lengvino vadovavimą grupei. Tai atitinka žinomą dėsnį: moksle, kaip ir kitose žmogaus veiklos srityse, paranku tiesiogiai vadovauti ne didesnei kaip 8–10 žmonių grupei, o gausesnį kolektyvą tikslinga struktūrizuoti – skaidyti į grupeles.

A.Jucio bendradarbių laikiną sumažėjimą lėmė ir jo veiklos centro persikėlimas iš Vilniaus universiteto į Mokslų akademiją. Čia jis organizavo pirmąjį Fizikos ir matematikos institutą (FMI) ir tapo jo direktoriumi, daug laiko atėmė įsikūrimo rūpesčiai. Be to, 1956 m. A.Jucys pradėjo rašyti monografiją, skirtą judėjimo kiekio momento teorijai: pirmąjį variantą – vienas, o vėliau, jo mokiniams J.Levinsonui ir V.Vanagui gavus naujų originalių rezultatų, kartu su jais – naują variantą. Šioje monografijoje išplėtota originali grafinė technika judėjimo kiekio momento teorijos dydžiams vaizduoti ir veiksmams su jais atlikti [96]. Netrukus monografija susilaukė net trijų leidimų anglų kalba Izraelyje, Anglijoje ir JAV [141, 142, 180]. Tai atnešė A.Jucio grupei tarptautinį pripažinimą, imta versti į anglų kalbą ir jos straipsnius, publikuotus rusų kalba.

3 pav. A.Jucio mokslinių straipsnių bendraautorių skaičiaus kitimas. Nurodytas tais metais spaudai pateiktų straipsnių bendraautorių skaičius.

1960 m. prasidėjo naujas, pats produktyviausias A.Jucio veiklos laikotarpis, kuris truko iki 1964 metų. Naudojantis neredukuotinių tenzorių ir kilminių koeficientų metodu buvo plėtojama atomų su atvirais sluoksniais teorija, gautos įvairių sąveikų atomuose bei elektroninių šuolių operatorių matricinių elementų išraiškos. Be to, 1962 m. A.Jucio rūpesčiu FMI pradėjo veikti pirmasis Lietuvoje kompiuteris (tada vadintas elektronine skaičiavimo mašina) BESM 2M, sudarytos Hartree'o ir Foko lygčių bei energijos matricų skaičiavimo programos. Tai įgalino pradėti plačius atominių spektrų teorinius tyrimus. Kitame to laikotarpio darbų cikle buvo plėtojamas naujas judėjimo kiekio momento dydžių grafinio vaizdavimo variantas bei $3nj$ koeficientų teorija. Tuo metu daugiaelektroniams atomams buvo apibendrintas trečiasis patikslintas metodas – išplėstinis. A.Jucys kartu su pastovaus dydžio – dešimties bendradarbių (daugiausia savo aspirantų) grupe kasmet parengdavo 11–26 straipsnius. Beveik visi jie būdavo spausdinami rusų kalba Lietuvos žurnaluose, o nuo 1962 m. A.Jucio iniciatyva pradėjus leisti „Lietuvos fizikos rinkinį" – daugiausia šiame žurnale. Profesorius laikėsi nuostatos, kad norint padidinti šio ir kitų Lietuvos mokslinių žurnalų prestižą reikia visus originalius rezultatus spausdinti savuose žurnaluose ir tik pagrindinių rezultatų taikymą bei apžvalginius straipsnius siųsti kitur.

Darbų skaičiaus santykinis sumažėjimas antroje minėto laikotarpio pusėje yra susijęs su A.Jucio liga ir antrosios monografijos „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje" (kartu su A.Bandzaičiu) [202] parengimu. Joje buvo aprašytas naujas grafinio metodo variantas, Jucio grupės nagrinėta veidrodinio atspindžio simetrija, čia pateikta daug naujų $3nj$ koeficientų išraiškų ir sąryšių.

Po A.Jucio šešiasdešimtmečio, nuo 1965 m. galima išskirti naująjo mokslinės kūrybos laikotarpį. Ligi tol buvo beveik užbaigti darbų ciklai, skirti judėjimo kiekio momento teorijai plėtoti ir hamiltoniano bei elektroninių šuolių operatorių matricinių elementų išraiškoms gauti. Paskutiniajam laikotarpiui būdinga sprendžiamų problemų įvairovė: tuo pat metu buvo kuriama išplėstinio metodo ir neortogonaliųjų orbitalių teorija, atliekami atominių spektrų tyrimai, sėkmingai pradėti darbai grupių teorijos srityje. Plečiantis darbų tematikai A.Jucio bendraautorių skaičius vėl ėmė didėti, nors ir būta tam tikrų svyravimų (3 pav.). Išsiplėtus A.Jucio ryšiams su Vakarų šalių fizikais, jam tapus dviejų tarptautinių žurnalų bei leidinių serijos redakcinių ar patarėjų kolegijų nariu, nuo 1966 m. kasmet po keletą straipsnių jis siųsdavo į užsienio žurnalus, leidžiamus anglų kalba, – tai būdavo daugiausia apžvalginio pobūdžio straipsniai.

1970–1971 m. A.Jucys kartu su A.Savukynu parengė trečiąją, didžiausios apimties monografiją „Atomo teorijos matematiniai pagrindai" [369], į kurią įdėta didelė dalis grupės gautų originalių rezultatų apie įvairias sąveikas atomuose, jų operatorių

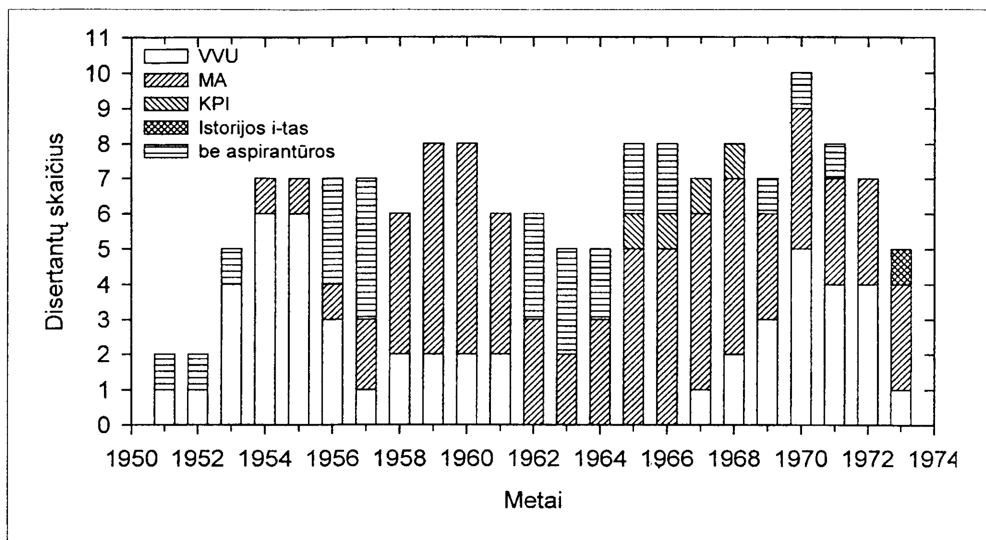
matricinių elementų išraiškų gavimą. Knygos rašymo metu kildavo naujų klausimų, jie būdavo operatyviai sprendžiami ir įtraukiami į tekstą. A.Jucys planavo netrukus pradėti rašyti ketvirtąją monografiją – apie elektronų radialiųjų orbitalių skaičiavimo metodus. Taigi A.Jucys prieš savo septyniasdešimtmetį buvo kupinas jėgų ir idėjų – jo mokslinė veikla nutrūko staiga, profesorių pakirto didžiulis krūvis.

Vertinant mokslininko veiklą svarbesnis rodiklis yra ne jo darbų skaičius, o jų cituojamumas, nes tik kituose darbuose naudojami rezultatai turi įtakos mokslo raidai. Remiantis žurnalu „Science Citation Index", buvo nustatyta, kad 1945–1990 m. A.Jucys buvo labiausiai cituojamas pagrindiniuose pasaulio moksliniuose žurnaluose Lietuvos mokslininkas. Per tą laikotarpį jo darbai buvo cituoti 592 kartus [923]. Šis rodiklis turėtų būti dar didesnis, nes cituojamumas buvo nustatomas tik pagal pirmąjį autorių, o Jucio moksliniai straipsniai, kurių pirmasis autorius buvo jis, sudaro tik 32% visų jo straipsnių. Be to, reikia turėti galvoje, kad nagrinėtasis laikotarpis apima ir šešiolika metų po A.Jucio mirties, o cituojamumas mažėja laikui bėgant. Fizikos straipsnio cituojamumas vidutiniškai sumažėja pusiau per penkerius metus, o kadangi vidutinės vertės straipsnis cituojamas iš viso tik keletą kartų, tai darbas nebebūna aktyviame mokslo fonde jau po 10–15 metų. Monografijos turi didesnę išliekamąją vertę, bet dauguma jų irgi mažai benaudojamos po 20–30 metų.

A.Jucio veikla nutrūko 1974 m., tad įdomu panagrinėti, kiek jo darbų ir kurie yra išlikę aktyviame mokslo fonde praėjus trisdešimčiai metų. Tokį tyrimą įgalina atlikti paieškos Mokslinės informacijos instituto (*Institute of Scientific Information – ISI*) duomenų bazėje sistema *ISI Web of Science*. Ji leidžia rasti darbus, cituotus tos bazės žurnaluose nuo 1990 m. nepriklausomai nuo mokslininko pavardės autorių sąraše vietos (tik anksčiau skelbtų darbų – pagal pirmąjį autorių).

A.Jucio darbai 1990–2003 m. laikotarpiu buvo cituoti net 967 kartus. Didžioji dalis nuorodų – 758 – yra į jo knygas, ir tai sudaro 78%. Tarp jų plačiausiai naudojama jo pirmoji monografija – 337 nuorodos, iš jų 254 – į jos angliškus vertimus ir 83 – į rusišką leidimą. Antrąją vietą užima A.Jucio, A.Bandzaičio monografija – 274 nuorodos (157 – į pirmąjį leidimą ir 117 – į antrąjį leidimą, išspausdintą po A.Jucio mirties). A.Jucio ir A.Savukyno monografija buvo nurodyta literatūros sąrašuose 145 kartus. Beveik necituojami jo rusų kalba išleisti „Rinktiniai raštai" [422], kuriuose pakartotinai pateikti kai kurie A.Jucio straipsniai (matyt, paprastai stengiamasi nurodyti pirminį šaltinį).

Per dešimt kartų buvo cituoti keturi A.Jucio straipsniai. Net praėjus daugiau kaip penkiasdešimt metų, labai dažnai (55 kartus) minimas jo straipsnis, skirtas anglies ato-

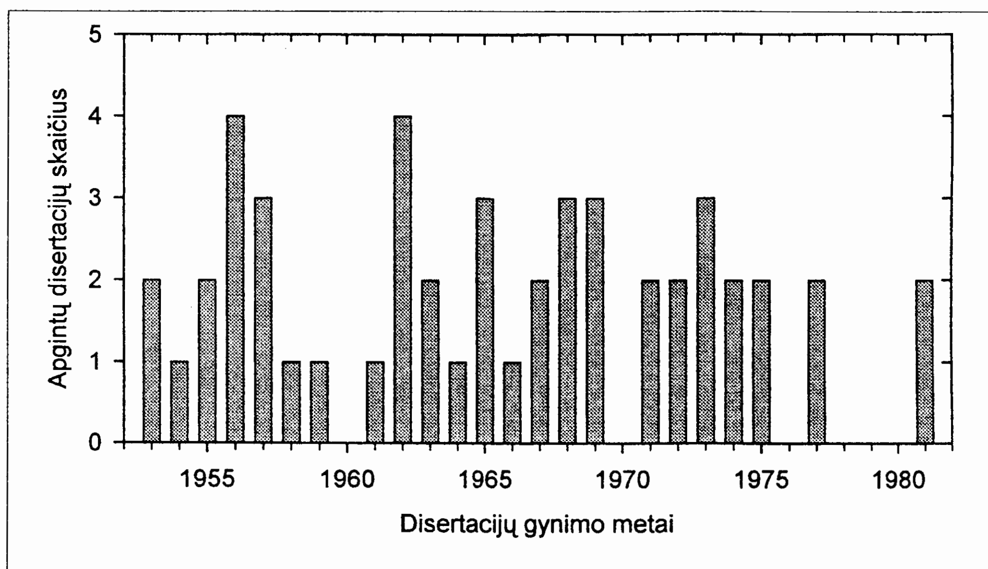

4 pav. A.Jucio aspirantų įvairiose įstaigose bei A.Jucio vadovaujamų mokslo darbuotojų, be aspirantūros rengusių disertacijas, skaičiaus kitimas.

mo tyrimui, išspausdintas 1939 m. žurnale „Proceedings of the Royal Society of London“ [9]. Tai liudija, kad šis darbas yra pripažintas vienu iš klasikinių atomo teorijos darbų. Jiems priskirtinas ir A.Jucio straipsnis, kuriame buvo gautos daugiakonfigūracinės Hartree'o, Foko ir Jucio lygtys (51 nuoroda). Didelę išliekamąją vertę taip pat turi A.Jucio straipsniai, apibendrinantys daugiaelektroniams atomams išplėstinį (17 nuorodų) ir nepilno kintamųjų atskyrimo (12 nuorodų) metodus. Daugiausia nuorodų buvo į straipsnius, spausdintus „Журнал экспериментальной и теоретической физики“ (70) bei „International Journal of Quantum Chemistry“ (55). Straipsniai Lietuvos žurnaluose cituojami daug rečiau (iš viso 15 nuorodų), nes liko mažiau žinomi. Tik kelios nuorodos yra į A.Jucio straipsnių angliškus vertimus, galbūt jais naudojantis vis tiek cituojamos pirminės publikacijos, o gal vertimai ne itin plačiai paplito.

A.Jucys parengė gausų mokinių būrį, – ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dažnai minima Vilniaus atomo teorijos, arba Jucio, mokykla. Kai kurie jo mokiniai vėliau ėmė plėtoti kitas teorinės fizikos sritis, tad kartais platesne prasme kalbama apie Vilniaus teorinės fizikos mokyklą.

Mokyklos branduolį – tiesiogiai su A.Juciu dirbusią grupę, jos dinamiką apibūdina 3 pav. A.Jucys pradėdavo rengti savo mokinius vadovaudamas jų diplominiams darbams, paskui dauguma jų stodavo į aspirantūrą. Kai kurie absolventai dažniausiai dėl politinių priežasčių negalėdavo būti priimami į aspirantūrą, – jie rengė mokslų

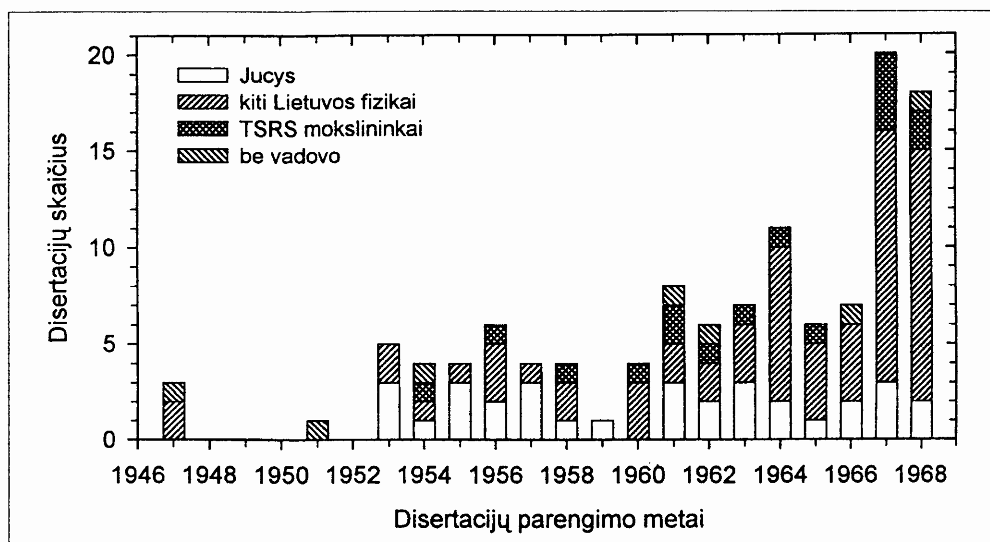

5 pav. Mokslų kandidato disertacijų, kurių vadovas buvo A.Jucys, gynimo dinamika.

kandidato disertacijas dirbdami dėstytojais ar moksliniais bendradarbiais. Bendras A.Jucio aspirantų ir darbuotojų, rengusių disertacijas jam vadovaujant, skaičius 1951–1954 m. išaugo iki septynių (4 pav.) ir vėliau nedaug keitėsi. Iki 1957 m. didžioji dalis aspirantų buvo rengiami Vilniaus universitete. Įkūrus Fizikos ir matematikos institutą, labai trūko darbuotojų, tad A.Jucys, vadovaudamas šiai įstaigai, daugiausia čia rengė mokslų kandidatus. Aspirantų minimumas 1963 m. atitinka A.Jucio ligos laikotarpį. Institute įkūrus antrąjį – Kvantmechaninių skaičiavimų sektorių, vėl atsirado ir ėmė daugėti A.Jucio aspirantų universitete.

Pirmieji A.Jucio mokiniai V.Kaveckis ir V.Šugurovas gynė mokslų kandidato disertacijas 1953 m. (5 pav.). Paskui kasmet, išskyrus 1960 ir 1970 m., jo mokiniai gindavo 1–4 disertacijas. Tie du tarpai tarsi išskiria Jucio mokinius į tris kartas. Tiesa, ir po A.Jucio mirties disertacijas dar gynė keli aspirantai, kuriems aspirantūros pradžioje vadovavo A.Jucys, jis nurodytas vienu iš vadovų. Vienuolika A.Jucio mokinių tapo habilituotais daktarais.

6 pav. parodo A.Jucio indėlį rengiant fizikos-matematikos mokslų kandidatus laikotarpiu iki 1968 m.; duomenys pateikti pagal rodyklę [696], kurioje nurodomi disertacijos parašymo metai (dažniausiai ji ir buvo ginama tais metais, nors kartais gynimas nusikeldavo į kitus metus). 1953–1959 m. A.Jucys parengė keturiolika mokslų kandidatų, o kiti Lietuvos fizikai – vienuolika, be to, trijų vadovai buvo TSRS mokslininkai. Šie duomenys kartu su anksčiau pateiktais apie fizikų mokslinių straipsnių

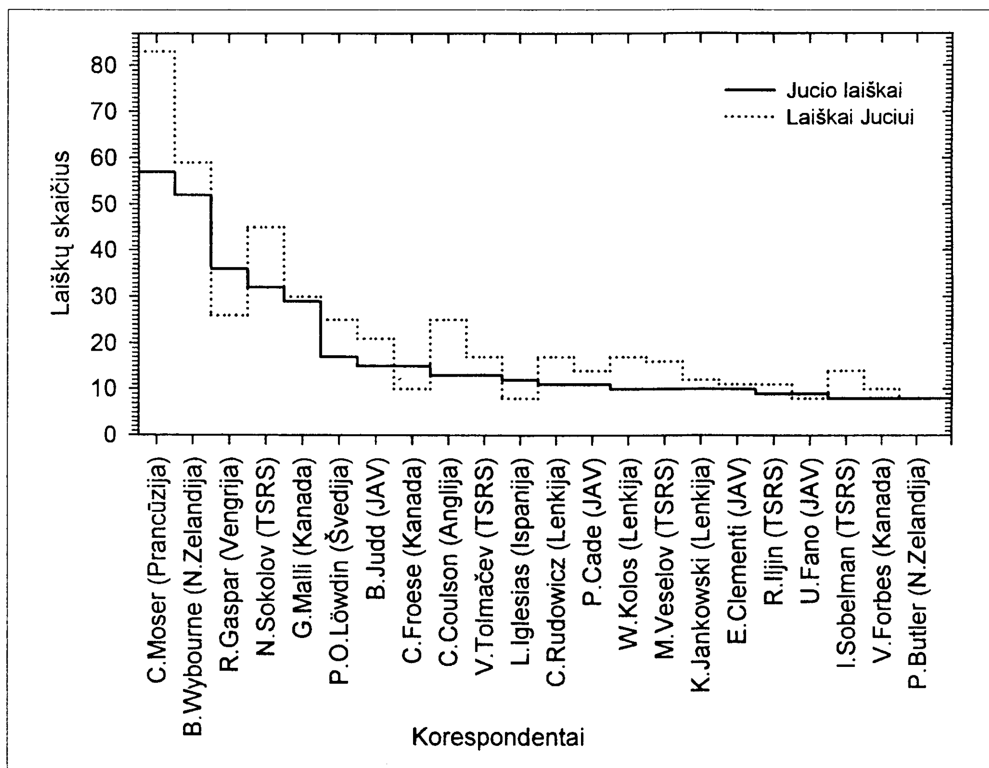

6 pav. A. Jucio indėlis rengiant fizikus mokslininkus pokario metais. Fizikos-matematikos mokslų kandidato disertacijos, parengtos vadovaujant A. Juciui, kitiems Lietuvos fizikams, TSRS mokslininkams ir parengtos be vadovo.

skaičių rodo, kad A.Jucys anksčiausiai iš Lietuvos fizikų pokario laikotarpiu pradėjo labai aktyvią ir rezultatyvią mokslinę veiklą, sukūrė pirmąją mokslinę mokyklą Lietuvoje.

Sėkmingam moksliniam darbui labai svarbūs ryšiai su kitų, ypač su išsivysčiusių šalių mokslininkais. Kai tik pasidarė įmanoma susirašinėti su Vakarų šalių fizikais, A.Jucys užmezgė ryšius su daugeliu savo srities specialistų – ir teoretikų, ir eksperimentininkų, jis ėmė keistis straipsnių atspaudais ir kita informacija. A.Jucio archyve yra saugoma jo 313-ai asmenų rašytų laiškų kopijos ir 538 korespondentų laiškai Juciui, taip pat jo susirašinėjimas su 115 įvairių įstaigų. Didžioji dalis tos korespondencijos yra mokslinio pobūdžio ir apima tik pokario laikotarpį (prieškarinis A.Jucio archyvas dingo karo metais). Dalis laiškų neišliko: pavyzdžiui, archyve yra tik vienas A.Jucio laiškas M.Petrašen (su kuria jis daug metų palaikė mokslinius ryšius), o jos rašytų laiškų A.Juciui yra septyniolika.

Svarbiausieji A.Jucio moksliniai korespondentai ir laiškų jiems bei iš jų gautų laiškų skaičiai parodyti 7 pav. Įtraukti tik tie korespondentai, su kuriais buvo keistasi ne mažiau kaip 8 laiškais. Aktyviausiai A.Jucys susirašinėjo su C.Moseriu (K.Mozeris), organizavusiu Europos atominių ir molekulinių skaičiavimų centrą, žymiu atomo teorijos specialistu B.Wybourne'u (B.Vaibornas), vengru R.Gáspár'u (R.Gašpa-

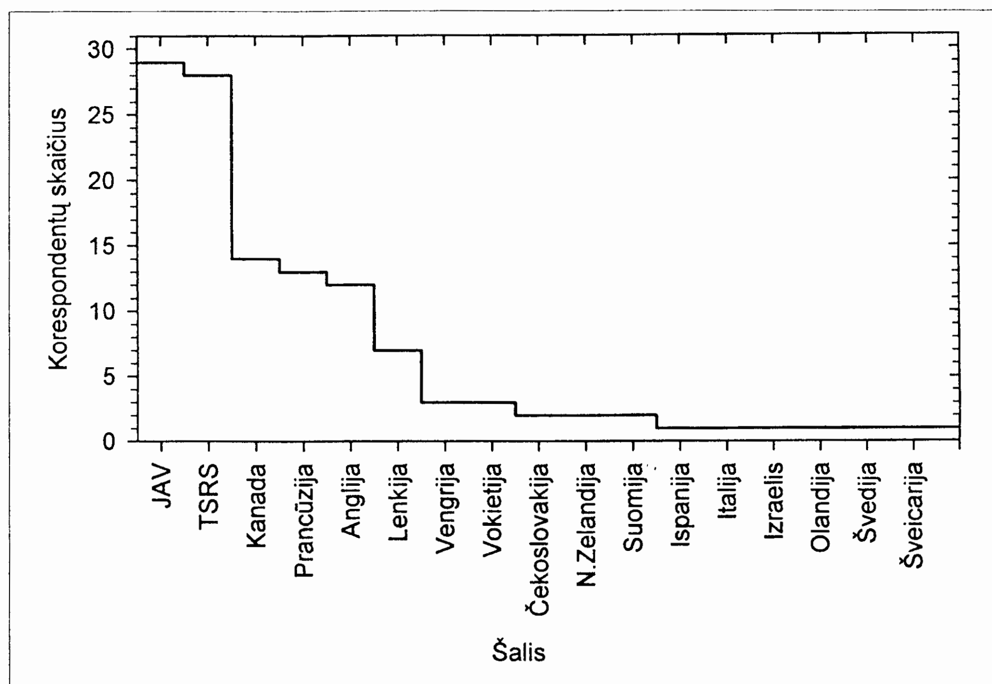

7 pav. Svarbiausieji A.Jucio moksliniai korespondentai: jo laiškų kitiems mokslininkams ir jų – Juciui, saugomų jo archyve, skaičius.

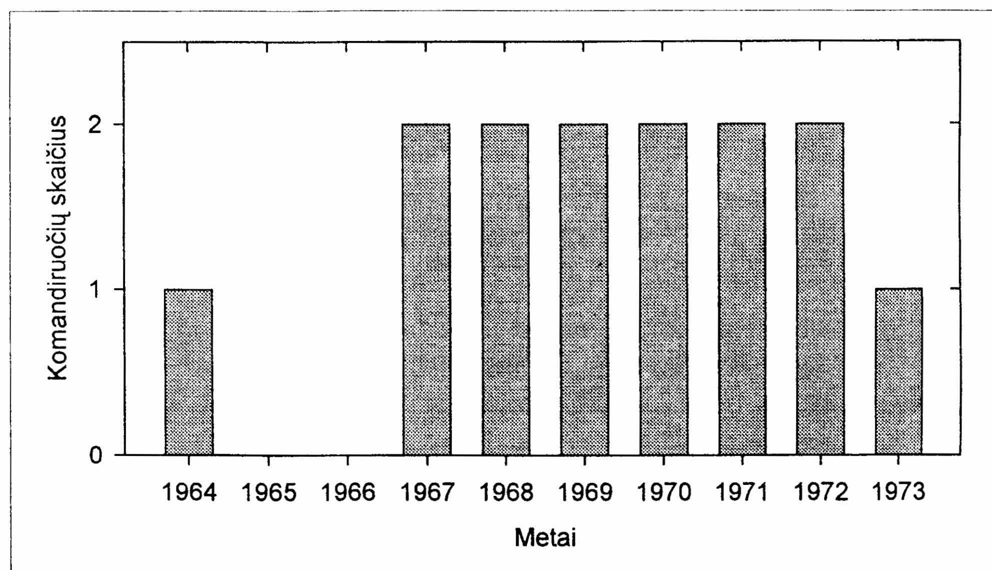
ras), su kuriuo buvo vykdomi bendri darbai, rusų fiziku N.Sokolovu bei kanadiečiu G.Malli (G.Mali), išleidusiu keletą atomo teorijos vadovų bei žinynų.

8 pav. pavaizduotas korespondentų pasiskirstymas pagal šalis (įtraukti tik 115 korespondentų, kuriems siųsti bent du laiškai ir iš kurių gautas nors vienas laiškas yra jo archyve). Glaudžiausi jo ryšiai buvo su JAV ir TSRS fizikais, be to, po 12–14 A.Jucio pagrindinių korespondentų buvo iš kitų labiausiai pažengusių Vakarų šalių – Kanados, Prancūzijos, Anglijos. Gana artimai jis bendradarbiavo ir su Lenkijos, Vengrijos fizikais – su jais buvo lengviau keistis informacija ir vizitais, nemaža jų dalis mokėjo rusų kalbą, kuria buvo publikuojama dauguma A.Jucio grupės straipsnių.

Susirašinėjimas, be abejo, negali pakeisti tiesioginio bendravimo konferencijų bei tarpusavio vizitų metu. Deja, A.Jucys, būdamas nepartinis mokslininkas, ilgą laiką nebuvo išleidžiamas į užsienio šalis. 1962 m. jis organizavo Vilniuje Sąjunginį pasitarimą atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių kvantinės teorijos klausimais, į kurį buvo leista pakviesti ir tris mokslininkus iš vadinamųjų socialistinių šalių. Vieno

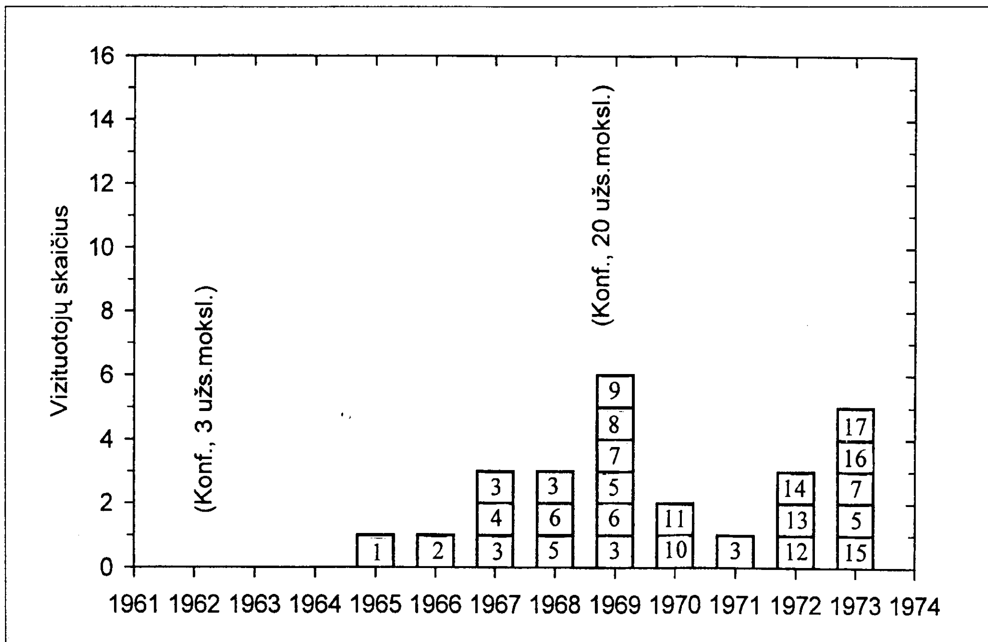
8 pav. A.Jucio korespondentų pasiskirstymas pagal šalis.

9 pav. A.Jucio mokslinės komandiruotės į tarptautines konferencijas užsienyje ir kitų šalių mokslo centrus.

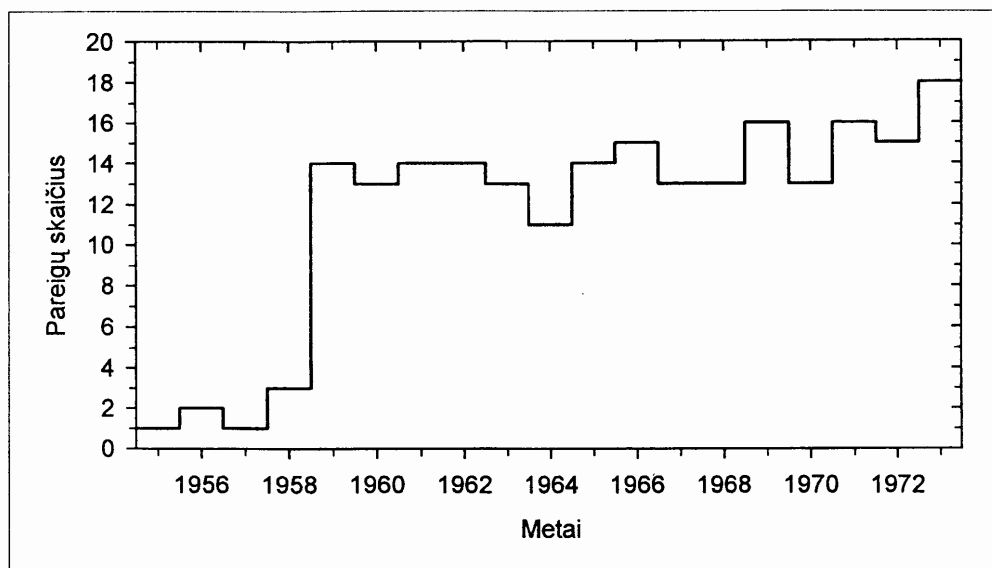
iš jų – R.Gáspáro kvietimu po dvejų metų įvyko pirmoji A.Jucio kelionė į Vengriją. Dar po dvejų metų pertraukos jam pavyko TSRS delegacijos sudėtyje išvykti į vasaros mokyklą Italijoje. Nuo tada A.Juciui buvo leidžiama kasmet išvykti į dvi užsienio šalis (netgi individualiai). Naudingų kvietimų labai palankiomis sąlygomis jis gaudavo daug daugiau, deja, įveikti apribojimo nepavykdavo. Tad šešerius metus iš eilės A.Jucio kelionių į užsienį skaičius nekito (9 pav.). Tik paskutiniaisiais – 1973 metais įvyko viena, bet ilgesnė negu kitos, – vieno mėnesio komandiruotė į Kanadą (Vaterlu universitete jis dirbo kaip vizituojantis profesorius).

Labai svarbus mokslininko ryšių ir jo tarptautinio pripažinimo rodiklis yra kitų mokslo centrų darbuotojų, ypač iš išsivysčiusių šalių, vizitai. Išsamių duomenų apie atomo fizikos specialistų iš TSRS centrų lankymąsi Jucio grupėje, deja, nėra išlikę, galima tik paminėti, kad daugiausia jų lankėsi 1962 ir 1969 m. Lietuvoje vykusių konferencijų bei vasaros mokyklų ir keturis kartus – 1962, 1964, 1968, 1971 m. –

10 pav. Užsienio mokslininkų lankymasis Vilniuje.

Skaičiais nurodyti šie mokslininkai: 1 – J.Musher (JAV), 2 – R.Gáspár (Vengrija), 3 – P.Cade (JAV), 4 – M.Randić (Jugoslavija), 5 – B.Wybourne (N. Zelandija), 6 – C.Moser (Prancūzija), 7 – P.Butler (N. Zelandija), 8 – T.Huskell (N. Zelandija), 9 – J.Petzelt (Čekoslovakija), 10 – W.Holman (JAV), 11 – I.Tech (JAV), 12 – C.Rudowicz (Lenkija), 13 – E.Clementi (JAV), 14 – O.Bilek (Čekoslovakija), 15 – Valenta (Čekoslovakija), 16 – A.Johansson (Suomija), 17 – P.Pyykkö (Suomija).

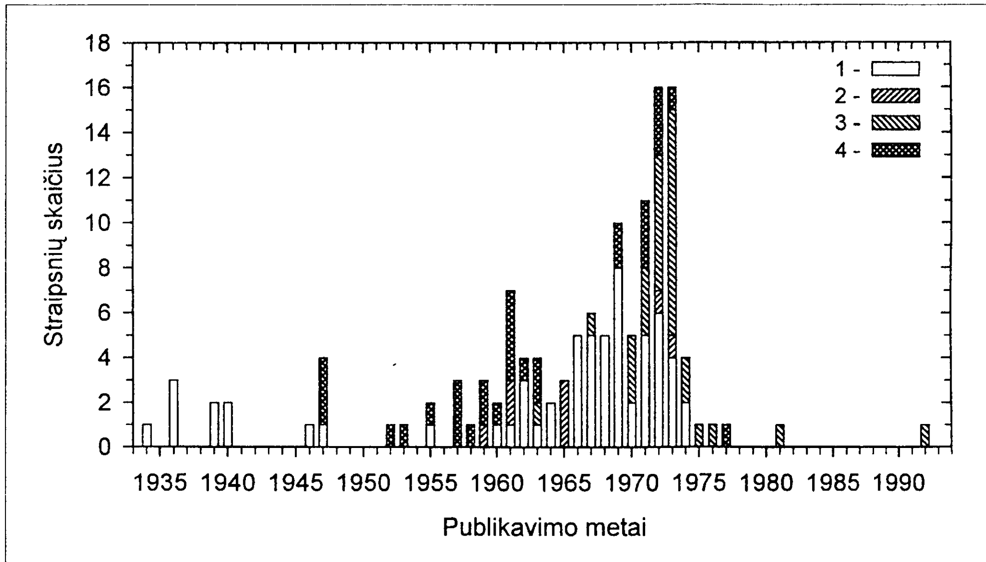

11 pav. A. Jucio visuomeninių pareigų skaičiaus kitimas.

Vilniuje organizuotų koordinacinių pasitarimų atomų ir atominių spektrų teorijos klausimais metu. Pirmieji mokslininkai iš Centrinės Europos šalių atvyko į Vilnių taip pat į 1962 m. konferenciją. Vizitai iš Vakarų šalių prasidėjo tik 1965 m. (10 pav.), kai po pirmosios monografijos ir svarbiausiųjų straipsnių vertimų į anglų kalbą atėjo pavėluotas pripažinimas. Maksimumas atitinka 1969 m., be to, tais metais A.Jucio grupės organizuotoje tarptautinėje konferencijoje Vilniuje dalyvavo dar dvidešimt užsienio mokslininkų. Natūralu, kad tuoj po konferencijos jų atvykdavo mažiau, bet 1973 m. vizituotojų skaičius vėl išaugo iki penkių.

A.Jucys daug laiko skyrė mokslo organizacinei veiklai. Kaip matyti iš jo gyvenimo ir veiklos datų, pateiktų šioje knygoje, jis vadovavo Aukštųjų mokyklų valdybai ir Vilniaus valstybiniam pedagoginiam institutui, MA skyriui ir Fizikos ir matematikos institutui, VVU Teorinės fizikos katedrai ir FMI Kvantmechaninių skaičiavimų sektoriui, dažnai vienu metu eidavo kelerias pareigas. Be to, jis turėjo daug visuomeninių pareigų, o jas prisiėmęs atlikdavo sąžiningai ir aktyviai.

Kasmetinėse akademiko ataskaitose A.Jucys išvardydavo savo visuomenines pareigas, tomis žiniomis remiantis ir sudaryta 11 pav. pateikiama diagrama. Iki 1959 m. jis nurodydavo tik svarbesnes papildomas pareigas, apytikriu įvertinimu jų būdavo ne mažiau kaip penkerios, tačiau, nesant galimybės surinkti išsamių duomenų, paveikslėlyje nurodyti tik jo paties pateikti skaičiai. Nuo 1959 m. jis pradėjo kruopščiai

12 pav. A.Jucio mokslo populiarinimo ir publicistiniai straipsniai.

1 – fizika; 2 – bendrieji mokslo klausimai; 3 – kraštotyra ir kalbotyra; 4 – kiti.

registruoti visas pareigas. Antra vertus, jų skaičiaus šuolį lėmė ir tuo metu prisidėjusios naujos pareigos – A.Jucys buvo išrinktas TSRS MA Spektroskopijos komisijos nariu ir jos grupės pirmininku, kelių naujų mokslinių tarybų ir žurnalų redakcinių kolegijų nariu. Tai lėmė ir Lietuvos mokslo plėtotė, ir A.Jucio galimybės skirti daugiau laiko tokiai veiklai, parašius pirmąją monografiją ir užbaigus pradinį – sunkiausią – Fizikos ir matematikos instituto kūrimo etapą. Paskui maždaug dešimtmetį A.Jucio pareigų skaičius buvo maždaug pastovus – apie keturiolika, svyravimus daugiausia lėmė laikinos pareigos konferencijų ar kitų renginių organizaciniuose komitetuose. Paskutiniaisiais gyvenimo metais A.Jucio visuomeninė veikla buvo linkusi plėstis.

Iki 1957 m. A.Jucys neskyrė daug dėmesio mokslo populiarinimo veiklai, tokius straipsnius rašydavo tik esant reikalui, o ne savo iniciatyva, jo žodžiais tariant, „vengė spaudos ir reklamos". Tačiau vėliau jis padarė išvadą, kad „spauda padeda mokslui plisti, paragina jaunimą domėtis tuo mokslu, kurio atstovai yra aprašomi spaudoje". Tad nuo 1957 m. jo populiarių straipsnių apie fizikos ir gretimų sričių pasiekimus skaičius ėmė gausėti (12 pav.). Dauguma jų skirti atomo teorijai bei spektroskopijai – tai interviu, kuriuose pasakojama apie A.Jucio ir jo grupės darbus, straipsniai apie teorinę fiziką mokiniams, besirenkantiems specialybę, įspūdžiai iš konferencijų ir kelionių į kitus mokslo centrus, mokslininkų biografijos jų jubiliejų progomis. Šiai

tematikai taip pat priskirtos kelios knygų recenzijos. Straipsniai bendrais mokslo ir jo organizavimo klausimais buvo rašomi norint atkreipti visuomenės ir vyriausybės įstaigų dėmesį į spręstinas mokslo problemas, taip pat tai pranešimų, skaitytų Lietuvos fizikų konferencijose, santraukos, spausdintos „Lietuvos fizikos rinkinyje". Nuo 1970 m., kai A.Jucys užmezgė glaudesnius ryšius su gimtuoju kraštu, jis ėmė rašyti gana daug straipsnių, skirtų kraštotyrai, vietovardžiams bei kalbotyrai (tarp jų ir fizikos terminams). Tarp kitų straipsnių vyrauja publicistiniai, spausdinti daugiausia 1947–1963 m. laikotarpiu. A.Jucys, matyt, redakcijų prašomas, komentuodavo naujus kosmonautikos pasiekimus.

Taigi prof. A.Jucio tiek mokslinė, tiek visuomeninė ir publicistinė veikla nutrūko staiga, daug jo idėjų ir sumanymų liko neįgyvendinti.

II

GYVENIMO IR VEIKLOS DATOS

GYVENIMO IR VEIKLOS DATOS

1904 09 12	Gimė Klausgalvų Medsėdžių kaime (Salantų valsčius, Telšių apskritis, Kauno gubernija).[1]
1912–1915	mokėsi Salantų liaudies mokykloje.[2]
1917 09 16	mirė tėvas Pranas Jucys, palaidotas Salantuose, Gargždelės kapinėse.[2]
1922–1923	mokėsi Kretingos progimnazijoje.[2]
1923–1927	mokėsi Plungės „Saulės“ realinėje gimnazijoje.[2]
1927 09 22	priimtas į Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto (MGF) matematikos-fizikos skyrių.[3]
1931	apgynė diplominį darbą „Triodinė lemputė“.[4]
1931 10 20	pripažintas baigusiu aukštąjį mokslą ir jam išduotas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) baigimo diplomas.[5]
1931 11 01– 1933 03 20	tarnavo kariuomenėje, ryšių batalione, radijo kuopoje, eiliniu, vėliau – grandiniu.[6]
1933	mirė motina, palaidota Grūšlaukėje.[7]
1933 03 20– 1935 01 15	VDU MGF Fizikos katedros (FK) jaunesnysis laborantas.[8,9,6]
1934 09 06	įregistruota santuoka su Sofija Nezabitauskaite.[10]
1935 01 16– 1936 12 03	VDU MGF FK vyresnysis laborantas.[9,6]
1936	paskelbtas pirmasis mokslinis straipsnis [2].
1936 11 14	gimė sūnus Algis.[11]
1937 01 01– 1938 06 30	VDU MGF FK jaunesnysis asistentas.[6]
1938 06 18– 1938 07 29	konsultavosi Mančesterio universitete pas prof. D.R.Hartree.[12,13]
1938 07 01– 1940 08 31	VDU MGF FK vyr. asistentas.[6]

1939 10 07– 1940 05 10	stažavosi Kembridžo universitete (Anglija) pas prof. R.Fowlerį.[14, 15]
1940 05 10–07 24	Užkluptas karo, gyveno Belgijoje ir buvo internuotas Prancūzijoje.[16, 17]
1940 09 01–10 31	Vilniaus universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Fizikos katedros (MGF FK) vyr. asistentas.[6]
1940 11 01– 1940 11 06	Vilniaus universiteto MGF FK adjunktas.[18]
1940 11 07– 1943 03 17	Vilniaus valstybinio universiteto (VVU) FK docentas.[18]
1941 01 25	VVU MGF tarybos posėdyje apgynė daktaro disertaciją „Teorinis jonų C^{4+} ir C^{++} ir neutralaus C tyrimas“ [12] įvertinimu *magna cum laude*.[19]
1941 08 01– 1943 03 17	VVU MGF Teorinės fizikos katedros vedėjas.[6, 20]
1943 03–1944 05	gyveno Vilniuje, dalyvavo nelegalioje universiteto veikloje.[21]
1944 05–10	gyveno Žemaitijoje, Klausgalvų Medsėdžiuose ir Telšiuose.[22]
1944 11 01– 1971 11 01	VVU MGF Teorinės fizikos katedros vedėjas (A.Juciui išvykus į doktorantūrą Leningrade, 1949–1950 m. jį laikinai pavadavo doc. A.Misiūnas-Misiukas).[6, 22]
1945 03 17	TSRS aukščiausioji atestavimo komisija (AAK) pripažino fizikos-matematikos mokslų kandidato laipsnį ir docento vardą.[23, 24]
1945 05 15– 1946 12 15	LTSR švietimo liaudies komisariato Aukštųjų mokyklų valdybos viršininkas.[2, 25]
1945 05 30	gimė sūnus Gediminas.
1947 04 10– 1948 07 01	Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto direktorius.[6, 26]
1949 09 01– 1951 09 01	TSRS MA V.Steklovo matematikos instituto Leningrado skyriaus doktorantas (vadovas akad. V.Fokas).[27]

1951 12 27	Leningrado valstybiniame A.Ždanovo universitete apgynė fizikos-matematikos mokslų daktaro disertaciją „Kai kurie patikslintieji atomo kvantmechaninio skaičiavimo metodai“ [21, 22].
1952 10 01– 1953 06 28	LTSR MA Fizikos-technikos instituto Fizikos, matematikos ir astronomijos sektoriaus vedėjas (ne pagrindinės pareigos).[28]
1952 12 27	TSRS AAK patvirtino fizikos-matematikos mokslų daktaro laipsnį.[29]
1953 06 27	išrinktas LTSR mokslų akademijos tikruoju nariu.[30]
1953 06 28– 1963 10 01	LTSR MA Geologijos, chemijos ir technikos mokslų skyriaus (nuo 1956 m. reorganizuoto į Fizikos, chemijos ir technikos mokslų skyrių) akademikas sekretorius.[31]
1955–1966	žurnalo „Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai“ B. ser. redakcinės kolegijos pirmininko pavaduotojas.[32]
1956 07	dalyvavo XI sąjunginiame spektroskopistų pasitarime Lvove, skaitė pranešimą.[33]
1956 10 01– 1963 10 10	LTSR MA Fizikos ir matematikos instituto (FMI) direktorius.[34]
1957 01 25–26	dalyvavo Koordinaciniame pasitarime teorinės spektroskopijos ir kvantinės molekulių mechanikos klausimais Maskvoje ir skaitė pranešimą „Atominių spektrų skaičiavimo metodų būklė“.[35]
1957 12 04–12	su pranešimu dalyvavo XII sąjunginiame spektroskopistų pasitarime Maskvoje.[36]
1959 12 11	išrinktas Spektroskopijos komisijos prie TSRS MA prezidiumo Bendrosios fizikos ir astronomijos skyriaus nariu.[37]
1959 03 17–19	su pranešimu dalyvavo Pasitarime osciliatorių stiprių matavimo bei jų skaičiavimo klausimais Leningrade.[38]
Nuo 1959 03 19	TSRS MA Spektroskopijos komisijos Sąjunginės banginių funkcijų ir osciliatorių stiprių skaičiavimo bei publikavimo koordinacinės grupės (nuo 1964 m. – atominių spektrų ir atominių konstantų teorijos ir skaičiavimo, nuo 1966 m. – atomų ir atominių spektrų teorijos koordinacinės grupės) pirmininkas.[38, 39]

1960	išleista A.Jucio, J.Levinsono ir V.Vanago monografija „Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas“ (rusų k.) [96].
1960 09 23–26	dalyvavo Vilniuje vykusioje TSRS MA Astronomijos tarybos išvažiuojamojoje sesijoje ir skaitė pranešimą[40] [105].
1961	A.Jucio iniciatyva FMI įkurta skaičiavimo mašinų laboratorija, gauta elektroninė skaičiavimo mašina BESM 2.[41,42] (Po derinimo ir modernizavimo ji, pervadinta BESM 2M, pradėjo veikti 1962 07 13.)
1962 12 09	suteiktas LTSR nusipelniusio mokslo veikėjo garbės vardas.[43]
1962 05 28–06 06	Trakuose vyko Vasaros mokykla atomų ir molekulių spektroskopijos klausimais (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas). Skaitė paskaitą „Atomo kvantmechaninio skaičiavimo klausimai“.[44,45]
1962 06 07–11	Vilniuje vyko Sąjunginis pasitarimas atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių kvantinės teorijos klausimais (jame dalyvavo ir mokslininkai iš Rytų Europos šalių) (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas). Skaitė apžvalginį pranešimą „Atomo kvantmechaninio skaičiavimo dabartinė padėtis ir artimiausi uždaviniai“.[46]
1962 11	išleistas pirmasis „Lietuvos fizikos rinkinio“ numeris; A.Jucys – žurnalo leidimo iniciatorius.[47]
Nuo 1963	Atomų ir molekulių spektroskopijos problemos mokslinės tarybos pirmininkas.
1963 06 27–29	Rygoje vyko Sąjunginis pasitarimas banginių funkcijų ir osciliatorių stiprių skaičiavimo klausimais (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas).[48]
nuo 1963 10 02	LTSR MA Fizikos, technikos ir matematikos mokslų skyriaus akademiko sekretoriaus pavaduotojas.[49]
1964 05 29	vadovavo Atominių spektrų ir konstantų teorijos ir skaičiavimo mokslinių darbų koordinacinės grupės pasitarimui Vilniuje.[50]
1964 06 15	skaitė paskaitą Žvaigždžių spektrų vasaros mokykloje Puškine (prie Leningrado).[51]

1964 08 29	šešiasdešimtmečio proga apdovanotas Darbo raudonosios vėliavos ordinu.[52]
1964 11 30–12 14	lankėsi Budapešto ir Debreceno (Vengrija) mokslo įstaigose ir skaitė paskaitas.[51]
1965	išspausdinta A.Jucio ir A.Bandzaičio monografija „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje" (rusų k.) [202].
1965 06 03–16	Palangoje vyko Antroji sąjunginė kvantinės chemijos vasaros mokykla (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas); mokykloje buvo perskaitytas dešimties valandų A.Jucio ir A.Bandzaičio kursas „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje".[53,54]
Nuo 1965	leidinių serijos „Quantum Theory of Matter" patarėjų kolegijos narys[55] (leidiniai buvo rengiami spaudai, apie jų publikavimą informacijos nerasta).
1966 05 05–06	Rygoje vyko Sąjunginis pasitarimas atomo teorijos ir atominių konstantų skaičiavimo klausimais (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas).[56]
Nuo 1967	tarptautinio mokslinio žurnalo „International Journal of Quantum Chemistry" patarėjų kolegijos narys.[55] Žr. [432].
1967 07 05–13	dalyvavo Tarptautinėje teorinės fizikos vasaros mokykloje Fraskatyje (Italija), skaitė paskaitų ciklą.[57]
1967 08 29–09 01	dalyvavo Tarptautiniame kvantinės chemijos simpoziume Kutna Huroje (Čekoslovakija) ir skaitė apžvalginį pranešimą „Apie daugiakonfigūracinio artutinumo ir išplėstinio skaičiavimo metodo taikymą atomų struktūroms skaičiuoti".[58]
1967 11 01	paskirtas MA Fizikos ir matematikos instituto Kvantmechaninių skaičiavimų sektoriaus vadovu (iki 1971 11 01 – visuomeniniais pagrindais).[59]
1968 06 04–05	Vilniuje vyko A.Jucio vadovaujamas Koordinacinis pasitarimas atomų ir atominių spektrų teorijos ir skaičiavimo klausimais.[60]
1968 08 07	paskirta Respublikinė premija už darbus kvantinės atomo teorijos srityje.[61]

1968 11 28–12 11	lankėsi Greifsvaldo universitete (Vokietija), skaitė paskaitas.[62,63]
1968 10 07–12	lankėsi Debreceno ir Budapešto mokslo ir studijų įstaigose, skaitė paskaitas.[64]
1968 04 15–05 06	mokslinė komandiruotė į Angliją Londono Karališkosios draugijos kvietimu. Skaitė paskaitas Oksfordo, Kembridžo, Edinburgo universitetuose ir kitose mokslo ir studijų įstaigose.[65]
1969 06 02–14	Druskininkuose vyko A.Jucio grupės organizuota Vasaros mokykla atomų ir molekulių teorijos klausimais.[66] Skaitė paskaitų ciklą.[67]
1969 06 16–20	Vilniuje vyko Tarptautinis simpoziumas atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių teorijos klausimais (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas).[68] Skaitė apžvalginį pranešimą „Apie atomo teorijos raidą pastarąjį septynmetį ir tolesnius jos uždavinius“ [316].
1969 11 05–19	mokslinė komandiruotė į Prancūziją. Skaitė paskaitas Paryžiaus, Marselio, Liono ir Strasbūro mokslo centruose, Europos atominių ir molekulinių skaičiavimų centre.[69]
1970	išrinktas tarptautinio mokslinio žurnalo „Molecular Physics“ redakcinės kolegijos nariu.[70]
1970 07 08–11	dalyvavo Tarptautiniame kolokviume atomo teorijos klausimais Žif siur Ivete (Jeef sur Yvette, Prancūzija) ir skaitė kviestinį pranešimą „Apie veidrodinio atspindžio simetrijos naudojimą atomo teorijoje“.[71,72] Žr. [298].
1970 08 31–09 11	dalyvavo Tarptautinėje kvantinės chemijos vasaros mokykloje Krokuvoje (Lenkija), skaitė paskaitų ciklą apie patikslintus atomo banginių funkcijų sudarymo metodus.[73,72,74]
1971 06 05	išrinktas Plungiškių draugijos prezidentu.[75]
1971 03 30–04 06	lankėsi Torūnės M.Koperniko universitete (Lenkija) ir skaitė paskaitas.[76]
1971 08 11–17	dalyvavo IV Kanados simpoziume teorinės chemijos klausimais Vankuveryje, skaitė kviestinį pranešimą „Kai kurie šiuolaikinės atomo teorijos aspektai“.[77,78]

1971 10 26–28	vadovavo Sąjunginiam seminarui atomų ir atominių spektrų teorijos klausimais Vilniuje.[79]
1972 04 19–26	mokslinė komandiruotė į Vengriją, skaitė paskaitas Debreceno ir Budapešto universitetuose.[80, 81]
1972 08 05–17	dalyvavo III tarptautinėje konferencijoje atomo fizikos klausimais Boulderyje (JAV), skaitė kviestinį pranešimą; po konferencijos lankėsi Čikagos universitete ir Nacionaliniame standartų biure Vašingtone.[82, 83]
1973	„Mokslo" leidykla išleido A.Jucio ir A.Savukyno monografiją „Atomo teorijos matematiniai pagrindai" (rusų k.) [369].
1973 02 19–23	dalyvavo Sąjunginiame seminare atomo ir atominių spektrų teorijos klausimais Bakurianyje (Gruzija) (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas).[84] Žr. [375].
1973 11 14–16	dalyvavo Sąjunginiame seminare atomų ir atominių spektrų teorijos klausimais Rygoje (A.Jucys – organizacinio komiteto pirmininkas).[85, 86] Žr. [754].
1973 12 12– 1974 01 20	mokslinė komandiruotė į Kanadą, Vaterlu universitetą.[87]
1974 02 04	mirė Vilniuje.[88]
1974 02 06	palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse.

Naudojamos archyvų santrumpos:

JA – A.Jucio archyvas, saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje, 285 fonde;

JMK – A.Jucio memorialinis kambarys – jo buvęs kabinetas MA Fizikos ir matematikos institute (dabar VU Teorinės fizikos ir astronomijos institutas), Vilniuje, A.Goštauto g. 12, 427 k.;

LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas;

LMAA – Lietuvos mokslų akademijos archyvas;

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyrius.

[1] A.Jucio kadrų įskaitos lapas // JA, b. 20, l. 1.

[2] *Jucys A.* Keletas žodžių apie tėviškėlę brangią [straipsnis išspausdintas šiame leidinyje].

[3] Adolfo Jucio studento byla // LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4282, l. 16.

[4] Adolfo Jucio studento byla // LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4282, l. 8.

[5] VDU baigimo diplomas // JMK.

[6] Kadrų įskaitos lapas // JA, b. 20, l. 3.

[7] Kadrų įskaitos lapas // JA, b. 20, l. 7.

[8] VDU MGF tarybos posėdžių protokolai // VUB RS, f. 96, b. VDU6, p. 166; b. VDU7, p. 147.

[9] VDU MGF tarybos posėdžio protokolas // VUB RS, f. 96, b. VDU7, p. 147.

[10] Vedybų metrikų išrašas // JA, b. 13.

[11] *Makariūnienė E., Klimka L.* Lietuvos fizikų ir astronomų sąvadas. – V., 2001. – P. 57.

[12] VDU MGF tarybos posėdžio protokolas // VUB RS, f. 96, b. VDU8, p. 93.

[13] Susipažino su užsienio laboratorijomis // Lietuvos aidas. – 1938, liep. 30.

[14] LCVA, f. 631, ap. 3, b. 283, p. 39.

[15] VDU MGF tarybos posėdžio protokolas // VUB RS, f. 96, b. VDU8, p. 401.

[16] Lietuvos pasiuntinybės Briuselyje raštas // LCVA, f. 631, ap. 3, b. 283, l. 58.

[17] A.Puodžiukyno laiškas R.Karazijai 1982 06 24 // JMK.

[18] Kadrų įskaitos lapas // JA, b. 20, l. 5.

[19] Diplomas // JA, b. 14.

[20] VDU MGF tarybos posėdžio protokolas // VUB RS, f. 96, b. VDU9, p. 120.

[21] Žmonos S.Jucienės pasakojimas 1976 11 17 // JMK.

[22] *Ušpalis K., Šenavičienė I., Kuzmickytė L.* Fizikos mokslo raida Lietuvoje pokario metais. – V., 1993. – P. 11.

[23] Diplomas // JA, b. 16.

[24] Diplomo nuorašas // LMAA, f. 1, ap. 9, Nr. 3751, l. 6.

[25] LTSR švietimo liaudies komisaro įsakymas // JA, b. 22.

[26] LTSR švietimo ministro įsakymas // JA, b. 26.

[27] A.Jucio doktorantūros ataskaita // Išrašas JMK.

[28] MA prezidento įsakymas // LMAA, f. 1, ap. 9, b. 3751, l.

[29] Diplomas // JA, b. 28.

[30] MA visuotinio susirinkimo nutarimas // LMAA, f. 1, ap. 9, b. 3751, l. 17.

[31] MA prezidento įsakymas // LMAA, f. 1, ap. 9, b. 3751, l. 106.

[32] Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – V., 1968. – T. 2, p. 429.

[33] 1956 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 1.

[34] MA prezidento įsakymai // LMAA, f. 1, ap. 9, b. 3751, l. 86, 105.

[35] Pareiškimas dėl komandiruotės // LMAA, f. 1, ap. 9, b. 3751, l. 72.

[36] 1957 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 4.

[37] TSRS MA prezidiumo biuro nutarimas // JA, b. 1883, l. 213.

[38] 1969 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 2.

[39] TSRS MA Spektroskopijos komisijos koordinacinės grupės veiklos medžiaga // JMK.

[40] VVU Astronomijos biuletenis. – 1960, Nr. 2, p. 3.

[41] *Žukauskas K.* Elektroninės skaičiavimo technikos panaudojimo Lietuvoje pradžia [straipsnis išspausdintas šiame leidinyje].

[42] Respublikinis Mokslų akademijos Skaičiavimo centras // Tiesa. – 1962, liep. 14.

[43] Pažymėjimas // JA, b. 39.

[44] Vasaros mokyklos programa ir ataskaita // JA, b. 1849.

[45] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1962, t. 2, Nr. 3–4, p. 429.

[46] 1962 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 3.

[47] *Karazija R.* Žalias teorijos medis. – V., 2003. – P. 117.

[48] 1963 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 6.

[49] Nutarimas // LMAA, f. 1, ap. 2, b. 807, l. 143.

[50] Pasitarimo protokolas // JMK.

[51] 1964 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 5.

[52] Pažymėjimas // JA, b. 41.

[53] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1966, t. 6, Nr. 1, p. 153.

[54] 1965 m. akademiko ataskaita. // JMK, l. 4, 8.

[55] Susirašinėjimas su P.-O.Löwdinu // JA, b. 696 [kvietimas būti patarėjų kolegijos nariu išspausdintas šiame leidinyje].

[56] 1966 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 7.

[57] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1750.

[58] Simpoziumo programa // JA, b. 1746.

[59] MA prezidento nutarimas // JMK, A.Jucio asmens byla.

[60] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1968, t. 8, Nr. 5–6, p. 1007.

[61] Diplomas // JA, b. 48.

[62] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1839.

[63] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1969, t. 9, Nr. 3, p. 607.

[64] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1834.

[65] Komandiruotės programa ir ataskaita [išspausdintos šiame leidinyje].

[66] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1969, t. 9, Nr. 5, p. 981.

[67] 1969 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 4.

[68] Simpoziumo programa // JA, b. 1865.

[69] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1807.

[70] Susirašinėjimas su A.D.Buckinghamu // JA, b. 446 [kvietimas būti redakcinės kolegijos nariu išspausdintas šiame leidinyje].

[71] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1813.

[72] Kronika // Lietuvos fizikos rinkinys. – 1971, t. 11, Nr. 5, p. 895.

[73] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1801.

[74] 1970 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 4.

[75] *Adomavičienė E.* Akademiko A.Jucio ryšiai su Plunge [809] [straipsnis perspausdintas šiame leidinyje].

[76] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1804.

[77] 1971 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 4.

[78] Simpoziumo programa ir komandiruotės ataskaita // JA, b. 1785.

[79] Seminaro medžiaga // JMK.

[80] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1834.

[81] 1972 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 5.

[82] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1771.

[83] Informacija apie konferenciją [392].

[84] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1902.

[85] Komandiruotės ataskaita // JA, b. 1904.

[86] 1973 m. akademiko ataskaita // JMK, l. 3, 7.

[87] Komandiruotės ataskaita [išspausdinta šiame leidinyje].

[88] Adolfas Jucys [nekrologas] // Tiesa. – 1974, vas. 5.

III

ADOLFO JUCIO ATSIMINIMAI

KELETAS ŽODŽIŲ APIE TĖVIŠKĖLĘ BRANGIĄ

Iš Salantų (iki 1638 m. – *Skilandžiai*) Kretingos link šešis kilometrus važiuojam senu didelės upės slėniu, kuriuo dabar teka mažas upelis, vadinamas Salantu. Tuoj išvažiavus iš Salantų, dešinėje tave nužiūri Alkos, o kairėje – Gaidžio kalnas. Jis lyg liūdi Salanto upelio, kuris amžiais plovęs jo papėdę, pasisuko tolyn, palikdamas tik nykstančią vagą, vadinamą Sensalančiais. Nespėja išnykti iš akių Gaidžio kalnas, – tave jau sveikina Imbarės pilalė. Čia, senų žmonių pasakojimu, mūsų protėviai gynėsi nuo „žvėdų". Taip čia vadinami – tikriausiai vikingų laikų (VIII–XII a.) – švedai. Daug pasakojimų eina iš lūpų į lūpas apie tą senovinę tvirtovę. Ji tyli, rami. Ramūs ir jos gyventojai žirgai, kurie tik retkarčiais išbėga iš savo požemių palaigyti.

Dar tebevažiuoji per Barzdžių lankas, o jau tavęs laukia Kalnalis su savo aukštu ir stačiu kalnu, kurio neįkopęs, toliau nevažiuosi. Kalnalio kalnas yra nelyginant Alkos kalno veidrodinis atspindys, nes abu jie dalija slėnį pusiau, abiem jais baigiasi ilgi kalnagūbriai – senovėje buvusios ilgos salos, kol dar slėniu plaukė tirpstančio ledyno vanduo. Pasikėlei laimingai į Kalnalio kalną, gerą puskilometrį pavažiavęs, pateksi į Klausgalvų sodą (taip vadindavome kaimą). Čia prie vieškelio susispietusios Klausgalvų sodybos. Kaimo viduryje yra kelias dešinėn, žemyn. Jis, įsirėžęs giliai žemėje visu kalno šlaitu lyg kokia vaga, raguva vadinama, veda vėl į slėnį, kurį pravažiavęs ir vėl kalnelin pasikėlęs, patenki į Klausgalvų Medsėdžius.

Klausgalvų Medsėdžių pradžia – antrame kilometre nuo Salantų–Kretingos vieškelio. Antrąja savo puse jie glaudžiasi prie didelio miško, vadinamo Žalimine. Senų žmonių pasakojimu, šis didelis miško masyvas atsirado po 1711 m. maro, nes dauguma gyventojų tada čia išmirė. Žaliminės miškas turi savo glėbyje apkabinęs mažą Didžiųjų Žalimų kaimą. Tai seniau buvusio didelio kaimo, kuriam tikrai pritiko būti vadinamam Didžiaisiais Žalimais, liekana. Likimas lėmė, kad Mažieji Žalimai, vadinami taip pat ir Žalimaliais, yra daug kartų didesni už Didžiuosius Žalimus.

Anksčiau minėtu keliu įvažiavę į Klausgalvų Medsėdžius ir pavažiavę vieną kilometrą, dešinėje pamatysime kauburėlį, kurį apžvelgę įsitikinsime, jog čia yra buvusi sodybėlė. Tai Valančiauskynas. Čia gyveno rašytojo Motiejaus Valančiaus giminaitis Kazimieras Valančiauskis, kuris pačioje XIX a. pabaigoje išsikėlė berods į Barzdžius, o trobelė buvo grafo nugriaudinta. Iš čia pažvelgę kairėn, už pusės kilometro pamatysime Vaičiaus, Gandriniu vadinamo, sodybą, nes joje, aukštame dvišakame topolyje, kasmet peri gandrai. Dar toliau, apie 200 metrų už Vaičiaus sodybos, yra Uždvario Jucio gyvenimas. Uždvario Juciais vadino dėl to, kad jų sodyba

yra už Šalyno dvaro žemės. Toje sodyboje 1904 m. rugpjūčio 30 d. (pagal senąjį kalendorių) pasaulį išvydo šių eilučių autorius.

Klausgalvų kaimas yra sena gyvenvietė, o Klausgalvų Medsėdžiai yra gerokai vėlesni. Pats bendrinis vardas *medsėdžiai* (kaip ir *kaimas*, *bažnytkaimis*, *miestelis*, *miestas* ir t.t.) rodo gyvenvietę, įsikūrusią miške, kuris čia vadinamas *mede*. Iš 1585 m. Platelių valdos, kuriai taip pat priklausė ir Klausgalvai su gretimais kaimais (Barzdžiais, Nasrėnais, Kūlupėnais), inventoriaus matyti, kad Klausgalvų kaime buvo 20 valakų lažininkų valdomos žemės ir apie tiek pat miško, kurio plote vėliau įsikūrė Klausgalvų Medsėdžiai. Kada jie atsirado, sunku tiksliai pasakyti. Dabartiniu pavidalu jie susiformavo po baudžiavos panaikinimo. Tuomet Platelių valdos savininkas grafas Aleksandras de Choiseul-Gouffier (de Šuazelis Gufjė), žmonių vadintas *Šveželiu*, tarp Klausgalvų ir Nasrėnų kaimų ir jų Medsėdžių įspraudė naują dvarą ir pavadino *Išalynu*. Iš to pavadinimo gyventojai numetė pirmą garsą ir padarė *Šalyną*. Taip jis ir buvo vadinamas. Dvarą valdė Aleksandro pusbrolis Gerhardas. 1912 m. tą dvarą nupirko Juozas Petrauskas, dalį žemės išpardavinėjo nedideliais gabalais, kuriuos pirkę žmonės įkūrė naujas sodybas. Tokiu būdu gimė naujas Šalyno kaimas.

Iš žemių, prijungiamų prie Šalyno dvaro, gyventojus iškėlė. Didelė jų dalis pateko į Klausgalvų Medsėdžius, kuriuose jau buvo ne mažiau kaip dvylika kiemų, nes 1842 m. buvę dvylika kaminų (kiemų) – kaip matyti iš „Telšių apskrities aprašymo“, išleisto 1846 metais.[1] Tuomet Klausgalvų kaime buvę aštuoniolika kaminų. Nasrėnų Medsėdžiai visiškai išnyko, nes viena jų dalis buvo prijungta prie Šalyno dvaro, o antroji atiduota Nasrėnų kaimui ganykloms. Likusiu du kiemu oficialiai laikyti Nasrėnų kaimo dalimi.

Dar XX a. pradžioje tarp Klausgalvų Medsėdžių ir Klausgalvų kaimo buvo miškingos pievos, vadinamos Joniškėmis. Tai anų laikų didelio miško likučiai. Didesnioji Joniškių dalis įėjo į Šalyno dvarą, o mažesnioji – į Vaičiaus Gandrinio ir Uždvario Jucio žemių valdas. Vaičiaus žemėn įeinančiame miško plote kirtę rąstus Kalnalio bažnyčiai, statytai 1788 m. (taip kalbėjo seni žmonės). Taip pat pasakodavo, kad tame miške būdavo labai iškilmingai švenčiamos Joninės. Dalyvaudavęs ne tik jaunimas, bet taip pat seniai ir vaikai. Paskutiniai to miško likučiai tik po Antrojo pasaulinio karo tebuvo išplėšti. Salantų tarybinio ūkio agronomai bus per daug persistengę ir padarę žalą gamtos grožiui. Paskutinis likęs beržynėlis lyg kalbėte kalbėdavo apie čia buvusį didelį mišką ir apie Joninių švenčių iškilmes.

Joniškių terenas buvo labai įvairus: aukštumose sausoka, žemumose balos. Tos balos – tai Vinkšnupio, kairiojo Akmenos intako, pati pradžia. Čia gana įdomus upės-

kirtis. Klausgalvų Medsėdžiai prieina prie pat Salanto slėnio atšakos, o vandenys plaukia tolyn nuo to slėnio, Darbėnų link. Tai ledynmečio padarinys. Įvairaus tereno miškas, besiribojantis su dirbamais laukais, sudarė labai geras sąlygas gyvūnijai. Čia buvo tikra paukščių karalystė: antys, tetervinai, kurapkos, strazdai, pempės ir visa kita daugybė. Gandrai būdavo labai dažni svečiai pasivaišinti varlėmis arba gyvačių pagaudyti ir į lizdą savo mažiukams nusitempti. Nusileisdavo čia ir laukinių žąsų pulkeliai, vadinami kartimis. Užklysdavo kartais ir gervės pailsėti ir pasisvečiuoti. Žvėrių taip pat gausybė – jiems suminėti reiktų „Anykščių šilelio“ autoriaus sugebėjimų. Stirnos, lapės, kiškiai, barsukai, kiaunės... Apsilankydavo ir miškų karaliai briedžiai, kol jų giminė čia neišnyko. Toks likimas juos ištiko XIX a. antroje pusėje. Tolimi jų palikuonys į tą Žemaitijos kampelį vėl atsikraustė, tačiau Joniškių neberado. Džiaugiasi jie tiktai Žalimine ir dar toliau esančia Palangine.

Klausgalvų Medsėdžiai dokumentuose pasirodo tiktai XVIII amžiuje. Pavyzdžiui, Salantų Rymo katalikų parapijos metrikų knygose 1760 m. rašoma *Mecedzie Klauzgalwy* (*Klausgalvų Medsėdžiai*). Kadangi Klausgalvų Medsėdžiai atskiru kaimu virto anksčiau negu kiti aplinkiniai Medsėdžiai (Barzdžių, Nasrėnų, Kūlupėnų), todėl buvo sakoma tiesiog *Medsėdžiai*. Antai rašytojas Motiejus Valančius pastabose pačiam sau rašo, kad jo tėvas gimęs Medsėdžiuose (1752 m.), t. y. Klausgalvų Medsėdžiuose. Panašiai yra atsiradęs Medsėdžių kaimas iš Platelių Medsėdžių, kurių apylinkėje kitų Medsėdžių nebuvo. Metrikų knygose retai tepasirodo *Medsėdžiai* vietoje *Klausgalvų Medsėdžiai*. Antai Kalnalio metrikų knygose rašytojo M.Valančiaus sesutės Onos gimimo vieta nurodyta *Mitsiady*. Taigi Valančiaus tėvai bus kurį laiką gyvenę taip pat ir Klausgalvų Medsėdžiuose, nors rašytojo ir kitų jo brolių ir seserų gimimo vieta nurodyta *Nasrėnai*.

Iš visų toje apylinkėje buvusių Medsėdžių dokumentuose išliko tik Klausgalvų ir Barzdžių Medsėdžiai, nors pokalbiuose išgirstame taip pat ir *Nasrėnų*, *Tintelių* ir *Kūlupėnų Medsėdžius*. Nasrėnų Medsėdžiai labai mažyčiai; Tintelių, priešingai, labai dideli, o pats Tintelių kaimas labai mažytis. Todėl abi gyvenvietės sulietos į Tintelių kaimą (dokumentuose).

XIX a. pabaigoje Klausgalvų Medsėdžiuose buvo jau 41 kiemas. Dviejuose iš jų gyveno rašytojo M.Valančiaus vienpavardžiai giminaičiai Jonas ir Kazimieras Valančiauskiai. Paskutiniame to amžiaus dešimtmetyje Jonas mirė, o Kazimieras, kaip jau minėta, išsikėlė. Jono vaikai emigravo Amerikon (našlė buvo ištekėjusi už Meškio). Keturiuose kiemuose gyveno M.Valančiaus giminaičiai Stonkai: vienas Motiejus ir trys Juozapai. Vienas iš tų pastarųjų turėjo *Lamažkojo*, antrasis *Trydos* ir trečiasis

Ponistalės pravardes. Lamažkojis buvo apsileidęs ir vidutinio grožio. Jo žmona sakydavo, kad jos vyras, nors ir negražus, bet vyskupo giminaitis. Verta priminti, kad 1795 m. rašytojo tėvas Mykolas Valunčius (Walunczius) vedė Oną Stonkaitę, o 1797 m. jo sesuo Marijona ištekėjo už Nikodemo Stonkaus.

Kai kas siūlo rašyti *Klausgalviai* vietoje *Klausgalvai*, tačiau yra aiškiai tariama *Klausgalvai*. Tas vietovardis nieko bendro neturi su galva, todėl galūnės minkštinti nėra jokio reikalo – tuo labiau kad ir žmonės galūnę taria neabejotinai kietai. *Klausgalvai* yra kilę iš *Klausgalai* arba iš *Klausgailai*. 1585 m. Platelių valdos inventoriuje rašoma *Klausgalai*. Jei tai buvo tikslus pirminis vardas, tai jis amžiams bėgant bus virtęs *Klausgalvais*. Salantų ir Kalnalio metrikų knygose dažniausiai rašoma *Klausgalvai*. Iki to laiko galėjo jau būti įvykęs tas pakitimas, nes Salantų metrikų knygos buvo pradėtos rašyti tik 1630 m., o Kalnalio – 1793 metais. Kartais buvo rašoma *Klausgailai*, iš kurio galėjo pasidaryti *Klausgalvai*. Tuomet reiktų manyti, kad vietovardis yra kilęs nuo pavardės (asmenvardžio) *Klausgaila*. Iš metrikų knygos matyti, kad tokia pavardė toje apylinkėje yra buvusi ir apie XVII a. vidurį išnykusi.

Šių eilučių autoriaus prosenelis Stanislovas Jucys XIX a. pradžioje gyveno Klausgalvų kaime (sodyba ir dabar tebėra). Ten 1827 m. gimė senelis Kazimieras Jucys. Grafas de Choiseul-Gouffier „neturėjo akies ant tos šeimos“ ir iškėlė iš ten į daug blogesnę vietą, kuri vėliau buvo prijungta prie Šalyno dvaro. Iš pasakojimų buvo galima nustatyti, kad Kazimieras Jucys, Stanislovo sūnus ir įpėdinis, buvo įkurdintas toje dalyje žemės, įėjusios į Šalyno dvaro sudėtį, kuri buvo priskirta prie Nasrėnų Medsėdžių. Jis dar kartą buvęs perkeltas – tik neaišku ar prieš, ar po baudžiavos panaikinimo. Yra žinoma, kad Šalyno dvarą sudarius jis jau gyveno dabartinėje sodyboje Klausgalvų Medsėdžiuose ir buvo laikomas Šalyno dvaro valstiečiu, kol išsipirko 30 dešimtinių ir 1720 kv. sieksnių žemės. Yra išlikęs Telšių apskrities 3-iojo rajono teismo tarpininko 1875 m. spalio 20 d. sprendimas, kuriuo pripažįstamas pamatuotas K.Jucio skundas prieš grafą de Choiseul-Gouffier, kuris norėjęs tepripažinti išpirktą tik 20 dešimtinių ir 1950 kv. sieksnių žemės plotą. 1876 m. gruodžio 31 d. K.Jucys su grafu de Choiseul-Gouffier sudaro galutinį sandorį, kuriuo pirmasis atsisako nuo bendrų su dvaru ganyklų už 5 dešimtines ir 2282 kv. sieksnių žemės, kurios didžiausia dalis paimta iš dvarui priklausiusio palivarko, vadinamo *Paulauskynu*. Teismo sprendimo rašte K.Jucys vadinamas Šalyno dvaro Klausgalvų Medsėdžių valstiečiu, o antrajame dokumente – buvusiu Šalyno dvaro valstiečiu ir pasidariusiu Klausgalvų Medsėdžių (Клаузгаллы Медседы), Kalnalio apylinkės, Grūšlaukės valsčiaus, valstiečiu.

Iš pasakojimų galima spręsti, kad Kazimieras Jucys uždarbiavo gabendamas kontrabandą, nes netoli buvo anuometis rubežius (siena) su Vokietija. Prekes nešęs raitas. Keliaudavęs dviem arkliais: vienu jojęs pats, o antrasis nešęs prekes. Pavojaus atveju prekes nešantis arklys buvęs paleidžiamas, atsiskirdavęs ir bėgdavęs tam tikron saugion vieton. Toks kontrabandos nešimo būdas buvęs labai sėkmingas. Todėl anksčiau minėtą žemės sklypą išpirko neužsitraukdamas skolų. Jo brolis Stanislovas taip pat buvęs „rubežninkas", patekęs į „lubrokų" nagus ir buvęs priverstas išsikelti į Rūšupius – tarp Skuodo ir Truikinų. Tarp jo vaikų buvo Aleksandras ir Antanas (matyti iš jo vaikų gimimo metrikų). Kazimieras Jucys buvęs neaukšto ūgio, bet labai stiprus. Kažkada Kalnalio karčemoje įvykusios lažybos: katras katrą paris – ar mažiukas Jucys didelį vyrą, ar priešingai. Pasakojama, kad pirmasis iš karto dėjęs antrąjį ant grindų. Buvęs labai taupus ir darbštus. Mylėjęs gyvulius, visada turėdavęs gerus arklius. Vaikų nelepinęs. Jie turėdavę nešioti vienos siūlės kelnes. Kai siuvėjas, vaikų paprašytas, pasiūdavęs dviejų siūlių – nepastebėdavęs skirtumo. Vaikus pratinęs laikytis tam tikro „etiketo". Pavyzdžiui, prie stalo – neimti didesnio duonos gabalo ir tiek imti, kad visą suvalgytų; nesipilti lėkštėn putros daugiau, negu gali suvalgyti; vaikai, norėdami tarp valgymų užkąsti duonos, turėdavo pasiprašyti arba tėvo, arba motinos net pabučiuodami ranką. Čia paminėtus ir nepaminėtus etiketo elementus su kai kuriais pakeitimais būtų galima ir net tikslinga perkelti ir į dabartinius laikus. Pavyzdžiui, vaikai galėdavę išeiti į jaunimo pasilinksminimus tiktai su tėvų leidimu ir grįžti iš anksto sutartu laiku.

Šių eilučių autoriaus tėvas Pranciškus Jucys (toliau jį vadinsime Pranu) buvo gimęs 1863 m. (gimimo metrikų rasti nepasisekė). Tarnavo kariuomenėje 109-ame Volgos pulke. Tarnaudamas buvo susirgęs, gulėjęs ligoninėje Kaune, kur jo tėvas atvažiavęs arkliais iš tolimos Žemaitijos aplankyti. 1887 m. išlaikė karo felčerio egzaminus ir ėjo tas pareigas iki tarnybos pabaigos. Nemažą tarnybos laiko dalį praleido Šiauliuose. Grįžęs iš kariuomenės, dirbo tėvo ūkyje, kol 1894 m. išėjo už našlės Jonkaitės-Kontrimienės į Smeltės kaimą, netoli Grūšlaukės bažnytkaimio. Ten gyveno iki 1899 m., kol mirė jo tėvas Klausgalvų Medsėdžiuose. Žemės Kontrimiškėje buvo apie 20 dešimtinių. Be žemės ūkio, uždarbiaudavęs veždamas iš Liepojos prekes artimesniųjų miestelių krautuvininkams, o į Liepoją veždavęs žemės ūkio produktus, supirktus prekybininkų. Tame darbe talkininkavę žmonos vaikai iš pirmosios santuokos – Jonas (g. 1882 10 21) ir Kazimieras (g. 1885 06 11).

Jo žmona (šitų eilučių autoriaus motina) Barbora Jonkaitė buvo gimusi 1863 m. Kumpikų kaime (tėvas Pranas Jonkus, motina Anastazija Paulauskaitė), tarnavo kai-

myniniame Smeltės kaime „mergėse“ Kontrimų ūkyje. Septyniolikos metų būdama, ištekėjo už to ūkininko sūnaus Kazimiero. Ji dalies neturėjusi, todėl jos vyras su savo broliais ūkį pasidaliję tarp savęs. Kazimierui, kaip vyriausiajam, tekę (pagal to meto papročius) daugiausia, taip pat ir sodyba. Motinos sesuo Elena Jonkaitė-Raliugienė pasakodavo, kad Kazimieras Kontrimas vedęs ją dėl to, kad buvusi labai graži. Didelės laimės ji nerado, nes vyras buvęs džiovininkas ir, be to, mėgėjas išgerti. Sugyveno su juo aštuonis vaikus, iš kurių augo tik du – Jonas ir Kazimieras. Su antruoju vyru turėjo dar septynis vaikus, iš kurių augome šeši. (Be vyresnės sesers, motina dar turėjo jaunesnį brolį Antaną Jonkų, gimusį 1862 m.)

Ištekėjus už antro vyro, gyvenimas buvo taip pat ne pyragai. Vyras būdavęs daugiausia kelionėse. Samdomos darbo jėgos neturėdavę. Jai teko ne tik namų ruoša, bet taip pat ir žemės ūkio darbai. Blogiausia būdavę naktimis, nes bijodavusi. Sodyba vienkiemyje. Daug yra pripasakojusi apie visokius baidymus naktimis. Neva kartą baidę ir vyrui esant namuose. Pažadėjusiu atminimą kelti už „dūšias, išėjusias iš tų namų“, kaip buvo įprasta tais laikais. Tą pačią naktį jiems artima moteriškaitė Grūšlaukėje sapnavusi velionį Kontrimą. Jis parodęs jai silkę, gautą nuo žmonos, ir buvęs labai patenkintas. Atminimą pakėlę, ir baidymai pasibaigę.

Tėvui K.Juciui mirus, Pranas su savo broliais ir seserimis susitarė ir paėmė valdyti tėviškę. Iš 1900 m. sausio 18 d. sutarties matyti, kad mokėta: Rozalijai Jucaitei-Lėbienei (g. prieš 1863 m., gyveno Nasrėnuose, mirė staiga – nuo širdies priepuolio – apie 1908 m.) – 200 rublių, Juozapui (g. 1866 m., gyveno Sėleniuose, mirė apie 1923 m.) – 800 rublių, Kazimierui (g. 1867 m., pasiėmęs dalį išvyko Amerikon ir daugiau nebebuvo girdėti) – 300 rublių, Monikai Jucaitei-Žvinklienei (g. 1874 m., gyveno Klausgalvų Medsėdžiuose, mirė apie 1922 m. karščių (šiltinės) epidemijos metu) – 600 rublių ir Onai Jucaitei-Valužienei (g. po 1874 m., gyveno Reketėje, mirė apie 1960 m.) – 200 rublių. Dalis buvo sumokėta grynais pinigais ir dalis vekseliais. Nelygiai mokėta dėl to, kad kai kurie iš jų dalį jiems priklausančio turto buvo atsiėmę dar tėvui gyvam esant. Po tos sutarties pasirašymo iš Smeltės atsikėlė visa šeima. Kurį laiką valdė abu ūkius, kol Jonui Kontrimui atėjo laikas tarnauti kariuomenėje. Tačiau jo kariuomenėn nepaėmė dėl ausų: buvo sirgęs ausų uždegimu. Tuomet ūkį atidavė jam, kad išmokėtų dalį Kazimierui. Pastarasis, atitarnavęs kariuomenėje, trumpą laiką vertėsi klumpių dirbimo amatu, vėliau išvyko Amerikon, ir ryšiai nutrūko. Žinoma, kad Pirmojo pasaulinio karo metais kariavęs JAV armijoje Prancūzijoje, buvęs sužeistas, dar keletą metų pagyvenęs ir miręs.

Klausgalvų Medsėdžiuose buvo likusi Kazimiero Jucio našlė Ona Petrutaitė-Jucienė. Ji gyveno iš išimtinės kambaryje, kuris vadinosi *langinė*, mirė 1908 metais. Dėl jos mergautinės pavardės yra kai kurių neaiškumų. P.Jucio ir B.Kontrimienės jungtuvių metrikuose rašoma „sūnus Kazimiero ir Onos iš Einikių Jucių". Jos pačios mirties metrikuose užrašyta *Petrutaitė* ir tarp jos vaikų yra ir Pranas. Neseniai mirusi jos duktė Ona tvirtino, jog ji buvo Einikaitė iš Šaučikių kaimo. Matyti, kad ji bus turėjusi patėvį Petrutį. Ji eidama už Kazimiero Jucio (apie 1858 m.) atsinešusi dalies 200 rublių pinigais. Tiems laikams tai buvę labai daug.

Klausgalvų Medsėdžiuose augo šeši Prano ir Barboros Jucių vaikai. Trys iš jų gimę Smeltėje (Pranas g. 1895 01 19, Bonifacas g. 1896 06 05 ir Barbora g. 1897 11 23) ir trys – Klausgalvų Medsėdžiuose (Stefanija g. 1900 10 02, Juozapas g. 1902 02 19 ir Adolfas g. 1904 08 30). Paskutinysis – Antanas neaugo (g. 1907 m., po penkių mėnesių mirė skarlatina), kaip ir šeši pirmojo vyro vaikai (Barbora g. 1884 m., Barbora ir Ona – abi g. 1889 m., Magdelena g. 1890 m., Antanas g. 1891 m. ir Ona g. 1893 m.).

Klausgalvų Medsėdžiuose ir praėjo šitų eilučių autoriaus vaikystė, jis sulaukė jaunystės. Čia praleido Pirmąjį pasaulinį karą. Iš čia lankė liaudies mokyklą Salantuose (1912–1915 m.), progimnaziją Kretingoje (1922–1923 m.), gimnaziją Plungėje (1923–1927 m.) ir universitetą Kaune (1927–1931 m.).

Šeimoje per daug nelepino, nes buvau keturioliktasis savo motinos vaikas. Žaislų beveik niekas nenupirkdavo. Žaidėme su paukščiukais, gyvuliukais. Visokie seni gelžgaliai, ratlankiai, ritiniai, išpjauti iš apvalaus medžio, balos, grioviai, molis ir t.t. – viską panaudodavome. Vyresnieji broliai išmokė sukti švilpius, daryti birbynes, nusidrožti vilkelius. Kai tėvai, parvažiuodami iš turgaus ar atlaidų, parveždavo kokį molinį švilpuką ar kitą žaisliuką, tai būdavo didelė šventė. Vasarą braidydavome po balas Joniškėse, o žiemą, baloms užšalus ir dar neapsnigus, prasidėdavo pramogos su rogėmis (pačiūžų, arba, kaip vadindavome, ledžingų, neturėjome). Pasnigus laukdavome atšalimo po atlydžio, tuomet važinėtis su rogėmis nuo kalniukų sustingusiu vėputinių sniegu būdavo taip pat nebloga pramoga. Tik gaila būdavo, kad tėvai ne visuomet leisdavo į tokias pramogas, kad per daug neišdykautume. Nuo pat ankstyvos jaunystės buvome pratinami dirbti naudingą darbą. Kiekvienas pagal savo amžių, pagal savo išgales: gyvulius ganyti, botagus, virves vyti, virbus kapoti, šieną grėbti, akėti ir t.t. Stebėtis reikėdavo, kaip visiems sugalvodavo darbo. Buvome įpratę, jog užduotą darbą padarę tuoj gausime kitą ir tik retai kada tereikėdavo eiti klausti: „Ką bedirbsiu?". Be darbo būti nė nemanydavome. Ypač sunkiai yra dirbę vyresnieji bro-

liai, nes jiems teko visi sunkieji darbai. Pjauti, vežimus duoti, maišus nešioti ir t.t. teko jiems dviem.

Vėliau, vieną 1912 m. rudens dieną, kai iškrito pirmasis sniegas (baltoji kumelė parvažiavo, kaip sakydavome), tėvas vežė į Salantus, į mokyklą. Didesnę kelio dalį ėjome pėsčiom, nes kumelaitė vos vos vilko ratelius per purvo ir sniego mišinį. Klausgalvų ganyklose tik tik neįklimpo kumelė su visu vežimu, kaip neretai ir atsitikdavo. Važiuojant Salanto upės slėniu, tėvas pasakojo apie Imbarės pilalę, Gaidžio kalną, Sensalančius (senąją Salanto vagą). Labai buvo įdomu, tačiau visą laiką bijojome, kaip ten bus mokykloje. Nors tėvas jau buvo namuose gerokai pamokęs, tačiau mokytojo išsigandę parodėme (sesuo Stefanija, brolis Juozas ir aš) tokias žinias, kad tepatekome tik į pirmąjį skyrių.

Salantuose apgyvendino pas Magdeleną Venckaitę, gimusią 1866 m. tuose pat Klausgalvų Medsėdžiuose (jos tėvas buvo Juozapas Venckus, o motina Magdelena Jucaitė – senelio Kazimiero Jucio sesuo). Ji daug papasakodavo – pasakų, atsitikimų, o mes klausydavomės ausis ištempie.

Ypatingą įspūdį paliko pasakojimas apie maro metus (1710–1711 m.), kai tarp Salantų ir Kretingos nebebuvo likę žmonių. Kunigai vienuoliai iš Kretingos atvažiuodavę į Salantus teikti tikintiesiems patarnavimų (nes čia nebebuvę kunigų). Per Nasrėnų kaimą važiuodami dar matydavę moterį su dviem vaikais. Kartą, jų nebematydami, ėję ieškoti. Radę vaikučius, beverkiančius prie motinos lavono.

Pasakodavo, kaip varpas iš Salantų bažnyčios bokšto išriedėjęs ir nuskendęs Salanto sietuvoje, kaip velniai Salantų kleboną Alksnevičių Romon nuboginę ir ant Romos bažnyčios akmeninių durų atgal parnešę. Tos durys tada tebegulėjo ant akmenų krūvos prie altarijos namo galo, netoli šventoriaus.

Pasakodavo apie vaitą Paulauskį, gyvenusį Klausgalvų Medsėdžiuose, ūkyje, kuris, Šalyno dvarą sudarius, virtęs jau minėtu Paulauskyno palivarku. Koks jis buvęs žiaurus. Jodamas su paliepimais, arklius vesdavęsis į žmonių trobas, kur ne tik arklys, bet ir pats gamtinius reikalus atlikinėdavęs.

Pasakojo, kaip Platelių ežeras nuo Darbėnų ėjęs į dabartinę vietą. Ėjęs per Klausgalvų Medsėdžius ir Salantus. Buvę bado metai. Ežerui beeinant daug žuvies iš jo iškritę, ir tokiu būdu šių apylinkių gyventojai išsigelbėję nuo mirties. Pasakojo, kaip didžuvė buvo atplaukusi į Palangą (jūron). Visa Palanga buvo sukelta ant kojų, nes jei tik ji būtų sukusis, tai su uodega tokią vilnį padariusi, jog visa Palanga būtų buvusi užpilta vandeniu. Laimei, ji nuplaukusi ramiai, be jokio staigaus posūkio.

Daug pasakodavo apie gimtuosius Medsėdžius, apie briedžių vaikštynes po Joniškes, kaip tose Joniškėse medžiotojas nušovęs kitą medžiotoją, palaikydamas juodą jo kepurę už tetervingą, nes tas laukęs, krūmelyje stojies, tetervinų. Pasakodavo apie baidymus Medsėdžiuose, kaip „pinigai degdavo", kaip jaunimas eidavęs lobių (pinigų) kasti. Klausgalvų Medsėdžiuose sena pušis, prie kurios gyvuliai dažnai pasivaidendavę, ir dabar tebestovi, nors jau ir senutėlė.

Priešmokykliniame ir mokyliniame amžiuje (prieš Pirmąjį pasaulinį karą) su vyresniaisiais broliais ir seserimis kartais nueidavome į vakarėlius (pradėjus lankyti mokyklą – atostogų metu), kurių buvo pakankamai, nes Klausgalvų Medsėdžiuose buvo gausu jaunimo. Per keturias dešimtis su viršum kiemų priaugančios kartos buvo daug. Be to, šeimos buvo gana gausios. Maža to, kai kuriuose kiemuose gyvendavo po dvi šeimas. Tokių kiemų buvo dvi rūšys: kiemai, kurių vyriausieji vaikai vesdavo ir sudarydavo savo atskirą šeimą, o tėvai su jaunesniaisiais vaikais likdavo savo šeimoje, ir kiemai su įnamiais. Pastarųjų kiemų daugiau negu pirmųjų. Įnamiai dažnai būdavo giminės, neturintys savo pastogės. Pavyzdžiui, mirus senelei, pas mus gyveno Venckus, salantiškės Venckaitės brolis (mūsų dėdė) su nemaža šeima. Jo žmona buvo Stonkaitė, jau minėto Stonkaus Lamažkojo – Motiejaus Valančiaus giminės – sesuo.

Buvo susidariusi jaunimo grupė, kuri įvairiomis progomis organizuodavo vakarėlius. Tai Kalėdos, Nauji metai, Užgavėnės. Užgavėnių karnavalai būdavo didelė šventė, ypač laukiama vaikų. Karnavale dalyvaudavo dešimtys jaunuolių. Kaukes dirbdavosi patys. Kiekvienas stengdavosi pasidirbti kaukę, už gražią gražesnę, už baisią baisesnę. Kiekviename kieme, kur tik būdavo jaunimo ir vaikų, rišdavo suopynę (sūpynes). Supdavomės ir blynus valgydavome, kurie buvo vienas iš būtiniausių Užgavėnių valgių.

Kiekviena talka baigdavosi patalkiu. Linus mindąvome naktimis. Tos nakties mynią baigiant buvo organizuojamos baidynės. Iš pirties ar iš kur kitur atsirasdavo velniai, prašmatniai apsirengę, apsiginklavę šakėmis. Juos dažnai lydėdavo smertis. Kuo nors kaltą mynėją smertis pjaudavo dalgiu, o velniukai grobdavo dūšią. Mynią visiškai baigus, būdavo patalkys su šokiais, žaidimais, dainomis. Žinoma, dainuodavo ir mynios metu mindami mintuvais ir pertraukų metu grupėse.

Mėšlų vežimo talkoje, pietų pertraukos metu, buvo tradicija laistytis, o baigus darbą vakare – ir vėl žaidimai ir šokiai. Mėšlų vežimo proga šeimininkė padarydavo alaus. Priešpusryčiams dažnai duodavo pakaitinto alaus. Baigus mynią, alaus duodavo daugiau. Mėšlavežio proga patalkiui šeimininkas parūpindavo degtinės. Jos duodavo nedaug, tiek, kad girtų nebūtų.

Vardinių proga sveikindavo varduvininkus. Eidavo per Medsėdžius jaunimo būrys, vainikais nešinas, dainas dainuodamas. Pasodindavo varduvininką kėdėn, vainiką ant sprando ir – valei kilnoti. Kartu eidavo muzikantai, kiekviename kieme po truputį pašokdavo ir eidavo toliau. Paskutinio varduvininko kieme šokama buvo ilgiau, dažnai iki pat vėlaus vakaro, ypač jei tai būdavo prieš nedarbo dieną. Dažnai tyčia tuos sveikinimus perkeldavo į nedarbo dienos išvakares. Tokių iškilmių būdavo daug: Jonų, Petrų, Juozapų ir kitų dažnai pasitaikančių vardinių proga.

Tuomet Medsėdžiuose buvo aktyvi jaunimo grupė. Ruošdavo įvairias pramogas, vakarėlius, žiemos metu eglutes ir t.t. Tos grupės branduolį sudarė Barbora Jasaitė (g. 1891 m.), jai talkininkaudavo Barbora Rimkaitė (g. 1890 m.), Jonas Rimkus (g. 1893 m.), Ieva Rimkaitė (g. 1896 m.), Barbora Stonkaitė (g. 1896 m.) ir kiti. Jų iniciatyva 1912 m. pabaigoje buvo suvaidintas pirmasis dramos veikalas Klausgalvų Medsėdžiuose – komedija „Nepasisekė Marytei“.[2] Svarbiausiuose vaidmenyse pasirodė: Stefanijos – B.Rimkaitė, Marytės – I.Rimkaitė, Jonuko – J.Rimkus, Barbutės – B.Stonkaitė. Režisavo B.Jasaitė. Vaidino Pociaus didžiojoje troboje (seklyčioje). Pranas Pocius buvo Barboros Jasaitės svainis, atėjęs į užkurius – paėmęs jos seserį Marijoną (g. 1888 m.). Jų tėvas Marcijonas Jasas, Šalyno dvarą sudarius, gyveno Paulauskyno palivarke (matyti, nuomojo). Grafas jį dar jauną (septyniolikos metų) iš ten iškėlė: apvesdino su gerokai vyresne mergaite Daukantaite ir apgyvendino Klausgalvų Medsėdžiuose. Ten panaikino keturis trobelninkų kiemus ir įkūrė jam ūkį. Pirmajai žmonai mirus, jis vedė Stonkaitę. Jasą iškėlus iš Paulauskyno, palivarko žemė buvo dirbama sykiu su dvaro žeme, o trobesiai nugriauti. Rimkaus ir Rimkaičių tėvas buvo kalvis. Turėjo mažą ūkelį. 1903 m. jis nukalė Kalnalio bažnyčios šventoriui geležinius vartus, kurie ir dabar tebestovi.

Rimkaitės Barbora ir Ieva, ypač pirmoji, – dainavimo pirmininkės. Dainų buvo pilnos ne skrynelės, o skrynios. Jos dainų žinojo jei ne šimtais, tai dešimtimis tikrai. Bet kokiuose suėjimuose – ar tai būtų talka, ar vakarėlis, ar šiaip susitikdavo jaunimo būrelis, – jos visuomet pirmos. Labai didelį įspūdį buvo padaręs ratelis, kurio daina prasidėjo žodžiais:

Sėjau rūtas, sėjau mėtas,
Sėjau lelijėlę,
Sėjau savo jaunas dienas
Kaip darže gėlelę.

Sustodavo jaunimas aplink papuoštą eglaitę, susikibdavo rankomis ir nuo pirmo judesio prasidėdavo daina – tyli, paslaptinga, trykštanti, rodos, iš pačių širdies gelmių. Ir po šešiasdešimt metų dar tebestovi gražus vaizdas akyse ir, rodos, tebeskamba švelni rami melodija ausyse. Atrodo, jog net J.Strausso (J.Štrausas) „Žydrasis Dunojus" negali lygintis su tuo vaizdu, nors jo pastatymas būtų ir labai geras.

Vakarėliai bei pasilinksminimai praeidavę be svaiginamųjų gėrimų, išskyrus nubongas (patalkius), vardadienius bei Užgavėnių maskaradus. Tačiau girtų nebūdavo arba bent labai retai. Turgaus dienomis iš Salantų (antradieniais ir penktadieniais) kartais grįždavo girtų žmonių, nes tekdavo tvarkyti reikalus, kurių be „vaišių" sutvarkyti nebuvo įmanoma. Čia nekalbama apie jaunimą, nes jaunimas į turgus beveik neidavo. Naminės degtinės nei vyno nebūdavo. Degtinės tebuvo galima nusipirkti tik Salantuose, iki kurių tekdavo „tinti" ne mažiau kaip aštuonis devynis kilometrus. Tas gyvenvietės nuošalumas, kiek jis būtų nepatogus, laikė jaunimą toliau nuo alkoholio. Čia, žinoma, kalbama apie laikotarpį prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Karas atnešė įprotį virti naminę degtinę, ir dalykai iš esmės pasikeitė. Gaila, kad naminė dar nė dabar neišnyko iš tos padangės.

Būdavo įdomu pasiklausyti vyresniųjų brolių pasakojimų, kaip jie dalyvaudavo vajuose „paimti" vaikius, einančius prie mergių. Dalykai buvo šitokie. Suaugę vaikiai bei mergaitės gulėdavo dažniausiai (bent vasaros metu) kamarose (atskiri be langų kambariai klėtyse). Būdavo pramoga lankytis vieniems pas kitus. Jei vaikis ateidavo pas mergaitę (priešingas atvejis mergaitei būtų buvęs labai negarbingas, ir niekuomet taip neatsitikdavo), tai kamaros durys turėjo būti atidaros. Jei ne, tai kiti vaikiai turėjo teisę „paimti". Pabelsdavo į duris. Viduje esantys privalėdavo atidaryti. Jei ne, tai turėdavo teisę jas išlaužti, o už remontą atsakydavo buvusieji viduje. Jei vaikis iš tos pačios sodos (kaimo) ar medsėdžių, tai – viena bonka degtinės, o jei iš kitos – dvi. Mergaitė užkandai privalėdavo turėti sūrį. Tokių lankymų mėgėjai turėdavo iš anksto apsirūpinti tais dalykais, nors ir nelengva tai padaryti. Jei neturėdavo „išperkamųjų", tai vaikį apdaužydavo ir išgindavo nuo tos mergaitės. Būdavo ir juokų. Mergaitės suvaidindavo, kad kažkas yra atėjęs. Atidaro duris, ir nieko – ji viena. Tuomet vajaus dalyviai nueidavo kaip musę kandę. Tačiau keršyti mergaitei už tokį pokštą būtų buvę negarbinga, nebent – panašiu pokštu. Jaunimo tėvai tais papročiais buvo patenkinti, tačiau jie buvo pasmerkti išnykti, nes po Pirmojo pasaulinio karo už durų laužimą ir vaikio apstumdymą keletą kartų nubaudė teismas. Dėl to kamaroje užsidarę pasijuto saugūs ir durų nebeatidarinėdavo. Taip ta papročio teisė ir nuėjo į užuomarštį, o kartu išnyko tas doros saugojimo būdas.

Įdomu būdavo, kaip jaunimas vieni kitus erzindavo. Paprasčiausias daiktas buvo įnerti kūlį (akmenį) į darbo metu ar kita kokia proga paliktą švarką. Išnerti ne visi temokėdavo. Nešdavosi namo švarką su akmeniu viduje tarp rankovių. Taip darydavo daugiausia mergaitės berniukams arba priešingai. Už tokius pokštus nebuvo užsigaunama. Kamaros raktus reikėdavo saugoti. Kitaip pagaus raktą ir į lovą įtaisys akmenį ar kitą kokį nors daiktą. Kartais ir gaidys atsirasdavo kamaroje arba kitoks gyvas padaras. Dažnai už pokštą pokštu buvo atsilyginama. Tačiau pavojingų sveikatai dalykų į kamarą negabendavo. Pavyzdžiui, nieks niekuomet net nepagalvodavo įtaisyti į lovą gyvatę, kurių čia būdavo apsčiai.

Vaikis, einantis pas mergaitę, „paėmėjus“ šitaip prigaudavo. Paimdavo siūlų kamuolį. Apeidavo aplink klėtį dideliu ratu, kamuolį išvyniodamas taip, kad siūlas pasikabintų kiek galima aukščiau nuo žemės, kad kas nors eidamas užkliudytų. Tuo kamuoliu nešinas eidavo į kamarą ir padėdavo jį ant stalo. Vajaus dalyviai, artindamiesi prie kamaros, užkabina, būdavo, siūlą, o tas ir nutempia kamuolį nuo stalo. Tuomet būdavo pasirenkama viena iš dviejų. Arba išeidavo iš kamaros ir pasislėpdavo, o mergaitė atidarydavo duris pabeldusiems vyrukams – ir šie nieko neranda. Antrasis variantas – tai atidaryti duris pasiliekant abiem kamaroje. Paėmėjai tuomet arba neidavo vidun arba, kaip dažnai pasitaikydavo, užeidavo, ramiai pasišnekėdavo, labai draugiškai pajuokaudavo, kaip ir pridera padoriems žmonėms. Po tokio pašnekesio mergaitė būdavo paliekama viena. Jei ne, tai galėjo ir ji prisijungti prie kompanijos. Jei buvo kur nors vakarėlis ar koks kitas pasilinksminimas, nueidavo visi ir įsiliedavo į jaunimo būrį.

Būdavo pokštų, vyrų daromų vyrams. Paprasčiausias iš tokių pokštų buvo įnerti mazgą į strongą (pakanktę). Pavyzdžiui, stovi arkliai per ilgai skėčiuose, plūge ar kur kitur pakinkyti. Akėtojas ar arėjas nuėjęs kur nors. Nuneria strongą nuo vogos (brankto) ir įneria mazgą. Atnerti ne visi temokėdavo. Nemokant išnerti, reikėdavo imti visą strongą lauk arba pjauti kilpą. Pastarasis atvejis būtų buvęs labai negarbingas.

Nors gyvenvietė ir nuošali, tačiau dalis gyventojų buvo raštingi. Bent jau skaityti mokėjo. Mokydavo daraktoriai arba tėvai, jei jie patys mokėdavo skaityti. Kazimieras Jucys (senelis) pats rašyti nemokėjo, o du savo sūnus Praną ir Juozapą buvo išmokslinęs tiek, kad skaitė ir rašė neblogai. Spaudos draudimo laikais knygos pasiekdavo Medsėdžius. Remontuodami pastatus, rasdavome paslėptų ir, matyt, užmirštų draustųjų knygų. Ar kontrabandininkas K.Jucys knygas nešė, ar ne, sunku nustatyti. Kai uždraudė spaudą, jis dar kontrabanda tebeužsiėmė. Tikriausiai bent jau nedideliais kiekiais bus nešęs, nes knygos buvo reikalingos vaikams pramokyti, o jie buvo mokomi rašto lotyniškomis raidėmis.

Medsėdžiuose buvo girtinas įprotis. Nemokantys skaityti eidavo į kiemus, kur buvo mokančių ir mėgstančių skaityti. Vienas skaito, kiti klauso. Knygos pasiekdavo kaimą. Pasirodė, pavyzdžiui, Maironio „Pavasario balsai" – tuoj atsidūrė ir Klausgalvų Medsėdžiuose. Barbora Rimkaitė su savo draugėmis traukdavo dainą „Tupi šarka ant tvoros, nesuvaldo uodegos..." savo sukurta gaida.

Senu spaudos draudimo laikų įpročiu nešdavo knygas per kiemus ir ragindavo jas pirkti. Būdavo, paskaito gražiai ir įkalba nupirkti. Atsimenu, kaip vienas toks knygnešys gražiai skaitė ištraukas iš M.Valančiaus „Palangos Juzės". Prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą pasirodė Medsėdžiuose M.Saunorio knygutė „Macochas, arba kruvina Čenstakavo istorija", kurioje buvo aprašomos kunigo piktadarystės.[3] Ji ėjo iš rankų į rankas. Vieni skaitydavo, kiti klausydavo. Davatkos širdo. Pagaliau ta knygutė pateko į jų rankas ir dingo. Davatkas taip pat kartais prigaudavo. Kartą smulkus bagamazninkas (prekybininkas) Salantuose vienai iš jų pardavė šventosios Gigagos kaulą. Toji gyrėsi turinti naujos šventosios relikviją. Patarta gerai apžiūrėjo ir įsitikino, kad tai buvo niekuo dėtos žąsies (gi-ga-ga) kauliukas.

Gyvenimas slinko įprasta savo vaga, kai 1914 m. vasarą buvo paskelbtas karas. Raiti nešiojo mobilizacinius šaukimus. Išsirengė ir išvyko šaukiamieji vyrai. Likusieji paskendo ašarose: kieno vyras, tėvas, brolis, draugas atsisveikino nežinia kuriam laikui. Išvažiavo Pranas Pocius, Pranas Simaitis, Antanas Eglinskis, Juozas Bierontas, Juozapas Uogutis, Stanislovas Idzelis. Pastarasis, atlikdamas būtinąją tarnybą, buvo gavęs dovanų auksinį laikrodį už „poterius". Istorija buvo šit kokia. Jo dalinį lankė aukštas pareigūnas kartu su karo kapelionu – popu. Klausinėjo poterių. Daug kas iš stačiatikių nekaip temokėję savo poterius. Paprašę Idzelį sukalbėti savuosius. Tasai vietoje poterių uždainavęs:

Ir išaušo pavasaris,
Paukšteliai čiulbėjo,
O žvirblelis nabagėlis
Viens pats šokinėjo.
Visi matė – žvirblio patę,
Kad sugavo katė.
O žvirblelis nabagėlis
Paliko našlelis.

Rezultatas buvo, kaip jau sakyta.

Šaukiamojo amžiaus vyrų būtų buvę daugiau, tačiau dėl neturto ir darbo nebuvimo daug kas ieškodavo darbo kitur. Kazimieras Jasas (minėtų Jasaičių brolis), Pranas Rimkus (Rimkaičių brolis) buvo iškeliavę Amerikon. Jau anksčiau minėtas Jonas Rimkus buvo išvykęs į Rytprūsius uždarbiauti. Ten jis pateko į belaisvių lagerį, bet išliko gyvas.

Nutilo dainos, pasibaigė vakarėliai. Žmonės rinkdavosi vieni pas kitus ir gaudydavo žinias iš fronto. Mano tėvas prenumeravo „Lietuvos ūkininką" nuo pat jo leidimo pradžios. Būriai kaimynų ateidavo pasiklausyti skaitomo laikraščio, nes kitokių žinių šaltinių nebuvo. Buvo pridedami dar atskiri fronto pranešimai.

Karui vykstant dar vienus metus mokėvos su broliu Juozapu Salantuose paskutiniame skyriuje. Baigiamųjų egzaminų dieną nuvežė tėvas laikyti egzaminų, bet jau mokytojai buvo išvykę, nes frontas artėjo (ankstyvą 1915 m. pavasarį) prie Salantų. Grįžome namo, tėvas ėmė sėti į dar su pašoliu žemę, kad okupantai sėklos neatimtų. Kitą dieną pradėjo važiuoti vokiečių virtinės per Klausgalvų kaimą. Nuo Kalnalio kalno šovė iš patrankos Salantų link, matyti, norėdami įsitikinti, ar nėra kur įsitvirtinęs rusų armijos padalinys. Kiek palaukę, nužygiavo Salantų link. Prasidėjo okupacijos metai. Rekvizicijos, pyliavos, pastotės. Nuo vienos tokios pastotės tėvas susirgo ir mirė 1917 m. rugsėjo 16 d. Reikėjo vežti supresuotą šieną iš Salantų į Darbėnų geležinkelio stotį. Vyresnieji broliai slapstėsi nuo vokiečių, nevažiuodavo į pastotes (tėvai neleido). Važiavova tuomet mudu su tėveliu, kurį mes, vaikai, vadinome *tituliu* (maloninis daiktavardis nuo *titis*). Salantuose priritino vežimą presuoto šieno pakų. Kiek pavažiavus, ten pat vienas iš jų nukrito. Liepė patiems užkelti. Iš manęs kėlėjas dar nekoks tebuvo. Ta našta teko tėvui. Jam labai suskaudėjo krūtinėje. Dar šiaip taip tą lažą atlikome. Darbėnuose pirko skausmą raminančių vaistų.Grįžtant skundėsi krašto likimu ir savo sveikatos silpnumu. Prisiminė, kad per amžių labai sunkiai dirbo, mažai temiegojo. Kad taip buvo, mes, vaikai, ypač vyresnieji, patyrėme.

Karui pasibaigus, mobilizuotieji grįžo, išskyrus Praną Simaitį. Jis žuvo fronte prie Gardino. Po vieno susišaudymo jo draugas Vilkas nuo Gargždų buvo sužeistas į koją, o Simaitis į ranką. Jį, beeinantį prisijungti prie savo dalinio, ir nušovęs priešas. Vilkas išliko gyvas ir sugrįžęs papasakojo tą atsitikimą. Pranas Pocius ir Pranas Simaitis buvo artimiausi mano tėvo draugai. Pocius grįžo, bet savo draugo neberado.

Prano Pociaus paragintas, po karo pradėjau pavėluotai mokytis toliau. 1921–1922 m. Salantuose privačiai pasimokęs pas tuometį Salantų mokyklos vedėją S.Majorą, įstojau į Kretingos progimnazijos trečią klasę. Dar 1922–1923 mokslo metams nepasibaigus, persikėliau Plungės gimnazijon, kur turėjau viltį „šokti per klasę". Tai įvyko tik po poros metų, kai iš penktos klasės peršokau per šeštą tiesiai į septintą.

Plungėje vienus nepilnus metus gyvenau pas Bražinskienę. Ji daug pasakojo pasakų, padavimų apie Gondingą. Tuomet dar nerinkau pasakojimų, neužrašinėjau. Dvejus metus gyvenau pas Kniūkštaitę. Tame pačiame name gyveno dvi seserys Ringailaitės, gimusios Grabšyčių kaime penketo kilometrų atstumu nuo Klausgalvų. Jos buvusios dar mažos mergaitės, kai gyventojus Grabšyčiuose išmetė iš sodybų ir ten įkūrė dvarą. Mat gyventojus kėlė į labai blogą žemę, todėl jie geruoju nėjo. Ponas gavęs kariuomenės dalinį, kuris tą žiaurią egzekuciją atlikęs. Jos pačios buvusios bajoriškos kilmės. Jų tėvas jas mažas su motina pametęs ir kažkur pasitraukęs. Augusios varge ir Plungėje buvo rankpelnės.

Daug buvau užsirašęs iš jų išgirstų pasakų, tačiau jos per Antrąjį pasaulinį karą žuvo. Atsimenu vienos pasakos pavadinimą „Bykšė". Iš tos pasakos galima buvo suprasti, kad bykšė – tai nelabai rimta ir nelabai protinga moteris, kitaip sakant – prašmatni. Tik dabar paaiškėjo, kad, galimas daiktas, tai vikingų atneštas žodis. Žemaitijoje *bykšės* yra *kelnių* sinonimas, lygiagretus su latvių *bikses*. Latviams kelnes ir patį žodį, galimas dalykas, bus atnešę vikingai, nes *kelnės* švediškai yra *byxor* (vienaskaitinis žodis, daugiskaita – *byxa*). Jis bus atsiradęs Skandinavijoje iš *dabita*, *frantas*, *gražeiva* ir pan. Kai kuriose norvegų tarmėse ta sąvoka yra išreiškiama žodžiu *bikse*. Matyti, pradžioje kelnių nešiojimas ten buvo priskiriamas puošniųjų, prašmatniųjų, svarbiųjų, dabitų kategorijai.

Tos pačios Ringailaitės pasakojo, kad 1863 m. sukilimo vadas Plungės apylinkėse, slėpdamasis nuo caro kariuomenės, įlindęs į medžio drevę ir ten žuvęs. Surastas apipuvęs, tačiau, nelaimei, turėjęs su savimi sukilėlių sąrašą. Tas sąrašas patekęs į sukilimo malšintojų rankas, ir tokiu būdu nukentėjo daug žmonių be jokios išdavystės.

Grįžkime prie Klausgalvų Medsėdžių, kur oras grynesnis, žmonės meilesni, medžiai žalesni, vanduo švaresnis, sniegas baltesnis, ledas skaidresnis, vėputiniai (pusnys) didesni, vėjas švelnesnis, lietus gaivesnis negu kur kitur. Jei taip nebūtų, rašantysis šias eilutes nesilankytų kiekviena proga čia. Čia jis randa nusiraminimą skausme, čia jis stiprino dvasios polėkius, kurdamas ateities planus, čia jis įgijo norą ir entuziazmą tuos planus vykdyti.

Kaip ir bėgant metams pasitaiko audringų, lietingų, saulėtų, debesuotų, miglotų dienų, taip ir Medsėdžių gyvenime. Po aprašyto jaunimo aktyvumo atėjo karo baisumo nuotaikos. Po karo, mobilizuotiesiems grįžus, jaunimas šiek tiek atkuto. Jonui Rimkui grįžus iš lagerio Vokietijoje, dar kartą suvaidino „Nepasisekė Marytei" Antano Vaitkaus (jo ūkelis prigludęs prie Žaliminės miško) jaujoje, nes kitokių patalpų Medsėdžiuose nebuvo. Deja, tai buvo paskutinis Medsėdžiuose ir jų jaunimo jėgomis surengtas vaidinimas.

Gyvenimo realybė tarė savo žodį. Marcijono Jaso ir Prano Rimkaus palikuonys pasidalijo savo tėvų palikimus: ūkeliai išėjo maži, žemė nederlinga. Sodybų statybų darbai, naujos šeimos, vaikai ir t.t. absorbavo daug energijos. Visi minėtieji pagrindiniai „Nepasisekė Marytei" artistai sukūrė šeimas, neišskiriant tų vaidinimų iniciatorės ir režisierės. Daug jaunimo išėjo į kitus kaimus: Morta Vaitkaitė, Stefanija Eglinskaitė, Magdelena Mikalauskaitė ir daugybė kitų. Tarp jų ir seserys Barbora ir Stefanija Jucaitės. Pirmoji išėjo 1916 m. už Mykolo Repšo į Aleksandravo kaimą, o antroji – 1920 m. už Kazimiero Daukanto į Grūšlaukės Medsėdžius. Pats gyvenimas pasidarė šiek tiek pilkesnis, vienodesnis. Tas ne be to, gyvenimas nesustingo, jaunimo buvo, vis jo priaugo. Pasilinksminimai buvo rengiami, tačiau jie nebebuvo tokie įvairūs: nebebuvo tokių šokių, ratelių, dainų. Nuo smuikų ir armonikų pereita prie pučiamųjų instrumentų orkestrų. Tas faktas suėjimams suteikė daugiau oficialumo. Pavyzdžiui, kartą prieš pat vakarėlį, rengiamą P.Pociaus pievelėje, mirė vienas Medsėdžių gyventojas. Vakarėlio atšaukti nebuvo galima, nes orkestras reikalavo sutarto užmokesčio, ir vakarėlis vyko pagal numatytą planą. Daugelis buvo labai pasipiktinę, nes buvo sulaužyta tradicija, kad kam nors mirus, jokių pasilinksminimų tuose pačiuose Medsėdžiuose nebūtų. Be to, degtinė įkišo savo smirdintį snapą į pasilinksminimus.

Klausgalvų Medsėdžiai prigludę prie miškų masyvo, todėl čia dažnai apsilankydavo visokie banditai. Nuo jų rankų žuvo Juozas Šimkus (Barboros Jasaitės, vaidinimų organizatorės, vyras), Liudvikas Simaitis (po Gardinu žuvusio kario sūnus) ir Daugėla (Magdelenos Venckaitės, mano sesers trečioje kartoje, – Stanislovo Venckaus ir Salomėjos Stonkaitės dukters – vyras).

Gyvenimas Klausgalvų Medsėdžiuose nebuvo lengvas. Jie toli nuo didžiųjų kelių. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą rudenimis ir pavasariais ypač sunku buvo patekti į vieškelį, kurį vadinome kasiniu, einantį nuo Salantų Kretingos link per Klausgalvų kaimą. Mat norint patekti į Klausgalvų kaimą reikėdavo pervažiuoti Salanto slėnio atšaką tarp Klausgalvų kaimo ir Klausgalvų Medsėdžių. O ji buvo balota – durpinės balos – velėnijos, kaip vadindavome. Todėl į Salantus dažnai važiuodavome aplinkiniu keliu per Pesčius. Nors keliai taip pat blogi ir, be to, blogo kelio daugiau, negu važiuojant per Klausgalvus ir Kalnalį, tačiau tas blogas kelias vis dėlto išvažiuojamas. O tarp Klausgalvų kaimo ir Medsėdžių dažnai vežimas ir arklys taip įklimpdavo, jog tik su talka begalėdavo ištraukti. Ta aplinkybė, matyti, ir turėjo įtakos, kad Medsėdžiai ir kaimas, būdami nelabai toli vieni nuo kitų, gyveno savitą gyvenimą. Klausgalvų Medsėdžių jaunimas artimiau draugavo su Barzdžių Medsėdžių ir Didžiųjų Žalimų jaunimu negu su Klausgalvų kaimo jaunimu.

Kelias tarp Klausgalvų Medsėdžių ir Klausgalvų kaimo ėjo per tą Salanto slėnio atšakos vietą, kurioje prasideda Kūlupis, tekantis Salantų pusėn, ir Klukis, tekantis Kretingos pusėn. Tie du upeliūkščiu apkabina Klausgalvų ir Nasrėnų aukštumą iš vienos pusės, o Salantas – iš antros. Laikui bėgant tas keliukas sausėjo, nes Klausgalvų kaimo gyventojai kasė durpes greta keliuko. Tie velėnkasiai, kaip juos vadindavome, padarė nelyginant kokį kanalą vandeniui nutraukti. Be to, pirmosios vokiečių okupacijos metais okupantai privertė žmones kelią šiek tiek pataisyti, nes blogas kelias kliudė pristatyti į Salantus rekvizuotą turtą. Klausgalvų kaime pastatė rodyklę, rodančią kelią į Klausgalvų Medsėdžius. Ji ilgai nestovėdavo: Medsėdžių gyventojai naktį ją pašalindavo, kad okupantai mažiau lankytųsi pas juos. Jie buvo labai labai nelaukiami svečiai.

Nors kelias sunkiai buvo išvažiuojamas, vis vien okupantai atvykdavo. Kai jų daliniai ėjo pirmyn, Klausgalvų Medsėdžiuose porą kartų buvo sustoję trumpo poilsio artilerijos daliniai. Viename iš jų buvo labai daug karių, kalbančių lietuviškai, – kilusių nuo Klaipėdos, Tilžės, Įsrūties, Karaliaučiaus. Toks jau buvo likimas, kad vieni lietuviai kovojo carinės Rusijos armijoje, o kiti – kaizerinės Vokietijos armijoje.

Salanto slėnio atšakoje kelias tarp Klausgalvų kaimo ir Medsėdžių ėjo per Klausgalvų ganyklas. Jose arba balos, velėnijos, durpynai, arba kalvalės (kalvelės), pilnos akmenų – akmuo ant akmens. Kretingos pusėn nuo kalbamojo kelio poros šimtų metrų atstumu buvo Šalyno dvaro žemė, atitverta tvora. Už tos tvoros buvo plotas, vadinamas *Apdemės*. Jose balos, kur ne tik neišvažiuojama buvo, bet ir pėsčiom ne visur tegalima išeiti. Durpynai vietomis buvo padengti linguojančia veja. Eidavome čia tyčia pasilinguoti. O laukinių ančių čia buvo tikra karalystė. Jos mėgdavo ten įsitaisyti lizdus, kur negalėtų nieks prieiti. Ta vieta vėliau, po Pirmojo pasaulinio karo, priklausė Jurgiui Krikščiūnui – Juozo Petrausko (Šalyno dvaro pirkėjo) žentui. Buvo šitaip.

Agronomas Jurgis Krikščiūnas supirko iš kai kurių savo svainių atskirus žemės gabalus (didesnioji dvaro dalis buvo padalyta tarp Juozo Petrausko dukrų: Jadvygos Nainienės, Onos Krikščiūnienės, Bronės Jatulienės, Marijos Giedrienės, Teresės Mažeikienės, Sofijos Graužinienės ir Emilijos – sūnūs Vladas ir Alfonsas žemės nebuvo gavę), Paulauskyne pastatė sodybą ir įkūrė pavyzdinį ūkį. Apdemes ir Joniškes nusausino. Joniškių vandenį grioviais pasuko į Klukio upelį (atėmė dalį ištakos nuo Vinkšnupio) ir išplėšė visą Šalynui priklausiusią Joniškių dalį. Jucio žemėje buvo išlikęs gojus, kurio liūdnas likimas jau minėtas. Vėliau Paulauskyne įsikūrė Salantų tarybinio ūkio Kalnalio skyrius, buvusi Šalyno dvaro žemė padalyta į dvi dalis: viena priklauso Salantų tarybiniam ūkiui, o antroji – Kūlupėnų tarybiniam ūkiui.

Po Antrojo pasaulinio karo vaizdas Klausgalvų Medsėdžiuose smarkiai pasikeitė. Vinkšnupio upeliu atėjo didelis karnolis (kanalas). Tik jis atsidūrė ne buvusioj Joniškių vietoj, nes jų vanduo nuteka kita linkme, o vienu kilometru toliau, Žaliminės miško link, ten, kur susitiko trijų ūkių – Eglinskio, Vaičiaus ir Jucio – ganyklos. Vietoje nuskurusių ganyklų dabar auga vešlūs miškai. Išnyko balos, išnyko potvyniai, kurie rudenimis ir pavasariais kliudydavo kaimynams susisiekti. Dabar vyksta drenavimas. Gaila tik, kad ten nenumatyta nauja gyvenvietė. Klausgalvų Medsėdžiai turi savas tradicijas, todėl būtų buvę tikslinga gyvenvietę palikti. Jei ten žmonės gyveno, kai buvo balose paskendę, be padorių kelių, tai nusausinus ir kelią pratiesus, gyvenimas būtų visiškai neblogas. Gyventojų skaičiumi jie jau seniai nebenusileidžia kaimams, esantiems prie gerų kelių.

[1] M.Gadon. Opisanie powiatu Telszewskiego. – Wilno, 1846.

[2] M.Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana. Nepasisekė Marytei. Dviejų aktų komedija. – Seinai: Laukaičio ir b-vės spaustuvė, 1906.

[3] M.Saunoris. Macochas, arba kruvina Čenstakavo istorija. – Panevėžys: Petkaus leid., 1911.

Vilnius, 1971 10 25

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

Sutrumpintas variantas spausdintas: *Kraštotyra*. – 1981, kn. 12, p. 49–56

MOKSLAS BUVO MŪSŲ SVAJONĖ

Esu buvęs mažas, kaip ir Tamstos kad esate dabar, mielieji jaunieji skaitytojai. Skirtumas tarp mūsų amžių nedidelis, vos pusė šimto metų su tam tikru kaupeliu. Esu tvirtai įsitikinęs, kad Tamstų gyvenamasis metas bus daug dėkingesnis, negu manasis ir mano amžininkų.

Esu gimęs Klausgalvų Medsėdžiuose, ketverto kilometrų atstumu nuo Klausgalvų sodos (kaimo). Medsėdžiai – tai kaimas, įsikūręs miške. Kalbamieji Medsėdžiai yra įsikūrę Klausgalvų kaimui priklausiusiame miške, todėl ir vadinami Klausgalvų

Medsėdžiais. Čia miškas, ar giria, buvo ir dabar kai kur tebėra vadinamas *medė*. Nuo to ir *medsėdis* – medės sėslys.

Niekas nelepino, nes buvau keturioliktasis motinos vaikas. Žaislų beveik neturėdavome. Žaidėme su viskuo, kas tik pakliūdavo po ranka. Visokie seni gelžgaliai, ratlankiai, seni tekiniai, ritiniai (ripkos), atpjauti nuo rąsto galo, buvo mūsų žaislai. Balas, griovius, molkasius, žvyrynus naudodavome savo pramogoms. Vyresnieji broliai išmokė sukti švilpukus, daryti birbynes, drožti vilkiukus... Patys dirbdavome, patys ir žaisdavome. Didelė šventė būdavo, kai tėvai iš turgaus parveždavo kokį molinį švilpuką ar kitą specialisto pagamintą žaisliuką.

Vos ūgtelėję vaikai turėdavo dalyvauti žemės ūkio darbuose. Pagal amžių ir išgales. Samdomos darbo jėgos neturėjome. Teko gyvulius ganyti, botagus vyti, virbus kapoti, šieną grėbti, dirvas akėti, griovius kasti. Vėliau visi darbai jau pasidarė įkandami. Stebėtis tenka, kaip visi būdavome įkinkomi į darbus. Vieną darbą baigi, kitą gauni. Retai kada teleisdavo pavalinėti (patinginiauti).

Iš pradžių žaidžiant, o vėliau ganant bei dirbant darbus, kildavo daug klausimų, į kuriuos atsakymą rasti tokio amžiaus piliečiams buvo beveik neįmanoma. Nedaug tegalėdavo padėti ir vyresnieji. Pavyzdžiui: kodėl vilkelis nevirsta, kol sukasi? Kas ten švilpuke ar birbynėje cypia? Kas debesis varinėja, lietų neša? Kodėl vėjas pučia, kartais šėlsta, kartais labai tykus? Kodėl Saulė eina iš rytų į vakarus? Kodėl Mėnulis taip keistai elgiasi: čia didėja, čia dyla, teka nevienodu laiku? Sukuri laužą – ugnis dega. Kas ten vyksta, kas ten spragsi? Klausimų klausimai. Kadangi net suaugusieji nesugebėdavo atsakyti, kildavo tikra problema, kaip sužinoti. Kame tie žmonės, kurie viską žino? Mokslo reikšmę mano tėvai jau suprato, todėl buvo nutarta mus, jaunesniuosius, leisti mokyklon, nes vyresniųjų brolių ir seserų pakako žiemos darbams ūkyje, o vasarą visi kibdavome į darbus.

Vieną vėlaus 1912 m. rudens dieną, iškritus pirmajam sniegui (baltajai kumelei parvažiavus, kaip sakydavome), tėvelis, kurį vadinome *tituliu*, tris mažuosius vaikus: seserį Stefaniją, brolį Juozą ir mane – vežė mokytis į Salantų pradžios mokyklą, kuri tuomet vadinosi liaudies mokykla. Kelias tarp gimtinės ir Salantų labai įdomus. Įvažiuoji į Kretingos–Salantų vieškelį, nusileidi nuo Kalnalio kalno, patenki į seną buvusios didelės upės slėnį. Juo dabar teka mažas Salanto upelis. Dešinėje pusėje tuoj pamatai Imbarės piliakalnį. Arčiau Salantų, dešinėje, matai Gaidžio kalną, o kairėje – Alkos kalną. Visi jie padavimais, pasakomis apipinti. Titulis daug pasakojo apie juos. Apie „žvėdų“ (vikingų) laikus, apie dvylika žirgų, piliakalnio požemiuose esančių. Tačiau tuo metu negiliai tesmego galvon tos įdomios žinios, nes rūpėjo, kaip bus toje

mokykloje. Bijojome mokytojo. Pasakodavo, kad daužo liniuote per delnus, duoda sprigius, ir labai skaudžius, į nosį, stato į kampą, bara ir taip toliau.

Titulis jau buvo gerokai pamokęs namuose lietuviškai ir rusiškai skaityti bei rašyti. Bet, mokytojo klausinėjami apie sugebėjimą skaityti ir rašyti, labai jaudinomės. Net dabar prisimenu, kaip drebėjau. Pagal parodytas žinias pasodino į pirmąjį skyrių. Be to, ir mokslas jau buvo seniai prasidėjęs. Jei nebūtume nieko mokėję, nebūtų ir priėmę. Čia daug buvo džiaugsmo ir šiek tiek nusivylimų. Klasėje buvo įvairių vaikų, tarp jų keletas ir išdykėlių, o mes buvome žali, iš valsčiaus užkampio. Jokių „gudrybių“ nei „šunybių“ nežinojome. Todėl tekdavo kartais pakentėti. Tačiau viską išpirko žinios, kurių gavome. Pamatėme, kaip Žemė atrodo (gaublį), kaip Mėnulis sukasi aplink Žemę (buvo toks įtaisas, ranka sukamas). Nors kodėl taip yra, dar vis nebuvo aišku. Išmokome geografijos. Visų Rusijos gubernijų pavadinimus mokėjau atmintinai, net ir dabar man jos lengvai prisimenamos.

Besimokant Salantuose užklupo Pirmasis pasaulinis karas. Užėjo vokiečiai, nebespėjome baigiamųjų egzaminų išlaikyti. Prasidėjo sunkūs laikai. Vokiečiai paėmė tėvą vežti supresuotų pašarų. Didelį jų gabalą bekeliant suskaudo krūtinėje. Kentėjo, dejavo, po savaitės mirė.

Tolesnė pasaka būtų dar liūdnesnė. Be tėvo pasidarė visai sunku gyventi, o ir mokyklos per karus nedirbo. Bet motina vis nesiliovė svajojusi bent mus, mažesnius vaikus, išmokyti. Kai man ėjo aštuoniolikti metai, pagaliau įstojau į Kretingos progimnaziją. Mokiausi, turiu pasakyti, su dideliu užsidegimu. Juk žinojau, kad mokslas – ne tik mano, bet ir motinos, ir visos šeimos svajonė. Visą gyvenimą būsiu dėkingas savo motinai, kad ji man šią svajonę įkvėpė.

Lietuvos pionierius. 1973 03 29
Rankraštis (platesnis variantas) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1269, l. 2–6

TEGU MUS RIŠA GLAUDŪS SAITAI

Neseniai įsikūręs mūsų rajono žemiečių klubas žengia pirmuosius veiklos žingsnius. Klubas buria buvusius plungiškius, ragina klubo narius įnešti savo indėlį turtinant kultūrinį rajono gyvenimą, skleidžiant mokslo šviesąjo žmonėms.

Apie žemiečių klubo rūpesčius rašo jo prezidentas – profesorius fizikos-matematikos mokslų daktaras Adolfas Jucys. Pateikiame jo laišką.

Kiekvienam brangus Žemės rutulio kampelis, kuriame teko praleisti jaunystės dienas. Juk jaunystė, galinga ir audringa, nulemia ateities gyvenimo kelią. Tiems, kuriems teko Plungėje mokytis, augti ir bręsti, jos oru kvėpuoti, džiaugtis gražiomis apylinkėmis, žaliais Babrungo šlaitais, klausytis jo švelnaus čiurlenimo, gėrėtis juo, nešančiu vandenis iš neapsakomai žavingo Platelių ežero į Žemaitijos upių upelių motiną Miniją, Plungė paliko neišdildomą įspūdį visam gyvenimui. Ar ne malonu prisiminti ramius kalnus, tarp kurių įsispraudęs tylus, ramus, tačiau turtingas padavimų ir pasakų Pakerų ežerėlis. Ar ne brangūs prisiminimai iš ekskursijų į senąją Gondingą, pasakomis ir padavimais apipintą, kur kiekviena žemės pėda slepia istorinius faktus, liūdnus ar linksmus, nugrimzdusius į nebegrįžtamą praeitį.

Plungėje teko semti pirmąsias mokslo žinias ir šių eilučių autoriui. Tuomet Plungėje buvo vienintelė, turinti visas klases gimnazija tame Žemaitijos kampe, kur dabar yra Plungės ir Kretingos rajonai bei Palangos miestas. Dabar viskas pasikeitė iš pagrindų. Vien tik Plungės rajone yra aštuonios vidurinės mokyklos, kuriose mokosi tūkstančiai gražaus jaunimo. Jose dirbantys mokytojai sudaro stiprią rajono inteligentinę pajėgą. Jie savo darbu ir pavyzdžiu rodo kelią jaunimui, kuris savo valia ir galingais sparnais turi iškilti dar aukščiau negu jo pirmtakai.

Pats Plungės miestas, buvęs gana „apykulinis“, dabar jau išaugo, pagražėjo. Vietoje vieno menko fabrikėlio, kokia buvo Kučinskio linų verpykla, išaugo ir tebeauga stambi sąjunginės reikšmės pramonė. Keistas, bet malonus jausmas pagauna, kai matai mieste kursuojančius autobusus. Anais laikais apie autobusus mieste nė kalbos negalėjo būti. Nebuvo nei tarpmiestinių autobusų, nei geležinkelio. Ramu tai ramu, bet buvo neapsakomai sunku. Pėsčiomis keliaudavome į Telšius, Kretingą, Salantus ir kitur. Tik sudarę didesnes grupes, pasisamdydavome arklinį vežimą. Nenuostabu, kad kai kurie abiturientai, gavę brandos atestatą, nebūdavo matę traukinio, nebent jo paveikslėlį knygose ar žurnaluose.

Mes, kurie esame išskridę iš Plungės, nepamirškime jos. Padėkime jai augti, gražėti, žengti kultūros keliu. Maža pradžia jau padaryta. Šiemet, birželio 5 dieną, Plungės I vidurinės mokyklos direktorės E.Adomavičienės iniciatyva buvo sušauktas steigiamasis Plungiškių žemiečių klubo susirinkimas. Nutarta kviesti visus pagal išgales padėti miesto ir rajono darbo žmonėms, bendradarbiauti jo spaudoje – rajoniniame „Kibirkšties" laikraštyje, susitikinėti su rajono įstaigų, įmonių, kolūkių kolektyvais. Jau išsiuntinėta anketa, ir plaukia, nors negausūs, bet pasiryžimo kupini atsakymai. Štai, pavyzdžiui, Jonas Kilšauskas, Vilniaus miesto vykdomojo komiteto kultūros skyriaus vedėjas, pasiryžęs rašyti „Kibirkštin" visuomeniniais politiniais ir buities klausimais, atvykti kartu su meno kolektyvu, susitikti su darbo žmonėmis ir t.t. Vytautas Astrauskas, Eksperimentinės ir klinikinės medicinos instituto laboratorijos vedėjas, pasiryžęs rašyti rajono laikraščiui medicinos klausimais. Apolinaras Žiedelis, Inžinerinių tyrinėjimų instituto vyriausiasis geologas – apie inžinerines geologines sąlygas ir gruntus.

Tuos, kurie dar neužpildė anketos, žemiečių klubo vardu kviečiu tai padaryti. Kas jos dar negavo, malonėkite rašyti Plungės I vidurinės mokyklos direktorei, plungiškių klubo viceprezidentei Elenai Adomavičienei. Ji nedelsdama atsiųs tamstoms anketą. Tamstų atsakymai bus labai laukiami.

Baigdamas šitą mažą minčių žiupsnelį, kviečiu visus skirti savo širdies dalelę tam lizdui, iš kurio išskridome į pasaulį. Tegu mūsų gimtinė dar labiau ir greičiau auga ir gražėja, duoda žmonių, kurie toliau tęstų darbus su dar didesne energija ir pasiryžimu negu mes. To nori kiekvieno rajono žemiečiai, to norime ir mes, plungiškiai.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1971 11 13

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1266, l. 1–3

ATSIMINIMŲ ŽIUPSNELIS APIE PROFESORIŲ V.ČEPINSKĮ

Kiekvienas žmogus, be apčiuopiamų savo veiklos rezultatų, daugiau ar mažiau palieka ir tiesiogiai nesuvokiamų pėdsakų. Pastarieji tepasireiškia tik kitų žmonių, kitų kartų veikla ir jos rezultatais bei pėdsakais. Daug tokių veiklos pėdsakų yra palikęs Kauno universiteto fizikos ir fizinės chemijos profesorius Vincas Čepinskis. Be daugelio mokslinių straipsnių ir knygų, jis yra palikęs ir gausų būrį savo mokinių, kurie, jo šviesios nuotaikos ir ugningo entuziazmo pagauti, sėkmingai dirba tiek mokslinį, tiek ir kitokį darbą. Čia ir yra tie tiksliai neišmatuojamieji V.Čepinskio veiklos pėdsakai. Tegu bus leista prisipažinti, kad ir šių eilučių autoriaus veiklos rezultatais reiškiasi anie, tiesiogiai neapčiuopiami jo mokytojo, brangaus atminimo profesoriaus V.Čepinskio veiklos pėdsakai.

1923 m. buvo pradėtos spausdinti V.Čepinskio knygos „Fizikos paskaitos“. Paskutinė knyga pasirodė 1926 m. – iš viso buvo šešios knygos (ketvirtąją sudarė dvi dalys). Tos knygos, dar „šiltos“ (vos išėjusios iš spaudos), pasiekdavo ir Plungę. Jas pirko ir jomis naudojosi rengdamasis pamokoms tuometis Plungės gimnazijos fizikos mokytojas A.Turskis. Jas pirko ir mokiniai, tarp jų ir šių eilučių autorius.

Anais laikais mokyklose naudoti K.Šakenio fizikos vadovėliai buvo gana sausoki, formalūs. Iš jų nebuvo galima pajusti, kad fizika yra gyvas, besivystantis mokslas. Visiškai kitokį įspūdį darė minėtos V.Čepinskio knygos. Todėl mokytojas A.Turskis ir kai kurie jo mokiniai čiupo V.Čepinskio knygas. Jas skaitė, džiaugėsi ir laukdavo vis naujų pasirodant. Neabejotina, kad tos knygos turėjo įtakos šių eilučių autoriaus sprendimui savo gyvenimą skirti fizikos mokslui.

1925 m. pasirodė V.Čepinskio monografinio pobūdžio knygutė „Atomas: elektrinė materijos teorija“. Joje autorius pateikė naujausias tų laikų žinias apie atomą ir jo sandarą. Su Čepinskiui būdingu vaizdingumu N.Bohro (N.Boras) ir A.Sommerfeldo (A.Zomerfeldas) darbų pagrindu buvo išaiškinta elektroninė atomo teorija. 1928 m., kai šių eilučių autorius jau buvo II kurso studentas, pasirodė kita panaši V.Čepinskio knygutė „Elektroninė valentingumo teorija“. Tos pastarosios dvi knygos plius TSRS mokslų akademijos akademiko V.Foko 1930 m. darbai suderintinio lauko teorijos klausimu paskatino šių eilučių autorių savo mokslinio darbo linkme pasirinkti atomo teoriją.

Be jau minėtų knygų, V.Čepinskis parašė ir išleido (1928–1933 m.) keturias fizinės chemijos paskaitų dalis. Rašydamas knygas ir skaitydamas paskaitas, V.Čepinskis susidūrė su dideliais sunkumais. Tuo metu dar nebuvo lietuviškų fizikos terminų,

reikalingų tokio plataus diapazono veikalams. Jis pats kūrė fizikos terminiją. Didelė dalis jo terminų prigijo, dalis buvo patikslinta, trečioji dalis – pakeista. Pastariesiems priklauso daugiausia tie terminai, kuriems lietuviškų atitikmenų nebuvo pasisekę rasti arba, jo nuomone, nebuvo tikslinga ieškoti. Prie jų pirmiausia galima priskirti, pavyzdžiui, *foką* (*židinį*), *gradą* (*laipsnį*), *linzę* (*lęšį*) ir t.t.

Yra ir tokių V.Čepinskio vartotų terminų, kuriuos šiandien kai kas nori pakeisti, tačiau tokios pastangos ne visuomet duoda gerų vaisių. Pavyzdžiui, Čepinskis skyrė *stipiną* (apskritimo, rutulio) nuo *spindulio* (elektromagnetinės bangos, šviesos). Abiem atvejais kai kas vartoja tą patį žodį *spindulys*. Tai neabejotinai skurdina terminiją ir kartais dėl to susiduriama su dviprasmiškumu ir nesusipratimais. Kitas tokio nesėkmingo keitimo pavyzdys gali būti Čepinskio vartotas žodis *stovis* fizinio kūno buvimui nurodyti (*skystas*, *kietas stovis*). Šiandien vietoje *stovio* daug kas norėtų piršti ir perša *būvį*. Pastarasis nė kiek ne geresnis už pirmąjį, Čepinskio vartotą. Žodis *būvis* reiškia tik buvimą, o ne buvimo būdą. *Stovį* būtų galima pakeisti tik žodžiu *būsena*, kuris tikrai reiškia buvimo būdą.

V.Čepinskis rašė įdomiai, tačiau paskaitas skaitė dar įdomiau. Jo paskaitos buvo gyvos, turiningos ir uždegančios. Jis priversdavo auditoriją aktyviai dalyvauti paskaitoje: kviesdavo studentus tęsti jo mintį, užbaigti sakinį ar pasakyti kokį jį paremiantį faktą. Klausimai būdavo tokie, jog studentai, sekantys jo dėstomą kursą, turėjo būti pajėgūs susigaudyti ir tinkamai atsakyti. Už teisingus atsakymus pagirdavo, o už neteisingus pabardavo. Pabardavo mandagiai ir tokia forma, jog nieks net nepagalvodavo, kad galima būtų užsigauti. Atsitikdavo ir taip, jog pabardavo už teisingą atsakymą, nes ir jam pačiam pasitaikydavo suklysti. Tačiau jis pirma proga atsiprašydavo. Tai labai būdingas V.Čepinskio charakterio bruožas.

Profesorius Čepinskis šių eilučių autorių vadindavo ne pavarde, o tiesiog *žemaičiu*. Kartą į to žemaičio atsakymą profesorius šitaip reagavo: „Ką tu čia, žemaiti, niekus kalbi". Po tokio įvertinimo veikiai suskambėjo skambutis, skelbdamas pertrauką. Po pertraukos pirmasis profesoriaus sakinys buvo šitoks: „Atsiprašau, žemaiti, tu buvai teisus, o aš – ne". Čia tik vienas pavyzdys, o tokių atvejų pasitaikydavo ir daugiau, ne tik su „žemaičiu", bet ir su kitais klausytojais.

Atsitikdavo, kad jam tekdavo ir gyvulius atsiprašinėti. Kalbėdamas apie muilus ir jų veikimą, paminėjo, jog visas kultūringas pasaulis naudoja muilą, tik kiaulei jo nereikia. Kitoje paskaitoje pirmas jo sakinys buvo: „Atsiprašau kiaulę, aš ją įžeidžiau praėjusį kartą sakydamas, kad jai muilo nereikia". Toliau paaiškino, kad jo brolis esąs agronomas ir jį painformavęs, kad kiaulė, įpratinta plaunama muilu, nebeduoda ramybės reikalaudama tos procedūros. Kiaulė gulanti purvynan ne nusitepti norėdama, o priešingai

– ieškodama švaros. Tokios ir panašios „ekskursijėlės“ labai pagyvindavo paskaitas. Jos praskaidrindavo studentams nuotaiką ir teikdavo akimirką poilsio. Tokių poilsio valandėlių buvo nei per daug, nei per mažai. Tuo atžvilgiu V.Čepinskis buvo pavyzdingas lektorius. Jo paskaitas lankydavome visi ir uoliai sekdavome dėstomąjį kursą, nes sarmata būtų buvus nieko neatsakyti į paskaitų metu jo pateikiamus klausimus.

Ne be to – mokėjo ir piktai pabarti. Kai jis buvo prorektoriumi, kartą pamatė studentą berūkantį ne rūkomoje vietoje, o auditorijoje. Pastarasis gavo taip barti, jog daugiau tokio netakto, matyt, nebedarė visą savo amžių, jei jam užteko sąžinės.

Profesorius Čepinskis labai mėgdavo minėti žemaičius. Pasakojo, jog su žemaičiais susitikdavęs 1902–1915 m. būdamas mokytoju (o nuo 1904 m. – direktoriumi) Liepojos komercinėje mokykloje. Jam žemaičiai atveždavę žibančių akmens skeveldrėlių, norėdami sužinoti, ar tai ne mažyčiai aukso gabalėliai. Tas faktas rodo, kad Čepinskis, kaip mokslininkas, buvo žinomas ne tik mokykloje, bet ir toli už jos ribų. Jis pasakojo apie savo nepasisekusį debiutą toje mokykloje, kai jis pirmaisiais mokytojavimo metais pradėjo demonstruoti mokiniams chemines reakcijas. Per pirmąjį tokį bandymą įvykęs sprogimas. Džiaugėsi, kad nei jis, nei mokiniai nenukentėjo.

Profesorius Čepinskis savotiškai susidūrė su žemaičiais 1929 m., būdamas rektoriumi. Istorija buvo šitokia. Iš Žemaitijos kilę Kauno universiteto studentai buvo susiorganizavę chorą. Dainuodavo žemaitiškas (ir per radiją) ir ne žemaitiškas dainas. Per vienas universiteto iškilmes prisireikė choro, o bendras universiteto choras buvo iširęs. Rektoriaus Čepinskio paprašytas žemaičių studentų choras patalkininkavo. Neblogai pasisekė, todėl rektorius pasiūlė chorui surengti universitete viešą koncertą. Pats pasižadėjo pristatyti chorą publikai. Čia ir įvyko tam tikras nemalonus nesusipratimas su jo mėgstamais žemaičiais. Choro dirigentas, taip pat studentas, vėliau plačiai žinomas folkloristas ir etnografas Z.Slaviūnas (1907–1973) labai jaudinosi prieš tą koncertą. Išgėrė raminamųjų vaistų ir užmigo pokaičio. Choristų pasiuntinys prikėlė jį, kai koncertas jau turėjo būti prasidėjęs. Koncertas prasidėjo pusvalandžiu vėliau, negu buvo numatyta. Punktualumą mėgstančiam rektoriui toks įvykis labai nepatiko, ir jis gerokai papyko.

Profesorius V.Čepinskis skaitydavo nemažai viešų paskaitų, kurios buvo labai gausiai lankomos dėl tos pačios priežasties, kaip ir akademinės paskaitos. Visuomenei jis skaitė dar įdomiau, nes nebuvo suvaržytas jokios programos. Profesoriaus paskaitos padėjo formuoti materialistinę pasaulėžvalgą. Jis labai dažnai pabrėždavo evoliucinį žmonijos atsiradimo momentą. Vienoje iš tokių paskaitų jis teigė šitaip: „Mano protėvis beždžionė, nesakau, kad jūsų, – mano“. Toliau ėjo kalba apie žmonių ir žemesniųjų gyvūnų gyvenimo būdo skirtumus. Viešąsias jo paskaitas lankydavo įvai-

rių visuomenės sluoksnių atstovai. Jis klausytojus patraukdavo kalbos gyvumu, žinių gausumu, sugebėjimu populiariai pateikti net sudėtingus mokslo dalykus.

Profesoriaus V.Čepinskio mokslinė veikla turėjo didelę įtaką mokslo plėtotei Lietuvoje. Jo mokiniai dabar yra pasaulinio masto mokslininkai. Tarp jų akademikas J.Matulis (Lietuvos TSR mokslų akademijos prezidentas), akademikas P.Brazdžiūnas (LTSR MA Fizikos, matematikos ir technikos mokslų skyriaus akademikas sekretorius), akademikas J.Janickis (Kauno politechnikos instituto Fizinės chemijos katedros vedėjas, profesorius) ir kiti. Visi jie priaugino daug mokslinių kadrų ir tebeaugina naujus mūsų respublikos mokslui, kuris dabar taip suklestėjo, kaip ano meto sąlygomis negalėjome net įsivaizduoti.

Atsiminimai rašyti 1973 m.
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1283, l. 1–7
Ištraukos spausdintos: *Švyturys*. – 1977, Nr. 15, p. 10–11

ENTUZIAZMO IR ŠVIESAUS OPTIMIZMO PAVYZDYS

Žiupsnelis prisiminimų apie akademiką, profesorių mokslų daktarą Kazimierą Baršauską

Kiekvieno darbo ir užmojo sėkmę lemia pasiryžimas bei ištvermė siekiant pasirinktojo tikslo. Pastarieji savo ruožtu pareina nuo vykdytojo nusiteikimo. Tie momentai yra ypač svarbūs moksliniame darbe, kuris reikalauja daug dvasinių jėgų, energijos ir tam tikra prasme net užsispyrimo. Tvirtas pasiryžimas, pastiprintas entuziazmu bei optimizmu, įgalina net sunkiomis sąlygomis pasiekti rezultatų.

Štai tokios mintys kyla prisiminus brangų draugą, profesorių Kazimierą Baršauską. Jis buvo didelis entuziastas ir šviesus optimistas darbe ir gyvenime. Turėjau laimės jį pažinoti, su juo bendradarbiauti bei draugauti ne mažiau kaip pusketvirtos dešimties metų. Per visą tą laikotarpį teko įsitikinti, kad yra žmonių, kurie bet kokiomis aplinkybėmis nenustoja kūrybinio entuziazmo ir energijos. Toks buvo ir brangaus atminimo mokslininkas Kazimieras Baršauskas, kuris iki pat gyvybės siūlui nutrūkstant buvo pilnas visokių sumanymų, kilnių polėkių ir didelio pasiryžimo įnešti kuo didesnį indėlį į tėvynės mokslo ir technikos lobyną.

Kai K.Baršauskas pradėjo dirbti mokslinį darbą, jokių padoresnių tam reikalui sąlygų nebuvo. Nebuvo nei laboratorijų, nei įrengimų, nei mokslinio vadovavimo, nei paskatinimo. Juk tuomet net iš vyriausybės tribūnos buvo skelbiama, kad universitetas teturi būti tik mokymo įstaiga, moksliniai tyrimai priskirti prie prabangos dalykų, ypač tiksliųjų mokslų srityje. Nesant Mokslų akademijos arba kokios kitos panašios įstaigos, universitetas buvo vienintelė vieta, kur buvo galima bent šiek tiek užsiimti moksliniu darbu, nors sąlygos tam buvo nepavydėtinos. Fizikos mokslo personalas (ir tai visoj respublikoj) susidėjo tik iš dviejų vyresniųjų (profe-soriaus ir docento) ir keturių jaunesniųjų (asistentų bei laborantų) darbuotojų, kurie aptarnaudavo visą universitetą (Medicinos ir Technikos fakultetus) ir Veterinarijos akademiją. Kaip žinome, iš Žemės ūkio akademijos fizika buvo visiškai išvyta. Fizikos biblioteka buvo tokia skurdi, jog ją net biblioteka vadinti buvo sarmata. Savaime suprantama, kad tokiomis sąlygomis mokslinis darbas fizikos srityje buvo beveik neįmanomas.

Nors ir sunkiomis sąlygomis, Kazimieras Baršauskas, būdamas neišsenkamos energijos ir tvirto pasiryžimo, padarė gana daug. Jis ėmė „atakuoti" labai aktualią tais laikais problemą – kosminių spindulių tyrimą. Aparatūrą tam reikalui montavo pats, detales jai rinko įvairiais būdais. Kai ką buvo galima nupirkti, kai ką gaudavo per pažįstamus iš įvairių įstaigų bei įmonių. Pamatysi, būdavo, Kazimierą šviesia šypsena žibantį, vadinasi, bus gavęs iš kur nors kokią seniai ieškotą ir labai reikalingą detalę. Ir koks buvo džiaugsmas jam pačiam ir visiems mums, jo bendradarbiams, kai pradėjo veikti jo darbo kambaryje (kitaip tariant, bendrame kambaryje jam skirtame kampe) aparatūra, registruojanti kosminius spindulius. Nors tas darbo etapas ir nereiškė, kad buvo išspręsta kokia nors konkreti mokslo problema, tačiau esamomis tuometėmis sąlygomis tai buvo labai didelis laimėjimas, nes buvo įsisavinta metodika kosminiams spinduliams tirti ir parengta technologija atitinkamai aparatūrai gaminti. Tada jis ir pradėjo savo ieškojimus kosminių spindulių srityje, davusius daug rimtų rezultatų.

Pokario laikotarpiu Kazimieras Baršauskas su jam būdinga energija ir entuziazmu stojo į mokslinį ir mokslo organizacinį darbą. Čia jam atsivėrė plačios galimybės atskleisti savo mokslinius ir organizacinius sugebėjimus. Nors ir turėdamas didelį administracinį krūvį, kurį jis nešė pavyzdingai, Kazimieras sugebėjo nenutolti nuo mokslinio darbo. Jis rengė vadovėlius, vadovavo aspirantų moksliniam darbui, buvo oficialusis disertacijų oponentas. Jis – aktyvus Lietuvos fizikų draugijos steigėjas ir narys, ilgametis ir aktyvus „Žinijos" draugijos narys.

Kazimieras Baršauskas nebuvo užsidaręs tik vienoje siauroje srityje mokslininkas. Jis šalia kosminių spindulių tyrinėjimo išvarė gilią vagą ir kitose fizikos mokslo

srityse. Ypatingo dėmesio nusipelno ultragarso tyrimas bei jo taikymas moksle ir technikoje, labai aktualus dabartinei mokslo ir technikos raidai.

Neįkainojami Kazimiero Baršausko nuopelnai yra auklėjant jaunimą ir ruošiant mokslinius kadrus. Jis sugebėdavo jaunuolį suprasti, tėviškai nuraminti, patarti, kūrybiškai nuteikti. Tūkstančiai inžinierių, dabar dirbančių liaudies ūkyje, yra profesoriaus Baršausko auklėtiniai ir su pagarba mini jo vardą. Iš didelio būrio fizikos-matematikos ir technikos mokslų kandidatų, dirbančių respublikos aukštosiose mokyklose bei mokslo įstaigose, nemažą dalį sudaro buvę jo aspirantai, dar didesnę – tie, kurių disertacijų mokslo laipsniui gauti oficialusis oponentas jis yra buvęs. Kazimieras Baršauskas neatsisakydavo būti oficialusis oponentas net ir tais atvejais, kai disertacijos tema būdavo mažiau susijusi su jo tyrimų sritimi. Jis rasdavo laiko įsigilinti į disertaciją ir pateikti pastabų, vertingų ne tik pačiam disertantui, bet ir jo moksliniam vadovui. Buvo oficialusis oponentas daugelio disertacijų iš teorinės bei matematinės fizikos, ir būsimieji mokslų kandidatai yra gavę vertingų pastabų iš jo, kaip oponento, teisingai suvokiančio ryšio tarp teorinės ir eksperimentinės fizikos, iš vienos pusės, ir tarp tiksliųjų mokslų ir technikos, iš antros pusės, svarbą.

Kazimieras Baršauskas labai daug prisidėjo prie to, kad mūsų jauna, be to, labai nukentėjusi nuo hitlerinės okupacijos respublika taip smarkiai pažengė pirmyn rengiant inžinerinius bei mokslinius kadrus ir organizuojant mokslinį darbą ir sklandžiai įsiliejo į sąjunginį mokslą ir techniką, sudarydama savo specifinę srovę, reikšmingą pasauliniam mokslui ir technikai.

Iš Kazimiero Baršausko asmeninio gyvenimo taip pat galima daug ko pasimokyti. Jis visur ir visada buvo linksmas, skaidrios nuotaikos ir aukštų polėkių pilnas. Nei nikotino, nei alkoholio, kurie yra tikra mūsų gentkartės nelaimė, jis nelaikė savo palydovais kasdieniame gyvenime. Labai imponuojantis visiems buvo jo sumanymas rūkalus pakeisti saldainiais: jis beveik visuomet turėjo su savim saldainių dėžutę ir visus be išimties (vyrus ir moteris) vaišindavo posėdžių bei pasikalbėjimų metu. Tas jo sumanymas yra vertas dėmesio, ypač tų, kurie auklėja jaunimą.

Brangaus atminimo Kazimiero Baršausko pažangi pasaulėžvalga, kūrybinis entuziazmas, nuotaikingas ir sveikas kasdienio gyvenimo būdas tegu bus pavyzdys jo artimiesiems, draugams, bendradarbiams, gausiam būriui jo mokinių ir visam mūsų jaunimui, dirbančiam šviesaus mūsų rytojaus labui.

Atsiminimai rašyti 1966 m.

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1247, l. 1–5

Ištraukos spausdintos kn: J.Stražnickas. Profesorius Kazimieras Baršauskas. – Kaunas, 2003. – P. 137–138, 309–311

IV

MOKSLAS IR JO ORGANIZAVIMAS

Komandiruotės į Didžiąją Britaniją nuo 1969 m. balandžio 15 d. iki gegužės 6 d. pagal TSRS mokslų akademijos ir Londono Karališkosios draugijos mokslininkų mainų programą

ATASKAITA

Visa komandiruotė buvo skirta vizitams, paskaitų skaitymui ir pokalbiams grupių teorijos atvaizdų ir atomo teorijos klausimais įvairiuose Didžiosios Britanijos universitetuose. Komandiruotės laiko neužteko įvykdyti visiems britų mokslininkų, besidominčių mano ir bendradarbių bei kitų TSRS grupių atliktais darbais, pageidavimams. Todėl negalėjau išsamiau susipažinti su darbais tų grupių, kurias aš aplankiau, kur skaičiau paskaitas bei diskutavau. Dėl perkrautos darbotvarkės teko mažinti paskaitų skaičių ir jas skaityti kartu dviejų gretimų vietovių mokslininkams. Tačiau tai nedaug ką keitė, nes paskaitų skaitymas vargina mažiau negu pokalbiai su žmonėmis, tegu ir tais pačiais klausimais. Mano pageidavimu į programą buvo papildomai įtrauktas vizitas į Braitoną, kur dirba plačiai žinomas profesorius J.Murrellis (Dž.Marelis): mane domino jo darbai.

Mano vizitai prasidėjo nuo *Oksfordo universiteto*, kur aš geriausiai susipažinau su šio universiteto Matematikos institutu, vadovaujamu prof. C.Coulsono (Č.Koulsonas) (būtent jis parodė didžiausią iniciatyvą pakviečiant mane į Didžiąją Britaniją). Šiame institute plėtojama atomų ir molekulių teorija. C.Coulsono grupės darbuotojai taiko išplėstinį metodą, tačiau jų rezultatai gerokai atsilieka nuo to, ką mes gauname Vilniuje, nes jie bendru pavidalu neatskiria radialiųjų kintamųjų nuo kampinių ir sukininių. Įdomus jų naudojamas staigaus nusileidimo metodas ieškant stacionarių būsenų.

Be Matematikos instituto, taip pat lankiausi Klarendono laboratorijoje, kurioje vykdomi fizikos tyrimai, tai – Oksfordo universiteto fizikos institutas. Čia dirba prof. Brincas (Brinkas), kuris įsisavino judėjimo kiekio momento teorijos metodus, išplėtotus Vilniuje ir aprašytus mano ir mokinių monografijoje. Antrajame savo knygos „Judėjimo kiekio momento teorija“ leidime jis vykusiai, nors ir šiek tiek pakeistu pavidalu, išdėsto mūsų metodą. Toje pačioje laboratorijoje mūsų metodą naudoja ir dr. P.Sandarsas (F.Sandersas) (su juo aš susipažinau Italijoje, kur mes abu buvome Tarptautinės vasaros mokyklos dėstytojai).

Aplankiau taip pat Oksfordo universiteto Fizinės chemijos laboratoriją, čia kalbėjausi su dr. W.Richardsu (V.Ričardsas), dirbančiu atomų ir mažų molekulių teorijos srityje. Dabar jis ir trys jo mokiniai plėtoja sukinio ir orbitos sąveikos dviatomėse molekulėse skaičiavimo metodiką.

Antrasis mano vizito punktas buvo *Kembridžo universitetas*, kur aš geriausiai susipažinau su Chemijos laboratorijos fizikų teoretikų grupės, vadovaujamos dr. S.Boyso (S.Boisas), darbais. Šis mokslininkas yra plačiai žinomas mokslo pasaulyje. Jis savo mokslinę veiklą pradėjo prieš dvidešimt metų – tada jis išreiškė viso atomo banginę funkciją per įvairių konfigūracijų funkcijų, sudarytų iš vienelektronių analizinių banginių funkcijų, tiesinę kombinaciją. Šiuo metu jis plėtoja metodą, kuris artimas nepilno kintamųjų atskyrimo metodui; didelį indėlį į pastarojo teoriją įnešė akad. V.Foko mokykla, jai priklausau ir aš pats. Deja, dr. S.Boysas nežino nei V.Foko ir jo mokinių, nei mano ir mokinių darbų, nes jis visai nemoka rusų kalbos. Jis, kaip ir V.Fokas, banginę funkciją daugina iš simetriškos funkcijos, priklausančios nuo tarpelektronių atstumų, ir po to sprendžia atitinkamą tikrinių verčių lygtį, naudodamasis įprastinio skaičiavimo metodo banginių funkcijų baze. Skirtumas tik tas, jog kairiąją banginę funkciją jis daugina iš funkcijos, atvirkštinės operatoriaus dešinėje esančiai funkcijai. Tarybinių mokslininkų darbų nežinojimas gerokai sumenkina jo darbų svarbą. Tai lemia ir jo žmogiškosios ypatybės. Jis talentingas žmogus, bet individualistas ir nemėgstantis bendrauti su kitomis mokslininkų grupėmis bei dalytis patyrimu. Tačiau man jis buvo labai malonus ir aiškino savo darbus, nesistengdamas išgauti daugiau žinių iš manęs. Vis dėlto aš nurodžiau V.Foko ir mano tos srities darbus.

Po D.Hartree'o (D.Hartris), vieno iš Hartree'o ir Foko metodo kūrėjų, mirties atomo teorijos darbai Kembridžo universitete prigeso, o Longet-Higginsui (Longetas-Higinsas) išvykus į Edinburgą dirbti kibernetikos srityje, tas pat ištiko ir molekulių teoriją. Mano prašymu lankymosi Kembridže programa buvo papildyta, kad aš galėčiau susitikti ir pasišnekėti su dr. Berta Jeffreys-S.Swirles (Berta Džefris-S.Svelz) – prof. D.Hartree'o senų laikų bendradarbe. Ji man papasakojo apie kai kurias D.Hartree'o mirties aplinkybes ir suteikė daug žinių apie jo asmeninį gyvenimą ir mokslinę veiklą. Pokalbyje dalyvavo ir jos vyras Haroldas Jeffreysas (Haroldas Džefrisas) – jis kartu su žmona parašė plačiai žinomą knygą „Matematinės fizikos metodai“, kuri yra verčiama ir į rusų kalbą ir bus išleista trimis tomais.

Glazgo universitete aš aplankiau chemijos laboratorijas, kuriose atomo teorijos darbus vykdo dr. G.Doggettas (Dž.Dogetas) ir dr. B.Websteris (B.Vebsteris). Pirmasis turi didelį patyrimą ir vadovauja visai, nors ir negausiai grupei. Jos pagrindinė darbo kryptis – geminalių metodo taikymas lengviesiems atomams ir mažoms molekulėms. Visos sistemos banginę funkciją jie išreiškia geminalių tiesine kombinacija. Tos geminalės savo ruožtu išreiškiamos dviejų eksponentinių funkcijų tiesine kombinacija, kurios koeficientai surandami naudojantis variaciniu principu. Šiame metode vargu ar galima rasti naujų idėjų, tai tik naujas būdas eksponentinių funkcijų tiesi-

nėms kombinacijoms sudaryti. Gal taip įmanoma pagreitinti konvergenciją, tačiau kol kas anksti daryti konkrečias išvadas, nes išsamių skaičiavimų jie patys dar nėra atlikę. Taip pat šiose laboratorijose naudojantis C.Froese Fischer (Š.Frioz Fišer) (Kanada) programa, perrašyta elektroninės mašinos kalba, Hartre'o ir Foko metodu gaunamos banginės funkcijos, kurios naudojamos molekuliniams skaičiavimams.

Edinburgo universitete aš aplankiau Matematinės fizikos institutą, kuriam vadovauja prof. N.Kemmeris (N.Kemeris). Jis moka rusų kalbą ir yra išvertęs keletą knygų iš rusų kalbos į anglų. Institute kabo buvusio Kijevo universiteto profesoriaus M.Avenariaus (M.Avenarijus) (mirusio 1895 m.) portretas. Jis susirašinėjo mokslo klausimais su prof. Tirtu (Tetas), šio instituto direktoriumi. Avenarius yra prof. N.Kemmerio prosenelis iš motinos pusės. N.Kemmeris – žinomas elementariųjų dalelių teorijos specialistas. Jis pirmasis XX a. penktajame dešimtmetyje pritaikė sukinio formalizmą izosukiniui aprašyti. Šiame institute atomai ir molekulės nėra tiriami.

Jorko universitete aš aplankiau Matematikos ir Chemijos skyrius. Atomo teorija yra plėtojama Matematikos skyriuje, kuriam vadovauja dr. R.Crossley (R.Kroslis). Su juo aš susipažinau 1967 m. Tarptautinėje vasaros mokykloje Italijoje, ten jis buvo mano klausytojas. Jis taiko judėjimo kiekio momento teorijos metodus, išdėstytus knygoje „Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas" [96], kurią aš parašiau kartu su J.Levinsonu ir V.Vanagu (ji išversta į anglų kalbą 1962 m.). R.Crossley'o darbų pagrindinė kryptis – perturbacijos teorijos taikymas atomams ir molekulėms. Jis taip pat atlieka ir šuolių tikimybių skaičiavimus. Chemijos skyriuje vykdomi kvantinės chemijos darbai: plėtojama mažų molekulių teorija. Pastaruoju metu daugiausia dėmesio skiriama dr. S.Boyso (Kembridžas) naudojamiems metodams, apie kuriuos jau buvo rašyta.

Šefildo universitete aš susipažinau su Chemijos skyriumi, kurio darbai sutelkti atomų ir molekulių teorijos srityje. Šiems tyrimams vadovauja žinomas specialistas prof. R.McWeeny (R.Makvinis), kvantinės chemijos monografijos autorius (ją netrukus išleis „Academic Press"). Knygą jis parašė kartu su savo mokiniu B.Sutcliffe'u (B.Satklifas), kuris dabar dirba Jorko universitete ir vadovauja kvantinės chemijos darbams šio universiteto Chemijos skyriuje. Minėtame Šefildo universiteto skyriuje atomo teoriją plėtoja Cheesholmo (Čyzholmas) grupė, ji apibendrina Hylleraaso (Hilrosas) metodą, naudodama geminales. Cheesholmas nežino tos srities Leningrado ir Vilniaus fizikų teoretikų darbų, kas gerokai sumenkina jo tyrimų vertę. Tai pasakytina tiek apie jį, tiek apie S.Boysą ir B.Sutcliffe'ą iš Jorko.

Notingemo universitete teko būti Matematikos institute, kuriame vykdomi kai kurie teorinės fizikos darbai. Jie gerokai išsklaidyti: vienas žmogus daro viena, kitas

– kita. Atomo teorijos srityje dr. C.Laughlinas (Č.Loflinas) tiria sužadinto helio atomo autojonizaciją, taikydamas daugiakonfigūracinį artutinumą. Dr. Reesas (Risas) nagrinėja trūkias radialiąsias bangines funkcijas, o jo bendradarbiai domisi įvairiais kitais klausimais.

Londone aš lankiausi *Londono universiteto koledžo* Fizikos skyriuje. Čia atomo fiziką plėtoja prof. M.Seatono (M.Sitonas) grupė. Ji daugiausia dėmesio skiria svarbiems astrofizikoje atomams ir jonams, turintiems nedaug elektronų: skaičiuojami tokių atomų ir jonų spektrai bei elektronų sklaida atomais. Taikomas konfigūracijų superpozicijos metodas, banginės funkcijos skaičiuojamos naudojant C.Froese Fischer programą FORTRAN kalba, yra galinga skaičiavimo mašina IBM. Tačiau teoriniu požiūriu jų metodas yra pasenęs, nes jie naudoja determinantines viso atomo bangines funkcijas. O tai įmanoma tik turint galingą mašiną su 128 000 ląstelių atmintimi.

Taip pat lankiausi *Londono universiteto Imperiškajame koledže*, kur vykdomi labai platūs ir aukšto lygio eksperimentinės spektroskopijos darbai, tačiau teorinė grupė maža. Ji atlieka įdomius darbus, aiškindama kvadratinio Zeemano (Zemanas) efekto ypatybes. Tai interpretuojama optinio elektrono orbitinių kvantinių skaičių susimaišymu, kai pagrindinio kvantinio skaičiaus vertė yra tarp 30 ir 40. Grupės darbuotojai yra gavę rezultatų ir tirdami dvielektronius šuolius, bet nėra jų paaiškinę teoriškai; mūsų išplėtotos tokių šuolių teorijos nežino. Laboratorija turi daug prietaisų, nes juos remia Atominės energijos komisija.

Braitono universitete aplankiau Chemijos skyrių, kurio dekanas yra prof. J.Murrellis (jo knyga „Valentingumo teorija“ yra išversta į rusų k.). Jis yra pripažintas molekulių teorijos specialistas, plačiai žinomos knygos „Organinių molekulių elektroninių spektrų teorija“ autorius. Šiame skyriuje atomo teorijos darbų atliekama mažai. Čia atsižvelgiama į koreliacijas išreiškiant radialiąją orbitalę tiesine orbitalių kombinacija. Tai atitinka kai kurių konfigūracijų sumaišymą.

Bristolio universitete aš viešėjau Chemijos mokykloje (atitinkančioje mūsų fakultetą). Teorinės chemijos grupei čia vadovauja prof. A.Buckingham (A.Bakingemas), žurnalo „Molecular Chemistry“ redaktorius. Čia atliekami darbai, naudojant neortogonaliąsias radialiąsias orbitales. Šios grupės naudojamas metodas panašus į mano ir bendradarbių išplėtotąjį atomams. Bristolyje sėkmingai nagrinėjama kvadrupolinė molekulių spinduliuotė. Darbai atliekami glaudžiai bendradarbiaujant su eksperimentininkais, kurie sukūrė originalią aparatūrą elektriniams kvadrupoliniams molekulių momentams matuoti.

Mančesterio universitete aplankiau Chemijos skyrių, vadovaujamą prof. W.Byerso-Browno (V.Bajersas-Braunas), bei kalbėjausi su prof. D.Cruickshanku (D.Kruk-

šenkas) ir prof. R.Sacku (R.Sekas) iš Salfordo universiteto. Pastarasis universitetas yra toje Mančesterio dalyje, kuri vadinama Salfordu. Profesorius D.Hartree ilgą laiką gyveno ir dirbo Mančesteryje. Deja, D.Hartree'o darbai čia nėra tęsiami. Netgi jo vardas nėra tinkamai pagerbtas: tarp auditorijų, pavadintų žymių pasaulio fizikų vardais, nėra jo vardo auditorijos. Prof. Sackas – vienintelis mokslininkas Mančesteryje, kurio darbai susiję su Hartree'o ir Foko suderintinio lauko metodo teorija ir taikymu. Deja, jo grupė maža ir pastaruoju metu nėra produktyvi.

Prieš trisdešimt metų man teko gana ilgai stažuotis Anglijoje. Lyginant dabartinę ir to meto mokslo padėtį matyti, jog dabar mokslui skiriamas gana didelis dėmesys. Tai ypač pastebima pastaruoju metu. Čia mokslo raida glaudžiai susijusi su universitetų raida. Pastarąjį dešimtmetį buvo organizuota daug naujų universitetų, kaip antai: Sasekso (Braitonas), Kenterberio, Jorko, Stirlingo, Notingemo, Salfordo ir kiti. Tų universitetų miesteliai pastatyti ir statomi pagal paskutinį technikos žodį. Laboratorijos gerai aprūpintos, o svarbiausia, yra gero lygio skaičiavimo technika: universitetuose veikia galingos savo šalies ar JAV gamybos skaičiavimo mašinos. Yra daug doktorantų, dauguma baigusiųjų doktorantūrą lieka dirbti „postdokais". Tačiau pastaraisiais metais pastebimas mokslo darbuotojų perteklius. Į vieną vakansinę mokslinio pedagoginio personalo vietą kartais pretenduoja dešimtys žmonių.

Universitetuose dėstytojai ir studentai nėra perkrauti paskaitomis ir kitais užsiėmimais. Pirmaisiais mokslo metais studentai turi ne didesnį kaip dvidešimties valandų per savaitę krūvį (kartu su laboratorine praktika), o personalas – ne didesnį kaip dešimties valandų, o dažnai, ypač žymūs profesoriai, – dar mažiau. Todėl studentams lieka daug laiko savarankiškam darbui, o personalui – mokslinei veiklai. Vis dėlto pastebima nepakankama darbų organizacija ir koordinavimas. Daugelis mokslo darbuotojų užsiima tuo, kas jiems patinka. Taip pat trūksta informacijos apie darbus, atliekamus Tarybų Sąjungoje. Todėl kartais tyrimai vykdomi naudojantis pasenusia metodika. Pavyzdžiui, Londono universitete atominiai skaičiavimai atliekami naudojantis Slaterio (Sleteris) determinantų pavidalo banginėmis funkcijomis. Tą patį galima pasakyti apie Glazgo ir Šefildo universitetus.

Didžiojoje Britanijoje atomo teorijai skiriama daug dėmesio, nes ja yra suinteresuota Atominės energijos komisija. Antai Londono universiteto Imperiškojo koledžo atominės spektroskopijos laboratorija buvo aprūpinta nauja aparatūra iš Atominės energijos komisijos lėšų.

Universitetų darbuotojai palaiko glaudžius ryšius su JAV mokslininkais. Nepakankami ryšiai su TSRS. Pagrindinė priežastis – gana reti tarpusavio vizitai. Susirašinėjimas vyksta lėtai (laiškai oro paštu keliauja į Angliją 10–15 dienų ir tiek pat atgal).

Siekiant išsamiau susipažinti su Didžiosios Britanijos mokslininkų darbais ir metodais, siūlau pakviesti į Tarybų Sąjungą vykdant mainų programą šiuos mokslininkus:

1) Prof. R.McWeeny (Šefildo universitetas),
2) Prof. J.Murrellį (Sasekso universitetas),
3) Prof. J.Eliotą (Dž.Eliotas) (Sasekso universitetas),
4) Prof. A.Buckinghamą (Bristolio universitetas).

Organizuojant tarptautinius simpoziumus nereikėtų taip griežtai riboti kviečiamų užsienio mokslininkų skaičiaus. Pavyzdžiui, į Tarptautinį simpoziumą atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių teorijos klausimais, kuris vyks Vilniuje 1969 m. birželio mėnesį, leista pakviesti tik dešimt mokslininkų iš kapitalistinių šalių, be to, dalis pakviestųjų neatvažiuos. Tą patį galima pasakyti ir apie mūsų mokslininkų dalyvavimą konferencijose užsienyje. Ten siunčiama mažai mūsų mokslininkų. Pavyzdžiui, aš pats esu pakviestas į Trečiąjį Kanados teorinės chemijos simpoziumą Toronte (1969 m. rugpjūtis). Ten bus išsamiai aptariamas daugiakonfigūracinio artutinumo metodas, kurį plėtodamas esu daug padaręs su savo bendradarbiais. Tačiau kelionė mažai tikėtina, nors visas išlaidas apmoka kviečiančioji šalis.

Apskritai kelionės į užsienį yra organizuojamos labai neoperatyviai. Pasirengimas kelionei, už kurią čia atsiskaitau, irgi buvo varginantis: daug susirašinėjimo, atidėliojimų, neaiškumų. Dėl man nežinomų priežasčių ji buvo perkelta iš kovo mėn. į balandžio mėn., nors Anglijos universitetuose manęs laukė kovo mėnesį. Tiesa, vėliau jie buvo informuoti apie pakeistą vizito laiką.

Susipažinę su užsienyje atliekamais darbais, mūsų mokslininkai gali sėkmingiau vykdyti mokslinius tyrimus, o susipažinimas su mūsų metodais užsienyje užtikrina mūsų prioritetą įvairiose mokslo srityse. Kadangi užsienyje mokslui skiriamas didelis dėmesys, moksliniai ryšiai yra labai naudingi.

LTSR MA akademikas Adolfas Jucys

Vilnius, 1969 m. gegužės mėn. 24 d.

Versta iš rusų k.

Rankraštis (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1732, l. 1–10

Komandiruotės į Kanadą nuo 1973 m. gruodžio 12 d. iki 1974 m. sausio 18 d.

ATASKAITA

(Kelionė vyko Vaterlu universiteto (Ontarijo provincija) Matematikos fakulteto kvietimu ir buvo jo finansuota.)

Vaterlu universitetas dar jaunas, įsteigtas tik 1967 m. techninės mokyklos pagrindu. Visas universitetinis miestelis pastatytas kaip miestų dvynių – Kitčenerio ir Vaterlu tęsinys. Jį sudaro šeši fakultetai (Menų, Inžinerinis, Aplinkosaugos, Žmonių aktyvumo ir laisvalaikio, Matematikos, Gamtos mokslų). Mane daugiausia domino Matematikos fakultetas ir Gamtos mokslų fakulteto Fizikos skyrius (departamentas).

Nors universitetas veikia tik trumpą laiką, jau pavyko pastatyti studijoms ir moksliniams tyrimams skirtas patalpas bei studentų miestelį, netgi butus vedusiems studentams (pastarųjų ten gana daug). Naujas universitetas įrengtas šiuolaikiškai – įsikurti padėjo Nacionalinė mokslo taryba, nes Kanadoje mokslinis darbas vykdomas daugiausia universitetuose vadovaujant šiai tarybai.

Veikliai universiteto vadovybei pavyko suburti gana stiprų mokslo požiūriu kolektyvą. Tai ypač pasakytina apie Matematikos fakultetą, kuris apima ir kibernetiką. Jame dirba plačiai žinomi profesoriai. Sėkmingą universiteto veiklą, matyt, lėmė šiuolaikinės mokslo kryptys. Tokioms kryptims priklauso kibernetika ir skaičiavimo technika bei taikomoji matematika, sprendžianti fizikos, biologijos, medicinos ir kitų mokslų praktinius uždavinius.

Vaterlu universiteto Matematikos fakultetą sudaro penki skyriai (departamentai): Taikomosios analizės ir skaičiavimo metodų, Taikomosios matematikos, Kombinatorikos ir optimizacijos, Grynosios matematikos, Statistikos. Fakultete veikia dvi galingos elektroninės skaičiavimo mašinos IBM 360-75 ir „Honeywell 6050". Abiem mašinoms tinka tie patys terminalai, kurie ten yra trijų rūšių: terminalas – rašomoji mašinėlė; terminalas – rašomoji mašinėlė ir displėjus; terminalas su perforatoriais. Pirmojo tipo terminalai yra daugelio darbuotojų, naudojančių skaičiavimo mašinas, kabinetuose; antrojo tipo terminalų mažiau – jie įrengti nagrinėjančių specialias problemas darbuotojų kabinetuose. Trečiojo tipo terminalai pastatyti bendros paskirties patalpose ir prieinami visiems norintiems. Skaičiavimo technika naudojasi mokslinis pedagoginis personalas, doktorantai ir mokslo darbuotojai, t. y. baigusieji doktorantūrą ir neturintys pedagoginio krūvio. Naudotis skaičiavimo technika daugiau ar ma-

žiau mokomi visi fakulteto studentai. Todėl auditorijose įrengta daug pirmojo tipo terminalų (rašomųjų mašinėlių), o mažesnėse laboratorijose – displėjų. Plačiausiai naudojama kalba – FORTRAN, nors mokymas pradedamas nuo paprastesnių algoritminių kalbų.

Taikomosios matematikos skyriuje, kuriuo daugiausia domėjosi šios ataskaitos autorius, pagrindinė mokslinio darbo kryptis – atomų ir molekulių teorija bei jų skaičiavimo metodai. Skyriui vadovauja profesorė Charlotte Froese Fischer. Ji yra žinomo anglų mokslininko D.Hartree'o mokinė. Minint universalų daugiadalelių kvantinių sistemų metodą – Hartree'o ir Foko metodą, D.Hartree'o vardas neatsiejamas nuo TSRS MA akademiko Vladimiro Foko vardo. Prof. C.Froese Fischer garsėja pasaulyje praktiškai taikydama šį galingą metodą tiek tradicine, tiek apibendrinta forma. Pastarajai priklauso konfigūracijų superpozicijos metodas. Prie šios teorijos apibendrinimo yra prisidėjęs ir pateikiamos ataskaitos autorius.

Hartree'o ir Foko metodą, apibendrintą daugiakonfigūracinio artutinumo atvejui, prof. C.Froese Fischer plėtoja toliau ir, jį taikydama praktiškai, atlieka skaičiavimus. Bandomieji skaičiavimai atlikti lengviesiems atomams – rezultatai gana įdomūs. Pavyzdžiui, heliui gauta pagrindinės būsenos energija – 2,902 a.v., o beriliui – 14,6659 a.v. Taigi atsižvelgiama į maždaug 99% koreliacinės energijos, nors skaičiavimai ne itin sudėtingi: antai beriliui užteko paimti 52 konfigūracijų superpoziciją. Taikant kitus (ne Hartree'o ir Foko) metodus, reikėtų atsižvelgti į šimtus konfigūracijų.

Daugiakonfigūracinį artutinumą prof. C.Froese Fischer taiko kiek kitaip, negu tai daroma Vilniuje, kur šis suderintinio lauko metodo apibendrinimas jau seniai naudojamas. Skirtumų aptarimas labai naudingas plečiant apibendrinto Hartree'o ir Foko metodo taikymo sritį. Preliminariai galima pasakyti, jog Vaterlu naudojamas metodas geriau tinka pagrindinėms nei sužadintoms konfigūracijoms. Sužadintoms konfigūracijoms iš karto taikomas konfigūracijų superpozicijos metodas, nekreipiant dėmesio į būtinumą naudoti neortogonaliąsias radialiąsias orbitales tais atvejais, kai žemesnės energijos konfigūracijos turi tos pačios simetrijos būsenų kaip ir nagrinėjama sužadinta konfigūracija. Minėtą būtinumą pabrėžė akademikas V.Fokas savo pirmajame darbe apie suderintinį lauką su kvantinėmis pamainomis. Vilniuje laikomasi Foko nuomonės. Todėl šių dviejų požiūrių palyginimas yra labai įdomus.

Vaterlu universitete Hartree'o ir Foko metodas plėtojamas jį taikant ne tik atomams, bet ir kitoms fizikinėms sistemoms, konkrečiai – molekulėms ir kietajam kūnui. Jis taip pat nagrinėjamas ir taikomas neapribotu pavidalu, t. y. „skirtingiems sukiniams – skirtingos orbitalės“ ir t.t.

Atomo teorija, naudojanti tiksliausias radialiąsias orbitales, kokios yra atitinkamų Hartree'o ir Foko lygčių sprendiniai, Vaterlu universitete labai sėkmingai plėtojama, ir tai gali būti pavyzdys kitoms mokslo įstaigoms. C.Froese Fischer programos, parašytos FORTRAN kalba, naudojamos įvairiose šalyse. Į šį universitetą atvažiuojama konsultuotis, kaip praktiškai taikyti Hartree'o ir Foko metodą tiek įprastine, tiek apibendrinta forma.

Tačiau plėtodami atominių spektrų teoriją, kuri remiasi fizikinių dydžių operatorių matricų sudarymu, kanadiečiai atsilieka nuo TSRS mokslininkų. Todėl jie gali pasimokyti iš mūsų, o mes – pasinaudoti jų patirtimi automatizuotai sudarant ir sprendžiant atitinkamas Hartree'o ir Foko lygtis ir panaudojant šiuos sprendinius fizikiniams dydžiams, kuriuos aprašo minėti operatoriai, apskaičiuoti. Įgyvendinti šiuos uždavinius jiems leidžia gera skaičiavimo technika, kurios eksploatavimo galima iš jų pasimokyti.

Viešėdamas Vaterlu universitete, daug kartų kalbėjau ir diskutavau apie Hartree'o ir Foko suderintinio lauko metodo teoriją, praktinį jos taikymą ir tolesnį plėtojimą. Svarbi diskusijų tema buvo neortogonaliųjų orbitalių naudojimas. Tokių orbitalių teorija, kuri remiasi Foko idėja, Vilniuje yra gerai išplėtota. Kita vertus, Vaterlu dirbanti grupė turi daug patirties taikydama konfigūracijų superpoziciją, kas iš dalies atstoja neortogonaliųjų orbitalių panaudojimo efektą. Diskusija bei šių klausimų nagrinėjimas bus tęsiami, nes daug ką reikia patikrinti konkrečiais skaičiavimais, kurie bus atlikti ateityje, nes yra gana sudėtingi.

Aš surengiau tris seminarus po dvi valandas, skirtus Vilniuje išplėtotiems judėjimo kiekio momento teorijos grafiniams metodams. Juose dalyvavo Matematikos fakulteto mokslinis pedagoginis personalas, atėjo ir kai kurie šio universiteto Gamtos mokslų fakulteto Chemijos ir Fizikos skyrių darbuotojai.

Gamtos mokslų fakulteto Fizikos skyriui, su kuriuo aš susipažinau, vadovauja prof. J.Leech (Dž.Ličas). Mokslinis darbas vykdomas tokiomis kryptimis: astrofizika, biofizika, kietasis kūnas (metalai, puslaidininkiai, dielektrikai), lazeriai, kristalografija, elektroninė mikroskopija, superlaidumas, plonieji sluoksniai, ultragarsas ir kt. Kaip matome, tematika gana įvairi. Jaučiamas kai kurių fizikų nepasitenkinimas, jog daugelis teorinės fizikos klausimų yra sprendžiami Matematikos fakulteto Taikomosios matematikos skyriuje, kuriame yra gana aukštas teorinės fizikos lygis. Fakultetai ir skyriai rūpinasi savo populiarumu, nes nuo jo priklauso studentų ir doktorantų, o kartu ir mokslinio pedagoginio personalo skaičius.

Viešint Vaterlu universitete, pavyko aplankyti ir kai kuriuos kitus Kanados universitetus, nors sąlygos tam nebuvo palankios, nes mano komandiruotės laikas iš dalies sutapo su atostogomis Kanados universitetuose. Geriau susipažinau su Monrealio universiteto (Kvebeko provincija) Matematinių tyrimų centro veikla. Nors centro pavadinimas matematiškas, ten daugiausia plėtojama grupių, kurios svarbios šiuolaikinei fizikai, atvaizdų teorija. Šių tyrimų pagrindinis vadovas prof. A.Bose (A.Bozė). <...> Jis su bendradarbiais dabar nagrinėja nekompaktinių grupių, kurios labai aktualios šiuolaikinei fizikai, atvaizdus.

Taip pat susipažinau su Monrealio Makdžilo universiteto Fizikos skyriumi. Čia 1898–1907 m. dirbo žymus mokslininkas, kilęs iš Naujosios Zelandijos, Ernestas Rutherfordas (Ernestas Rezerfordas). Susipažinau ne tik su Rutherfordo muziejumi, bet ir su fizikų teoretikų grupe, kurios lyderis yra prof. R.Sharpas (R.Šarpas). Jis ir jo vadovaujami teoretikai vykdo panašius grupių atvaizdų teorijos darbus, kokie atliekami Monrealio universiteto Matematinių tyrimų centre. Paskutiniame R.Sharpo grupės darbe užrašytos O(5) grupės Clebscho (Klebšo) ir Gordano (Gordano) koeficientų išraiškos. Surasta bendra išraiška, tačiau į ją įeina dešimtys sumavimo parametrų, todėl didelės praktinės reikšmės ji neturi.

Ir Vaterlu, ir Monrealyje gavau dar nepublikuotų darbų, naudingų mano vadovaujamiems darbuotojams, kopijų, nes tokia informacija spausdintu pavidalu mus pasiektų bent metais vėliau, o dalis medžiagos visai nebus publikuota. Tačiau ir ji įdomi, nes dažnai aprašo metodinio pobūdžio detales.

Apskritai susidaro įspūdis, jog pastaraisiais dešimtmečiais fundamentiniai tyrimai Kanadoje labai pažengė į priekį ir todėl ji tampa nepriklausoma nuo savo kaimynės – JAV mokslo. O pastaroji dabar gerokai mažina mokslo išlaidas fundamentiniams tyrimams. Kanadoje, priešingai, intensyvėja fundamentiniai tyrimai naudojantis šiuolaikine elektronine skaičiavimo technika. Kanadiečių fizikos ir matematikos tyrimų lygis toks, jog bendradarbiavimas su jais yra naudingas. Tai ypač pasakytina apie elektroninės skaičiavimo technikos naudojimą fizikos, matematikos ir kituose moksluose.

Remiantis išdėstytais faktais galima pateikti tokius siūlymus:

1. Tęsti ir plėsti TSRS ir Kanados mokslinį bendradarbiavimą fizikos ir matematikos mokslų srityje, didžiausią dėmesį skiriant šių mokslų taikymui.

2. Detaliau susipažinti, išnagrinėti ir pasinaudoti, kur tai naudinga, kanadiečių patirtimi naudojant elektroninę skaičiavimo techniką ir skaičiavimams atlikti, ir moksliniams eksperimentams automatizuoti.

3. Pasiųsti skaičiavimo technikos specialistų į Vaterlu universitetą susipažinti su elektroninių skaičiavimo mašinų, sujungtų su daugeliu įvairaus tipo terminalų, įranga ir veikimu. Pastarasis siūlymas visų pirma susijęs su Lietuvos TSR MA Fizikos ir matematikos institutu, kuris numato netrukus gauti ir paleisti elektroninę skaičiavimo mašiną su panašaus tipo terminalais kaip ir Vaterlu universiteto Matematikos fakultete.

LTSR MA akademikas Adolfas Jucys

Vilnius, 1974 m. vasario mėn. 4 d.

Versta iš rusų k.

Rankraštis (rusų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

Lietuvos TSR mokslų akademijos Prezidentui
akademikui J.Matuliui

Lietuvos TSR MA akademikas Adolfas Jucys

PAREIŠKIMAS

Pateikiu aiškinamąjį raštą dėl Prancūzijos mokslininkų siūlymo organizuoti Europos institutą, skirtą atomų ir molekulių teorijai. Tuo reikalu kalbėjausi su TSRS MA viceprezidentu akademiku Vinogradovu, kuris ir pasiūlė parašyti pateikiamą raštą. Todėl nuolankiai prašau jį persiųsti TSRS MA Prezidentui. Rašto turinys yra suderintas su doc. Tolmačevu, tačiau jo parašo nėra, nes jį dabar, atostogų metu, sunku rasti, o raštą reikia pateikti kuo greičiau, nes 1967 m. rugpjūčio mėn. 29 d. Prahoje tais klausimais vyks simpoziumas, kur manau susitikti su Prancūzijos mokslininkais. Jie, be abejo, jau norėtų gauti kai kurių žinių apie TSRS MA požiūrį į keliamą klausimą.

Su pagarba
A.Jucys

Vilnius, 1967 m. liepos mėn. 24 d.

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje. A.Jucio fonde f. 285, b. 1209, l. 5

TSRS mokslų akademijos Prezidentui
akademikui Mstislavui Vsevolodovičiui Keldyšui

Lietuvos TSR MA akademikas Adolfas Jucys,
Maskvos valstybinio M.Lomonosovo universiteto
docentas Vladimiras Venjaminovičius Tolmačevas

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
dėl Europos atomų ir molekulių teorijos instituto organizavimo

Mes buvome komandiruoti (pirmasis – TSRS MA, antrasis – TSRS aukštojo mokslo ministerijos) į Fraskatį (Italija) skaityti paskaitų Vasaros mokykloje koreliacijų atomuose ir molekulėse (kvantinės atomų ir molekulių teorijos patikslinimo) klausimais. Mokyklą organizavo Prancūzijos Nacionalinio mokslinių tyrimų centro Taikomosios banginės mechanikos centras. Jo vadovai dr. R.Lefebvre'as (R.Lefevras) ir dr. C.Moseris (K.Mozeris), kurie buvo ir Vasaros mokyklos vadovai, iškėlė idėją organizuoti Europos atomų ir molekulių teorijos institutą ir prašė apie tai informuoti Jus, norėdami gauti principinį sutikimą pradėti konkretų šio klausimo nagrinėjimą.

Tokio instituto detalaus projekto kol kas nėra. Jį galėtų parengti nedidelė komisija, kurios pagrindą sudarytų Tarybų Sąjungos ir Prancūzijos atstovai, nes šios šalys būtų pagrindinės tokio instituto dalyvės; be jų, dalyvautų ir kai kurios kitos šalys (Čekoslovakija, Vengrija, Didžioji Britanija), kuriose atomų ir molekulių teorija gana gerai išplėtota.

Mūsų šalyje atomų ir molekulių teorija yra aukštesnio lygio negu Prancūzijoje ir kitose pasaulio šalyse (tarp jų ir JAV). Tačiau mes atsiliekame, daugiausia nuo JAV, vykdydami konkrečius skaičiavimus, o tai neigiamai veikia tolesnį teorijos plėtojimą ir mūsų sukurtų metodų prioriteto išsaugojimą, nes užsienio mokslininkai, atliekantys praktinius skaičiavimus, dažnai mūsų idėjas performuluoja ir pateikia kaip originalias. Taip atsitinka ir dėl silpno mūsų mokslininkų bendradarbiavimo su užsienio mokslininkais, nes labai ribojamos mūsų mokslininkų komandiruotės į kitas šalis bei kvietimai mokslininkams iš užsienio šalių atvykti į TSRS.

Kaip mes sužinojome, Taikomosios banginės mechanikos centras Prancūzijoje yra aprūpintas labai galingomis elektroninėmis skaičiavimo mašinomis (ESM). Dėl tos priežasties siūlomo instituto skaičiavimo centras galėtų būti Paryžiuje. Programuojant praktinius uždavinius, būtų galima naudoti „Algol“ kalbą, – tai leistų eksploatuoti bet kurias

mūsų šalyje gaminamas ESM, ypač tais atvejais, kai sprendžiami uždaviniai būtų specialaus praktinio pobūdžio. Taigi organizavus tokį institutą nereikėtų kurti atskiro skaičiavimo centro Tarybų Sąjungoje. Pakaktų sustiprinti šioje srityje dirbančias grupes ir suteikti galimybę joms naudotis galingomis šiuolaikinėmis ESM. Tad išlaidos, susijusios su tokio instituto organizavimu, būtų visai nedidelės. Įnašai užsienio valiuta neviršytų 20–30 tūkstančių rublių per metus, o už tai mes gautume galimybę naudotis Paryžiuje esančiomis skaičiavimo mašinomis ir organizuoti tiriamos problemos tarybos sesijas bei kitus instituto statute numatytus renginius.

Instituto tematikos pagrindinė kryptis būtų atomų ir molekulių, tiek laisvų, tiek esančių išoriniame lauke (kristalinėje gardelėje ir kt.), teorijos kvantmechaninių metodų tikslinimas. Nepatikslinta teorija negalėtų veiksmingai prisidėti prie tolesnės mokslo ir technikos plėtros (lazerių technikos, plazmos reiškinių, naujosios astrofizikos ir t.t.). Be to, atomų ir molekulių teorija, naudojanti grupių atvaizdus, lengvai pritaikoma atominių dalelių smūgiams, branduoliams, elementariosioms dalelėms ir kitiems objektams nagrinėti, o jie yra ypač svarbūs plėtojant šiuolaikinį mokslą ir techniką.

Europos atomų ir molekulių teorijos instituto veikla būtų naudinga tokiais požiūriais:

a) Sustiprintų mūsų įtaką aptariamos srities pasauliniam mokslui. Tarybų Sąjunga, kurios mokslininkai yra padarę daug svarbių atomų ir molekulių fizikos atradimų ir atlieka aukšto lygio teorinius darbus, labai pakeltų savo autoritetą ir taptų svarbiausiu šios mokslo srities teorinių tyrimų centru;

b) Skatintų tolesnę šiuolaikinio mokslo ir technikos plėtrą mūsų šalyje. Kadangi TSRS labiau negu kitose Europos šalyse išplėtoti šiuolaikinis mokslas ir technika ir jie turėtų ir toliau sparčiai progresuoti, kitos Europos šalys, dalyvaudamos šio instituto veikloje, įneštų savo indėlį, kuris būtų efektyviausiai panaudotas mūsų šalyje;

c) Skatintų Europos šalių mokslininkus užmegzti glaudesnius ryšius su mokslu, kurio avangarde yra TSRS, ir susilpnintų jiems JAV mokslo įtaką, nes dabar kai kurių Europos šalių mokslininkai, naudodamiesi amerikiečių skaičiavimo mašinomis, dažnai sprendžia uždavinius, kuriuos iškelia JAV įstaigos.

A.Jucio ir V.Tolmačevo vardu
Lietuvos TSR MA akademikas A.Jucys

Vilnius, 1967 m. liepos 24 d.

Versta iš rusų k.

Rankraštis (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1209, l. 1–4

1967 m. spalio 21 d.

Gerbiamas Adolfai Pranovičiau,

Vakar gavau Jūsų paskutinį laišką, kuriame prašote parašyti, kaip klostosi mūsų reikalai. Aš ir pats ruošiausi tai padaryti, nes spalio 19 d. Kondratjevo kabinete „Moserio klausimas" buvo išspręstas. Anksčiau Jums nerašiau, nes dar nebuvo aišku, be to, maniau, jog Jūs atostogaujate.

Kondratjevo kabinete, dalyvaujant Emanueliui, Levičiui, Sokolovui ir kitiems, mūsų klausimas buvo svarstomas maždaug valandą. Aš irgi ten dalyvavau. Levičius primygtinai siūlė bent pakviesti Č.Moserį į Maskvą derybų. Sokolovas apskritai buvo nusistatęs prieš bet kokius variantus. Jis prieštaravo TSRS dalyvavimui instituto projekte, motyvuodamas, pavyzdžiui, tuo, jog Europoje nėra šios srities specialistų, jie visi esą Amerikoje ir pan. Neigiamą atsiliepimą buvo pateikęs Povzneris.

Deja, kaip man pasakė Venjaminas Grigorjevičius Levičius, tas klausimas jau iš anksto buvo išspręstas ne mūsų naudai Semenovo ir Keldyšo lygiu. Akademija nedalyvauja tokių mažų institutų veikloje, be to, atrodo, bijoma, jog kas nors iš mūsų mokslininkų gali likti užsienyje (kaip tik dabar visi susirūpinę „istorija su Sajasovu" – galbūt teko girdėti apie tai). Manoma, jog TSRS gali dalyvauti tik tokių institutų, kaip CERN'as, veikloje, ir tai Bogoliubovo lygiu.

Taigi C.Moserio pakvietimo klausimas taip pat liko neaiškus. Be to, dabar ir orai nekokie, tad Moser vargu ar važiuotų.

Aš elgiausi taip, kaip mes buvome taręsi Maskvoje. Sulaukęs Levičiaus, aš jam viską išdėsčiau. Po to jis pasakė, jog Konstantinovo vardu daryti nieko negalima, t. y. Levičius nepritarė, kad Moseriui būtų siunčiamas laiškas, apie kurį aš Jums kalbėjau. Deja, aš negalėjau pasinaudoti ryšiu su Bogoliubovu, nes jis jau keletą mėnesių ligoninėje bei namuose gydosi širdį ir reikalų nesprendžia.

Kilo idėja organizuoti bendradarbiavimą su C.Moseriu mokslininkų mainų forma. Tačiau Levičius nelabai remia šią idėją, o be jo aš nieko negaliu padaryti.

Dabar rašysiu laišką Moseriui su mandagiu neigiamu atsakymu. Po susirašinėjimo su Jumis jis atsiuntė man laišką, tada aš pasiunčiau jam telegramą į Paryžių, prašydamas truputį palaukti.

Štai kokie mano reikalai. Geriausieji linkėjimai visiems mano pažįstamiems Vilniuje.

Nuoširdžiai gerbiantis Jus
V.Tolmačevas

Versta iš rusų k.

Rankraštis (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 875, l. 5

PASITIKĖJIMĄ SPEKTROSKOPIJAI!

Mašinų gamyboje neapsieiname be žaliavos, pusfabrikačių analizės, atskirų gamybos procesų kontrolės. Žaliava daugelyje respublikos gamyklų analizuojama spektriniais metodais. Neblogas spektrinės analizės laboratorijas turi Vilniaus grąžtų, Kauno radijo, Šiaulių „Vairo" ir kai kurios kitos gamyklos. Bet daug kur šis patikimas analizės ir kontrolės būdas neįgauna „pilietinių" teisių. Pagaliau net ir tos nedidelės laboratorijos, kurios jau įsteigtos įmonėse, neturi galimybių panaudoti naujesnių spektrinių metodų ir dažniausiai dirba jau nusistovėjusiais. Tiesa, jie irgi neblogi, tačiau naujieji vis dėlto smarkiai pagreitintų analizę, ji būtų tikslesnė ir efektyvesnė.

Spektroskopija nėra užbaigtas mokslas. Čia, kaip ir bet kurioje kitoje mokslo šakoje, kyla naujų idėjų, kuriamos naujos teorijos ir metodai. Besiplėtojanti lazerinė spektroskopija jau pradedama sėkmingai taikyti medžiagoms tirti ir analizuoti.

Metalų analizė naudojant atominę spektroskopiją yra daug paprastesnė ir lengviau įsisavinama. Bet ji netinka ten, kur reikia vengti aukštų temperatūrų, kur svarbu, kad medžiaga liktų nepakitusi. Čia parankiausi molekulinės spektroskopijos metodai. Tačiau molekulinė spektroskopija daug sudėtingesnė, jai reikia geriau paruoštų specialistų, – matyt, kaip tik todėl ji mūsų respublikos liaudies ūkyje beveik nenaudojama, nors būtų labai efektyvi, pavyzdžiui, chemijos ir maisto pramonės šakose, kurios mūsų respublikoje sparčiai plėtojamos.

Sudėtingo organinio junginio fizines ir chemines savybes nulemia ne tik cheminė sudėtis ar medžiagos grynumas, bet ir struktūra. Ir visų pirma molekulių struktūra. Todėl chemijos pramonėje svarbu turėti ne tik atitinkamos cheminės sudėties, bet ir atitinkamos struktūros medžiagas. Kaip tik molekulinės spektroskopijos metodai ir leidžia nustatyti molekulių struktūrą, įvairių veiksnių įtaką tai struktūrai. Jų panaudojimas neabejotinai suvaidintų svarbų vaidmenį gerinant cheminės pramonės gaminių kokybę.

Spektriniai metodai dar reikalingesni vaistų ir maisto pramonėje, nes brokas, kuris atsiranda metalurgijos gamyklose dėl analizės ar kontrolės stokos, dažniausiai pridaro nuostolių tik pačiai gamyklai, o netinkami, sugedę vaistai ar maisto produktai gali būti labai žalingi žmonių sveikatai.

Organinės medžiagos labai jautrios aplinkos įtakai. Sandėliuojant jos oksiduojasi, skyla, vyksta sudėtingi biocheminiai procesai, kurie smarkiai pakeičia tų medžiagų savybes. Vilniaus universiteto Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedroje tiriami vitaminai. Tyrimams kartais naudojami vitaminų preparatai, pirkti vaistinėse. Pasitaikė ne vienas atvejis, kai tuose preparatuose vitaminų jau nebebūdavo.

Reikia turėti omenyje, jog oksidacijos ir skilimo produktai gali būti ir nuodingi. Todėl maisto produktų kontrolė yra būtina, o jai atlikti gali būti efektyviai panaudoti molekulinės spektroskopijos metodai. Šie metodai aktualūs ir žemės ūkyje tiriant maisto produktų kokybę, nes šiais laikais žemės ūkio produktai jau nebe tokie, kokie buvo prieš daugelį metų. Cheminių medžiagų naudojimas žemės ūkyje daro įtaką ir maisto produktų kokybei. Antai neretai minimi faktai apie apsinuodijimą žuvimis, sugautomis užterštuose vandens telkiniuose ir pan. Kai nėra geros analizės ir kontrolės, gali kilti pavojus žmonių sveikatai.

Spektriniai metodai naudotini ne tik analizei ar kontrolei. Jie gali daug padėti automatizuojant gamybos procesus, ypač tokius, kurie susiję su dažymu ir panašiomis reakcijomis.

Spektrinės analizės metodai yra spartūs. Pavyzdžiui, fotoelektriniais metodais metalo analizę galima atlikti per 1–3 minutes. Jai nereikia jokių chemikalų, todėl ji daug pigesnė už cheminę. Be to, analizei užtenka kelių miligramų tiriamos medžiagos, todėl tyrimą galima atlikti negadinant gaminio. Lėšos, kurios įdedamos įsigyjant spektrinę aparatūrą, atsiperka per trumpą laiką.

Mūsų stebėjimai parodė, jog, steigdamos spektroskopijos laboratorijas, įmonės susiduria su sunkumais ir padaro nemaža klaidų. Steigti laboratoriją dažnai pavedama žmonėms, kurie šioje srityje dar neturi patyrimo. Aparatūra užsakoma atsitiktinė, o paskui stengiamasi prie jos prisitaikyti. Tokie bandymai dažnai nuvilia, ir atsisakoma pažangių spektrinės analizės metodų, grįžtama prie cheminių.

Kad nauji spektriniai metodai būtų plačiai ir efektyviai naudojami, respublikoje reikalingas centras, kuriame jie būtų rengiami ir diegiami į gamybą. Kur steigti tokį centrą, ne taip svarbu. Tai gali būti Taikomosios spektroskopijos sektorius Mokslų akademijoje ar šakinė probleminė laboratorija Universitete, kur pakanka kvalifikuotų spektroskopistų ir kur ruošiami kadrai spektrinėms laboratorijoms. Centru galėtų tapti ir stambi laboratorija prie kurios nors gamyklos ar susivienijimo, kuriai būtų pavesta spręsti klausimus, susijusius su spektrinių metodų diegimu į gamybą. Svarbu, kad būtų toks centras, nes, kai jo neturime, prasideda savieiga.

Mūsų gamyklų vadovai, kurie dažniausiai būna ekonomistai ar inžinieriai, ne visuomet gerai žino, ką jiems gali duoti vieno ar kito metodo įdiegimas, todėl, naudojant spektrinius metodus, respublika gerokai atsilieka nuo kai kurių kitų respublikų, tarp jų ir nuo kaimyninės Baltarusijos.

Vilniaus universitetas kasmet paruošia po 12–15 fizikų spektroskopistų, kurie galėtų būti rimta parama respublikos gamyklų laboratorijoms. Tik gaila, kad mažas

tokių specialistų poreikis. Juos tenka skirti į kitas, dažnai – negamybines įstaigas, nors jie galėtų atnešti daug naudos mūsų respublikos liaudies ūkiui.

Bendraautoris Henrikas Jonaitis
Tiesa. 1973 05 06

LIETUVOS TSR MA FIZIKOS IR MATEMATIKOS INSTITUTO SIŪLYMAI DĖL PAGRINDINIŲ SPEKTROSKOPIJOS KRYPČIŲ PLĖTOJIMO 1976–1980 METAIS

Kaip nurodo pagrindinės gamtos ir visuomenės mokslų plėtojimo 1971–1975 m. kryptys, artimiausiais metais vienas iš svarbiausių optikos, spektroskopijos ir liuminescencijos uždavinių yra „spektrų ir fundamentinių spektrinių atomų bei molekulių charakteristikų teoriniai bei eksperimentiniai tyrimai ir, jais remiantis, naujų spektrinės analizės metodų, skirtų gamybos kontrolei ir automatiniam valdymui, sukūrimas“.

Atominė spektrinė analizė, turinti nepaprastai didelę reikšmę šalies liaudies ūkiui, lieka pagrindiniu plačiai naudojamu metodu mažoms ir vidutinėms elementų koncentracijoms nustatyti.

Pastaruoju metu teoriniai tyrimo metodai tapo galinga atomų bei procesų, susijusių su jų virsmais, pažinimo priemone. Sudėtingiems atomams labai trūksta skaitmeninių duomenų, o teoriniai skaičiavimo metodai yra daliniai, nepakankamai tikslūs ir efektyvūs. Nepakankamai ištirtas atominių ir kolektyvinių procesų relaksuojant plazmai ryšys, sistemų kitimas veikiant labai trumpais lazerinės spinduliuotės impulsais. Ligi šiol mažai tirta, kaip lazerinę spinduliuotę sugeria kietojo kūno laisvieji elektronai, kuriais atvejais tai gali turėti didelę reikšmę.

Daugiafotonė sugertis ir elektronų įkaitinimas tampa svarbūs lazerinės spinduliuotės srautui pasiekus lygį, kuriam esant prasideda lazerio spindulio susifokusavimas. Tačiau šiuo metu nėra žinoma, kokio stiprio laukai susidaro susifokusuojančiame siūle bei nėra atskleistos sąlygos, kurioms esant spindulys sklinda kaip „bangolaidis“ arba „judantis židinys“. 1975–1980 m. numatomi tokie aktualūs tyrimai:

1. Grupių atvaizdų teorijos plėtojimas ir jos taikymas daugiadalelių kvantinių sistemų simetrijos savybėms nagrinėti. Tolesnis fizikinių dydžių operatorių matricinių elementų išraiškų gavimo metodų tobulinimas, šių elementų sisteminimas ir standartizavimas.

2. Daugiadalelių sistemų teorijos patikslintų metodų plėtojimas nereliatyvistiniu artutinumu. Daugiaelektronių atomų reliatyvistinės teorijos plėtojimas ir jos taikymas sudėtingiausiems periodinės sistemos elementams bei daugiakrūviams jonams, svarbiems astrofizikoje, tirti.

3. Išplėtotos teorijos taikymas geležies grupės ir retųjų žemių atomų ir jonų, tiek laisvųjų, tiek esančių terpėje ir susijusių su svarbiais techniniais pritaikymais, struktūrai ir savybėms tirti. Metodų, algoritmų ir universalių automatizuotų programų kūrimas jų spektrams ir kitoms charakteristikoms modeliuoti.

4. Atominių procesų, susijusių su lazerine spinduliuote dujose ir metalų garuose, nagrinėjimas. Lazerinės spinduliuotės generavimo mechanizmų tyrimas ir jų parametrų nustatymas. Medžiagų, tinkamų ypač galingiems ir generuojantiems įvairių dažnių spinduliuotę lazeriams sukurti, paieškos.

5. Atominių ir kolektyvinių procesų plazmoje ryšio nagrinėjimas bei sužadinimų, sukeltų ultratrumpais lazerio impulsais, relaksacijos tyrimas. Atominių sistemų energijos, judėjimo kiekio ir jo momento kvantinių savybių relaksacijos tyrimas siekiant suprasti makroskopinio negrįžtamumo prigimtį.

6. Įvairių procesų mechanizmų, lemiančių lazerinės spinduliuotės sugertį, esant maksimaliems optinio kvantinio generatoriaus srautams, tyrimas. Lazerinės spinduliuotės energijos sugerties kietojo kūno laisvaisiais elektronais, elektronų įkaitinimo sąlygų, smūginės jonizacijos susidarymo sąlygų, šio proceso konkurencijos su daugiafotone sugertimi teorinis ir eksperimentinis tyrimas. Susifokusavimo reiškinio ir jo įtakos nagrinėjimas.

Planuojamų tyrimų įvykdymas yra svarbus tokių mokslo ir technikos sričių pažangai:

Sukurti metodai, algoritmai ir programų kompleksai įgalins automatizuoti atominės ir lazerinės spektroskopijos mokslinius tyrimus ir kartu labai padidinti jų efektyvumą ir ekonomiškumą.

Universalių automatizuotų programų praktinis naudojimas leis ekonomiškiausiu ir greičiausiu būdu grynai teoriškai gauti daugiaelektronių atomų ir jonų spektrinių charakteristikų (energijos lygmenų, šuolių tikimybių, elementų koncentracijų žvaigždėse ir kt.) vertes, tai įgalins:

1) surasti medžiagas, tinkamas ypač galingiems lazeriams sukurti;

2) surasti medžiagas, tinkamas lazeriams, generuojantiems spinduliuotę naujuose bangų diapazonuose, sukurti;

3) numatyti jų mechanizmą ir optimalias veikimo sąlygas.

Kinetikos procesų plazmoje tyrimas svarbus plazmocheminių technologijų plėtojimui, plazmocheminių procesų optimizavimui, plazmos energetiniam taikymui.

Elektronų įkaitinimo lazerine spinduliuote daugiaslėniuose puslaidininkiuose tyrimas atskleis nestabilios elektronų būsenos susidarymo superaukštų dažnių srityje sąlygas. Remiantis gautais rezultatais bus sukurti lazerinės spinduliuotės dažnio keitikliai, moduliatoriai, detektoriai, įvairūs naujo tipo perjungikliai. Netiesinės sugerties ir lazerio spindulio susifokusavimo procesų tyrimas įgalins pateikti rekomendacijas, kaip sukurti optinius elementus, atsparius lazerinei spinduliuotei. Jų panaudojimas labai padidins lazerių patikimumą, veikimo trukmę, įgalins sukurti galingesnius lazerinius įrenginius, kurių taikymas būtų perspektyvus naujose mokslo ir technikos srityse (pavyzdžiui, sprendžiant termobranduolinės sintezės problemą). Norint įvykdyti numatytus teorinius darbus būtinai reikia aprūpinti Skaičiavimo centrą galingesnėmis elektroninėmis skaičiavimo mašinomis, sujungtomis su terminalais bei turinčiomis duomenų apdorojimo sistemas, leidžiančias efektyviai spręsti sudėtingus mokslo uždavinius.

Eksperimentiniams tyrimams atlikti bus naudojami naujausieji sparčiosios lazerinės spektroskopijos, interferometrijos ir fotoregistracijos metodai.

LTSR MA akademikas A.Jucys

Versta iš rusų k.

Rankraštis (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1899, l. 1–4

KLESTI MOKSLAS TARYBŲ LIETUVOJE, BET JIS GALI DAR LABIAU KLESTĖTI

Suklestėjo mokslas, įsikūnijo sena pažangių Lietuvos mokslininkų puoselėta svajonė – buvo įkurta Mokslų akademija, kurioje veikia vienuolika mokslinių institutų. Labai išsiplėtė aukštųjų mokyklų tinklas. Mes pasiekėme, jog iš kiekvieno šimto didelių ir mažų, senų ir jaunų gyventojų turime po vieną studentą. Dėl to specialistų,

turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius padidėjo šešeriopai. Aukštojo mokslo atžvilgiu mūsų respublika jau yra pralenkusi daugelį stiprių kapitalistinių šalių. Džiaugdamiesi pasiektais laimėjimais, mes neturime užmiršti įsigilinti į esamą padėtį ir pažiūrėti, ar negalėjome ir negalime padaryti dar daugiau. Tą užmiršdami, mes galime ne tik pralošti, bet ir užsitarnauti daug kritikos tiek dabar, tiek ateityje.

Jei esame padarę kai kurių netikslumų bei klaidų – reikia atitaisyti ir ateityje daugiau nekartoti. Kad tai galėtume padaryti, pirmiausia reikia suvokti esamų netikslumų esmę ir jų mastą. Be abejo, daugelis netikslumų atsirado dėl sunkių pokario sąlygų. Jos visos nuėjo į istoriją, todėl dabar jau galime visiškai nevaržomai puoselėti mokslą ir kelti kultūrą. Šias eilutes rašydamas ir noriu atkreipti dėmesį į atskirus faktus, kuriuos, mano nuomone, reikėtų turėti omenyje artimiausioje ateityje.

Pirmiausia turime pažymėti, jog kultūros įstaigų paskirstymas teritoriniu atžvilgiu yra mažų mažiausia netikslingas. Jos beveik visos sukoncentruotos Vilniaus ir Kauno miestuose, kurie yra rytinėje respublikos dalyje. Meno ir literatūros veikėjai gyvena ir kuria beveik vien Vilniuje. Antai rašytojams Vilniuje prisireikė net didelių daugiabučių gyvenamųjų namų, o kitose respublikos vietose gyvenantiems rašytojams suskaičiuoti pakanka bene vienos rankos pirštų. Manau, teigiamas pavyzdys galėtų būti A.Vienuolio-Žukausko įsikūrimas Anykščiuose. Krašto kultūrinis procesas bei greitesnis kaimo susilyginimas su miestu reikalauja šiek tiek decentralizuoti kultūros įstaigas ir kartu jų darbuotojus. Visame krašte turėtų būti maždaug vienodos kultūrinio gyvenimo sąlygos. Didelę reikšmę turi dabartinė mūsų pramonės plėtojimo politika. Atskiros įmonės kuriamos įvairiose respublikos vietose. Tačiau reiktų kelti klausimą – ar ne per daug jos koncentruojamos Vilniuje ir Kaune?

Aukštųjų mokyklų decentralizacija yra dar sudėtingesnė: ją riboja daugelis aplinkybių. Pavyzdžiui, būtų tikslinga vakarinėje respublikos dalyje turėti stambią, plataus profilio aukštąją mokyklą. Tokį sprendimą staigiai įvykdyti būtų netikslinga, nes mažame mieste sudaryti materialinę bazę ilgai užtruktų. Dabartiniai laikai – tai ne viduramžiai, kai moksliniai įrengimai buvo paprastučiai, o mokslinės literatūros nedaug. Todėl šalinant netikslumus tenka orientuotis į realias sąlygas. Istorinės respublikos aplinkybės yra taip susidėsčiusios, jog stambios mokslo įstaigos kol kas teturi sąlygas tik Vilniuje ir Kaune. Todėl pirmiausia reikia jas tikslingai paskirstyti tarp tų dviejų vietovių.

Dabartinis mokslo įstaigų, esančių Vilniuje ir Kaune, pasiskirstymas tarp tų dviejų miestų yra labai netikęs. Mes negalime reikšti priekaištų dėl Valstybinio dailės instituto ar Valstybinės konservatorijos, kurie yra vieninteliai respublikoje. Jiems pa-

gal tradiciją ir reikšmę vieta Vilniuje, reikia manyti, parinkta tikslingai. Belieka laukti, jog jie ne tik ruoš specialistus, bet taip pat ir puoselės mokslinį darbą.

Visai kitaip yra su Vilniaus valstybiniu V.Kapsuko universitetu ir Vilniaus valstybiniu pedagoginiu institutu. Jie savo moksliniu profiliu labai panašūs, bet veikia viename mieste. Negana to, atitinkamo profilio Mokslų akademijos institutai – taip pat Vilniuje. O antrajame respublikos kultūros centre Kaune jokios panašaus pobūdžio įstaigos nėra. Kita vertus, Kaune sukoncentruoti technikos mokslai. Ten yra labai stipri įstaiga – Kauno politechnikos institutas. Be to, Mokslų akademijos techninių profilių institutai – taip pat Kaune. Vilniuje nėra beveik jokios techninio pobūdžio įstaigos, išskyrus vakarinį Kauno politechnikos instituto skyrių, kuris mažai tekeičia padėtį. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Mokslo ir technikos komitetas, ir tas, veikia Kaune.

Jei Pedagoginis institutas būtų Kaune, tai jam ir Universitetui personalą ir studentus komplektuoti būtų lengviau, nes daliai žmonių yra svarbu vieta. Kita vertus, Pedagoginis institutas Kaune atstovautų tiems mokslams, kuriems Vilniuje atstovauja Universitetas. Todėl Pedagoginis institutas būtų priverstas gerokai pasitempti. Tokio reikalo Vilniuje nėra, nes Universitetas savo tradicijomis ir autoritetu nustelbia Pedagoginį institutą. Negalima sakyti, jog Pedagoginis institutas neatlieka jokių uždavinių. Jis daug padarė plečiant mokyklų tinklą respublikoje, tiesa, prie to prisidėjo ir turi prisidėti ir Universitetas. Abiejų įstaigų mokymo planai turėtų būti peržiūrėti taip, kad Universitetas lygia greta su Pedagoginiu institutu išleistų gerai paruoštus pedagogus. Be to, tos įstaigos taip pat turėtų rengti specialistus ir moksliniam darbui. Iš tikrųjų į Universitetą įstoja daug studentų, turinčių palinkimą į pedagoginį darbą, o į Pedagoginį institutą – palinkimą į mokslinį darbą. Todėl tose abiejose aukštosiose mokyklose turėtų būti atitinkamai po du profiliu. Taigi tuo labiau reikėtų, jog tos dvi svarbios mokslo įstaigos veiktų skirtingose vietose.

Kaune yra nemažai stambių mokslo įstaigų, tačiau visos jos atstovauja taikomiesiems mokslams. Fundamentinių mokslų (matematikos, fizikos ir pan.) ir visuomeninių mokslų nėra. Atskiros atitinkamų mokslų katedros padėties nekeičia. Šiuo mokslo raidos tarpsniu taikomojo mokslo atstovų bendravimas su fundamentinių mokslų atstovais yra būtinas, tačiau Kauno mokslo darbuotojai šiuo požiūriu turi ne per geriausias sąlygas. Antra vertus, silpnas visuomeninių mokslų atstovavimas Kaune turi neigiamos įtakos bendram kultūriniam bei idėjiniam lygiui tame mieste.

Pastarosios aplinkybės taip pat kalba už tai, jog reikia Pedagoginį institutą perkelti Kaunan. Atsižvelgiant į anksčiau minėtą būtinumą peržiūrėti mokymo planus, tikslinga Pedagoginį institutą perorganizuoti į universitetą ir perkelti į Kauną. Tas

faktas turėtų didelę kultūrinę, moralinę ir politinę reikšmę. Išlaidos jam išlaikyti nuo pavadinimo nepriklausytų.

Tokios stambios įstaigos perkėlimas iš vieno miesto į kitą nėra lengvas uždavinys. Toks dalykas padaromas ne iš karto. Pirmiausia reiktų buvusius Lietuvos žemės ūkio akademijos rūmus atiduoti Kauno universitetui ir studentų priėmimą skelbti Kaune. Dabartiniams Pedagoginio instituto studentams reiktų leisti mokslus užbaigti Vilniuje, nes juos perkelti Kaunan būtų sunkiai įmanoma dėl daugelio priežasčių. Viena iš jų yra ta, kad negalima staigiai permesti personalo.

Kadangi technikos mokslai Vilniuje tėra itin silpnai atstovaujami, todėl visiškai natūralu būtų Mokslų akademijos techninių profilių institutus perkelti į Vilnių. Arba bent jau naujus tokius institutus reiktų steigti Vilniuje. Prie jų priklausytų Taikomosios mechanikos ir mašininkystės institutas, tiesa, jam steigti Vilniuje sąlygų dabar nėra.

Siūloma reforma pagerintų stambiųjų kultūros centrų, mokslo ir kultūros būklę, tačiau negalima visiškai pamiršti kitų respublikos vietų, nors, kaip jau buvo minėta, ten kurti stambias plataus profilio mokslo įstaigas ir nebūtų tikslinga. Vis dėlto kai kas gali būti daroma. Pirmiausia reikia paminėti stamboką miestą Šiaulius, kuriame veikia Pedagoginis institutas. Jo profilis, kaip girdėti, keisis, tačiau reikėtų dėti pastangas, kad aukštoji mokykla ten plėstųsi.

Antras stambokas centras, ypač ekonominiu atžvilgiu, yra Klaipėda. Ten buvo Mokytojų institutas, bet jo nebėra, – matyti, vietinei administracijai jis nelabai rūpėjo: ji buvo gana abejinga ir jį steigiant. Galimas dalykas, jog Klaipėdai labiau pritinka ne mokytojų ar pedagoginis institutas, o laivų statybos bei jūrininkystės institutas. Tokio instituto steigimas yra labai pribrendęs. Jis daug prisidėtų prie mūsų uostamiesčio suklestėjimo bei jūreivystės vystymo respublikoje. Siūlomas institutas perimtų Kauno politechnikos instituto Klaipėdos filialo uždavinius.

Mažai priekaištų nusipelno medicininio profilio mokslo įstaigų pasiskirstymas, nes jis tarp Vilniaus ir Kauno yra gana racionalus. Vis dėlto čia jų yra gana daug. Tokių įstaigų turėtų būti ir respublikos vakaruose (jei ne aukštųjų, tai bent žemesnio lygio mokyklų).

Taip pat nedaug prikišti tegalima dėl žemės ūkio profilio mokslo įstaigų išsidėstymo. Jis vakarinėje respublikos dalyje panašus kaip ir medicinos mokslo įstaigų. Į vakarus nuo Baisogalos, kur yra Veterinarijos institutas, jokios stambesnės žemės ūkio mokslo įstaigos nėra. Tuo klausimu radikalių reformų siūlyti nereikia, nes jos yra nelengvai įgyvendinamos. Tačiau mokslo įstaigas plečiant ir kuriant naujas reiktų turėti omenyje ir vakarinę respublikos dalį.

Išsprendus pirmiau aprašytą mokslo įstaigų išsidėstymo šalyje klausimą, aktyviau pasireikštų moksliniai talentai ir drauge suaktyvėtų mokslinė kūryba. Tos pačios išlaidos, tas pats žmonių skaičius įveiktų daugiau padaryti. Tačiau yra dar viena aplinkybė, kurios negalima nutylėti. Tai mokslo įstaigų ir mokslo darbuotojų darbo ir gyvenimo sąlygų klausimai. Yra momentų, akivaizdžiai kliudančių išnaudoti pranašumus, kuriuos teikia tarybinė santvarka. Dėl to pirmiausia tenka „palinksniuoti" vykdomuosius komitetus, taip pat ir nuo jų priklausančias įstaigas bei žinybas.

Malonu buvo išgirsti, jog Šiaulių vietinė administracija labai jautriai ir dėmesingai atsiliepė į Pedagoginio instituto steigimą. Tos mokslo įstaigos darbuotojai buvo šiltai sutikti ir pagal galimybes apgyvendinti, nepaisant sunkių sąlygų Šiauliuose po karo. Tačiau, kaip jau buvo minėta, visai kitaip reagavo Klaipėdos vietinė administracija, kuri buvo gana abejinga mokslo įstaigos organizavimui.

Kadangi mokslo įstaigos koncentruojasi daugiausia Kaune ir Vilniuje, tai ant tų miestų vykdomųjų komitetų pečių ir gula sunkiausia našta ir atsakomybė už mokslo įstaigų ir jų darbuotojų buitines sąlygas. Kadangi nuo tų sąlygų daugiausia priklauso mokslo plėtotė, todėl ta atsakomybė yra labai didelė. Ar minėti vykdomieji komitetai parodo didelį jautrumą ir ar jiems netenka kaltės dėl to, jog kartais respublika teįneša per menką indėlį į mokslo lobyną? Atvirai kalbant tos kaltės yra daug. Imkime Vilniaus miestą. Šias eilutes rašančiajam padėtis čia geriau pažįstama.

Nieko negalima sakyti apie praėjusius karo ir pokario metus. Darbo sąlygos buvo sunkios, ir joms pagerinti galimybės tebuvo mažos. Bet dabartiniu metu yra tokių nenormalumų, kurių jau turėtų nebebūti, nes padėtis taip pasikeitė, jog mokslo įstaigos bei jų darbuotojai galėtų būti geriau aprūpinti. Imkime konkrečius faktus.

Įstatymas įpareigoja, kad jaunus specialistus, nukreiptus iš aukštosios mokyklos darban, vykdomieji komitetai aprūpintų gyvenamuoju plotu, jei priimanti specialistą įstaiga jo neturi. Nežinau atvejo, kad Vilniaus miesto vykdomasis komitetas tą pareigą būtų įvykdęs atžvilgiu asmenų, kurie yra nukreipiami dirbti į Mokslų akademijos institutus, nors pastaroji gyvenamojo ploto niekuomet neturėjo. Priešingai, žinau dešimtis tokių atvejų, kai jaunas specialistas, atėjęs į MA, ir pasensta kaip specialistas, bet gyvenamojo ploto iš miesto administracijos nesulaukia. Ne mėnesiais, o metais jaunas specialistas nakvoja kur vieną naktį, kur kitą.

Kad ir kaip būtų keista, reiškinys yra kurioziškas. Miesto milicija baudžia ir iškelia jauną specialistą iš namų, kur jis vienaip ar kitaip yra gavęs prieglaudą, o sąlygų prisiregistruoti nėra. Ar galima sakyti, jog milicija blogai daro? Ne. Ar kaltas jaunas specialistas, kurio vykdomasis komitetas plotu neaprūpino? Taip pat ne. Yra atvejų,

kai tokie specialistai pasiieško kitos darbo vietos, kur jį aprūpina šiokiu tokiu gyvenamuoju plotu. O kiti, kurių atsidėjimas mokslui neišblėsta, taip ir vargsta metų metus. Vilniaus miesto vykdomasis komitetas per daug jau yra užmiršęs tiesiogines savo pareigas. O mokslo įstaigos yra bejėgės pramušti ledus, susikaupusius aplink vykdomąjį komitetą.

Darbo ploto problema mokslo įstaigose, o ypač Mokslų akademijos institutuose, yra tokia pati, kaip ir darbuotojų gyvenamojo ploto. Kai kur vienam darbuotojui vidutiniškai tenka ne daugiau kaip 6 kv. m darbo ploto, kurio didesnė dalis turi būti skiriama aparatūrai ir užleidžiama bibliotekai bei skaityklai. Tokiai padėčiai esant nebėra kur patalpinti modernios aparatūros. Nuo to nukenčia naujų tyrimų metodų ir naujos technikos moksle ir pramonėje panaudojimas.

Tenka laukti, kad Vilniaus miesto vykdomasis komitetas atkreips rimtesnį dėmesį į mieste esančias mokslo įstaigas. Galimybių dabar jau yra, tik reikėtų daugiau noro. Delsti su mokslo įstaigų stiprinimu negalima. Dabartinės technikos sąlygomis pramonės įmonę galima įkurti per gana trumpą laiką. Mokslo įstaigą įkurti trunka daug ilgiau: kad ji sėkmingai veiktų, nepakanka pastato ir įrengimų, o reikalingi kadrai, kurie ypač lėtai teauga. Kad susikurtų mokyklos, reikalingi dešimtmečiai. Tam reikia ne tik surasti entuziastų jaunuolių, bet ir juos atitinkamai paruošti. Tas procesas yra gana ilgas. Net esant geriausioms sąlygoms, jaunuolis, baigęs aukštąją mokyklą, pasidarys mokslininku ne greičiau kaip po penkerių metų. Stokojant vietos moderniai aparatūrai, tas laikas dar bent dvigubai pailgėja. Dėl pirmiau minėtų buitinių sunkumų mokslininko parengimo laikotarpis dar labiau pailgėja, o dalis talentingų jaunuolių negrįžtamai atkrinta. Tos aplinkybės ir trukdo augti moksliniams kadrams, nes talentams pasireikšti sąlygų nėra. Kad ir kaip būtų keista, tačiau mokslo įstaigai iš tikrųjų prisieina ieškoti žmogaus, kuris turi gyvenamąjį plotą, o ne galvą, tinkamą moksliniam darbui.

Džiugu, kad mokslas mūsų respublikoje klesti, tačiau reikia dėti visas pastangas, kad jis dar labiau klestėtų. O kad jis gali labiau klestėti, abejonių nekyla.

LTSR MA akademikas A. Jucys

A.Jucio prierašas: „Tiesai" pateikta 1960 11 30. 1960 12 08 telefonu susitarta, kad tą straipsnį persiųs vyriausybei".

Pateikiamas sutrumpintas variantas

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1229, l. 1–10

TEORINĖS IR EKSPERIMENTINĖS FIZIKOS SANTYKIO MŪSŲ RESPUBLIKOJE KLAUSIMU

Matematinė ir teorinė fizika yra plati mokslo šaka, teoriškai nagrinėjanti visas materijos judėjimo formas. Ji tiria lauką, medžiagą bei jų tarpusavio ryšį, kuris ir yra viena iš pagrindinių fizikos problemų. Dėl savo bendrumo teorinė fizika labai glaudžiai siejasi su filosofija.

Tarp fizikinių objektų ypatingą vietą užima atomas, nes kiekvienas kūnas yra sudarytas iš atomų arba jų grupių, o nuo atomo sandaros pažinimo einama toliau į nuodugnesnį materijos judėjimo formų pažinimą. Kaip žinome, kvantinė mechanika kilo iš atomo teorijos. Tiriant jo sudėtines dalis prieita prie elementariųjų dalelių teorijos ir kartu prie lauko ir medžiagos ryšio. Atomo pažinimas reikalingas nagrinėjant bet kokio fizikinio kūno savybes, nes dabartinis fizikos išsivystymo lygis reikalauja atsižvelgti į tiriamo objekto mikrostruktūrą. Tai ypač akivaizdu puslaidininkių teorijoje.

Mūsų respublikoje matematinės ir teorinės fizikos tyrimai prasidėjo nuo atomo teorijos. Vėliau darbai toli peržengė tos teorijos ribas.

Pati seniausia respublikoje eksperimentiškai nagrinėjama problema yra atomo ir molekulių spektroskopija, ji sutampa su teoretikų nagrinėjama problema. Tą problemą sprendžiantys mokslo darbuotojai yra gana gerai supratę teorinės ir eksperimentinės fizikos santykio klausimą.

Sunkiau užsimezgė ryšiai tarp teoretikų ir eksperimentininkų puslaidininkių fizikos srityje. Priežastis yra ta, kad ši sritis respublikoje susiformavo tik po Antrojo pasaulinio karo, o jos iniciatoriai eksperimentininkai patys neturėjo nei teorinio, nei eksperimentinio patyrimo. Teoretikai irgi ne iš karto įsitraukė į kietojo kūno, apimančio ir puslaidininkius, tyrimus.

Kad būtų užtikrintas efektyvus teoretikų bendradarbiavimas su eksperimentininkais, jie patys turi orientuotis savo tiriamo objekto teorijoje. Jie patys turėtų sugebėti savo eksperimentinius rezultatus interpretuoti remdamiesi esama teorija ir kelti konkrečius teorinius uždavinius tais atvejais, kai gautų rezultatų nebegali paaiškinti žinomos teorijos. Teoretikai, spręsdami tuos eksperimentininkų suformuluotus uždavinius, kurs naujas teorijas ir ieškos metodikos jas taikyti praktiškai. Pageidavimas, kad teoretikai dirbtų šalia eksperimentininkų, nors iš dalies ir teisingas, tačiau kartu yra ir naivus, nes eksperimentininkai dar nesugeba kelti naujų teorinių uždavinių, o teoretikas, būdamas tik paprastas eksperimento interpretuotojas, nustotų buvęs plataus masto teoretikas.

Atsižvelgiant į teorijos svarbą būtų tikslinga matematinę ir teorinę fiziką respublikoje vystyti ir toliau, ir, be to, daug sparčiau. Dabartinė atomo teorijos tematika yra aktuali ir sprendžiama gana aukštu lygiu. Vis dėlto plačiau panaudoti teorinės fizikos metodus neįmanoma esant mažam kolektyvui – ypač trūkstant pagalbinio ir techninio personalo. Fizikų teoretikų kolektyvas, dirbantis kietojo kūno teorijoje, turėtų būti daug stipresnis. Kietojo kūno tyrimo svarba pažymėta TSKP XXIII suvažiavimo direktyvose. Tai medžiagų rūšiai priklauso taip pat ir puslaidininkiai, kurie gana plačiai tiriami respublikoje.

Dabartinis fizikų teoretikų VVU ruošimo tempas neužtikrina jų kadrų augimo. Padėčiai ištaisyti reikėtų ruošti šių specializacijų fizikus teoretikus:

1) Atomo ir molekulių spektroskopijos, supažindinant ir su bendraisiais teorinės fizikos metodais;

2) Kietojo kūno teorijos, apimančios puslaidininkių teoriją;

3) Elektrodinamikos, apimančios atskiras radiofizikos šakas.

Tenka apgailestauti, jog VVU Fizikos fakultete neruošiami biofizikai, nes šių dienų molekulinė biologija yra labai artimai susijusi su teorine fizika, kurios įsisavinti biologai nepajėgūs. Reikėtų tą nenormalią padėtį greičiau ištaisyti ir lygia greta su eksperimentininkais biofizikais ruošti taip pat ir teoretikus.

VVU Matematikos ir mechanikos fakultete turėtų būti įvesta matematinės fizikos specializacija, ją pasirinkę studentai gautų papildomų žinių iš teorinės fizikos. Gabesnieji iš jų galėtų įsitraukti į matematinės ir teorinės fizikos metodų tolesnį vystymą, o likusieji galėtų spręsti konkrečius teorinės fizikos uždavinius (jie būtinai turėtų būti mokomi programavimo). Iš viso pageidautina, kad mūsų matematikai skirtų daugiau dėmesio teorinės fizikos uždaviniams.

Lietuvos TSR mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institute turėtų būti stiprus matematinės ir teorinės fizikos specialistų kolektyvas, kuris ateityje turėtų virsti, galimas dalykas, atskiru institutu. Dabartinis vienas Teorinės fizikos sektorius, negalėdamas turėti skaičiuotojų etatų, nepajėgia susidoroti su uždaviniais, kuriems reikia daug skaičiavimo bei techninio darbo. Todėl jau seniai pribrendo reikalas steigti skaičiavimo centro pobūdžio sektorių, kuris būtų pajėgus spręsti klausimus, reikalaujančius daug techninio darbo.

Lietuvos fizikos rinkinys. – 1967, t. 7, Nr. 1, p. 251–252
Rankraštis (platesnis variantas) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b.1530

LIETUVOS IR NAUJOSIOS ZELANDIJOS FIZIKŲ BENDRADARBIAVIMAS

1871 m. Naujosios Zelandijos Nelsono provincijoje anglų kolonistų šeimoje gimė Ernestas Rutherfordas, pasaulinio masto anglų fizikas. Jo moksliniai darbai padėjo suvokti atomo struktūrą. Jis parodė, jog atomo teigiamas elektros krūvis ir beveik visa jo masė yra sukoncentruoti labai mažame tūryje atomo centre, kuris dabar yra vadinamas atomo branduoliu. Tuo remdamasis, danų fizikas teoretikas Nielsas Bohras (Nilsas Boras) sukūrė planetinį atomo struktūros vaizdą, nes aplink branduolį juda elektronai nelyginant planetos aplink Saulę.

Anais laikais Naujojoje Zelandijoje, labai nutolusioje nuo kitos pasaulio dalies, mokslą mažai kas tepuoselėjo, todėl mokslinio darbo entuziastai emigruodavo daugiausia Anglijon, kurios kolonija Naujoji Zelandija buvo iki pat 1907 m. (nuo to laiko – jau dominija). Taip nutiko ir Rutherfordui. Jis baigė Kenterberio koledžą Kraistčerčo mieste 1894 metais. Kurį laiką dirbo fizikos mokytoju, o 1895 m. išvyko Anglijon. Čia jis ir mirė 1937 metais. Vienas iš jo mokinių yra garsus tarybinis fizikas akademikas Piotras Kapica, kuris stažavosi pas jį Kembridžo universitete.

Vėliau Kenterberio koledžas Naujojoje Zelandijoje buvo pervardytas į universitetą. Fizikos mokslo darbai ten yra gana aukšto lygio. Nemaža fizikų dalis dirba atomo teorijos srityje. Nėra abejonės, jog tai žemiečio Rutherfordo įtaka, kuris ten baigė aukštąjį mokslą. Tame universitete dirba profesorius Brianas Wybourne'as (Braijanas Vaibornas) su savo buvusiais mokiniais, dabar jau bendradarbiais. Su Wybourne'o grupe Lietuvos fizikai teoretikai palaiko glaudžius ryšius. Profesorius pats jau trejetą kartų aplankė mūsų šalį ir Vilnių. Čia jis skaitė daug paskaitų, diskutavo su vilniškiais teoretikais mokslo klausimais. Jis yra didelis Tarybų Sąjungos mokslininkų bičiulis. Jo mokiniai taip pat seka savo mokytojo pėdomis. Du jaunesnieji jo bendradarbiai jau yra lankęsi mūsų krašte, neaplenkdami nė Vilniaus.

Šią vasarą, liepos antrojoje pusėje, profesorius Wybourne'as praleido Vilniuje dešimt dienų. Skaitė paskaitas apie savo paskutinių metų darbus ir apie tolesnio darbo perspektyvas. Susitarta su juo ir toliau bendradarbiauti atomų ir molekulių teorijos srityje. Jo parašytos knygos yra labai plačiai žinomos ir naudojamos. Jo knyga „Simetrijos principai ir atominė spektroskopija“ yra išversta į rusų kalbą ir veikiai pasirodys knygynuose. Jis turėjo progos peržiūrėti tos knygos korektūras Maskvoje, kurią aplankė pakeliui, vykdamas iš Vilniaus tėvynėn per Indiją, Singapūrą ir Australiją.

Šiais metais Vilnių taip pat aplankė ir jo bendradarbis mokslų daktaras Philipas Butleris (Filipas Batleris). Tai buvo antrasis jo vizitas Tarybų Sąjungoje ir kartu Vilniuje. Jis taip pat skaitė paskaitas ir diskutavo su vilniškiais fizikais teoretikais abi puses dominančiais klausimais. Jis, kaip ir jo mokytojas profesorius Wybourne'as, yra labai gerai įsisavinęs matematinius metodus. Jų moksliniai darbai yra artimi matematikos sričiai ir priklauso tai mokslo šakai, kuri vadinasi matematinė fizika ir apima matematinius klausimus, glaudžiai susijusius su fizikiniais reiškiniais. Vilniuje taip pat yra nemažas būrys fizikų, nagrinėjančių tokius klausimus. Todėl vienų apsilankymas pas kitus yra labai naudingas.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1973 09 13
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1293, l. 1–2

MIKOLAJAUS KOPERNIKO TĖVIŠKĖJE

Torūnės miestas yra prisiglaudęs prie Vyslos upės. Teko viešėti tame Koperniko mieste, kur 1473 m. pasaulį išvydo didysis XVI a. mokslininkas.

1973 m. sukanka 500 metų nuo Mikolajaus Koperniko (Mikalojus Kopernikas) gimimo. Tas reikšmingas jubiliejus bus pažymėtas visame pasaulyje. Lenkija ir ypač jo gimtinė Torūnė intensyviai ruošiasi tai svarbiai šventei: sudarytas organizacinis komitetas, kuriam vadovauja Torūnės Mikolajaus Koperniko universiteto Astronomijos instituto direktorė prof. W.Iwanowska (V.Ivanovska). Mieste, be universiteto, M.Koperniko vardą turi vienas iš seniausių licėjų, ligoninė, mokslo draugija ir t.t. M.Koperniko gatvėje, name, kuriame gimė būsimasis mokslininkas, įrengtas muziejus.

Miesto centre, prie rotušės, XIX a. buvo pastatytas paminklas su lotynišku įrašu „Nicolaus Copernicus Thorunensis. Terrae motor, Solis Cealique stator" („Mikolajus Kopernikas Torūnietis. Žeme, sukis, Saule ir dangau, stovėkit.").

Torūnės miestas senas: įkurtas prieš dvylika šimtmečių. Pro čia ėjo pagrindinis kelias, keliaujantiems iš šiaurės per Vyslą į kitą jos pusę. 1228 m. Mazovijos kunigaikštis Konradas Kulmo (Chelmno) žemę, kuriai priklausė ir Torūnė su apylinkėmis, atidavė Kryžiuočių ordinui su sąlyga, kad jis paklupdytų lietuvių giminaičius prūsus, užpuldinėjusius Mazoviją. Nuo to laiko Torūnės istorija yra glaudžiai susijusi

su klastinga Kryžiuočių ordino veikla. Čia jie pasistatė pilį, kurios griuvėsiai ir dabar teberiogso. Po Žalgirio mūšio 1410 m. Torūnė atiteko Lenkijai, tačiau kitais metais kryžiuočiai vėl įsibrovė į miestą ir ėmė šeimininkauti. Ir tik po 1466 m. Torūnės sutarties miestas ir apylinkės vėl grįžo Lenkijai.

XVII a. tą kraštą puldinėjo švedai. Jie kelis kartus buvo užgrobę miestą. O 1793 m. per II Lenkijos-Lietuvos padalijimą Torūnė atiteko Vokietijai. Po Pirmojo pasaulinio karo, nuo 1920 m. miestas vėl Lenkijos teritorijoje. Dabar Torūnė priklauso Bydgoščiaus vaivadijai. Viešėdamas Torūnėje, įsitikinau, jog kultūrinis gyvenimas čia labai turtingas. Yra universitetas, teatras, mokslo draugija, daug muziejų, bibliotekų, parodų salių...

Didysis atgimimo epochos pionierius Mikolajus Kopernikas gimė 1473 m. vasario 19 dieną. Jo tėvas, turtingas pirklys, į Torūnę atsikėlė iš Krokuvos. Pradžios mokslą Mikolajus gavo Torūnės mokykloje prie šv. Jono bažnyčios, kurioje ir buvo krikštytas. Tėvas anksti mirė; kur Kopernikas toliau mokėsi, nežinoma. Manoma, jog jis tęsė mokslą arba Kulmo privačioje mokykloje, arba Vloclaveke, kur tuo metu klebonavo jo globėjas dėdė Lukaszas Watzenrode (Lukašas Vacenrodė), užkietėjęs Kryžiuočių ordino priešas. Vėliau tas jo dėdė tapo Varmijos vyskupu. Jo dėka Kopernikas iškilo iki Varmijos vyskupijos kanauninko, kuriuo išbuvo beveik pusę šimto metų.

M.Kopernikas studijavo Krokuvos, Bolonijos, Paduvos ir Feraros universitetuose. Grįžęs iš Italijos į tėvynę, jis ėjo savo dėdės, Varmijos vyskupo, sekretoriaus ir gydytojo pareigas, nes Paduvoje buvo studijavęs mediciną: Bolonijoje ir Feraroje jis formaliai studijavo kanoninę teisę, tačiau domėjosi daugiau astronomija negu teise. Iki dėdės mirties Kopernikas gyveno Varmijos vyskupų rezidencijoje Lidzbarke (Heilsberg). Dėdei mirus, 1512 m. persikėlė į Fromborką (Frauenburg) prie pat Vyslos įlankos (Aistmarių). Čia ir mirė 1543 m. gegužės 24 d., sulaukęs septyniasdešimt metų.

Studijuodamas Italijoje, Kopernikas jau buvo kanauninkas. Bolonijos universitete išliko jo imatrikuliacijos įrašas, kuriame parašyta „Nicolaus Kopperlingk de Thorn" („Mikolajus Kopernikas iš Torūnės"). Tautybė nurodyta vokiečių (*germanorum*), todėl vėliau manyta, jog Kopernikas ir iš tikrųjų buvo vokietis. Tačiau tyrinėjimai parodė, jog tuo metu studentai užsirašydavo esą tokios tautybės, kuri jiems teikdavo daugiau galimybių.

Fromborke Mikolajus Kopernikas gyveno senos gotikinės katedros gynybinės sienos bokšte, iš kur jis stebėjo planetų ir kitų dangaus kūnų judėjimą. Čia jam galutinai susiklostė naujas heliocentrinis pasaulio vaizdas, gimęs ir puoselėtas dar tada,

kai jis tebegyveno Lidzbarke. Čia jis parašė garsųjį savo veikalą „De revoliutionibus orbium coelestium" („Apie dangaus sferų sukimąsi").

Kopernikas iki pat savo amžiaus pabaigos nespausdino to svarbaus veikalo. Tik 1543 m., prieš pat jo mirtį, knyga buvo išspausdinta Niurnberge (Vokietija). 1616 m. inkvizicijos dekretu ji buvo įtraukta į draudžiamų knygų sąrašą. Mat iš pradžių Vatikanas net nepastebėjo revoliucinių Koperniko idėjų. Tik paskui, kai Giordano Bruno (Džordanas Bruno) ir kiti, remdamiesi jomis, padarė filosofines išvadas, katalikų bažnyčia ėmė persekioti visus Koperniko idėjų šalininkus. Kaip žinome, Giordano Bruno inkvizicija sudegino ant laužo 1600 m. vasario 17 d. Romoje, Gėlių aikštėje.

Didysis italų mokslininkas fizikas Galileo Galilei (Galileo Galilėjus, 1564–1642) taip pat buvo persekiojamas dėl Koperniko idėjų. Apie 1610 m. jis savo išrastu teleskopu nustatė Koperniko numatytas Veneros fazes. Tai visiškai įtikino Galilei'ų, jog Giordano Bruno žuvo už teisingus įsitikinimus. 1633 m. bažnyčia privertė Galilei'ų viešai atsisakyti Mikolajaus Koperniko idėjų, bet savo širdyje jis liko ištikimas joms.

Kopernikas – mokslo milžinas. Jo veikla neapsiribojo vien tik astronomija. Tai buvo plačios erudicijos žmogus. Be kita ko, jis buvo išleidęs veikalą apie pinigų kalimo būdus. Juo remiantis buvo įgyvendinta bendra pinigų sistema. Jis, kaip ir jo dėdė, buvo Kryžiuočių ordino priešas, organizavo Fromborko gynybą nuo kryžiuočių.

Apie Mikolajaus Koperniko gyvenimą dar trūksta daug žinių. Jo mokinio ir draugo J.Retyko (J.Retykas) parašyta Koperniko biografija iki mūsų dienų neišliko. Lenkų mokslininkai intensyviai ieško dar nežinomų dokumentų apie jo gyvenimą ir veiklą.

Mokslas ir gyvenimas. – 1971, Nr. 8, p. 18–19
Rankraštis (platesnis variantas) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje,
A.Jucio fonde f. 285, b. 1264, l. 10–15

V

ADOLFO JUCIO STRAIPSNIAI KRAŠTOTYROS IR KALBOTYROS KLAUSIMAIS

IŠ PLATELIŲ PRAEITIES

Plungės rajone yra gražių vietovių, kalnuotas reljefas išvagotas upėmis ir upeliais, čiurlenančiais tarp krantų, „vainikais nupintų“, kaip Maironis rašė. Platelių kraštas su savo ežerais ežerėliais, skendinčiais miškų miškelių žalumynuose – pats gražiausias. Jis taip mėgstamas plungiškių ir visų žemaičių. Ir ne tik jų, bet ir visų Lietuvos gyventojų, ir tų, kurie aplanko Žemaitiją ir jos pajūrį. Tik nemėgo vietiniai gyventojai feodalų Švežėlių, kurie čia viešpatavo beveik pusantro šimto metų.

Plateliuose nuo seno buvo dvaras, kuriam buvo pavaldus Platelių miestelis ir visa kaimų virtinė, nusitęsusi iki pat dabartinės Kartenos geležinkelio stoties (Kūlupėnų kaimas). Iš išlikusio 1585 m. inventoriaus, sudaryto perduodant Platelių valdą (valsčių) vyriausiajam Lietuvos raštininkui Vaitiekui Stabrovskiui, matyti, kad tai valdai, be miestelio, priklausė 18 kaimų. Tie kaimai buvo suskirstyti į keturias seniūnijas: Stirbaičių, Babrungėnų (arba Kepurėnų), Reketės ir Imbarės. Pirmosios dvi seniūnijos priklauso dabartiniam Plungės rajonui, o kitos dvi – Kretingos rajonui.

Po III Lenkijos-Lietuvos padalijimo (1795 m.) Platelių valdą caras Pavlas I (1796–1801) padovanojo svetimšaliui grafui Marie Gabriel Florent Auguste de Choiseul-Gouffier (Marijus Gabrielis Florentas Augustas de Šuazelis Gufjė), kurio šeima ją valdė iki pat baudžiavos panaikinimo. Po to Choiseul-Gouffier šeima valdė Platelių dvarą ir naujai sudarytus Šalyno ir Atvardavo dvarus (dabartinis Kretingos rajonas). Mat baudžiavos panaikinimo įstatymas feodalams sudarė salygas ne tik padidinti dvaro žemės plotus, bet ir įkurti naujus dvarus iš valstiečiams priklausiusių žemių. Grafai Choiseul-Gouffier be jokių pagražinimų buvo vadinami *Švežėliais*.

Pirmasis iš tų Platelių valdos savininkų Marie Gabriel Florent Auguste de Choiseul-Gouffier buvo gimęs 1752 m. Paryžiuje. Jo pirmtakai buvo kilę iš Šuazelio (Choiseul) vietovės Aukštutinės Marnos departamente (ten prasideda Marnos upė, kuri Paryžiuje įteka į Seną), pietinėje Lotaringijos dalyje. Pagarsėjo jis išleista knyga apie keliones po Graikiją. 1783 m. buvo išrinktas Prancūzijos mokslų akademijon. 1784 m. – paskirtas pasiuntiniu Turkijoje, 1789 m., kilus Prancūzijos Didžiajai revoliucijai, jis metė savo darbą ir išvažiavo į Rusiją. Jį labai maloniai sutiko ir priėmė Jekaterina II (1762–1796). Rusijoje jis tapo Dailės akademijos prezidentu ir viešosios Peterburgo bibliotekos direktoriumi. Šias pareigas jis atliko nekaip, daug knygų prarado. 1802 m. grįžo Prancūzijon. Liudviko XVIII valdymo metu buvo ministru ir Prancūzijos peru. Platelių jis, žinoma, neatsisakė.

Augusto palikuonys niekuo nepasižymėjo: ir Oktavijus, ir po jo valdęs Aleksandras, ir pagaliau Liudvikas, kuris 1940 m. pabėgo iš Lietuvos. Platelių dvarą pastara-

sis buvo pasidalijęs pusiau su savo seserimi Marija, kuri mirė prieš Antrąjį pasaulinį karą (palaidota Platelių bažnyčios šventoriuje).

Liudvikas buvo keistas žmogus. Gyventojai sakydavo, kad „jam ne visi namie". Pavyzdžiui, pasamdė žmogų, kad tas nuvežtų jį į Darbėnų geležinkelio stotį. Tačiau su sąlyga: jei pavėluos į traukinį – nemokės vežikui suderėtos sumos. Važiuojant išspyręs terbą su avižomis – arklio pašaru ir tik po kurio laiko tepasakęs. Žmogus bėgęs ieškoti terbos ir pavėlavęs laiku nuvažiuoti į stotį. Pamatys žmones vežant rąstus – ir užsipuls, kad jo mišką vagia. Argi jam svarbu, iš kur tie rąstai? Gyventojai su juo nesiskaitydavo, kartais net gąsdindavo.

Šalyno dvarą, sudarytą iš dalies Klausgalvų ir Nasrėnų kaimų žemių, bei Atvardavo dvarą, sudarytą iš dalies Barzdžių kaimo žemės, valdė Gerhardas, Aleksandro pusbrolis. Jis čia negyveno, dvarą tvarkė urėdas. Retkarčiais ir pats parvažiuodavo, daugiausia, žinoma, vasaromis. Rimtumu jis taip pat nepasižymėjo. Tuos dvarus pardavė prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Choiseul-Gouffier giminės atstovai visą laiką buvo Prancūzijos piliečiai.

Bendraautoris Juozas Mickevičius

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1972 09 02

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1304, l. 17–19

KUR BUVO ŠALYNO DVARAS

Feodalizmo laikais nemaža dabartinio Kretingos rajono dalis priklausė Platelių valdai. Iš 1585 m. Platelių valdos inventoriaus, sudaryto ją perduodant vyriausiajam Lietuvos raštininkui Vaitiekui Stabrovskiui, matyti, kad jai priklausė Platelių miestelis, dvaras ir 18 kaimų, padalytų į keturias seniūnijas.

Dvi iš tų seniūnijų – Reketės ir Imbarės – dabar įeina į Kretingos rajoną. Joms priklausė Kūlupėnai, Nasrėnai, Klausgalvai, Barzdžiai, Skaudaliai, Imbarė, Reketė (Gailaičiai) ir Žeimiai (Žabyčiai).

Po III Lenkijos-Lietuvos padalijimo (1795 m.) caras Pavlas I (1796–1801) Platelių valdą padovanojo prancūzui, iš savo tėvynės nuo 1789 m. revoliucijos pabėgu-

siam grafui Marie Gabriel Florent Auguste de Choiseul-Gouffier, kurį žmonės vadino *Švęželiu*.

Plateliuose gyveno keturios jų kartos. Paskutinieji – Liudvikas ir Marija (brolis ir sesuo) – formaliai buvo pasidaliję Platelių dvarą pusiau. Marija mirė 1938 m., o Liudvikas 1940 m. išdūmė užsienin.

Kretingiškiai turėjo gražaus juoko. Kai po Pirmojo pasaulinio karo Klaipėdą tebevaldė prancūzai, Liudvikas ir Marija Šveželiai važiavo iš Klaipėdos traukiniu. Kretingos muitininkams patikrinus jų bagažą, Marijai iškrito ant grindų du buteliai konjako. Jie buvo pririšti prie virvutės, permestos per petį po rūbais. Nelaimei, virvutė per anksti nutrūko, muitininkams dar nepasišalinus, ir buteliai, anot rašytojo M.Valančiaus, – tabalai tabalai ant grindų. Apie tą juokingą atsitikimą buvo plačiai kalbama ir šaipomasi, kad grafai pagailėjo keleto skatikų muitui susimokėti.

Laikui bėgant šalia Kūlupėnų, Nasrėnų, Klausgalvų ir Barzdžių kaimų įsikūrė gyvenvietės, medsėdžiais vadinamos. *Medsėdis* yra bendrinis žodis, reiškiantis medės (miško) gyventoją. Iš tų Medsėdžių dokumentuose išliko – be Medsėdžių, priklausiusių kitoms valdoms (Genčų, Vaineikių, Žutautų) – tik Klausgalvų ir Barzdžių. Klausgalvų Medsėdžiai atsirado vieni iš pirmųjų. Kol dar nebuvo kitų, jie vadinti tiesiog *Medsėdžiais*. Pavyzdžiui, rašytojo Motiejaus Valančiaus tėvas buvo gimęs Medsėdžiuose (1752 m.).

Panaikinus baudžiavą, feodalams buvo sudarytos sąlygos ne tik padidinti savo dvarus, bet ir sukurti naujus valstiečių valdomų žemių sąskaita. Mat, jei dvaro (palivarkų) žemė nesudarė vieno trečdalio visos dvaro su jo palivarkais ir baudžiauninkų valdomos žemės ploto, dvarininkai turėjo teisę trūkstamą plotą prisirėžti iš valstiečių valdomų žemių. Tuo pagrindu Šveželiai iš Klausgalvų ir Nasrėnų bei jų Medsėdžių žemių dalies sukūrė dvarą, kurį jie pavadino *Išalynu*. Apylinkiniai ėmė jį vadinti tiesiog *Šalynu*. Taip jo pavadinimas ir dabar rašomas..

Valstiečiai iš tų plotų buvo nukelti. Didesnioji jų dalis pateko į labai drėgnas ir nederlingas Klausgalvų Medsėdžių žemes. Tokie perkėlimai valstiečiams, žinoma, nepatiko. Kartenos valdos ponai, tokiu būdu sudarydami Grabšyčių dvarą, turėjo išsikviesti net kariuomenės dalinį, kuris išmetė gyventojus iš sodybų.

Sodyboje, kurioje anksčiau buvo gyvenęs vaitas Paulauskis, Šalyno dvaro įkūrimo metu gyveno jaunikaitis Marcijonas Jasas. Jį apvesdino su gerokai vyresne už jį patį mergina Daukantaite ir iškėlė į Klausgalvų Medsėdžius, kur jam davė keturių trobelninkų žemę. Jo buvusį ūkį pavertė palivarku, kuris buvo vadinamas Paulauskynu. Paskui toje vietoje įsikūrė Salantų tarybinio ūkio Kalnalio skyrius.

Iš Barzdžių ir Barzdžių Medsėdžių kaimų žemės dalies buvo sukurtas Edvardavo palivarkas, aplinkinių žmonių vadintas *Atvardavu*.

Šalyno dvarą valdė Gerhardas Šveželis. Jis, kaip ir plateliškis jo pusbrolis, buvo Prancūzijos pilietis. Valdė neilgai. Pats čia negyveno, atvažiuodavo tik vasaromis. Kol valstiečiai mokėjo išperkamuosius žemės mokesčius, dar šiaip taip sukosi. Vėliau dvarą pardavė. Paskui tas dvaras ėjo iš rankų į rankas.

Dalis Šalyno dvaro žemės buvo išpardavinėta aplinkiniams gyventojams, kurių dauguma pasistatė sodybas. Tokiu būdu Šalyno dvaras virto Šalyno kaimu. Taip jis ir dabar vadinamas. Ir, kaip matėme, yra dirbtinai įsiterpęs tarp Klausgalvų bei Nasrėnų kaimų ir Klausgalvų Medsėdžių, gerokai iškraipydamas jų ribas. Natūralu būtų Šalyno kaimą panaikinti ir atstatyti senąsias gyvenviečių ribas.

Bendraautoris Juozas Mickevičius

Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1972 10 26

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1304, l. 1–4

APIE ŽEMAIČIŲ KUNIGAIKŠTYSTĖS LAIKAIS PLUNGĖS APYLINKĖSE BUVUSIUS VALSČIUS

Po Žalgirio mūšio, nusikračius kryžiuočių, Žemaitija administraciniu atžvilgiu sudarė atskirą Žemaičių kunigaikštystę. Jos rytinė riba siekė Nevėžio upę, kuri netoli Kauno, ties Raudondvariu, įteka Nemunan. Po Horodlės susitarimo 1413 m. Vilniaus, Trakų ir Naugarduko kunigaikštystės virto vaivadijomis, tačiau žemaičiai spyrėsi prieš tokį pakeitimą, ir Žemaičių kunigaikštystė išliko iki pat paskutinio Lenkijos-Lietuvos padalijimo. Minėtosios trys vaivadijos buvo vadinamos Lietuva, o Žemaičių kunigaikštystė – Žemaitija.

Žemaičių kunigaikštystė buvo administruojama seniūnų. 1411–1794 m. laikotarpiu jų buvo bent 33. Tarp jų Kęsgailos pavarde – 4, Kiškos pavarde – 3, Radvilos pavarde – 2 ir t.t. Iki 1440 m. seniūnai buvo skiriami, o vėliau Žemaitijos bajorams suteikta teisė patiems rinktis seniūnus.

Kunigaikštystė buvo suskirstyta valsčiais. 1528 m. sudarytame Žemaitijos diduomenės sąraše suminėti 25 valsčiai. Sąraše surašyti bajorai ir skaičius arklių, kuriuos jie

privalėjo duoti kariniams žygiams. Nuo 8 valakų (1 valakas – 21,38 hektaro) buvo duodamas vienas arklys. Ten suminėtų trijų valsčių centrai yra dabartiniame Plungės rajone: Gondingos, Medingėnų ir Rietavo. Į tą sąrašą nėra įtraukti valsčiai, kurių žemės priklausė tiesiogiai valdovams. Žemaitijos seniūnas Goštautas (Gaštoldas: kaip iš *Vytauto* buvo padarytas *Vytoldas*, taip iš *Goštauto – Gaštoldas*), kuris kartu buvo ir Trakų vaivada, turėjo duoti 371 arklį. Žemės plotų vieta nenurodoma. Taigi į sąrašą nepateko Platelių valsčius, kurio centras – dabartiniame Plungės rajone. Kad Plateliuose buvo valsčiaus centras, matyti iš 1585 m. Platelių valdos inventoriaus dokumentų.

1528 m., kai buvo sudarytas minėtas diduomenės sąrašas, lietuvių ir žemaičių pavardės dar nebuvo nusistovėjusios. Rašomas krikščioniškas vardas, o po jo pavardė, daugiausia su galūne *-ovič*, rodančia, kieno sūnus yra minimas asmuo (dokumentas rašytas rusiškai). Pavyzdžiui: Adomas Rimdeikovičius, Jokūbas Juškovičius, Silvestras Michalovičius, Mikolajus Bortkovičius, Jokūbas Voišvilovičius, Simonas Voitkovičius ir t.t. Tačiau kai kur išlikusios ir žemaitiškos galūnės, rodančios tą patį, pavyzdžiui: Jonas Vaitaitis, Stanislovas Mostaitis, Andriejus Jambutaitis, Andriejus Budraitis ir t.t. Kai kada vietoje krikščioniškų vardų yra išlikę tautiniai vardai, dabar jau virtę pavardėmis, pavyzdžiui: Vambutas Vėlaitis, Mažeikaitis Voitkovičius, Stanys Mostaitis, Barstikas Samgitaitis. Visos čia suminėtos pavardės – iš tų trijų valsčių, kurių centrai dabar priklauso Plungės rajonui.

Kaip žinome, Gondinga virto kaimu, o Plungė – miestu. Gondingai sunykti, o Plungei išaugti padėjo Plungės bažnyčia, pastatyta 1617 metais. Katalikai, matyt, bekovodami su kalvinistais, kurie čia jau 1611 m. buvę susirentę savo bažnyčią, stengėsi pastatyti katalikišką bažnyčią. Veikiai po to, būtent 1658 m., Plungėn buvo perkeltas valsčiaus centras. Tada ir buvo Gondingai, kaip miestui, parašytas nuosprendis.

Gondingoje nuo senų senovės, bent jau nuo XII a. – tai tikrai, buvo pilis. Ta pilis, apipinta pasakomis, padavimais, o iš miesto beliko tik nedidelis kaimas. Medingėnų likimas šiek tiek gerėlesnis negu Gondingos. Nors jie į miestą ir neišaugo, tačiau didelio kaimo ar bažnytkaimio lygį pasiekė.

Iš visų keturių senovinių valsčių centrų Plungės rajone miestais tapo Rietavas ir iš dalies Plateliai. Jų likimą nulėmė dideli dvarai, apie kuriuos ir įsikūrė miesteliai. Apie Platelius šiek tiek rašyta „Kibirkštyje“ [342]. Dabar keletas žodžių apie Rietavą.

Kaip ir visas Platelių valsčius, beveik visas Rietavo valsčius minėto sąrašo sudarymo metu priklausė valdovams, nes jame suminėti tik penki bajorai, privalantys duoti po vieną arklį. Yra žinių, kad 1529 m. Rietave kalvinistai jau buvo surentę bažnyčią. Kada buvo pastatyta katalikiška bažnyčia, tikrų žinių trūksta. Zigmanto

Vazos 1596 m. privilegijoje pažymėta, kad bažnyčiai atiduodamas Labardžių kaimas. Šioje privilegijoje rašoma, kad bažnyčiai grąžinamos jos seniau turėtos žemės. M.Valančius savo „Žemaičių vyskupystėje“ pateikia 1606 m. datą. Ji gali būti nevisiškai teisinga. Taip mano I.Bušinskis, 1874 m. išleistame savo veikale detaliai aprašęs Raseinių apskritį, kuriai tuomet priklausė ir Rietavo valsčius.

1661 m. Rietavas atiduodamas Vilniaus vaivadai P.Sapiegai. Jo sūnus Benediktas 1674 m. už kažkokius nuopelnus šešeriems metams atleidžiamas nuo bet kokių prievolių. XVIII a. pabaigoje Rietavas pereina į Pranciškaus Ksavero Oginskio rankas, o 1812 m. jį gauna kitas Oginskių giminės atstovas. Vienas jų – Irenijus (miręs 1863 m.) buvo gana pažangus. 1859 m. įsteigė žemės ūkio mokyklą. Buvo nutiesęs plentą iki Endriejavo, norėjo sujungti Rietavą su Klaipėda plentu ir telegrafo linija. Ankstyva mirtis sukliudė įgyvendinti užmojus. Jo sūnaus Bogdano interesai buvo kiek kitokie, nors, kol jaunas, padarė gerų dalykų. 1874 m. įsteigė muzikos mokyklą (jo brolis Mykolas panašią mokyklą 1873 m. įsteigė Plungėje), 1883 m. suorganizavo simfoninį orkestrą, buvo pastatydinęs elektrinę. Tačiau senatvėje virto dideliu despotu ir jo autoritetas visiškai nusmuko. Mirė 1909 metais. Po Pirmojo pasaulinio karo pasirodydavo jo duktė Oginskaitė, teko matyti ją Plungėje, tačiau Rietave nebegyveno. Dvaras buvo vokiečių nusiaubtas.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1973 02 13

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1288, l. 5–8

KAIMAS TARP MIŠKŲ

Šiek tiek žinių apie Klausgalvų Medsėdžius ir jų kultūrinį gyvenimą

Klausgalvų Medsėdžiai yra įsikūrę Klausgalvų sodos (kaimo) miško masyve. Iš 1585 m. Platelių valdos, kuriai priklausė Klausgalvų kaimas, inventoriaus matyti, kad to miško plotas buvo 20 valakų su viršum. Čia Platelių valdos feodalai apgyvendindavo neklaužadas baudžiauninkus ir bežemius valstiečius. Tuo būdu per keletą šimtmečių susikūrė gyvenvietė, didesnė už patį Klausgalvų kaimą, nuo kurio jie buvo atskirti sunkiai perbrendamomis balomis, durpynais.

Klausgalvų Medsėdžiuose prasideda daug upelių, bet jie panašūs tik į griovius, tad kaimas upės neturi. Dėl to Klausgalvų Medsėdžių gyventojai pavydi daugeliui kitų kaimų. Maudytis jaunimas važiuoja į Salantą ar dar toliau esančią Miniją, kuri čia dažnai vadinama *Minėja*.

Prieš šimtą metų Platelių valdovai Choiseul-Gouffier (žmonių vadinti *Šveželiais*), steigdami Šalyno dvarą, į Klausgalvų Medsėdžius atkėlė Marcijoną Jasą. Jo jauniausioji dukra Barbora (g. 1891 m.) vienintelė iš aštuoneto vaikų buvo pramokusi rašyti, skaityti ir siūti. Ji net daraktoriaudavo – mokydavo vaikus tai vienur, tai kitur. Ji buvo veikli ir judri. Aplink ją sukosi kultūrinis Klausgalvų Medsėdžių gyvenimas. Rengdavo vakarėlius, žiemą – eglutes, kurių metu jaunimas eidavo ratelius, žaisdavo, dainuodavo, kartais ir pašokdavo. Kaime buvo susikūrusi dramos būrelio užuomazga. Tos pačios Barboros Jasaitės iniciatyva 1912 m., prieš pat Naujuosius 1913-uosius, buvo suvaidinta Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos dviejų veiksmų komedija „Nepasisekė Marytei". Vaidinimas vyko Jaso didžiojoje troboje (seklyčioje). Tą sodybą tuomet jau valdė Pociai: Barboros sesuo buvo ištekėjusi už Pranciškaus Pociaus. Kaip kaime, nutolusiame nuo bet kokių kultūros centrų, veikalėlis buvo suvaidintas gana vykusiai. Vaidino: Stefaniją – Barbora Rimkaitė, Marytę – Ieva Rimkaitė, Jonuką – Jonas Rimkus, Barbutę – Barbora Stonkaitė. Po vaidinimo jaunimas ėjo ratelius, dainavo, žaidė ir t.t. Kad kuris pasigertų nebuvo nė kalbos. Naminės degtinės niekas nežinojo, o „manipolinę" tegerdavo tik retais atsitikimais.

Pirmasis pasaulinis karas sumaišė visą beužsimezgantį kultūrinį gyvenimą. Barboros Jasaitės svainis Pocius buvo mobilizuotas kartu su kitais šaukiamojo amžiaus kaimynais (Simaičiu, Uogučiu, Idzeliu, Bierontu, Eglinskiu). Jonas Rimkus atsidūrė Vokietijoje, lageryje. Jo sesuo Barbora buvo labai sunkiai susirgusi. Okupantai neaplenkė net toli nuo vieškelio esančios gyvenvietės. Ištisi būriai siaubdavo kaimus. Tačiau nuo jų saugoti turtą Medsėdžiams sąlygos buvo geros. Geografinė padėtis tokia, kad vokiečiai pasirodydavo tik nuo Klausgalvų kaimo pusės. Matomumas buvo geras. Pastebėję vokiečius, vieni – su gyvuliais į miškus, kiti – su žiniomis į kaimynus. Žinias nešdavo iki pat Didžiųjų Žalimų kaimo, kurie dar labiau miškuose paskendę negu Klausgalvų Medsėdžiai.

Po karo grįžo Barboros Jasaitės svainis Pranciškus Pocius, iš lagerio Vokietijoje grįžo Jonas Rimkus, jo sesuo jau buvo pagijusi. Laimei, susirinko visa vaidintojų grupė. Vasaros metu dar kartą suvaidino tą patį veikalėlį Antano Vaitkaus jaujoje. Tuo, galima sakyti, ir užsibaigė toks izoliuotas Medsėdžių kultūrinis gyvenimas. Visi kalbamosios vaidintojų grupės nariai sudarė šeimas. Vieni anksčiau, kiti vėliau. Kas-

dieniai vargai prispaudė visus, susiurbė visą iniciatyvą. Viena vaidintojų veikiai pasimirė (Barbora Rimkaitė mirė 1928 m.).

Barbora Jasaitė-Šimkienė, po Antrojo pasaulinio karo vėl ėmė aktyviai dalyvauti saviveikloje. Ji, būdama jau šešiasdešimt vienų metų, 1952 m. dalyvavo Salantų rajono meninės saviveiklos kolektyvų apžiūroje ir gavo garbės raštą. Jos vyras Juozas Šimkus 1948 m. buvo nužudytas. Ji pati mirė sulaukusi septyniasdešimt aštuonerių metų, senatvėje gyveno gana vargingai. Iš jų gana didelės šeimos tarp gyvųjų bėra sesuo Marijona Pocienė, gimusi 1888 metais. Gyvena Salantuose didelėje vienatvėje, beveik nepaeinanti buvusiame savo sesers Emilijos namelyje (Dariaus ir Girėno g. 21). Per stogą lyja, pati viena nieko negali padaryti, o padėjėjų jokių. Kolūkis, kuriame ji ir jos sesuo Barbora dirbo, dabar priklauso Salantų tarybiniam ūkiui. Būtų sveikintina, kad to ūkio vadovai bent kiek pagelbėtų.

Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1973 03 15

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1299, l. 1–4

IŠ ALEKSANDRAVO KAIMO PRAEITIES

Aleksandravo kolūkio centras yra įsikūręs to paties pavadinimo kaime, ant aukšto Minijos slėnio kalno. Aleksandravo, kaip kaimo, amžius vos persirito per septintąją dešimtį. Anksčiau čia yra buvęs Šateikių dvaro palivarkas. Jis palivarku vadinosi dėl to, kad priklausė kitam dvarui. Šiaip jis buvo didelis, ir žmonės jį vadino dvaru. Buvo valdomas kartu su Vaitkių palivarku, taip pat dvaru vadintu. 1863 m. Aleksandravo dvarą administravo toks Abramavičius, sukilimo dalyvis. Ryšius su sukilėliais palaikyti jam padėjo dar mergiote tebebūdama būsimoji liaudies rašytoja Žemaitė.

Dvaras buvo būdingas feodaliniams laikams. Pastatai buvo dideli. Jauja mūrinė, dvi dideli pirti. Rugių sudžiaudavo iš sykio po dvylika vežimų. Kuldavo dvylika spragilų (baudžiauninkų). Atsiradus arklinėms kuliamosioms mašinoms, tose pirtyse statydavo arkliais kinkomą mašinos dalį. Jauja sudegė kažkada naktį apie 1926 metus. Karvininkas (abarės) buvo labai didelis, iš visų keturių pusių uždaras (su keturiais vinkeliais). Karvininką perkūnas suspardė apie tą patį laiką. Tų pastatų pražuvimas padarė daug nuostolių žemės, ant kurios jie stovėjo, savininkams.

Arklininkas (stainės) buvo taip pat mūrinis. Jo pastatas yra išlikęs iki šių dienų. Mūriniai dar buvo: pieninė (paktis), vištininkas ir kalvė. Po 1863 m. vištininke buvo apsigyvenę Rudeliai, kurių du vaiku – Pranuką ir Antanuką to paties dvaro urėdas buvo paėmęs auginti ir esą labai juos mylėjęs. Taip jie patys pasakodavosi. Tačiau neilgai jie ten buvę. Ponui kažkur išvažiavus, moteriškės išvogusios tuos berniukus, nes kaimiečiai nutarę, kad ten išaugs ne savais žmonėmis, ir dar bedieviais. Tie abudu berniukai suaugę tapo gerais muzikantais. Juodviem, kai dar vaikais buvo, labai patikdavę kerdžių, ganiusių dvaro bandą, dūdų garsai. Vėliau abu buvo įsigijusiu po mažą žemės gabalėlį: Pranas – Klausgalvų Medsėdžiuose, o Antanas – Kūlupėnų Medsėdžiuose (Kretingos rajonas). Vištininkas ir kalvė patys susmuko, akmenis sunaudojo kitoms statyboms, o pieninė buvo paversta tvartu. 1944 m., bevaduojant kraštą nuo vokiečių, ji sudegė. Mat ties Aleksandravu tarybinė armija, užėjusi priešui už akių, nukirto atsitraukimo arteriją Plungės–Kretingos vieškelį. Tų mūšių metu ir buvo kilęs gaisras. Kelią perkirtus, priešas su visais savo dar riedančiais tankais suko keliukais, prancūzkeliais vadinamais, Salantų–Kretingos vieškelio link. (Tų keliukų pavadinimas siejamas su Napoleono žygiu į mūsų kraštą.)

Kiti pastatai – svirnas, daržinės ir du gyvenamieji namai – buvo mediniai. Viename name, esančiame prie pat keliukų sankryžos, gyveno urėdas ir kiti dvaro pareigūnai, o antrasis buvo skirtas berods patiems savininkams Pliateriams. Čia per Pirmąjį pasaulinį karą okupantai buvo apgyvendinę žandarus. Vienas jų buvo baisus kraugerys: iššaudė daug nekaltų žmonių. Kartą parvažiavęs sakąs savo šeimininkei, kad parvežęs kiaulienos ir žmogienos: nušovęs žmogų, kuris vežęs papjautą kiaulę. Kartą, jodamas iš Plungės, pamatęs žmogų bežuvaujant. Be niekur nieko ir nušovęs. Netoli nuo to namo buvo svirnas. Pasakojama, kad prie to svirno galo, šiaurės pusėje, buvęs labai gilus šulinys, kurio dugnas buvęs vandens lygio Minijoje. „Buntų metais“ (turimas galvoje 1863 m. sukilimas) ponai sumetę į šulinį savo auksą ir sidabrą ir užkasę. To šulinio nė žymės nebėra. Todėl brangenybių ieškotojams, jei tokių ir atsirastų, nėra jokio orientyro.

Aleksandravo dvaro virtimo kaimu istorija šitokia. Po baudžiavos panaikinimo dvarponiai besilaikė iš pajamų, gautų už parduotus žemės plotus. Šateikių ir Aleksandravo dvarų savininkai de Broel Pliateriai (broliai Marijonas su Jurgiu ir motina Genovaitė), – turėję savo rezidenciją Vilniuje, Didžiojoje gatvėje, – pas Vilniaus notarą Serdiukovą 1910 m. balandžio 24 d. įgaliojo valstietį iš Šiaulių J.Petrauską valdyti ir pardavinėti Aleksandravo dvaro žemę. Jis su tuo uždaviniu susidorojo, ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą dvaro vietoje jau buvo kaimas. Valstiečiai pirko sklypus, kokius kas

galėjo. Mokėjo vidutiniškai po 125 rublius už dešimtinę. Pirkėjai buvo iš Darbėnų, Salantų, Ginteliškės ir kitų valsčių. Pirkimo sutartys buvo labai griežtos. Maždaug pusę pinigų reikėjo įmokėti sutartį pasirašant, o likusią pusę sutartu laiku vėliau, ir tik tuomet galima buvo pradėti valdyti sklypą. Laiku nesumokėjus, prapuldavo ir įmokėtoji dalis. Jei perkamoje žemėje buvo miško, tai tą mišką nukirsdavo pardavėjai.

Po Pirmojo pasaulinio karo vieno kažkurio iš tų grafų Pliaterių dukra parvažiuodavo į Šateikių dvarą vasaromis. Gyveno Lenkijoje. Su ja parvažiuodavo ir jos tarnas Antanas, vietinis žemaitis, kuris vėliau žuvo autokatastrofoje Lenkijoje.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1973 03 17

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1287, l. 1–3

APIE KARTENOS VALDĄ IR JOS ŽMONIŲ VARGUS

Feodalai dvarus kurdavo gražiose vietovėse. Plateliai buvo įkurti prie gražaus ežero, Kartena – vaizdingoje vietoje prie Minijos. Dvarai ir palivarkai kartu su jiems priklausančiais kaimais ir miesteliais vadindavosi valdomis. Kaimų ir miestelių gyventojai arba mokėdavo činšą, arba eidavo dirbti dvarininkų žemės. Kartais dalį atidirbdavo, dalį mokėdavo pinigais ir žemės ūkio gaminiais.

Kartenos valdai priklausė 40 kaimų. Kaimai buvo įvairaus didumo. Vidutiniškai kiekvienam kaimui teko 20 valakų žemės (1 valakas lygus 21,38 hektaro). Kartenos valda buvo apie du kartus didesnė už Platelių valdą, su kuria ji ribojosi. Kalbamoji valda tęsėsi (imtinai) nuo Stropelių, Papievių, Liepgirių (rytuose) iki Raguviškių, Petrikaičių (vakaruose) ir iki Eitučių bei Kupšių (pietuose). Kartena Žemaičių kunigaikštystės laikais priklausė Gondingos valsčiui, kuris dokumentuose dažnai vadinamas pavietu. Jo centras nuo 1658 m. buvo perkeltas į Plungę, kuri nukonkuravo senovinę Gondingą.

Kartenos valda nuo seno priklausė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvarui. 1660 m. dvariškė Barbora Kazimiera Sapiegaitė valdą užrašė įkaitu Eustachijai Valavičiūtei už 40 000 lenkiškų auksinų. Pastaroji ją perrašė Marcinui Kulminskiui už tą pačią sumą. Šitas, matyt, sirgdamas 1663 m. Gdanske testamentu užrašė savo tarno dukroms. Ką ir kaip užrašė, žinių nepavyko surinkti. Viena tik aišku, kad Valavičiūtė valdos dar nebuvo suspėjusi perduoti Kulminskiui, nes 1664 m. kiti didikai iškėlė

bylą Valavičiūtei už valdos neperdavimą Kulminskiui ir negrąžinimą 11 000 auksinų, kuriuos buvo pasiskolinusi. Nepaisant skundo, valda Kulminskio paveldėtojams, matyt, neperduota, nes ji pateko Platelių valdos valdytojui Aleksandrui Jeronimui Valavičiui. Reikia manyti, kad jis buvo Eustachijos brolis arba artimas giminaitis. Valavičius prasiskolino Jeronimui ir Barborai Vazinskiams, Tirkšlių valdos turėtojams. Už skolas užstatė Gaudučių, Vėlaičių, Dauginčių ir kitus kaimus. Iš tų kaimų činšą rinko skolintojai. Ta proga surašyti činšininkai, privalėję mokėti jiems mokesčius. Pavyzdžiui, Dauginčių kaime 1674 m. buvo šie mokėtojai: Vauraitis, Graužys, Šiaudinaitis, Aidukaitis, Gauronaitis, Duoblaitis, Janušaitis, Vaitiekaitis, Kubilius, Kubilaitis, Petraitis, Derkintis, Griguolaitis, Šilaitis, Trūbaitis, Eraminaitis ir kiti. Su galūne *-aitis* buvo rašomos nevedusių vyrų pavardės.

Apie 1682 m. mirė plateliškis Valavičius. Skolą Važinskiams grąžino Teklė Valavičiūtė ir jos vyras Mykolas Pacas, Breslaujos maršalka. 1692 m. valda padalyta į dvi dalis. M.Pacui teko pats Kartenos dvaras su didesniąja valdos dalimi. Antroji dalis su centru Mišučių kaime atiteko Kazimierui Jonui Sapiegai, kuris 1695 m. ją gavo visiškon nuosavybėn už 100 000 lenkiškų auksinų. Mišučių kaimą jis pavertė dvaru ir pavadino jį Naująja Kartena. Mat baudžiavos laikais ponai galėjo kilnoti valstiečius baudžiauninkus iš vietos į vietą, kur jiems patikdavo.

Ypač sunkus buvo baudžiauninkų, priklausiusių Mišučių dvarui, gyvenimas. Jie pakartotinai rašė skundus savininkui Sapiegai, kad dvaro valdytojas juos tiek skriaudžia, jog daugelis nebeiškenčia ir bėga iš sodybų. 1717–1718 m. rašytame skunde sakoma, kad nei karo su švedais metu, nei maro metu nebuvo taip ištuštėję kaimai, kaip jie ištuštėję dabar. Administratorius Arbačiauskas verčiąs žmones dirbti tuščius (pabėgusių baudžiauninkų) sklypus, už juos mokėti činšą, o tuščiųjų valakų derlių pats pasiimąs. Be to, visokių rinkliavų sugalvojąs. Renkama tijūnui, gaspadinei, pastotėms į Vilnių ir t.t.

Pagrindinė Kartenos valdos dalis ėjo iš rankų į rankas, kol galų gale apie XVIII a. vidurį ten įsitvirtino Nagurskiai. 1814 m. valdą iš jų nupirko ateiviai iš Kuršo grafai Pliateriai. Pastarieji dar iki baudžiavos panaikinimo suspėjo nukeldinti keletą kaimų ir sukurti Aleksandravo ir Vaitkių palivarkus (dvarus), kurių buvusios žemės dabar priklauso Plungės rajonui.

Panašiai buvo sukurtas ir Gaudučių dvaras. Nuo to laiko Kartenos dvarą imta vadinti Sendvariu, nes netoli jo buvo atsiradęs naujas Gaudučių dvaras. Vietoje Sendvario, arba Kartenos dvaro, dabar yra Gintarų kaimas.

Pliateriai labai nuskriaudė Sauserių kaimo baudžiauninkus. Jie įsakė to kaimo gyventojams išsikelti į nederlingas žemes. Tie nepaklausė. Vieną dieną valstiečiams

iškeldinti iš namų atvyko kariuomenės būrys, kuris išmetė gyventojus iš namų. Trobesiai tuoj buvo nuardyti, kad gyventojai atgal nesugrįžtų. Kaimo vietoje įkurtas Grabšyčių dvaras (dabar – Sauserių kaimas Kūlupėnų apylinkėje).

Kur dabar žaliuoja kolūkių laukai, daug prakaito ir ašarų yra išlieję mūsų seneliai ir proseneliai baudžiavos jungą bevilkdami.

Bendraautoris Juozas Mickevičius

Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1973 04 10

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1305, l. 1–4

IŠ VAITKIŲ KAIMO PRAEITIES

Šateikių tarybinio ūkio Papievių skyriaus Vaitkių kaimas turi sudėtingą istoriją. Jis čia įsikūręs nuo senų senovės. Vaitkių kaimas priklausė Kartenos valdai, į kurią įėjo Kartenos dvaras, Kartenos miestelis ir apie 40 kaimų. Dalis tų kaimų dabar priklauso Plungės rajonui. Tarp jų Blidakiai, Čiuželiai, Baltmiškiai, Bučniai, Dyburiai, Mamiai, Liepgiriai, Papieviai. Žemaičių kunigaikštystės laikais (1411–1795 m.) Kartenos valda priklausė Gondingos valsčiui.

Kartenos valda, kaip ir daugelis kitų Žemaitijos valdų, buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio tiesioginė nuosavybė. 1660 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvariškė Barbora Kazimiera Sapiegaitė valdą užrašė Eustachijai Valavičiūtei už 40 000 lenkiškų auksinų. Kiek vėliau Kartenos valda pateko Platelių valdos šeimininkui Aleksandrui Valavičiui. Tas iki ausų įlindo į skolą Tirkšlių valdos šeimininkams Jeronimui ir Barborai Vazinskiams. Skolose paskendęs Valavičius ir mirė (apie 1682 m.). Skolas išmokėjo Valavičiaus dukra Teklė su savo vyru Mykolu Pacu. Tam reikalui prisiėjo Kartenos valdą padalyti į dvi dalis (1692 m.). Vakarinė dalis su centru Mišučiuose atiteko Kazimierui Jonui Sapiegai, o pagrindinė dalis su centru Kartenos dvare pasiliko Pacų žinioje. Tai daliai priklausė Vaitkių ir kiti minėtieji kaimai, įeinantys į dabartinį Plungės rajoną.

Kartenos valda ribojosi su Platelių valda. Pastarajai priklausė Šateikių, Karvėnų ir Vyskupų kaimai, kuriuos 1567 m. paskutinysis Gedimino dinastijos Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas atskyrė nuo Platelių valdos ir padovanojo didi-

kui Jokūbui Laškovskiui. Čia ir buvo įkurtas Šateikių dvaras, kuris vėliau perėjo į Sapiegų, o dar vėliau – į de Broel Pliaterių rankas. Pastarieji buvo vadinami tiesiog Pliateriais. Jie 1814 m. nupirko Kartenos valdą, kurią maždaug nuo XVIII a. vidurio nuosavybės teise valdė Nagurskiai. Tuo būdu ir Vaitkių kaimas pateko į Pliaterių rankas.

Feodalai baudžiauninkus perkeldavo į mažiau derlingas vietas, kaimus naikindavo, o jų vietoje įkurdavo palivarkus. Taip iš Vaitkių kaimo buvo padarytas to paties pavadinimo palivarkas, žmonių vadintas dvaru. Tokiems feodalų veiksmams baudžiauninkai priešindavosi, nors ir nesėkmingai, nes visa valdžia buvo ponų rankose. Žiaurumu ypač pasižymėjo Pliateriai. Valstiečiams malšinti jie buvo gavę carinės armijos dalinį. Tas dalinys mėtydavo valstiečius iš gyvenamųjų namų, jei šie geruoju nesutikdavo keltis į kokius kauzorynus. Tokio elgesio pavyzdys gali būti Grabšyčių dvaro (dabar jo žemės įeina į Kretingos rajono teritoriją) įkūrimo procedūra. Vieną dieną Grabšyčių kaimo gyventojus išmetė iš namų, o namus tuoj sugriovė, kad žmonės negalėtų grįžti. Tą dieną kaime buvo verksmas, ašaros, dejonės. Feodalai vis tiek padarė savo. Valstiečiai turėjo išsikelti į kitą Minijos pusę, į akmeningas ganyklas, išsiplėšti žemę, pasistatyti namus. Tą liūdną istoriją šių eilučių autoriui 1924 m. nupasakojo Plungės gyventojos, dvi seserys Ringailaitės, kurių tėvai anais laikais gyveno Grabšyčiuose.

Vaitkių palivarkas buvo administruojamas kartu su Aleksandravo dvaru, kurio praeitis šiek tiek aprašyta „Kibirkštyje" [376]. Pastarasis buvo įkurtas vietoje keleto kaimų ir pavadintas feodalų sugalvotu vardu. Kokių kaimų valstiečiai buvo išblaškyti tą dvarą kuriant, sunku bepasakyti. Atrodo, kad tai buvo Alkūnės, Mažonalių ir Daumantiškių kaimai. Reikia manyti, kad mažiukas Alkūnės kaimelis bus buvęs Minijos vingyje, kur yra tiltas per Miniją, važiuojant iš Plungės į Kretingą. Gyventojai, ką nors girdėję apie tuos kaimus iš senų žmonių pasakojimų, galėtų padėti tiksliau nustatyti tų kaimų pavadinimus ir jų ribas. Ar tik nebūtų tikslinga ir patį Aleksandravo kolūkį pavadinti vieno kurio nors kaimo, išdraskyto bekuriant Aleksandravo dvarą, vardu. Nors dabartinė karta jau nebežino tuometinių ponų žiaurumų, tačiau istorija lieka istorija. Prievarta primestas pavadinimas turėtų būti pakeistas.

Kai prieš Pirmąjį pasaulinį karą Pliateriai pardavinėjo Aleksandravo dvaro žemę, Vaitkių dvarelį nupirko valstietis nuo Salantų. Jis buvo pardavęs savo ūkį, susikrapštė dar kiek pinigų ir pasidarė beveik dvarininku. Tai įvyko 1912 metais. Šių eilučių autoriaus pirmoji pažintis su tuo naujuoju dvarininku buvo gana keista. Tačiau apie tai kita proga.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1973 06 14

KELETAS ŽODŽIŲ APIE SALANTŲ SENOVĘ IR JŲ ŽMONES

Salantai miestu pradėti vadinti tik nuo 1640 metų. Anksčiau tebuvo tik kaimas, kuris, matyt, bus turėjęs du vardus: *Skilandžiai* ir *Salantai*. Panašiai nutiko su Žeimiais, kurie XVI a. vadinosi *Žabyčiais*, ir su Rekete, kuri vadinosi *Gailaičiais*.

1630 m. Skilandžiuose buvo pastatyta bažnyčia. Jos klebonijai buvo atiduoti trys kaimai: Ablinga, Laigiai ir Ližiai. Jų gyventojai pyliavas pylė ir činšą (mokesčius) mokėjo klebonui. Metrikų knygos čia pradėtos rašyti taip pat 1630 metais. Pradžioje netvarkingai, vėliau tvarkingiau. Įrašai trumpi ir lakoniški. Pavyzdžiui, 1631 m. įrašyta: Adomas Jakutaitis iš Skilandžių su Kristina Lutaite iš Skilandžių, liudytojas Jurgis Zabielaitis iš Laivių. XVIII a. metrikai smarkiai pailgėja. Rašoma, kas sutuokė, iš kokių parapijų jaunieji, paminima, kad apklausinėti liudytojai.

Galūnės *-aitis* ir *-aitė* reiškė jaunikaitį ir jaunikaitę. Jei jungtuvių metrikuose tų galūnių nėra, tai reiškia, jog susituokia našlys arba našlė. Pavyzdžiui, 1643 m. susituokė Dargužis (vadinasi, našlys) iš Lenkimų su Petrutaite iš Grūšlaukės, 1645 m. Pikturnaitis iš Akmenalės susituokė su Razmiene (vadinasi, našle) iš Nasrėnų. Toks nuoseklumas išnyksta, kai pavardės pradedamos iškraipyti, lenkinti prikergiant priesagas *-evič* (*Rimkevičius* vietoje *Rimkus*), *-ausk* (*Zabitauskas* vietoje *Zabitis*) ir t.t. Mergaičių pavardėms pradedama prikergti *-owna* vietoje *-aitė*. Pavyzdžiui, 1795 m. rašytojo M.Valančiaus tėvas susituokė su Stonkaite. Jos pavardė užrašyta *Stonkowna*.

Kai Skilandžiuose prasidėjo metrikacija, dar daugelis pavardžių atitiko kaimų pavadinimus. Pavyzdžiui, Skilandaitis iš Skilandžių (1635 m.), Tarvydaitis iš Tarvydų (1645 m.), Kumpikaitis iš Kumpikų (1648 m.), Žibalaitis iš Žibalų (1650 m.), Ladaitė iš Ladzių (1644 m.), Skaudaitė iš Skaudalių (1645 m.), Mončaitė iš Mončių (1658 m.) ir t.t. Pastaroji pavardė vėliau virto į *Moncevičių*, o kaimas ir dabar tebevadinamas Mončiais.

Salantų metrikacijos knygose randame daug įdomių, dabar jau retai besutinkamų arba visiškai nebesutinkamų, pavardžių. Pavyzdžiui, Burbeklis iš Notėnų (1654 m.), Muitininkaitis iš Salantų (1656 m.), Medragis iš Mišėnų (1656 m.), Klausgailis iš Šlaveitų (1656 m.), Pilkis ir Tautgalvis iš Juodupėnų (1657 m.), Tevelaitis iš Pesčių (1658 m.), Kalibaitis iš Baidotų (1658 m.), Kibis iš Pučkorių (1677 m.), Drimba iš Baidotų (1765 m.) ir t.t.

Senųjų metrikų rašyba leidžia įžvelgti kai kurių vietovardžių kilmę ir pasekti jų kitimą. Pavyzdžiui, rašoma *Gintiliškė*. Iš čia matyti, kad tas vietovardis yra kilęs nuo

asmenvardžio *Gintila*. Vėliau tas vietovardis virto į *Ginteliškę*. Iš pavardės *Graupšytis* (1644 m.) galima spėti, kad kaimo pavadinimas *Grabšyčiai*, galimas dalykas, yra susijęs su tokiu asmenvardžiu.

Salantų apylinkės yra davusios nemaža kultūros veikėjų. Baidotuose 1779 m. gimė poetas Kiprijonas Nezabitauskas-Zabitis, 1831 m. sukilimo dalyvis. Ten pat 1800 m. gimė jo brolis Kajetonas, 1824 m. išleidęs elementorių „Naujas mokslas skaitymo dėl mažų vaikų". Toje pačioje sodyboje 1895 m. gimė viena iš Kauno operos kūrėjų, solistė Adelė Nezabitauskaitė-Galaunienė ir du jos broliai kraštotyrininkai Adolfas (1901 m.) ir Liudvikas (1903 m.). Nasrėnuose 1801 m. gimė rašytojas Motiejus Valančius, Gedgaudžiuose 1866 m. gimė rašytojas Dėdė Atanazas (K.Pakalniškis). Imbarėje yra gimęs kalbininkas F.Sragys, o Reketėje – kalbininkas A.Salys.

XIX a. pradžioje Salantuose veikė vario raižykla, kurioje buvo gaminamos iliustracijos minėtam Nezabitausko elementoriui. Tokiais dalykais negali pasigirti net didesni miestai.

XX a. pradžioje, atgavus spaudą, čia buvo leidžiami Aleksandro Bendiko kalendoriai („Keleivis, išeinąs in Žemaičius ir Lietuvą"). Tas pats Bendikas sudarė ir išleido elementorių. Salantiškiai aktyviai dalyvavo 1905 m. revoliucijoje, Salantuose 1918–1919 m. veikė revoliucinis komitetas, išlaikęs valdžią savo rankose ilgiau negu kituose gretimuose valsčiuose.

Bendraautoris Juozas Mickevičius
Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1973 08 07
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1303, l. 1–3

VYSKUPO, RAŠYTOJO MOTIEJAUS VALANČIAUS ŠEIMA

Kretingos rajone, Nasrėnuose, esančiuose prie Salantų–Kretingos vieškelio, 1801 m. vasario 16 d. gimė vyskupas, rašytojas, „Palangos Juzės" ir daugelio kitų veikalų autorius. Toje sodyboje dabar yra įrengtas memorialinis rašytojo muziejus. Lanko jį ir artimieji, ir tolimieji, nes rašytojas savo veikalais artimas visiems – ir žemaičiams, ir lietuviams.

Rašytojo tėvas Mykolas Valančius buvo gimęs apie 1752 m. Klausgalvų Medsėdžiuose, kurie tuo metu vadinosi tiesiog Medsėdžiais, nes kiti Medsėdžiai (Barzdžių, Nasrėnų, Tintelių, Kūlupėnų) teatsirado vėliau.

1795 m. vasario 3 d. Salantų metrikų knygose yra įrašas apie dvejas vedybas: Mykolo Valunčiaus su Ona Stonkaite – abu iš Nasrėnų – ir Antano Gedrimo iš Nerėpų su Ona Valunčaite iš Nasrėnų. Taigi rašytojo tėvas vedė Stonkaitę, o jo sesuo ištekėjo už Gedrimo tą pačią dieną. Tokie dalykai čia buvo įprasti, nes tuo pačiu „šurum burum" galima iškelti dvejas vestuves. Rašytojo motina, pasak jo paties, buvo gimusi 1770 m. Kūlupėnuose. Išeina, kad rašytojo tėvas buvo vyresnis už savo žmoną aštuoniolika metų. Tėvas mirė 1828 m., palaidotas Gargždelės kapinėse, Salantuose. Tebestovi antkapis iš ketaus, neblogai išsilaikęs. Žmonių pasakojimu, jo našlė buvo ištekėjusi už Paulauskio, gyvenusio Paulauskyne, kur vėliau buvo Šalyno dvaro palivarkas, o paskui įsikūrė Salantų tarybinio ūkio Kalnalio skyrius. Tačiau jokiuose rašytiniuose šaltiniuose žinių apie tokias vedybas užtikti nepasisekė. Yra žinoma, kad ji savo amžių baigė pas sūnų vyskupą Varniuose. Ten ir palaidota (mirė 1859 m. gruodžio 24 d.).

Kiek rašytojo tėvas turėjo brolių ir seserų, tiksliai nustatyti sunku. Be anksčiau minėtos Onos, išėjusios už Gedrimo į Nerėpus, antroji sesuo Joana buvo išėjusi už Simono Žvinklio į Skaudalius (kitoje Salanto upės pusėje, priešais Nasrėnus ir Klausgalvus), o trečioji – Marijona buvo ištekėjusi už Mikalojaus Stonkaus tuose pačiuose Nasrėnuose. Žvinklių palikuonys ir dabar tebegyvena Skaudaliuose, o Stonkų – Klausgalvų Medsėdžiuose. Žvinklių kiemas yra aprašytas „Palangos Juzėje". Į tą kiemą Juzė patenka perėjęs Naro tiltą, pertiestą per Salanto upę ties Nasrėnais.

Galima spėti, kad Kazimieras Valančius, su kuriuo labai artimai giminiavosi rašytojo šeima, buvo jo tėvo brolis, gerokai jaunesnis už Mykolą. 1819 m. rašytojo sesuo Petronėlė, dar keturioliktus metus tebeidama, krikštydino Kazimiero Valančiaus sūnų Kaziuką. Pagal vietos papročius tokie jauni kūmai būna tik iš labai artimų giminių. Kazimiero vaikai Jonas ir Kazimieras iki pat XIX a. pabaigos gyveno Klausgalvų Medsėdžiuose. Jonas mirė apie 1892 metus. Jo našlė ištekėjo už Meškio, o vaikai išsiblaškė. Sodyboje ir dabar tebegyvena Meškio palikuonys. Reikia manyti, kad toje pat sodyboje buvo gimęs rašytojo tėvas, nes jis gimė Klausgalvų Medsėdžiuose. Kazimieras gyveno mažoje trobelaitėje, įsispraudusioje tarp Vaičiaus ir Vaitkaus ūkių. Tų ūkių savininkai darę žygių, kad Kazimierą iš ten iškeltų. Šalyno dvaro savininkai, kuriems ta trobelaitė priklausė, taip ir padarė. Kazimieras išsikėlė į Barzdžius, o trobelaitė buvo nugriauta. Likusi sodybos vieta ir dabar tebesivadina Valančiauskynu,

nes ir Jonas, ir Kazimieras buvo vadinami Valančiauskiais, neabejotina ir dėl to, kad jų giminaitis vyskupas vadinosi Valančiauskiu.

Antrasis rašytojo tėvo brolis Gasparas gyveno Grabšyčių kaime, kurį vėliau Kartenos valdos savininkai Pliateriai negailestingai sunaikino ir įkūrė to paties pavadinimo dvarą. Gasparas nusikėlė į Kalvarijiškius [Žemaičių Kalvariją?]. Kuriais metais tai įvyko, sunku nustatyti. Iš jo yra kilusi kalvarijiškių Valančių šaka.

Būsimasis rašytojas augo taip pat nemažoje šeimoje. Vaikų gimė ne mažiau kaip dešimt. Vyriausia buvo Marijona, gimusi 1796 metais. Motiejus buvo ketvirtas. Jis buvo gimęs po Juozapo, o po Motiejaus gimė Pranciškus. Tie abu Motiejaus broliai mirė būdami dar mažiukai. Paskutiniosios, Ona ir Antanina, buvo dvynukės, gimusios 1812 metais. Ta Ona buvo antroji iš eilės, nes pirmoji (g. 1810 m.) jau buvo mirusi. Augo penki: Marijona, Mykolas, Motiejus, Petronėlė ir Feliksas. Marijona buvo ištekėjusi už Viskanto, tam mirus, – už Radavičiaus. Ji mirė 1865 m. Klaišiuose, netoli Žarėnų. Jos palikuonių yra Telšiuose. Mykolas buvo kunigas vienuolis. Palaidotas Kretingos senosiose kapinėse 1859 metais. Feliksas baigė medicinos mokslus Dorpato (dabar – Tartu) universitete. Mirė dar jaunas būdamas. Petronėlė (g. 1805 m.) ištekėjo už Beresnevičiaus. Tėvo brolio duktė Magdelena dešimt metų gyveno pas rašytoją. Būdama keturiasdešimties, ištekėjo už Pilypo Ramono. Gyveno Sėleniuose, turėjo tris dukras ir vieną sūnų. To sūnaus palikuonių yra Kretingoje.

Iš Salantų metrikų knygų matyti, kad tose vietovėse Valančių gyventa jau XVII a. viduryje. 1585 m. Platelių valdos, kuriai priklausė Nasrėnai ir Klausgalvai, inventoriaus dokumentuose Valančių pavardės tarp baudžiauninkų nerandame. Greičiausiai jų čia dar nebuvo. Iš minėto inventoriaus dokumentų nematyti, kad tose apylinkėse būtų buvę laisvųjų ūkininkų, todėl reikia manyti, kad rašytojo protėviai ir tėvai patys savo judrumu ir darbštumu bus pramušę vaikams kelią į mokslą. Kaip žinome, jų pavardė „subajorinta" vėliau, kai būsimasis rašytojas buvo ūgtelėjęs. Jo gimimo metrikuose buvo užrašyta *Valončius* ir tik vėliau pavardė ištaisyta į *Volončevskį*. Nuo Petronėlės vaikų gimimo metrikuose tėvo pavardė jau rašoma *Valončevskis*.

1973 07 01

Bendraautoris Juozas Mickevičius

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

FIZIKOS TERMINIJOS KŪRIMO KLAUSIMU

Terminų kūrimas nėra lengvas uždavinys. Jų sudarytojai turi gerai išmanyti kalbą, jos žodingumą. Kiekvienas terminas turi kuo geriausiai atitikti fizikinį turinį. Patys terminai turi būti gražūs, sklandūs, trumpi ir skambūs. Nėra abejonės, kad moksliniai terminai turtina kalbą, plečia vartojamų žodžių reikšmę, reikalauja naujų žodžių ir jų darinių.

Buvo įvairių pasiūlymų dėl terminų pobūdžio. Kalbininkas ir pedagogas V.Vireliūnas siūlė vengti tarptautinių žodžių. Jis, pavyzdžiui, siūlė elektrą vadinti *gintra*. Panašios nuomonės buvo ir kalbininkas S.Dabušis. Jei jų pasiūlymai būtų įsigalėję, mūsų terminai būtų buvę panašūs į lenkiškus fizikos terminus. Iš kitos pusės, fizikos profesorius K.Šliūpas buvo tarptautinių žodžių šalininkas. Pavyzdžiui, pusiausvyrą jis vadino *ekvilibriumu*, našumą – *eficiencija* ir t.t. Tos pat nuomonės buvo ir LTSR MA akademikas, biologijos profesorius P.Šivickis. Lietuviškos fizikos terminijos plėtotė pasirinko aukso vidurio kelią.

Vidurinės mokyklos kurse vartojamiems terminams nemažą įtaką turėjo K.Šakenio fizikos vadovėliai. Didesnį terminų diapazoną apėmė fizikos ir fizinės chemijos profesoriaus V.Čepinskio fizikos ir fizinės chemijos vadovėliai. Iš visko matyti, jog autoriai susidūrė su dideliais sunkumais, ieškodami žodžių fizikos sąvokoms išreikšti. Ten randame daug vykusių terminų, kurių nereikėtų kratytis. K.Šakenio *židinys* (*fokas*), V.Čepinskio *stipinas* (*spindulys*, *radiusas*) ir t.t. Tačiau didelė terminų dalis turi būti pakeista, patikslinta.

V.Čepinskis šalia žodžio *skystis* (bendra reikšme) vartojo taip pat ir *skystimas* (konkrečiam fiziniam kūnui apibūdinti). Tačiau nuo pirmojo žodžio reiktų atsisakyti ir jį keisti antruoju, nes *skystis* yra kiekybiškai išreikštas skystumas (skystumo laipsnis), – kaip ir *ilgis*, *storis*, *aukštis* kiekybiškai išreiškia ilgumą, storumą, aukštumą. Sakoma *skystimas*, *tirštimas*, o ne *skystis*, *tirštis*. Vadinasi, vietoje *skystis* ir *skystas kūnas* reiktų sakyti *skystimas*, o vietoje *kietas kūnas* – *kietimas*. Pastarasis naujadaras labai gerai gretintųsi su žodžiu *skystimas*. Toks pat netinkamas yra žodžio *lygis* vartojimas aukščio reikšme. Iš tikrųjų jis reiškia lygumo laipsnį. Vietoje *lygis* reikėtų vartoti *lygmuo*. Tokiu pat būdu yra pasirinktas žodis *statmuo*.

V.Čepinskis vartojo *greitumas*, *greitėjimas*. Jie labai vykusiai yra pakeisti *greičiu* ir *pagreičiu*. Jo vartotas žodis *stovis* taip pat keistinas. Daug kas jį siūlo pakeisti *būviu*. Deja, tai nevykęs pakaitalas, dar blogesnis už pirmąjį. Reikalingas žodis, išreiškiantis buvimo būdą, – ne patį buvimą, o *būvis* yra tik trumpesnė žodžio *buvimas*

forma. Tam tikslui turime labai vykusį žodį *būsena*. Kaip *eisena* išreiškia ėjimo būdą, taip *būsena* išreiškia buvimo būdą.

Kai kurie fizikai vartoja daug netikslių ir negražių terminų. Pavyzdžiui, kai kas sako *priartėjimas* vietoje *artutinumas* (ar *apytikrumas*), *skylė* vietoje *spraga* (ar *nepriteklius*, *urvas*). Pati kalba dažnai būna pilna gramatikos ir sintaksės klaidų, jau nekalbant apie kirčiavimą. Bendraties vartojimas po jungtukų *jei* ir *kad* pavirto nepagydoma daugelio liga (sakoma *jei paimti*, *kad gauti* ir t.t.).

Nesinorėtų manyti, kad rengiamas Fizikos terminų žodynas bus sustingęs standartas, kurio reiktų besąlygiškai laikytis. Mokslas eina pirmyn, atsiranda naujų sąvokų, reikia naujų žodžių. Pagaliau vartosenon patekę terminai ne visi bus be jokių priekaištų. Kiekvienas patikslinimas turėtų būti sveikintinas.

Lietuvos fizikos rinkinys. – 1974, t. 14. Nr. 5, p. 839
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1532, l. 3–5

LIETUVOS FIZIKOS KALBOS KULTŪROS IR TERMINŲ KLAUSIMU

Fizikos dėstytojų aukštosiose mokyklose bei fizikos mokytojų vidurinėse mokyklose kalboje pasitaiko daug negerovių, kurių dalį čia suminėsime.

Dažnai vartojami nereikalingi, kalbą nuobodinantys žodžiai, pavyzdžiui, *faktiškai*, *taip ar ne*, *suprantate* ir t.t. Kai kurie fizikai linkę skurdinti kalbą, pavyzdžiui, sakoma *pritaikyti* vietoje dviejų žodžių *taikyti* ir *pritaikyti*, *stebėti* vietoje *stebėti* ir *pastebėti*. Juk galima taikyti ir stebėti, o nepritaikyti ir nepastebėti. Dviejų sąvokų suliejimas į vieną ne tik skurdina kalbą, bet dažnai daro nesuprantamus atskirus posakius. Vartojami neteisingi žodžiai. Pavyzdžiui, sakoma *įskaityti* vietoje *priimti dėmesin* arba *atsižvelgti*, *įtraukti*.

Labai dažnai neteisingai kirčiuojami žodžiai. Pavyzdžiui, sakoma *medžiagà*, *klausimaĩ*, *sistéma* ir t.t. vietoje *mẽdžiaga*, *kláusimai*, *sistemà* ir t.t. Yra įsišaknijusios sintaksės klaidos: po jungtukų *jei* ir *kad* vartojama bendratis. Pavyzdžiui, *jei paimti*, *kad išmatuoti* ir t.t. Terminijoje neišnaudojamas kalbos turtingumas. Pavyzdžiui, *artutinumas* ir *artėjimas* suliejami į vieną, nors jie abu reikalingi: *artutinumas* – artutiniams rezultatams nusakyti, o *artėjimas* – nuosekliam rezultatų gerinimui charakterizuoti. Nekreipiamas dėmesys į terminų grožį. Pavyzdžiui, labai giliai pradeda įsišak-

nyti *skylė* vietoje *vakansija* arba *trūkumas*. *Skylė* lietuvių kalboje turi siauresnę reikšmę negu kitose kalbose, kur *skylė* vartojama kaip terminas.

Daug terminų, nors ir įsigalėjusių, reiktų pakeisti. Pavyzdžiui, *būvį* reiktų pakeisti į *būseną*, *kvantų mechaninį* į *kvantmechaninį* ir t.t. Pastebima didelė inercija ar net užsispyrimas vartojant netinkamus, netikslius terminus. Tą inerciją bei užsispyrimą reiktų kuo greičiau išgyvendinti. Juk mokyklose mokiniai, girdėdami netaisyklingą fizikos mokytojų kalbą, pajunta prieštaravimą tarp lietuvių kalbos ir fizikos pamokų. Aukštosiose mokyklose studentai negalės išmokti gražios ir taisyklingos kalbos, jei dėstytojai kalbės netaisyklinga bei skurdžia kalba.

Lietuvos fizikos rinkinys. – 1973, t. 13, Nr. 3, p. 456–457
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1532, l. 1–2

KELETAS ŽODŽIŲ APIE FIZIKŲ IR MATEMATIKŲ KALBOS KULTŪRĄ

Fizikos ir matematikos mokslai labai artimi. Pats gyvenimas juos yra sujungęs. Tačiau dalykai taip susiklosto, jog gyvenimas matematikos terminų pareikalauja anksčiau negu fizikos, nors vaikai susiduria anksčiau su šios srities reiškiniais negu su matematiniu (kiekybiniu) aplinkos vertinimu. Vaikas mato, kaip žaisliukas krinta žemėn. Kiek ūgtelėjęs patiria, kad daiktas, ant stalo krašto padėtas, slysta ir krinta žemėn, jei to daikto masės centras nėra virš stalo paviršiaus. Kasdieniame gyvenime fizikos sąvokos nevartojamos: nekalbama nei apie Žemės trauką, nei apie masės centrą. Žmonės dažnai ir gyvenimą nugyvendavo nežinodami tų sąvokų mokslinių terminų, nevadindami jų tais terminais, tačiau jausdami ir sąmoningai nuvokdami.

Visiškai kitaip būna susidūrus su kiekybiniu aplinkos vertinimu. Vaikui yra didelis skirtumas, ar jis turi vieną, ar du žaisliukus, suvalgo vieną ar du kąsniukus jam duodamo maisto. Tėvai patys pradeda jam kalti į galvą: vienas, du, trys ir t.t. Tas pat, kai pradeda vaikščioti: du, tris... žingsnius.

Mokykloje vaikai vėl susipažįsta su matematikos terminais. Todėl matematikos terminai ir nusistovėjo anksčiau. Žinoma, čia kalbama apie terminus, vartojamus bendrojo lavinimo mokyklose. Padėtis darosi sudėtingesnė, kai susiduriame su painesniąja matematikos mokslo dalimi. Čia būna įvairių nesusipratimų, nevienodumų. Tai

pačiai sąvokai reikšti vieni vartoja vieną žodį, kiti – kitą. Viena iš tokių nesusipratimo priežasčių yra nežinojimas ar nenoras žinoti vyresniosios kartos įnešto indėlio į terminų kūrimą. Porą tokių terminų čia norėtųsi paminėti.

Maždaug prieš penkiasdešimt metų buvo sugalvotas labai vykęs terminas *tikrinė funkcija* (*vertė*). Nei iš šio, nei iš to dabar dažnai girdime ir skaitome: *nuosava funkcija* (*vertė*). Čia nuosavybės sąvoka visiškai nedera. Visose kalbose tam reikalui vartojamas tas pats žodis, kuriuo išskiriami tikriniai daiktavardžiai iš visų daiktavardžių: *собственные имена* (rusų k.), *proper names* (anglų k.), *noms propres* (prancūzų k.) ir t.t. Vargiai ką begalima geriau sugalvoti, kai turime jau seniai sugalvotą ir matematinėje literatūroje vartojamą terminą *tikrinė funkcija* (*vertė*).

Antrasis pavyzdys gali būti žodis *artutinumas,* kurio amžius toks pat, kaip ir aptarto termino. Jis nurodo rezultato artutinį pobūdį arba artutinį metodą. Kartais sakoma *artėjimas* ar, dar blogiau, *priartėjimas*. Tie žodžiai reiškia veiksmą, o ne rezultatą ar būdą, kuriuo jis gaunamas. Abudu žodžiai *artėjimas* ir *artutinumas* yra reikalingi matematikoje ir teorinėje fizikoje. Nuoseklaus artėjimo metodu po kiekvieno artėjimo proceso gauname artutinį rezultatą, kuris yra tam tikras atitinkamo uždavinio sprendimo artutinumas. Pirmasis, antrasis... artutinumas rodo atitinkamos eilės artėjimo proceso rezultatą. Naudodami artutinį metodą, gauname artutinius rezultatus, sudarančius tam tikrą artutinumą. Todėl artutinį metodą galima vadinti *artutinumu*, turint galvoje artutinį rezultatą, gautą juo naudojantis. Vietoj *artutinis Borno metodas* galima sakyti *Borno artutinumas*. Tačiau jokiu būdu nedera sakyti nei *Borno priartėjimas*, nei *artėjimas,* nes tuodu žodžiai neapima metodo, o tik veiksmą. Tiems dviem žodžiams priskirti metodo reikšmę netikslinga, nes žodis *artutinumas* kur kas geresnis tam tikslui. Jo vartojimas turtina kalbą. Jis primena žodžius *kraštutinumas, atsitiktinumas* ir pan. Kalbamu klausimu pipirų labiau verti fizikai, ypač teoretikai, negu matematikai, nes fizikai dažniau susiduria su artutiniais metodais. Fizikus dažnai galima nugirsti sakant *priartėjimas* vietoj *artutinumas* arba *apytikslumas*. Malonu, kad daugelis matematikų šiuo atveju žodžio *priartėjimas* nekiša, o vartoja *artutinumas* arba net *artutiškumas*. Pastarasis žodis taip pat nėra prastas, tačiau jis *artutinumo* pakeisti negali, kaip ir *kraštutiškumas* negali pakeisti *kraštutinumo*. Reikia pripažinti, kad nevykusių terminų vartojimo liga fizikai kartais serga sunkiau negu matematikai. Pavyzdžiui, daugelis fizikų buvimo būdui nusakyti vartoja žodį *būvis*, reiškiantį buvimą, o ne žodį *būsena*, gerai nusakantį buvimo būdą. Tačiau matematikai tuodu žodžius – *būvis* ir *būsena* – vartoja taisyklingai.

Yra daug terminų kategorijai nepriklausančių žodžių, kuriuos matematikai ir fizikai netinkamai vartoja. Vienas jų – žodis *pritaikymas*. Jis dažnai vartojamas ten, kur reikėtų sakyti ir rašyti *taikymas*. Užmirštama, kad *pritaikymas* turi siauresnę reikšmę už *taikymą*. Vietoj *taikomoji matematika* sakoma *pritaikomoji matematika. Pritaikymas* tedera tiesioginiam veiksmui nusakyti, o bendru atveju turi būti sakoma *taikymas*: taikoma (bendrai) ir pritaikoma (konkrečiu atveju). Čia turime nekūrybišką vertinį. Rusų kalbos žodis *применение* apima dvi sąvokas: taikymą ir pritaikymą, nes ten nėra nepriešdėlinio žodžio **менение*. Lietuvių kalboje norima taip pat turėti atitinkamą žodį su priešdėliu, tačiau tai – kaip katinui penkta koja. Panašiai yra ir su žodžiu *приближение*, kuriam lietuvių kalboje tenorima suteikti vieną atitikmenį su priešdėliu – *priartėjimas*, o juk reikalingas ir *artėjimas*, ir *priartėjimas*.

Dar vienas pavyzdys, iliustruojantis nevykusį žodžių, nepriklausančių terminams, vartojimą – įvardžių *šis, tas* įvairių formų vartojimas. Klaidingai sakoma „gausime *tą* formulę", kuri dar neparašyta, o tik rašoma ar žadama rašyti. Toliau jau sakoma „*ši* formulė", kuri jau parašyta. O turėtų būti priešingai. Reikėtų sakyti „gausime *šią* formulę", kol dar neparašyta, neišreikšta, ir vadinti „*ta* formulė", kai jau ji parašyta. Pavyzdžiui, imkime vieno matematikos vadovėlio[1] 125-ojo paragrafo pradžią. Ten skaitome: „Bendrą pavidalą antros eilės lygties imame *tokį* (vietoj *šiokį* arba *šitokį*). Pirmiausia išsivaduojame *šioje* (vietoj *toje*) lygtyje nuo narių. Tam išskiriame *šios* (vietoj *tos*) lygties kvadratinę formą – antrojo laipsnio narių sumą, užrašydami ją *taip* (vietoje *šiaip*). Iš *šios* (vietoj *tos*) formos..." ir t.t. Čia tenka bartis ne tiek dėl nevykusio *šis, tas, šiaip, taip*... vartojimo, kiek dėl teksto išmarginimo tais žodžiais. Jie kišami ir ten, kur be jų puikiai galima apsieiti. Pavyzdžiui, vietoj „iš *šios* formos" pasakius „iš jos" prasmė nė kiek nenukentėtų, o kalba būtų gyvesnė, turtingesnė.

Tenka apgailestauti dėl nemalonaus fakto, kad ne vienas mūsų matematikas ar fizikas moja ranka į kalbos kultūrą. Jų kalba knibžda pasakymų: *kad gauti, jei paimti* ir t.t. Nepatogu net aiškinti, kaip turėtų būti sakoma, jei tokių šedevrų autoriams nors šiek tiek rūpėtų kalbos taisyklingumas. Dažnai girdime sakant: *prie tokių ir tokių sąlygų* vietoj *tokiomis sąlygomis*, *prie tokios tai temperatūros* vietoj *esant tokiai temperatūrai*. Arba dėstytojas įspėja studentą: *prie ko čia išvestinė* vietoj *kuo dėta išvestinė*. Tą prielinksnį *prie* matematikų ir fizikų kalboje nugirstame maždaug tiek pat dažnai kaip ir žodelį *šis*.

O už žodžių kirčiavimą matematikams ir fizikams, jei ne visiems, tai bent didelei jų daugumai, kalbininkai neiškęstų neparašę dvejetuko. Retai kada išgirsime taisyklingai kirčiuojant pačius paprasčiausius ir labai dažnai pasitaikančius žodžius: *kilomètras, kilogrãmas, sistemà, teoremà, penkì, šešì, penkerì, šešerì* ir t.t.

Nors ir perdėta, tačiau gal nelabai juokinga bus pasakius, jog būtų geriau, jei minimų mokslų atstovai, nesilaikantys ir nenorintys laikytis kalbos normų, kiekvienas kalbėtų savo tėvų tarme. Tuomet klausytojai turėtų progos pažinti tos vietos, kurioje yra gimęs jų dėstytojas, tarmę. Čia reiškiamų minčių autorius su dėkingumu prisimena savo mokytoją prof. V.Čepinskį. Jo kalba padėjo man pažinti profesoriaus gimtąją rytų aukštaičių (šiaurės vakarų kampo) tarmę, kuria jis kalbėjo paskaitose ir kasdieniame gyvenime.

[1] J.Matulionis. Aukštoji matematika. – Vilnius, 1966. – T. 1.

Mūsų kalba. – 1974, sąs. 2, p. 28–31
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A. Jucio fonde, f. 285, b. 1292, l. 1–7

BŪSENA, KVANTMECHANINIS IR DAR PORA FIZIKOS TERMINŲ

1. Turime du žodžiu *būsena* ir *būvis*, kurių reiškiamos sąvokos iš dalies susikryžiuoja. *Būvis* reiškia „1. buvimą, būtį, gyvenimą"; „2. stovį, padėtį"; „3. būvamąją vietą, būklę, buveinę"; „4. metą, laiką".[1] Dauguma minėtų reikšmių labai gyvos, tik vietos reikšmė yra nykstanti.

Būsenos reikšmės taip pat įvairios: „1. buvimas, būvis, gyvenimas"; „2. buvimo būdas"; „3. psichinė būklė"; „4. būnamoji vieta"; „5. santykis".[2] *Būsena* reiškia ir psichinį žmogaus būvį. Tačiau svarbiausia *būsenos* reikšmė literatūrinėje kalboje yra buvimo (egzistavimo) būdas.

Žodžiu *būsena* išreiškiame tai, kas išreiškiama rusų kalbos žodžiu *состояние*. Tas žodis rusų kalboje vartojamas fizinių sistemų (kūnų) būklei išreikšti. Lietuvių kalboje tai sąvokai išreikšti žodis *būsena* daug geriau dera negu *būvis*, nors pastarąjį žodį kai kas labai perša fizikams.

Nė vienoje kalboje fizinės sistemos būklei nusakyti nevartojamas žodis, nusakantis laiko tėkmę, pavyzdžiui, rusų k. būklei – *состояние* (laikui – *течение*), anglų k. būklei – *state* (laikui – *during*), prancūzų k. būklei – *état* (laikui – *pendant*), vokiečių k. būklei – *Zustand* (laikui – *während*) ir t.t. Visi pirmieji žodžiai žymi būklę ir

nereiškia santykio su laiku. Tokio santykio nereikalauja pati dalyko esmė. Lietuvių kalboje vartodami *būvį* pirmąja reikšme, skurdintume kalbą, nes laiko tėkmei bei fizinei būsenai nusakyti vartotume tą patį žodį. Turime du savo paskirtį labai gerai atitinkančius žodžius: *būvis* – laiko tėkmei nusakyti ir *būsena* – fizinei arba psichinei būklei nusakyti.

2. Viena iš naujųjų fizikos mokslo šakų, atsiradusi šio šimtmečio pradžioje, yra *kvantinė mechanika* (rusų k. *квантовая механика*, vokiečių k. *Quantenmechanik*, anglų k. *quantum mechanics*, prancūzų k. *mécanique quantique*, italų k. *meccanica quantistica*). Terminas *kvantų mechanika*, kuriuo tą mokslo šaką buvome pradėję vadinti vos jai atsiradus, netinka. Terminas *kvantinė mechanika* geresnis todėl, kad ta mokslo šaka nagrinėja ne kvantus, o įvairius fizikinius objektus kvantų sąvokomis. Tuo terminu yra apibūdinama ne kvantų, o įvairių fizikinių objektų mechanika, turinti kvantinį aspektą.

Šiaip geras terminas *kvantinė mechanika* darosi nepatogus, kai iš jo reikia daryti daiktavardinį būdvardį, atitinkantį rusų k. *квантово-механический*, vokiečių k. *quantenmechanisch*, anglų k. *quantum mechanical* ir t.t. Tam tikslui nedera nei *kvantinis mechaninis*, nei *kvantų mechaninis*. Pirmuoju atveju abu žodžiai yra lygiaverčiai, o iš tikrųjų antrasis žodis turėtų būti pagrindinis, o *kvantinis* jam priklausyti. Antrasis variantas fizikos požiūriu yra beprasmis. Tokios problemos nebūtų, jei vietoje *kvantinė mechanika* sakytume ir rašytume *kvantmechanika* (plg. *motorinis laivas* ir *motorlaivis*).

Priėmus *kvantmechaniką* pagrindiniu terminu, iš jo patogu sudaryti išskiriamosios reikšmės būdvardį *kvantmechaninis*, pavyzdžiui, *kvantmechaninė atomo teorija, kvantmechaniniai skaičiavimai*. Kai reikia nurodyti ryškią sąsają ar konkretų priklausymą, vartotinas kilmininkas, pavyzdžiui, *kvantmechanikos specialistas, vadovėlis*. *Kvantmechaninė atomo teorija* ir *kvantmechanikos teorija* yra visiškai skirtingi dalykai.

3. Kai fizikinėje sistemoje trūksta vieno ar kelių objektų iki jos pilnumo, tai tam trūkumui nusakyti paranku turėti specializuotą terminą. Rusų kalboje ta sąvoka reiškiama žodžiais *вакансия* arba *недостаток* (pvz., *недостатающий электрон*). Tačiau kai kurie fizikai, ypač dirbantys puslaidininkių fizikos srityje, tą sąvoką reiškia žodžiu *дырка*. Dauguma Lietuvos fizikų, puslaidininkių fizikos specialistų, nusižiūrėję į rusų kalbą, minėtąjį sistemos nepilnumą vadina ir rekomenduoja vadinti *skylute*.

Kalbamasis terminas kilo iš anglų kalbos žodžio *hole*, nes taip anglų fizikas P.Diracas (P.Dirakas) pavadino elektrono trūkumą. Tas žodis anglų kalboje turi daug platesnę reikšmę negu lietuviškas žodis *skylė* ar *skylutė*: jis reiškia duobę, urvą, landynę, keblią padėtį, užkampį ir t.t. Panašią reikšmę turi prancūziškas žodis *trou*. Rusų kal-

boje žodis *дыра* taip pat reiškia ne tik skylę, bet ir užkampį, trūkumą, spragą. Pavyzdžiui, rusiškai sakoma: „*В нашем хозяйстве много дыр*“. Lietuviškai sakytume ne *skylių* ar *skylučių*, o *spragų*, *trūkumų*, *nepriteklių* ir t.t.

Aptariamoji sąvoka kaip tik ir reikalauja žodžio, turinčio spragos, trūkumo bei nepritekliaus reikšmę. Todėl, nenorint vartoti tarptautinio žodžio *vakansija*, kuris tam reikalui yra neblogas, reiktų sakyti ir rašyti *spraga* ar *trūkumas*. Kita vertus, terminui sudaryti būtų galima atgaivinti seną, literatūrinėje kalboje primirštą žodį *proguma*, kuris reiškia spragą, trūkumą, tuščią vietą. Pagaliau pagal *pilnatį* galima susidaryti ir vartoti žodį *nepilnatis*.

Kaip bevadintume vakansiją – *spraga, trūkumu, proguma* ar *nepilnatimi*, vis tiek bus kelis kartus geriau ir tiksliau negu *skylutė*. *Skylutė* yra aklas vertinys iš kitų kalbų.

4. Daugelyje kalbų yra įsigalėjęs angliškas žodis *spin*. Kai kas tą žodį su galūne -*as* vartoja ir lietuvių kalboje: *spinas*. Žodis *spinas* nėra tarptautinis žodis, o grynas skolinys, todėl juo žymimą sąvoką geriau reikšti savo žodžiu. Mums tas žodis ir nereikalingas, nes lietuvių kalboje turime žodį, ne blogesnį už angliškąjį – *sukinys*. Jis yra skambus, taisyklingas ir puikiai nusako dalyko esmę.

Parenkant terminą reiktų stengtis, kad jis kuo geriau išreikštų dalyko esmę ir būtų gražus. Tuomet jis įaugs į kalbą ją turtindamas, o ne šypseną keldamas tiems, kurie pirmą kartą jį girdi. Apsipratimas su nevykusiu terminu nedaro jo tinkamesnio.

[1] Lietuvių kalbos žodynas. Antras leidimas. – Vilnius, 1968. – T. 1, p. 1225–1226.
[2] Ten pat, p. 1209.

Kalbos kultūra – 1972, sąs. 22, p. 24–27
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1267, l. 1–7

NEI *NUOSAVOJI*, NEI *SAVOJI*, O TIK *TIKRINĖ FUNKCIJA*

Maždaug prieš penkiasdešimt metų buvo pavartotas ir toliau vartojamas matematinis terminas *tikrinė funkcija*, *tikrinis vektorius*. Dabar norima nuo žodžio *tikrinis* atsisakyti ir jį keisti žodžiu *nuosavas*[1] arba *savas*[2].

Nei *nuosavoji*, nei *savoji funkcija* čia nedera. Netikrinė funkcija gali būti išreikšta tikrinių funkcijų tiesine kombinacija. Jei vietoje žodžio *tikrinis* būtų vartojamas žodis *nuosavas* (ar *savas*), tai nuosavųjų funkcijų tiesinė kombinacija nebebūtų nuosavoji funkcija. Antai dviejų nuosavųjų funkcijų su tam tikrais koeficientais, mažesniais už vienetą, suma nebebūtų nuosavoji funkcija. Tai nenuoseklu.

Imkime paprastą, visiems, ir nematematikams, suprantamą pavyzdį. Tegu žmogus vienoje ir antroje kišenėje turi pinigų ir tegu jie būna nuosavi (savi, neskolinti). Sakysime, jis paima po tam tikrą pinigų dalį iš abiejų kišenių ir įkiša į trečiąją. Anais terminais kalbant, trečiojoje kišenėje pinigai nebenuosavi, lygiai taip pat, kaip dviejų nuosavųjų funkcijų dalių suma lýg ir nebebūtų nuosavoji funkcija. Tas pavyzdys rodo, jog žodis *nuosavas* čia netinka. Kita vertus, jei vartosime žodį *tikrinis*, tai jokių nesusipratimų neturėsime. Žodis *tikrinis* išskiria iš atitinkamo tipo objektų grupės (ansamblio) narių tam tikrą jų kiekį su tam tikromis būdingomis savybėmis, kurių neturi kiti tos objektų grupės nariai.

Kitose kalbose aptariamu atveju yra vartojamas tas pats žodis, kuris išskiria tikrinius daiktavardžius iš visų daiktavardžių daugybės ar aibės: *собственное имя* (rusų k.), *Eigenname* (vokiečių k.), *proper name* (anglų k.), *nomen proprium* (lotynų k.) ir t.t. Taip pat turime *собственная функция* (rusų k.), *Eigenfunktion* (vokiečių k.) ir t.t. Iš čia aišku, kad vartoti žodį *nuosavas* nedera, nes tuomet turėtume vartoti terminą *nuosavieji daiktavardžiai*, o ne *tikriniai daiktavardžiai*. Pavyzdžiui, rusiškos frazės „*собственно* говоря" neverstume į „*nuosavai* (ar *savai*) kalbant", o į „tiesą sakant". Kitas pavyzdys. Vokiško pasakymo „Er ist sehr *eigen* in seinen Sachen" neversime į „Jis yra *nuosavas* (ar *savas*) su savo daiktais". Tokių ir panašių pavyzdžių, rodančių, kad žodžių *собственный, eigen, proper, proprius* ir t.t. negalima be atodairos keisti vienu lietuvišku atitikmeniu *nuosavas*, galima būtų surašyti labai daug. Tai turėtų būti aišku ir iš to, kad mūsų kalbininkai parinko žodį *tikrinis*, o ne *nuosavas* tikriniams daiktavardžiams žymėti. Naudotis kitomis kalbomis, kuriose terminai yra jau susiformavę ir nusistovėję, labai naudinga ir reikalinga, tačiau tas naudojimasis turi būti kūrybiškas. Lietuviškasis atitikmuo turi būti toks, kad jis teisingai nusakytų dalyko esmę.

Jei vietoje peršamų žodžių *nuosavas* ar *savas* būtų vartojamas žodis *savotiškas*, jam mažiau tebūtų galima prieštarauti. Tačiau jis jokiu būdu negalėtų atstoti žodžio *tikrinis*. Už jį geresnis žodis būtų *charakteringas*. Kartais pastarasis ir pavartojamas. Pavyzdžiui, G.Žilinskas rašo *nuosavas* arba *charakteringas vektorius*, o toliau jau „važiuoja" tik su *nuosavu vektoriumi*.[3]

Iš to, kas čia pasakyta, turėtų, rodos, būti aišku, jog žodžiai *nuosavas* ir *savas* nevartotini kalbamajai matematinei sąvokai nusakyti. Yra jau seniai parinktas žodis *tikrinis*, kurį guiti lauk iš mūsų terminijos nėra jokio reikalo.

[1] Plg. J.Matulionis. Aukštoji matematika. – Vilnius, 1966. – T. 1.

[2] Plg. Fizikos terminų žodynas / Red. P.Brazdžiūnas. – Vilnius, 1971 [projekto pirmoji dalis].

[3] G.Žilinskas. Aukštoji algebra. – Vilnius, 1960.

Kalbos kultūra. – 1974, sąs. 26, p. 30–32
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

APIE MŪSŲ TARMĘ

Maždaug prieš šešiasdešimt penkerius metus, kai šių eilučių autorius tebebuvo „mažas vaikelis kaip pupų pėdelis“, jo titulis „lioub pasisvadins ont kelių, šonkins i dainious“:

Joju joju į Kretingą
Pyragėlių pirkti.
Pirksiu didel – nesuvalgysiu,
Pirksiu mažą – neprivalgysiu,
Pirksiu vidutinį
Kaip ratų tekinį.

Atkreiptinas dėmesys į kirčiuojamąjį skiemenį *-in-*. Kalboje (ne dainoje) buvo sakoma *į Krétingą* (kirčiuotas *e*). Galima būtų manyti, kad seniau žodis *Kretinga* buvo kirčiuojamas taip pat, kaip ir žodžiai *laimìnga*, *balsìnga* ir t.t. Taigi tas vietovardis galėtų būti kildinamas iš daiktavardžio *kreida* (*kreda* žemaitiškai, *creta* lotyniškai, *krits* latviškai). Išeitų, kad *Kretinga* reiškia kreidinga. XIII a. dokumentuose randama *Cretyn*, *Kretene* (*Kreidynė*, *Kreidinė*...).

Iš tikrųjų apie Kretingą yra daug kalkių. Minijos atkrantėse, netoli nuo Kartenos, dar aname šimtmetyje buvo kasamos kalkės. Ten dabar yra Kalkyčės kalnas. Kai kur

Minijos slėnio apylinkėse yra ypatingo (kreidinio) molio, kuriuo gyventojai baltindavo kambarių sienas. Sąvokos *kalkės*, *molis* ir *kreida* gana artimos. Pavyzdžiui, italų kalboje *creta* reiškia ir molį, ir kreidą, anglų kalboje *chalky* – ir kreidingą, ir kalkingą, airių kalboje kreida vadinama *cailc* (kalkės). Garsas *t* vietoje *d* galėjo atsirasti įvairiais būdais. Šiaip jau jiedu mėgsta viens antrą pavaduoti. Čia galėjo prisidėti ir kuršių kalba, kuria kažkada esą kalbėjo kretingiškiai. K.Būga to vietovardžio kilmę yra linkęs sieti su kuršių kalba.

Kalbininkai mus „pagerbė" vieną iš dviejų šiaurės žemaičių tarmės šnektų pavadindami kretingiškių tarme. Be kita ko, ją dar būtų galima padalyti į dvi patarmes – darbėniškių ir salantiškių. Vieni nuo kitų jie yra atskirti girių, besitęsiančių nuo Grūšlaukės beveik iki pat Kretingos. Taigi Kretinga yra atsidūrusi salantiškių patarmės pačiame šiaurės vakarų pakraštyje.

Kretingos kapinėse randame užrašą „Čionai ilsai pelenai"... Aišku, kad čia 1912 m. palaidotas Kupšys buvo kilęs nuo Darbėnų. Mat darbėniškiai sako *yrai, ilsai...*, *būsai*, *ilsėsai...*, *būkai*, *ilsėkai...* vietoj *yra*, *ilsi...*, *bus*, *ilsės...*, *būk*, *ilsėk...* Kitas užrašas „...ils kaulai..." rodo, kad čia 1873 m. palaidotas Kiškis bus kilęs iš vietos, kur kalbama salantiškių patarme.

Darbėniškiai savo išvaizda šiek tiek skiriasi nuo salantiškių. Jiems būdingi tokie bruožai: aukštas ūgis, stambus veidas, pakumpusi nosis. Kai prie šių eilučių autoriaus seserų atvažiuodavo darbėniškiai piršliai, iš anksto galima buvo atspėti, jog jaunikis turės tuos bruožus. Darbėniškiai, be abejo, bus daugiau paveldėję kuršiškų bruožų negu kiti žemaičiai. O kuršiai, matyt, bus buvę artimesni prūsams, kuriems buvo būdingesni minėtieji darbėniškių nei kitos lietuvių ar latvių šakos bruožai.

Kretingiškių tarmė, kaip reta kuri, turi daug ne tik garsų, dvibalsių, bet taip pat ir žodžių, jų atmainų bei frazių. Visame rajone plačiai tebevartojama dviskaita. Ji yra labai tikslus ir natūralus socialinio gyvenimo atspindys. Juk visuomenės gyvenimo pagrindą sudaro šeima, kurios branduolyje yra du asmenys – žmona ir vyras, motina ir tėvas, šeimininkas ir šeimininkė. Mums dviskaitos vengti nereikėtų, jei nenorime prastinti kalbos.

Dar blogiau darome vengdami žodžio *tamsta* ir sakydami *jūs*, kreipdamiesi į vieną asmenį. Rajono gyventojai, prisiklausę tų *jūs*, ima sakyti *mes* vietoj *aš*. Aukščiausiajame Teisme Vilniuje vienas ieškovas iš Kretingos rajono aiškino teismui: „*mes* pirkome namą" vietoj „*aš* pirkau". Teisėjas ir tarėjai suprato, kad jie su atsakovu kartu pirko, nes bylos aplinkybės buvo palankios tokiai išvadai. Tokių neaiškumų nebūtų, jei neguitume lauk gražaus žodžio *tamsta*. Jis gyvas, turi daug formų: *tamstytė*, *tamstelė* ir t.t. – negi palyginsi su sustabarėjusiu žodžiu *jūs*.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą mokytojai ir kiti inteligentai, tarp kurių buvo daug ir ne žemaičių, sėjo blogą sėklą: buvo sakoma – žemaičiuoji, nežemaičiuok ir t.t. To žemaičiavimo vengdami, pradėjome vartoti ir tas kitų tarmių formas, kurios yra blogesnės už mūsiškes. Pavyzdžiui, iki Pirmojo pasaulinio karo nežinojome pasakymo *pereitieji metai* vietoj *praėjusieji*. Pastaroji forma yra logiškesnė, nes metai eina pro mus, o ne mes pro metus. Abi formos bendrinėje kalboje vartojamos, todėl nereikėtų atsisakyti nuo savosios logiškos formos. Taip pat daug kas pradeda sakyti *nėra* vietoj *nebėra*. Juk paskutinioji forma daug daugiau pasako negu pirmoji (*buvo, bet nebėra*, – trumpai ir aiškiai).

Iš Kretingos rajono yra kilę daug rašytojų ir kalbininkų. Nasrėniškis Motiejus Valančius (1801–1875), gedgaudiškis Kazimieras Pakalniškis (Dėdė Atanazas) (1866–1933), darbėniškis Jonas Šimkus (1906–1965), kretingiškė Liūnė Janušytė (1909–1965) buvo rašytojai ir kartu kalbos puoselėtojai. Kretingos rajonas yra davęs ir tikrų kalbininkų. Imbariškis Feliksas Sragys buvo aktyvus Kazimiero Būgos bendradarbis, reketiškis Antanas Salys išvarė didelį barą tyrinėdamas žemaičių tarmes. Kretingoje gyvenęs ir dirbęs Jurgis Pabrėža pirmasis kūrė botanikos ir geografijos žemaitiškai lietuviškus terminus.

Suminėjome kai kuriuos stambesniuosius literatūros ir kalbos darbuotojus. Neabejotina, ateityje jų bus daugiau, nes literatūrai ir mokslui sąlygos yra daug geresnės, negu buvo, kai minėtieji kultūros darbuotojai rengėsi savo darbui. O būsimieji teauga palankiomis kalbai sąlygomis. Jos geros tebus tik tuomet, jei mes patys suprasime savo tarmės turtingumą ir iš jos semsimės visa, kas geriausia, gražiausia.

Kalba – tai neišsemiamas aruodas. Ją reikia puoselėti taip, kaip darbščiosios žemdirbių rankos puoselėja žaliuojančius ir gerą derlių duodančius laukus.

Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1976 12 02

AR REIKIA VENGTI ŽODŽIO *TAMSTA*

Kažkodėl pradėta vengti žodžio *tamsta*. Esą jis nevartotinas dėl to, kad per *tavo mylista* atėjęs iš kitur.

Lietuvių kalbos žodis *tamsta* nėra vienišas indoeuropiečių kalbų šeimoje. Tokių įvardžio *tu* pakaitalų yra ir kitose kalbose. Sanskrito kalboje, kuriai lietuvių kalba yra

artimesnė negu kitos dabartinės indoeuropiečių kalbos, mūsų *tamstą* atitinka žodis *bhávān*. Tai specialus žodis, reiškiąs pagarbą asmeniui, į kurį kreipiamasi. Panašios reikšmės žodis *thou*, dabar jau virtęs archaizmu, yra ir anglų kalboje.

Jeigu žodis *tamsta* ir būtų atėjūnas, dar nieko baisaus. Juk *Juozai*, *Petrai* ir kiti panašūs vardai taip pat yra atėjūnai, tačiau jų nevengiame ir negujame lauk iš kalbos. Juos išvijus, nuskurstų mūsų vardų žodynas. *Tamsta* yra gyvas mūsų kalbos žodis. Iš jo sudaryta daug gražių malonybinių formų: *tamstelė*, *tamstytė*, *tamstytėlė*, *tamstelytė*. Kai kur ir kai kada sakoma *tamista*. Tai taip pat teikia įvairumo.

Žodis *jūs*, kuriuo be atodairos kai kas keičia *tamstą*, tokių formų neturi ir nėra toks išraiškingas.[1] Be to, kalbos neturtina to paties žodžio vartojimas kreipiantis ir į vieną asmenį, ir į keletą. Iš tikrųjų, jei *jūs* vartosime vienam žmogui pagerbti, tai kaip mes pagerbsime daugelį žmonių? Sakydami *jūs*, pasakome tik žodžio *tu* daugiskaitą, ir pagarbos išreiškimas nublanksta. O daugiskaitinis žodis *tamstos* su keletu malonybinių jo formų *tamstytės*, *tamstelės* ir pan. labai gerai tinka pagarbai išreikšti daugeliui asmenų. Kai kada *tamsta* vartojamas dviejų giminių: *tamstytis*, *tamstytė*. Ar tai nerodo to žodžio gyvybingumo?

[1] Dėl žodžių *jūs* ir *tamsta* vartojimo tarmėse žr. J.Senkus. *Jūs*, *tamsta* ir *tu* // Kalbos kultūra. – 1963, sąs. 5, p. 37–39.

Kalbos kultūra. – 1972, sąs. 22, p. 16
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

NEREIKTŲ VENGTI ŽODŽIO *LABAS*

Daug kas yra pradėję sakyti *gera diena, viso gero* vietoje *laba diena, viso labo*. Toks žodžio *labas* keitimas žodžiu *geras* skurdina mūsų kalbą. Žodžiai *geras* ir *labas* arba pasakymai *gera diena* ir *laba diena* turi šiek tiek skirtingas reikšmes. Pavyzdžiui, pasakymo „šie metai bus *geri* (derlingi)“ niekaip nepakeisi į „metai bus *labi*“. Antai diena gali būti *gera* (sėkminga) medžiotojui, grybautojui ir t.t. Dienos gali būti *geros* (giedros) derlių imti nuo laukų, leistis kelionėn ir t.t., bet jų niekas nepavadins *labomis*. Posakio „būk *gerutis*“ nepakeisi posakiu „būk *labutis*“. Ir antraip. Gražusis pasisveikinimas *labas*, *labutis* (žodžiu, o ypač rašomas laiške) negali būti pakeistas žo-

džiais *geras*, *gerutis*. Tautosakoje vartojamo žodžio *nelabasis* jokiu būdu nepakeisi žodžiu *negerasis*. Veiksmažodžio *nelabinti* (*nelabuoju vadinti*) taip pat nepakeisi veiksmažodžiu *negerinti*.

Žodis *labas* dabartinėje kalboje daugiau vartojamas žymint žmonių santykius, nusakant dvasinį jų pasaulį, psichinę būseną ir t.t. Dažnai jis reiškia ne tik gerumą, bet ir mielumą, malonumą.[1] Pasakymai *laba diena, viso labo* reiškia sveikinimąsi ir linkėjimus. Jie išreiškia psichinę būseną (nuotaiką) to, katras sveikinasi, ir linkėjimą visokeriopo gėrio ir sėkmės tam, katras sveikinamas. Be to, žodis *labas*, kaip pasisveikinimas, yra daug lankstesnis ir gražesnis už žodį *geras*. Turime plačiai vartojamus sudurtinius žodžius *lab(a)nakt, lab(a)ryt, lab(a)dien* ir *lab(a)vakar.*

Vadinasi, žodžiai *geras* ir *labas* paliktini savose vietose.

[1] Plg. Lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius, 1966. – T. 7, p. 4, trečioji žodžio *labas* reikšmė.

Kalbos kultūra. – 1973, sąs. 25, p. 79–80
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1297

KELETAS PASTABŲ DĖL ŽODŽIŲ *ŠIS, TAS, ŠITAIP (ŠIAIP), TAIP, ŠITOKS, TOKS* VARTOJIMO

Įvardis *šis* kartais be reikalo išstumia įvardį *tas*. Iš dalies taip atsitinka dėl to, kad įvardžiu *šis* stengiamasi visur versti rusų kalbos įvardį *этот*, o iš tiesų rusų kalbos *этот* turi platesnę reikšmę negu lietuviškas *šis*. Dažnai *этот* galima versti ne tik įvardžiu *šis*, bet ir *tas*. Čia bus pareikšta keletas samprotavimų dėl minėtų ir panašių žodžių vartosenos specialioje (daugiausia fizikos ir matematikos sričių) literatūroje.

Kai norima išskirti ir pabrėžti čia pat pateikiamą dalyką, vartotinas žodis *šis*, pvz.: „Atlikę nesudėtingus matematinius išvedžiojimus, gausimą *šią* formulę“ (po to rašoma pati formulė). Jei formulė jau yra parašyta, tiktų sakyti: „*Tą* formulę gavome, atlikę nesudėtingus išvedžiojimus“. Pavyzdžiui, viename matematikos veikale taisyklingai rašoma: „...funkcijos p yra tolydinės intervale (a, b), ir bent viena iš funkcijų f nėra *tame* intervale lygi nuliui“. Tačiau kitoje tos pačios knygos vietoje analogiš-

ku atveju vartojamas jau įvardis *šis:* „...visos funkcijos yra tolydinės intervale (a, b), o iš jų sudarytas (12) pavidalo determinantas *šiame* intervale nevirsta nuliu“. Geriau būtų ir antruoju atveju rašyti *tame intervale*. Vietoje įvardžio *šis* geriau tiktų įvardis *tas* ir šiame sakinyje: „Bahamų salos priklauso Anglijai ir yra netoli Kubos. Įsteigus *šiose* salose...“ Kalbama apie objektą, esantį už tūkstančių kilometrų nuo mūsų, todėl parodomasis įvardis *šis* čia galėtų būti pakeistas įvardžiu *tas*. Parodomąjį įvardį *šis* kartu su pažymimuoju žodžiu būtų galima pakeisti ir asmeninio įvardžio *jis* forma: „Įsteigus *jose*...“

Kai kur galima panašiai diferencijuoti ir žodžių *šitaip (šiaip)* ir *taip* vartoseną. Kai nurodoma, kaip kas nors turi būti daroma, ir po to eina pats nurodymas, labiau tiktų prieveiksmis *šitaip (šiaip)*. O po to, kai jau pasakyta, kaip kas nors daroma ar padaryta, derėtų sakyti „*taip* daroma“. Tačiau literatūroje žodžių *šitaip (šiaip)* ir *taip* vartojimas dažnai neskiriamas; pavyzdžiui, rašoma: „...galime išreikšti *taip*“ (ir rašoma formulė, nurodanti tą išreiškimą). Čia geriau tiktų *šitaip:* „*...galime išreikšti šitaip*“ (ir – formulė). O jei formulė jau parašyta, tai sakytina „*taip* išreikšta (išreiškiama)...“

Panašiai būtų galima skirti žodžius *šitoks* ir *toks*. Kai nusakomas reiškinys dar neaptartas, kai jis čia pat bus išdėstytas, siūlytume vartoti įvardį *šitoks*. Pavyzdžiui, sakytina: „Rytdienos radijo (televizijos) programa numatoma *šitokia*“ (ir pateikiama pati programa). O paskaičius programą, tiktų sakyti: „*Tokia* Vilniaus radijo (televizijos) rytdienos programa“ ar pan. Savo vietoje įvardis *šitoks* vartojamas, pavyzdžiui, šiuo atveju: „...matome, kad funkciją f reikia imti *šitokią*“ (ir rašoma tos funkcijos išraiška). Tačiau kai kas tokiam reikalui pavartoja ir įvardį *toks*, pvz.: „Paimkime *tokius* ribinius atvejus“ (ir pateikiami patys atvejai). Laikantis minėto žodžių *šitoks* ir *toks* vartosenos diferencijavimo, čia labiau tiktų rašyti „...*šitokius* ribinius atvejus“.

Aptartųjų žodžių porų santykiai galėtų būti išreikšti šitokiomis lygybėmis:

$$\frac{šis}{tas} = \frac{šitaip\,(šiaip)}{taip} = \frac{šitoks}{toks}.$$

Žodžiai, einantys tų lygybių skaitikliais ir vardikliais, neturėtų būti maišomi.

Kalbos kultūra. – 1963, sąs. 5, p. 41–42
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

GINTELÌŠKĖ ARBA *GINTILÌŠKĖ*, TIK NE *GINTALÌŠKĖ*

J.Šukys[1] siūlo *Ginteliškę* (Plungės rajonas) vadinti *Gintališke*. Su tuo siūlymu nevisiškai galima sutikti.

Ginteliškės vardas bus kilęs ne iš *Gintalo*, kaip mano J.Šukys, o iš *Gintilos* ar *Gintylos*. Tokia pavardė buvo nereta toje Žemaičių dalyje, kur yra Ginteliškė. Ji vėliau, matyti, kai kur virto į *Gintalą*, nes dar mūsų kartos atminime buvo šeimų, kurios savo pavardę rašė *Gintila*, o apylinkės žmonės tarė *Gintalas (Gintals)*.

Kad *Ginteliškės* vardas yra kilęs iš *Gintilos*, rodo senoviniai dokumentai. 1585 m. Platelių valdos (beje, Ginteliškė jai nepriklausė) inventoriuje, rašytame senovine rusų kalba, randame pasakymą *до Кгинтилишокъ (į Gintilįškę)*. 1786 m. Ginteliškės parapijos steigimo dekrete, rašytame lotyniškai, užrašyta *Gintiliscensis (Gintiliškės)*. M.Gadono „Telšių apskrities aprašyme“, išleistame 1846 m. lenkų kalba, rašoma *Gintyliszki*.

Matyti, nuo senovės šalia *Gintiliškės* buvo taip pat sakoma ir *Ginteliškė*. Štai keletas rašytinių šaltinių. 1568 m. Žygimantas Augustas privilegijoje, kuria Ginteliškę atidavė J.K.Chodkevičiui, rašoma *Gientelischi*. Jau minėtame Ginteliškės parapijos steigimo dokumente šalia *Gintiliškės* dviejose vietose parašyta *Ginteliszki*. Motiejus Valančius „Žemaičių vyskupystėje“, išleistoje 1848 m., rašo *Ginteliškė*. Carinės Rusijos laikais buvo Ginteliškės valsčius. Pavyzdžiui, to valsčiaus 1896 ir 1913 m. mokesčių knygoje skaitome *Гинтелишки*. J.Mickevičius 1940 m. „Gimtajame krašte“ rašo *Ginteliškė*.

Didžiausia gyventojų dauguma kalbamosios gyvenvietės vardą taria *Ginteliškė*. Mažą išimtį sudaro gyventojai tų vietovių, kur yra šeimų, pavarde *Gintalas*. Ten kartais galima išgirsti ir *Gintališkė*. Šių eilučių autoriaus gimtinėje, esančioje apie dvidešimt kilometrų nuo Ginteliškės, niekuomet neteko išgirsti tariant *Gintališkė* (šeimų *Gintalo* pavarde apylinkėse nėra).

Kadangi pirmykštė gyvenvietės vardo forma *Gintiliškė* yra, galima sakyti, pamiršta ir apylinkių gyventojai taria *Ginteliškė*, reikėtų rašyti *Ginteliškė*. Taip tą vietovardį rašyti siūlė Žemaičiuose gimęs kalbininkas Aleksandras Lengvinas. Taip tą vietovardį savo ekspozicijose rašo Telšių kraštotyros muziejus. Taip buvo vadinama ir vietos vidurinė mokykla. Tą patį rodo ir upelio *Gintelis*, tekančio per Ginteliškę, vardas. Dabar jis jau vadinamas *Salantu*. Anksčiau *Salanto* vardu buvo vadinamas tik nuo jo susiliejimo su Bebre.

[1] *Kalbos kultūra*. – 1964, sąs. 6.

Kalbos kultūra. – 1974, sąs. 26, p. 30–32
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1258, l. 1–2

ZABIČIŲ-NEZABITAUSKŲ PAVARDĖS KILMĖS KLAUSIMU

Iš Baidotų kaimo, keturi kilometrai nuo Salantų, yra kilę XIX a. visuomenės veikėjai Kiprijonas Juozapas ir Kajetonas Rokas *Nezabitauskai*. Pirmojo gimimo data Salantų parapijos gimimo metrikų knygose nurodyta 1779 m., o antrojo – 1800 metai. Abiejų tėvas Stanislovas *Zabitauskas (Zabitowski)*. Pirmojo motina buvusi Roza(lija) Gedminaitė (vėliau – našlė Razmienė), o antrojo – Kotryna Petrauskaitė. A.Janulaitis nustatė[1], jog pirmasis *Nezabitausku* yra virtęs Kražių mokykloje, kurioje jis mokėsi nuo 1786 iki 1792 metų. Antrasis bus pasekęs savo vyresniojo brolio pavyzdžiu. Matyti, tėvas pavardės keitimu nelabai domėjosi, nes kitaip Kajetono Roko gimimo metrikuose būtų pasistengęs įsirašydinti *Nezabitausku*.

A.Janulaitis nurodo didelį tos pavardės įvairavimą. Tai *Zabitis*, tai *Zabitauskas, Zabitovičius* ir t.t. Naudinga būtų ieškoti pirmykštės arba bent artimiausios pirmykštei tos pavardės formos. Reikia manyti, jog pirmykštė pavardė bus buvusi *Žabytis*, plg. pavardes *Kalytis, Saulytis, Žąsytis*.

Kad *Zabitis* galėjo atsirasti iš *Žabytis*, rodo dokumentai.

1585 m. Platelių valdos inventoriuje aprašytas didelis (42 valakų) Žabyčių kaimas (Жабитье). To kaimo baudžiauninkų (lažininkų) sąraše yra trys *Zabičiai* (vedę) ir trys *Zabitaičiai* (jaunikaičiai). Be kita ko, ten yra ir trys *Žeimaičiai* (jaunikaičiai). Tas kaimas nuo XVII a. pradžios vadinasi *Žeimiais*. Matyti, kad tas didelis kaimas (pats didžiausias visoje Platelių valdoje, išskyrus Kepurėnus) bus buvęs sudarytas iš dviejų senovinių viešių Žabyčių ir Žeimių, o jų bendras vardas bus nusistovėjęs tik vėliau.

XVI a. pabaigoje *Žabyčių* pavardė veikiausiai jau buvo virtusi *Zabičiais* ar *Zabyčiais*, o atitinkamo kaimo pavadinimas buvo išlikęs su pirmykščiu garsu *(Žabyčiai)*. Vėliau ir kaimo pavadinimas pasikeitė į *Zabičius*. 1593 m. inventoriuje, rašytame lenkiškai, tas pats kaimas užrašytas *Zabicie*. Čia randame šešis *Zabičius (Zabitis)* ir devynis *Zabitaičius (Zabitaitis)*. *Žeimaičių (Ziemaitis)* yra du. Pastarosios pavardės rašymas su *z* susilpnina tvirtinimą, kad *Žabyčių* kaimas jau buvo virtęs *Zabyčiais*. Reikia manyti, jog minėtame dokumente užrašyti *Zabitis* ir *Zabitaitis* reiškia *Zabytis* ir *Zabytaitis*, nes ten, pavyzdžiui, rašoma *Petrytaitis, Symonaitis, Kontrynaitis* ir t.t., o ne *Petritaitis, Simonaitis, Kontrinaitis*. Vadinasi, ten, kur dabar yra trumpoji balsė *i*, minėtajame dokumente daugiausia rašyta *y*, nors retkarčiais yra ir kitaip.

Reikia pažymėti, jog K.Būga *Žabyčių (Žabičių)* ir *Zabyčių (Zabičių)* kaimus laiko skirtingais.[2] Iš jo teksto aiškiai matyti – jis nežinojo, kad tai tas pats kaimas, tik

skirtingai užrašytas. Salantų parapijos metrikų knygose (pradėtose 1630 m., lotyniškai rašytose iki XIX a. vidurio, pavardės ir vietovardžiai turi didelį lenkiškos transkripcijos atspalvį) minėtasis *Žabyčių* ar *Zabyčių* kaimas vadinamas *Žeymy, Žeymie, Žieymie, Zieymy, Zeymie. Zabičių* pavardė rašoma *Zebitis, Zabitaitis, Žebitaitis, Žebitayte* ir t.t. 1674 m. pasirodo *Žebitovičius*. Tais metais *Žebitayte* iš Jurgaičių išteka už Giedrovičiaus iš Salantų, o liudytojas yra *Žebitowicz* iš Salantų. Reikia pabrėžti, jog miestelio gyventojai savo pavardėms priesagas *-owicz, -owski* ir t.t. gauna ankstėliau. 1711 m. pasirodo *Zabitowski* – tais metais *Zabitowski* iš Jurgaičių veda Razgowną iš Klausgailų (pastarasis kaimas dabar vadinamas *Klausgalvais*).

Pažymėtina, jog iki XVII a. pradžios *Zabyčių* pavardėje balsė *y* dar nebuvo sutrumpėjusi (*y*, matyti, laikėsi ilgiau negu *ž*), nes lenkiškai rašoma *i*. XVII a. šalia *Zabitowna, Žabitowna, Zebitowski, Zebitowicz* ir t.t. randame *Zabytale, Zebytale, Zabytis, Žebytis, Zabytowna, Zebytowicz* ir t.t. *Ž* raidė, palyginti su *z*, naudojama rečiau.

Nezabitauskų (su priešdėliu *ne-*) pavardė pasirodo metrikuose tik 1804 m. Tais metais anksčiau minėtųjų dviejų brolių giminaitė (pusseserė) *Nezabitauskaitė (Niezabitowska)* iš Kulalių kaimo išteka už Jazdausko iš Mėmaičių (Laukžemės parapija). Abu užrašyti bajorais. *Nezabitauskų* pavardė ta forma metrikų knygoje neįsigali. Pavyzdžiui, kalbamųjų dviejų brolių palikuonių šeimoje Baidotuose 1865 m. gimė Petronėlė – Klemenso ir Kotrynos Stirblaitės *Zabičių* (Клеменса и Катарины Стырблевной *Зебытисов*) duktė. Tuo laikotarpiu dominuoja *Zebičiai* ir *Zabičiai*. Tačiau XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje tos pat baidotiškės šeimos palikuonių gimimo metrikuose figūruoja *Nezabitauskai* (Adelė *Nezabitauskaitė*-Galaunienė – operos solistė (1895–1962), Adolfas *Nezabitauskas* – muziejininkas, kraštotyrininkas (1901–1968), Liudvikas *Nezabitauskas* – teisininkas, kraštotyrininkas (1903–1937) ir jų kiti broliai bei seserys). Anksčiau minėtieji Klemensas ir Kotryna *Zabičiai* buvo jų seneliai.

Reikia pridurti, kad kita *Žabyčių* pavardės kitimo linkmė bus susijusi su *Žabinskių* pavardės, kurioje raidė *ž* išliko iki mūsų dienų, atsiradimu. Šių eilučių autorius į tą pavardę tekreipė mažiau dėmesio. Zarasų rajone esančio *Zabičiūnų* kaimo vardo kitimo jis taip pat neturėjo progos pastudijuoti.

[1] Tauta ir žodis. – 1928, Nr. 5.

[2] K.Būga, Raštai. – Vilnius, 1961. – T. 3, p. 244.

Kalbos kultūra. – 1970, sąs. 19, p. 43–45

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 1257, l. 1–4

VI

ATSIMINIMAI APIE ADOLFĄ JUCĮ

TIKRAS ŽEMAITIS

JUOZAS MICKEVIČIUS

Pranciškus Pocius, mokytas žmogus, gyvenęs 25 hektarų ūkyje, Klausgalvų Medsėdžių kaime, buvo artimas Jucių kaimynas ir draugavo su Jucių šeima. Jis buvo išvažiavęs į Ameriką; ten užsidirbęs pinigų, grįžo namo. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, P.Pocius buvo mobilizuotas į carinės Rusijos armiją. Po karo jis sugrįžo į kaimą. Būtent P.Pocius paragino Barborą Jucienę leisti sūnų Adolfą į gimnaziją. P.Pociui mirus, jo našlė pokario metais apsigyveno Salantuose, Dariaus ir Girėno g. 21. Gyveno sunkiai ir vargingai. Adolfas Jucys savo geradarės nepamiršo. Parvažiavęs atostogų, ją aplankydavo, atveždavo pinigų, siųsdavo jų ir iš Vilniaus. Pocienei pasenus, jos karšinti nuvažiavo Stefanija Jucaitė-Daukantienė. Jai senutė paliko savo namelį, kurį S.Daukantienė kapitaliai suremontavo ir jame apsigyveno.

1921–1922 m. Salantų pradinės mokyklos vedėjas S.Majoras privačiai parengė Adolfą Jucį į Kretingos progimnazijos trečią klasę. 1922 m. rugpjūčio 28 d. jis gerai išlaikė visus egzaminus, o matematiką – labai gerai. 1923 m. balandžio 1 d. Adolfas Jucys perėjo į Plungės „Saulės“ gimnazijos trečią klasę, kur turėjo vilties „šokti per klasę“. Tai įvykdė po poros metų, kai iš penktos klasės peršoko per šeštą į septintą klasę.

Adolfo sesuo Barbora Jucaitė-Repšienė mylėjo savo motiną ir brolį, atveždavo jam maisto, pinigų smulkioms išlaidoms, kuro ir viso kito, ko reikėjo einančiam mokslus. Ji gyveno Aleksandrave, kuris yra daug arčiau Plungės negu Klausgalvų Medsėdžiai. Motina Adolfui atsiųsdavo drabužių, sumokėdavo už mokslą. Žodžiu, Adolfas, kaip mokinys, buvo labai gerai materialiai aprūpintas.

Barbora Jucaitė buvo darbšti, turėjo gražų balsą. 1916 m. ištekėjo už Aleksandravo pradinės mokyklos mokytojo Mykolo Repšo, buvo gera namų ir ūkio šeimininkė. Mykolas Repšas Aleksandravo kaime turėjo 80 hektarų ūkį, kurio žemė siekė tiltą per Minijos upę, kertančią kelią Kretinga–Plungė. Užaugino du sūnus: vienas buvo inžinierius, pokario metais dirbęs Kretingos kelių valdyboje, kitas – mokytojas. Mirus M.Repšui, Barbora ištekėjo už antro vyro – Zaniausko.

Kretingoje B.Jucaitė-Repšienė Adolfą apgyvendino pas valsčiaus sekretorių Steponą Sakavičių, kuris buvo baigęs Kretingos miesto dviklasę mokyklą. 1912 m. rudenį S.Sakavičius buvo pašauktas atlikti karinės prievolės. Betarnaujant kariuomenėje prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. 1918 m. pabaigoje jis grįžo į Kretingą, buvo

išrinktas į pirmąjį Kretingos valsčiaus komitetą, sudarytą iš valstiečių liaudininkų. S.Sakavičius Kretingos valsčiaus name turėjo erdvų butą, į kurį priimdavo gyventi pasiturinčių tėvų vaikus, besimokančius Kretingos progimnazijoje; tarp jų buvo ir Adolfas Jucys. Tas namas per Antrąjį pasaulinį karą sudegė.

Plungėje Adolfas beveik metus gyveno pas Bražinskienę, turėjo atskirą kambarį, ten niekas netrukdė mokytis. Šeimininkė išvirdavo valgyti, sutvarkydavo kambarį. Daug pasakodavo pasakų, padavimų apie Gondingos pilį. Tuomet Adolfas pasakojimų dar nerinko, neužrašinėjo. Paskui dvejus metus Adolfas gyveno pas Kniūkštaitę – irgi vienas atskirame kambaryje. Šeimininkė jam taip pat taisydavo valgį, tvarkydavo kambarį. Tame pačiame name gyveno dvi senyvos seserys Ringailaitės, gimusios Grabšyčių kaime, esančiame penki kilometrai nuo Klausgalvų. Jos buvo dar mažos mergaitės, kai Grabšyčių gyventojus iškilnojo iš sodybų ir ten įkūrė Grabšyčių dvarą. Jos su motina persikėlė gyventi į Plungę. Adolfas Jucys buvo užrašęs daug iš Ringailaičių išgirstų pasakų, bet jos, deja, per Antrąjį pasaulinį karą pražuvo.

A.Jucys jau pirmaisiais mokslo metais išsiskyrė iš klasės mokinių savo gabumais. Visus dalykus mokėsi penketais. Ypač gabus buvo fizikai ir matematikai. Matematikos uždavinius spręsdavo pusiau mintinai, įveikdavo visas užduotis. Vyresnėse klasėse rašomajam matematikos darbui būdavo skiriamos dvi valandos. Adolfas uždavinius išspręsdavo per pusvalandį – be juodraščio, tiesiai į švarraštį. Atsakymą tyliai pasakydavo priekyje sėdinčiam mokiniui, atiduodavo mokytojui rašomąjį darbą, o pats su knyga išeidavo iš klasės, kol pasibaigs pamoka. Kai kurie mokiniai namuose negebėdavo išspręsti užduotų matematikos uždavinių. Anksčiau iš ryto atėję į klasę, stengdavosi juos nusirašyti. Adolfas savo išspręstų uždavinių nusirašyti neduodavo. Jis klasėje ant lentos spręsdavo ir aiškindavo, o mokiniai sėdėdami suoluose persirašydavo. A.Jucys norėjo, kad klasės draugai, nusirašydami matematikos uždavinius, juos suprastų, išmoktų, todėl labai gerai, suprantamai išaiškindavo. Buvo nuoširdus, geras silpnesniųjų mokinių pagalbininkas. Vasaros atostogų metu, jei buvo prašomas, gerai išmokydavo pataisininkus, tie paskui išlaikydavo egzaminus.

Klasėje A.Jucys atidžiai klausydavosi mokytojų aiškinimų, užduotas pamokas namie visada išmokdavo. Todėl jis vienintelis iš klasės viską gerai suprato, mokėjo. Mokytojai jo niekada „nepagaudavo" nemokančio pamokų. Jis klausė mokytojų, gerbė juos, neapkalbėdavo, nepravardžiuodavo, todėl pats irgi buvo visų mokytojų gerbiamas. Gimnaziją baigė vienais penketais.

A.Jucys klasėje, mokykloje ir už jos sienų buvo ramus, nuoširdus, draugiškas. Mažai kalbėjo apie kitus, visada buvo taktiškas, santūrus. Vengė bereikalingų tuščių

kalbų. Jis nemėgo menkaverčių kino filmų, vakarėlių, šokių, nors šokti mokėjo. Sakydavo: „Aš neturiu laiko jų lankyti". Lankė tik savo klasės rengiamus pasilinksminimus, o į kitų klasių vakarėlius eidavo, jei jam buvo įdomi programa. Abiturientų išleistuvėse, giminių, artimų draugų išleistuvėse būdavo linksmas, sakydavo prakalbas, pašokdavo.

A.Jucys nuo pat jaunų dienų mėgo skaityti knygas, žurnalus, laikraščius, brošiūras. Daug skaitė lietuvių kalbos, istorijos, geografijos, chemijos, gamtos mokslų knygų. Sakydavo: „Knyga yra geras draugas, mokytojas". Kai eidavo pasivaikščioti vienas, pasiimdavo knygų. Jų skaityti gaudavo iš gimnazijos, jaunimo kuopelių knygynėlių. Reikalingiausių knygų, kurių nebuvo minėtuose knygynėliuose, pats už savo pinigus nusipirkdavo, tam pinigų užtekdavo. Savo bibliotekėlėje turėjo Vydūno raštus, kuriuos atidžiai skaitė, nes iš jų pasimokydavo darbštumo, tvarkingumo, ryžtingumo ir kitko. Vydūno pavyzdžiu tapo vegetaru. Kai vedė, vegetariškų valgių teko atsisakyti.

Adolfas Jucys su nepaprasta meile kalbėjo apie savo tėviškės Klausgalvų Medsėdžių kaimą prisiminimuose „Keletas žodžių apie tėviškėlę brangią" [424]: „...kur oras grynesnis, žmonės meilesni, medžiai žalesni, vanduo švaresnis, sniegas baltesnis, ledas skaidresnis, vėputiniai (pusnys) didesni, vėjas švelnesnis, lietus gaivesnis negu kur kitur. Jei taip nebūtų, rašantysis šias eilutes nesilankytų kiekviena proga čia. Čia jis randa nusiraminimą skausme, čia jis stiprino dvasios polėkius, kurdamas ateities planus, čia jis įgijo norą ir entuziazmą tuos planus vykdyti." Adolfas Jucys mėgo senus Žemaičių krašto papročius, kalbą, dainas, kitokią tautosaką bei žemaičių buitį. Visą amžių privačiame gyvenime su žemaičiais šnekėdavosi žemaitiškai. Kai baigė Plungės gimnaziją, išleistuvių iškilmėms jo klasės draugai įsigijo pirktinės medžiagos kostiumus, o Adolfas pasisiūdino savo motinos išausto plono vilnonio milo juodą kostiumą. Jo klasės draugės buvo tuo nepatenkintos, prašė neišsiskirti iš kitų abiturientų, bet atkalbinėjimai jo nepaveikė.

Vasaros atostogos Pamedžiuose. Garsieji, artimieji mano mokslo draugai Adolfas Jucys, Liudas Vaičius prieš šienapjūtę dviračiais atvažiuodavo pas mus į Pamedžių vienkiemį – gražiąją Mickevičių sodybą Mačiūkių kaime, Platelių valsčiuje. Mūsų senelių sodyba buvo didelė, etnografinė, romantiška, gerai sutvarkyta, klevų apsupta, – prie trisdešimties hektarų ploto Pamedžių medės (miško). Pamedžių vienkiemį iš rytų pusės supo Skirbynas – durpinga pieva ir Eglynalis (Eglynėlis) – pusantro hektaro miškelis. Iš šiaurės priėjo Apluoko pieva su Užlipčio (Užliepčio) krūmu ir Apušroto (Epušroto) kalnu, apaugusiu epušėmis, pro šiaurinį sodo šoną ir sodybą tekėjo

Bartuvos upės ištakas, kuris prasidėjo gretimose Visvainių kaimo pelkėse; vakaruose, už pusantro šimto metrų, buvo kaimynų – pusininkų Igno ir Jono Paulauskų sodyba.

Ekskursija į Pamedžių medę. Medėje, be dviejų pastauninkų (aptvarų gyvuliams), buvo dvidešimt keturi rėžiai miško, rėžių plotis apie penkiasdešimt metrų. Medė priklausė dviem ūkininkams. Joje augo eglės, pušyno nedaug tebuvo. Nuo Pamedžių vienkiemio į pietus, medėje, ne per toli nuo Užpelkių kaimo, – Išdagos, kelių hektarų ploto kūdra, lyg ežerėlis, apsuptas eglynų. Jo kiesuotoje dalyje perėjo antys. Vakarinėje dalyje tyvuliavo gilus vanduo, kuriame veisėsi nemažai karosų. Čia apsilankydavo ir gandrai ieškodami varlių. Senieji taip pasakodavo apie Išdagų vardo kilmę. Senais laikais buvęs durpynas, kuris atsitiktinai ar neatsitiktinai išdegęs, o įdubimas prisipildęs vandens. Jei pavasarį Išdagos pilnos vandens – vasara bus sausa, o jei Išdagose vandens ne per daug – bus lietingi metai, ypač vasara, ruduo.

Medėje surandame senkapį, kuris yra keliuko Dargužinė–Pamedžių vienkiemis–Užpelkiai–Dovainiai dešinėje (arti Užpelkių kaimo, ties kuriuo baigiasi Pamedžių medė). Tai senojo geležies amžiaus senkapis. Trikampio pavidalo viduryje – didžiulis akmuo, aplink jį – mažesni laukų akmenys. Trikampio kraštinės tiesios, su pertrūkiais apkrautos akmenimis.

Gojus – gražus aukštokas kalnas, apaugęs lapuočiais medžiais. Nuo Gojaus viršūnės į vakarus už šešiolikos kilometrų matyti du Mosėdžio bažnyčios bokštai, į šiaurės vakarus – Šačių bažnyčios bokštas, o į pietvakarius už septynių kilometrų – Notėnų bažnyčios šventoriaus klevai. Čia susėdę ilgai šnekėdavomės apie viską: matytas vietoves, jų praeitį, Gojaus vardo kilmę. Nuo Gojaus pakalne eidavome prie Laumės pėdų akmenyje – Laumės kūlio. Įdomus neolito amžiaus akmens kirvukų gludinimo varstotas. Pakalbėję apie laumes, apie neolito laikų žmones, eidavome į paslaptingus Pamedžių kapelius – gražų kalnelį, apaugusį storais lapuočiais medžiais. Viduryje keturi kryžiai: trys stogastulpiai ir vienas kryžiaunas kryžius. Kapelių šiaurės rytų pakraštyje – lyg įdubimėlis, po juo esąs rūsys, kuriame esą palaidoti Pamedžių savininkai. Susėdę, peršnekėję apie jų praeitį, grįždavome namo.

Mikytų kaimas. Dviračiais važiuodavome į Mikytų kaimą. Įdomi jo praeitis. Čia, dešiniajame Šatos upelio krante, yra Mikytų pilė (piliakalnis). Įdomi jo praeitis ir padavimai apie jį. Iš čia važiuodavome į Mikytų Alkos kalną, kur kadaise vaidilutės kūreno šventąją žemaičių pagonių ugnį. Senis Antanas Malakauskis pasakojo, kad Alkos kalne tebebuvęs įdubimas – senųjų žemaičių aukų šulinio vieta. Aplankydavome Mikytų kapines, kuriose palaidotas paskutinysis Mikytų dvarelio savininkas Mikyta. Po jo mirties dvarelio vietoje įkurtas Mikytų bajorkaimis. Apžiūrėdavome

1831 m. sukilimo dalyvio bajoro Urbonavičiaus buvusį stambų ūkį, Napoleono armijos karių duonkepės likučius Ustekio kapelių papėdėje.

Ekskursija po Platelių ežerą. Gražiausias, žymiausias Platelių ežeras, žemaičių Šveicarija. Platelių šiaurinis kraštas bus apie tris kilometrus nuo Pamedžių. Eidavome pėsti į Paežerės Rūdaičių kaimą pas Platelių šiaurinio ežero žvejį, ūkininką Juozapą Alminą, kurio šimtamečiais medžiais apaugusi sodyba ne per toli nuo Platelių ežero. Jis mums paskolindavo savo valtį, irklus ir kaušą vandeniui iš valties semti. Platelių ežere išbūdavome visą dieną. Aplankydavome Ubagsalę, Briedsalę, Veršių salą, Šončelio salą, Pliksalę ir garsiąją Platelių ežero salą Pilę (Pilį). Prie kiekvienos salos reikėdavo sustoti, išlipus apžiūrėti, pasidžiaugti jomis, jų augalija, jų praeitimi. Ką bekalbėti apie Pilę, kuri apaugusi šimtametėmis liepomis, ąžuolais ir įvairiausiais kitais lapuočiais medžiais! Dar tebebuvo žymios medinės pilies pamatų liekanos, o aplink salą – degtų raudonų plytų laužo likučiai. XV a. pabaigoje ir XVI a. viduryje garsi buvo Platelių pilis, administracinis centras didelio krašto, kuris vakaruose siekė Klaipėdos kraštą (Prūsijos sieną), pietuose – Miniją, šiaurėje – Šventosios upę, o rytuose – Telšių apylinkes. Reikėjo apžiūrėti ir tilto polių likučius. Pilės laikais ežero krantas buvo sujungtas tiltu su Pilės sala. Pasigėrėdavome Pilės salos grožiu, paminėdavome jos praeitį, išlikusius padavimus. Toliau pasiekdavome Platelių ežero ištekėjimą, lyg siaurą sąsiaurį į Laumalenkų Bajorų ežeriukus, ir sustodavome rytiniame ežero krante, prie kurio prieina garsus apie 2000 hektarų ploto Plokštinės miškas. Vakare patenkinti, nors ir pavargę, grįždavome namo į Pamedžius.

Ekskursija į Platelius, Beržorą, Laumalenkas. Važiuodavome dviračiais. Pirmiausia apžiūrėdavome Platelių miestelį, bažnyčią, dvarą ir prie Platelių ežero buvusią senąją gyvenvietę – dvarą su miesteliu. Miestelio vieta ir dvarvietė ariama. Ariant atrasta buvusios bažnyčios didelių degtų plytų, plytgalių, o buvusios klebonijos vietoje – vyšninių ir kitų spalvų ornamentuotų, „paliavotų“ koklių nuolaužų.

Beržoras – seniai gyvenama vietovė. Vytauto Didžiojo valdymo laikais buvo valstybinis Beržoro dvaras, kurio sodybos vieta tebebuvo vadinama dvarviete. Pastaroji priklausė ūkininkui Žvirgždžiui. Meniniu atžvilgiu vertinga Beržoro bažnyčia. Labai įdomios ir gražios Beržoro kapinės, priklausančios Platelių parapijos bažnyčiai. Kapinėse dar buvo nemažai koplytstulpių, ąžuolinių kryžių su įvairiomis figūromis, vienas kitas stogastulpis, akmeninių ir cementinių paminklų. Beržoro kapinėse dar tebebuvo pirmoji Beržoro bažnytėlė, vadinama „kapinių mišiauna koplyčia“. Joje buvo išlikusios ir vargonų viškos. Gražus ir Beržoro ežerėlis su sala viduryje. Beržoro ežeras priklausė Platelių klebonijai, bet caro valdžia 1842 m. jį iš klebonijos atėmė.

Laumalenkos – nuo senų laikų gyvenama vietovė. XVI a. Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas keturis valakus žemės prie Laumės ežeriuko už tarnybą padovanojo Platelių pilies komendantui bajorui Kobelyniui. Įdomūs Laumalenkų Bajorų (bajoro Kobelynio) ežeriukai, kurių krantai žavingi, vingiuoti, apaugę daugiausia lapuočiais medžiais.

Kaip Adolfas Jucys vežė šautuvus. 1918 m. pabaigoje Pranas Jucys pirko iš besitraukiančių iš Lietuvos vokiečių kariškų šautuvų. 1919 m. pradžioje Salantuose įsitvirtino „baltieji". Namuose buvo užsilikę keletas brolio Prano šautuvų, kuriuos laikyti bijojo. Nutarė nuvežti pas seserį Stefaniją Jucaitę-Daukantienę, ištekėjusią už ūkininko Kazimiero Daukanto į Grūšlaukės Medsėdžių kaimą. Pakinkė kumelaitę, šautuvus sudėjo į vežimo dugną, apdengė juos šienu, ir Adolfas išvažiavo. Vieškelio Salantai–Grūšlaukė dešinėje, arčiau Grūšlaukės, stovėjo medinė koplytėlė. Netoli koplytėlės, priešais, nuo Grūšlaukės, atriedėjo automobilis, kumelaitė pasibaidė ir vežimas su šautuvais įvirto į griovį. Automobilis nuvažiavo, o Adolfas, truputį prisitrenkęs, susikrovė šautuvus atgal į vežimą ir nuvažiavo pas Daukantą, įdavė jam šautuvus [385]. (Mokytojas Vincas Jankauskas, gyv. Kretingoje, Pušyno g. 3, A.Jucio mokslo draugas iš gimnazijos laikų, sakė, jog Pranas Jucys buvo nusipirkęs iš vokiečių kelis šautuvus namų apsaugai nuo plėšikų.)

Kaimynas Liudas Vaičius. Liudas Vaičius buvo artimiausias Adolfo Jucio kaimynas ir geras draugas. Vasaros atostogų metu juodu pas mus į tėviškę atvažiuodavo dviračiais, o aš nuvažiuodavau pas juos. Malonūs, vaišingi buvo jų tėvai.

1930 m. rudenį Liudas Vaičius įstojo į Karo mokyklą Kaune, kurią baigė jaunesniojo leitenanto laipsniu ir toliau Karo mokykloje tarnavo virštarnybiniu. Vedė pradinės mokyklos mokytoją, susilaukė sūnaus Vytauto, kurio krikšto tėvas buvo Adolfas Jucys. 1940 m. rudenį išvyko į komandiruotę, susirgo šiltine ir mirė.

Pokario metais L.Vaičiaus žmona mokytojavo Vydmantų kaimo pradžios mokykloje, netoli Palangos. Sūnus Vytautas Vaičius lankė Palangos gimnaziją. Kartą popiečio metu į Vydmantų mokyklą užėjo plėšikas, reikalavo pinigų, o mokytoja Vaičienė jų neturėjo. Tad žiauriai nužudė ją ir jos sūnų... Adolfas Jucys buvo nusamdęs moterėlę, kad tvarkytų jo artimo kaimyno žmonos ir sūnaus kapą.

Kaune. 1927 m. vasarą baigęs Plungės „Saulės" realinę gimnaziją, rudenį Adolfas Jucys įstojo į Kauno universitetą, Matematikos-gamtos fakultetą. Studijavo fizikos ir matematikos mokslus. Stipendijos negavo, nes motina valdė keturiasdešimties hektarų ūkį. Kasmet motina jam duodavo po 1500 litų. Visą dėmesį, laiką Adolfas skyrė studijoms. Į kiną eidavo retai, tik retkarčiais į teatrą, dažniau – į operą. Nepri-

klausė studentų korporacijoms. Buvo aktyvus studentų žemaičių Simono Daukanto draugijos, kuri populiarino senųjų žemaičių buitį, tradicijas, žemaičių kalbą ir tarmę, narys. Draugija pasidirbdino Simono Daukanto ir Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus gipsinių biustų. Simono Daukanto bronzuotas biustas buvo pardavinėjamas po 75 litus, o baltai dažytas – po 50 litų. Motiejaus Valančiaus biustas buvo mažesnis, baltai dažytas, jį pardavinėjo po 25 litus. Studentai – draugijos nariai per atostogas tų biustų parduodavo nemažai.

A.Jucys savo darbštumu, gabumais atkreipė universiteto vadovybės dėmesį. 1931 m. labai gerai baigė Matematikos-gamtos fakultetą.

Karinę prievolę atliko Kaune. Karine tarnyba buvo patenkintas, nes, pasak jo paties, įgijo reikalingų gyvenimui tokių žinių, kokių dar neturėjęs.

Plungiškių bendravimas Kaune. 1930–1934 m. Adolfas Jucys, Liudas Vaičius, mano sesuo Onutė ir aš pats pasirinkome skirtingas profesijas. Nepraleisdami klausėmės paskaitų, bibliotekoje iš knygų papildomai ruošėmės įskaitoms, egzaminams. Stengėmės greičiau baigti studijas, gauti aukštojo mokslo diplomus. Laisvalaikio turėjome tik sekmadieniais, ir tai ne visada. Norėjome geriau pažinti Kauno miesto žymiąsias vietas: Vytauto parką, A.Mickevičiaus slėnį... Dar svarbiau buvo nuodugniai susipažinti su Kauno kultūrinėmis vietomis: Pažaislio vienuolynu, Karo, Kauno miesto, Zoologijos muziejais, Botanikos sodu Fredoje, žymiomis, puošniomis Kauno kapinėmis, kuriose ilsėjosi amžių miegu žymūs mokslo, kultūros, visuomenės veikėjai. O kiek čia buvo meniškų, įdomių antkapių – ir nesuskaitysi! Neužmiršdavome aplankyti žinomiausių Kauno tvirtovių – fortų. IX forte buvo įrengtas politinių veikėjų kalėjimas, VII forte – Kauno valstybinis archyvas. Žiemos metu retkarčiais nueidavome į teatrą, operą, kiną, įdomesnius studentų rengiamus pasilinksminimus.

1931–1934 m. mano sesuo Onutė Grenoblio universitete, Prancūzijoje, studijavo prancūzų kalbą ir literatūrą. Likome trys plungiškiai.

Kraštotyrininkas. A.Jucys sunkiam savo specialybės protiniam darbui nesigailėjo nei viršvalandinio laiko, nei išeiginių dienų, nei eilinių atostogų. Jis sakydavo, kad po įtempto, sunkaus protinio darbo kraštotyra – tikras poilsis, kad jam istorijos darbas lengvas, o fizikos – sunkus: kai reikia išspręsti lygtis, galva, sprandas traška.

A.Jucys nepaprastai mylėjo Žemaičių kraštą, o ypač Kretingos ir Plungės rajonus, nes Kretingos rajone, Salantų apylinkėje, buvo jo gimtinė, o Plungėje baigė gimnaziją.

Po muziejininkų seminaro nueidavom su Adolfu Nezabitausku aplankyti A.Jucio. Mudu maloniai priimdavo, vaišindavo. A.Jucys suplanavo visiems trims parašyti Salantų istoriją. Tam darbui buvo ruošiamasi iš anksto: renkama medžiaga, parašyta

straipsnių, kurie buvo išspausdinti Kretingos rajono laikraštyje „Švyturys". Muziejininkas Adolfas Nezabitauskas mirė 1968 m. Telšiuose. Palaidotas Salantų Gargždelės kapinėse. Jis Lietuvos rajonų laikraščiuose daug rašė apie įvairių vietovių praeitį. Dviese likova rašyti Salantų istorijos.

1973 m. vasarą A.Jucio pakviesta prof. P.Dundulienės ekspedicija su Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentais istorikais, etnografais, Dailės instituto studentais bei fotografais, filmuotojais ir kitais pagalbininkais rinko istorinę, etnografinę medžiagą Salantuose, Grūšlaukėje, Darbėnuose. Ekspedicijos metu sukaupta apie 4000 puslapių aprašų, apie 1000 fotonuotraukų, apie 200 piešinių, apie 300 magnetofono įrašų. Visa surinkta medžiaga perduota Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriui.

1973 m. gruodžio 11 d. Adolfas Jucys parašė man laišką iš Maskvos: „Išvažiuoju į Kanadą penkioms savaitėms. Vilniuje beatsirasiu apie sausio dvidešimtą. Jei atvažiuosi Vilniun, būtinai užsuk pas mane. Aš vis svajoju, kada mudu pradėsiva rimčiau užsiimti Salantų istorija. Vis neprieinu ir aš kaip tamsta. Aš užsiėmęs fizika, tamsta muziejumi. Geriausia eiti į pensiją vienam ir antram ir tirti Salantų praeitį." Tai buvo paskutinis man rašytas laiškas. Gaila, kad Salantų istorija liko man vienam rašyti.

Adolfas Jucys domėjosi buvusiomis parapinėmis kapinėmis bei kapinynais (senkapiais). Jis aplankė labai daug kapinių Žemaitijoje ir Lietuvoje. Savo mašiną vairavo pats. Kur tik ilgesniam laikui sustodavo, visuomet lankydavo kapines. Jį domino seni paminklai, jų užrašai, kalba, tarmė, mirusiųjų amžius, vardai, pavardės. Jucys žinojo, kur palaidoti Lietuvos žymieji rašytojai, kultūros, visuomenės veikėjai. Kartkartėmis lankė Vilniaus Rasų ir Kauno miesto kapines, kuriose buvo įvairių įvairiausių, gražių gražiausių paminklų, o juose – neįkainojamos vertės įrašų. Vilniaus karių kapinėmis, esančiomis netoli jo namų, nesidomėjo.

Jis nuo seno žinojo, kur yra rašytojo Motiejaus Valančiaus tėvo kapas Salantų Gargždelės kapinėse, Valančiauskio kapas Kartenos kapinėse, M.Valančiaus brolio – kunigo vienuolio Valančiauskio kapas Kretingos kapinėse. Visų minėtų giminaičių antkapiai su metaliniais kryžiais ir užrašais buvo pastatyti Motiejaus Valančiaus lėšomis.

Steigiamam Motiejaus Valančiaus memorialiniam muziejui A.Jucys padėjo surasti paminklinį lauko akmenį, nurodė kai kurias jam žinomas M.Valančiaus giminių gyvenamąsias vietas.

Adolfo Jucio artimųjų kapai. A.Jucio tėvas ir vyriausias brolis Pranas palaidoti Salantų Gargždelės kapinėse, kairėje, prie mūrinės koplyčios kampo. Ant kapo – ma-

syvus juodo akmens pomninkas (paminklas), iš visų pusių nugludintas – nušlifuotas. Iškaltas užrašas:

Pranas Jucys 1863–1917

Pranas Jucys 1895–1964

Sirgdama Adolfo motina prašė, kad ją palaidotų Grūšlaukėje prie giminių ir pirmojo vyro Kontrimo. Motinos prašymas buvo išpildytas. Adolfas ant motinos kapo pastatė juodo gludinto akmens paminklą. Adolfas Jucys labai mylėjo savo tėvus, gimines ir rūpinosi jų kapais. Kasmet kapus tvarkydavo, apsodindavo gėlėmis, sausroje jas palaistydavo. Kapams prižiūrėti samdė vietines prižiūrėtojas. Kiekvieną kartą, atvažiavęs į Žemaitiją, kapus aplankydavo, padėdavo gyvų gėlių.

Noriu paminėti, jog A.Jucys rūpinosi, kad būtų sutvarkytas ir gėlėmis apsodintas ir jo kaimyno, draugo Liudo Vaičiaus, Vaičienės ir jų sūnaus Vytauto kapas Kretingos naujosiose kapinėse. Aplankydavome su Adolfu ir mūsų tėvų kapą Beržoro kapinėse, nunešdavome gėlių.

Atostogos Palangoje. Eilines savo atostogas Jucys imdavo nuo rugpjūčio 15 dienos, kai maža bebuvo vasarotojų, kai Palangoje tylu. Kelias dienas pailsėjęs Palangos pajūryje, savo lengvąja mašina važiuodavo aplankyti giminių, kuriems buvo labai reikalinga materialinė parama. Adolfas jiems veždavo pinigų, pripirkdavo dovanų. Beje, A.Jucys kas mėnesį pagal išgales siuntė pinigų giminėms ir į Rusijos gilumą: savo broliui Bonifacui, seserims Barborai, Stefanijai.

Pirmiausia A.Jucys užvažiuodavo pas mane į Kretingos kraštotyros muziejų. Jis žinojo, jog muziejus transporto neturėjo (Kultūros skyrius per visus metus muziejui tegalėjo paskolinti mašiną kelioms dienoms, nes jos neužteko paties skyriaus reikalams), todėl, važiuodamas pas gimines, mane paimdavo. Kur žinojau esant senienų, ten mane palikdavo, o sutartu laiku grįždamas mane su smulkiais daiktais parveždavo į Kretingą. Esu buvęs ir pas jo gimines ir jų apylinkėje rinkęs eksponatus. A.Jucys nakvoti važiuodavo į Palangą.

Kretingos kraštotyros muziejaus darbuotojai per metus du kartus – pavasarį, po sėjos, ir rudenį – lankydavo kultūros paminklus: piliakalnius, alkakalnius, kapinynus, istorinius akmenis, pastatus ir tikrindavo, ar jie saugomi, ar nėra naikinami. Už naikinimą reikėdavo surašyti protokolą ir bausti. A.Jucį domino kultūros paminklai – kasmet juos apvažiuodavo. Į likusias vietas, kurių nespėdavome kartu aplankyti, važiuodavau maršrutiniu autobusu. Nuo pagrindinio kelio kultūros paminklai buvo toli, reikėdavo eiti pėsčiam ir prie grįžtančio autobuso vėl pareiti.

Pagal girdėtus padavimus Adolfo Jucio sukurti eilėraščiai:

1. A.Jucys. Platelių ežeras. 1965 m., 3 p. (rankraštis);
2. Antanas Jonkus*. Džiugo kalnas (prie Telšių). 1965 01 05, 1 p. (rankraštis);
3. Antanas Jonkus. Žilvino gimtinė. 1965 12 13, 13 p. (rankraštis);
4. Antanas Jonkus. Plungė. 1967 m. vasario mėn., 2 p. (rankraštis);
5. A.Jucys. Pamokymai bei pagraudenimai, skirti Pajūrio krašto berneliams. 1965 07 03, 3 p. (rankraštis);
6. A.Jucys. Tu, pypkorėliau nelaimingas. 1965 m. spalio mėn., 2 p. (rankraštis).

Plungiškių draugija. Buvęs Plungės gimnazijos mokytojas (tada jau pensininkas) Juozas Tarvydas pasiūlė įkurti Plungiškių draugiją, kurią sudarytų veiklesnieji asmenys, baigę Plungės gimnaziją ir vidurinę mokyklą. Plungės I vidurinės mokyklos direktorė E.Adomavičienė ėmėsi tą draugiją organizuoti. Jos pirmininku buvo išrinktas akademikas, profesorius Adolfas Jucys – jį pavadino Plungiškių draugijos prezidentu. A.Juciui buvo įteiktos žemaitiškos klumpės ir šiaudinė skrybėlė. Gausi ir veikli buvo ta draugija. Didelį organizacinį darbą dirbo E.Adomavičienė ir A.Jucys. Kasmet po dvi dienas Plungėje vykdavo Draugijos sueigos. Pirmąją dieną būdavo skaitomos paskaitos, aptariami organizaciniai klausimai. Antrąją dieną važiuodavo aplankyti kurį nors pasižymėjusį kolūkį, istorines vietas. Sueigų metu visi šnekėdavo žemaitiškai. Draugijos nariai buvo vadinami žemiečiais. Jie rašė kraštotyrinius ir kitokius straipsnius, kurių dalį išspausdino rajono laikraštis „Kibirkštis". A.Jucys Draugijos sueigose skaitydavo įdomius apžvalginius pranešimus. Vienas kitas jo pranešimas yra įrašytas į magnetofono juostelę. Mirus A.Juciui, buvo išrinktas naujas Plungiškių draugijos prezidentas, kuris, deja, neprilygo buvusiajam. Susilpnėjo Draugijos veikla, neliko entuziazmo, ir netrukus Plungiškių draugija nustojo veikusi.

Žemaičių kalbos ir tarmės mylėtojas. A.Jucys buvo plačios erudicijos žmogus, labai domėjosi gimtąja žemaičių kalba ir tarme. Su žemaičiais jis šnekėjosi tik žemaitiškai, o rašė, universitete paskaitas skaitė ir su aukštaičiais kalbėjosi literatūrine kalba. Jis siūlė vietoje naujadaro *jūs* vartoti gražius, gyvus senosios kalbos žodžius *tamsta*, *tamstytė*, *tamstelė*, kurie tebėra liaudies vartojami.

A.Jucys Kretingos rajono kultūros skyriui pasiūlė surengti Kretingoje gimtosios kalbos dieną. Buvo gautas pritarimas. Jis pažadėjo pakviesti žymius žemaičių kalbos ir tarmės žinovus, kalbininkus. Ta proga parašė į Kretingos „Švyturį" straipsnį „Apie mūsų tarmę" („Supraskime ir vartokime savo tarmę"). Deja, kažkam nepatiko gimto-

---

* A.Jucys savo eilėraščius dažnai pasirašydavo Antano Jonkaus slapyvardžiu.

sios kalbos dienos Kretingoje idėja, ir renginys neįvyko, o ta proga jo parašytas straipsnis tik po mirties buvo išspausdintas Kretingos rajono laikraštyje „Švyturys“ [419].

A.Jucys rūpinosi sugrąžinti pirminius vietovardžių pavadinimus. Tuo reikalu yra daug padaręs: pavyzdžiui, surado senus dokumentus, kuriuose užrašytas Ginteliškės vietovardis.

A.Jucys Kretingos vietovardžio kilmę išvedė iš daiktavardžio *kreida* (žemaitiškai – *kreda*). *Kretinga* reiškia kreidinga. XIII amžiaus Livonijos ordino kronikoje Kretinga vadinama *Cretyn*, *Kretene*... (Kreidynė, Kreidinė), pridėjus kuršišką galūnę *-inga*, gaunama *Kretinga*. Senovėje aplink Kretingą buvo daug kalkių. Minijos upės atkrantėje, netoli Kartenos, yra Kalkyčės kalnas, kur XIX a. buvo kasamos kalkės.

Pateikiamas sutrumpintas variantas
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

KLASĖS IR KURSO DRAUGAS

ANTANAS ŠIMKUS

Adolfas Jucys 1923 m. iš Kretingos progimnazijos atvyko į Plungės gimnaziją. Čia mudu ir susipažinome.

Gimnazijoje A.Jucys buvo draugiškas, darbštus, pareigingas. Mokytojui A.Turskiui per pamokas neretai padėdavo paruošti ir atlikti bandymus iš fizikos, klasiokams noriai aiškindavo namų darbus (matematikos ir fizikos), bet nusirašyti neduodavo. Daug skaitė ne tik tiksliųjų, bet ir humanitarinių mokslų knygų. Mėgdavo pasakoti ir diskutuoti apie istorines vietoves, piliakalnius, miesto parką, kunigaikščius. Laisvalaikiu dažnai vaikščiodavo po parką, Babrungo ir Minijos upių pakrantėmis. Labai mėgstama jo pasivaikščiojimų vieta buvo Kalniškių miškelis – pušynėlis už trijų kilometrų nuo miestelio. Tas keliukas, kuris ėjo iš miestelio link pušynėlio, dabar apstatytas mūriniais namukais ir pavadintas A.Jucio gatve.

Klasės draugai, baigę aštuonias klases, rinkosi įvairias specialybes: vieni – agronomiją, kiti – teisę, humanitarinius mokslus. Nors man patiko agronomo ir miškininko specialybės, bet mudu su A.Juciu 1927 m. įstojome į Kauno universiteto Matema-

tikos-gamtos fakulteto matematikos-fizikos skyrių. Plungėje buvome baigę realinę gimnaziją, todėl įsitraukti į studijas nebuvo sunku. Studijuodami Kaune gyvenome kartu viename kambaryje. A.Jucys gavo gerą materialinę paramą iš namų ir pirmaisiais studijų metais mane šelpdavo maistu, skolindavo pinigų. Būdamas antrame kurse, iš privačių pamokų uždirbau jau pakankamai. Pragyvenimas pasidarė lengvesnis, ir man nebereikėjo materialinės pagalbos.

A.Jucys buvo vienas iš darbščiausių ir gabiausių studentų. Prof. V.Čepinskis per paskaitas dažnai užduodavo studentams kontrolinių klausimų ir, kai į juos niekas neatsakydavo, kreipdavosi į A.Jucį: „Žemaiti, gal tu atsakysi?“ Per prof. O.Volko (O.Folkas) paskaitas A.Jucys nurodydavo lentoje padarytas klaidas.

Kartą per laboratorinius darbus studentai išbėgo versti nuo bėgių „konkės“. Mudu su A.Juciu tik pabaigę darbą išėjome pasižiūrėti jau apverstos „konkės“, išdaužytų jos stiklų. Kitą kartą per laboratorinius darbus mudu padarėme trumpą laidų sujungimą, auditorijoje neliko šviesos, – prof. Čepinskis išėjo iš savo kabineto ieškoti kaltininko. Praeidamas pro mudviejų darbo vietą, jis sustojo, bet nieko nepasakė. Jei kaltininkai būtų buvę kiti studentai, juos būtų gerokai išbaręs.

Ketvirtame kurse reikėjo rinkti seniūną. Mes, kursiokai, prieš susirinkimą tarėmės rinkti A.Jucį, motyvuodami tuo, kad jam neaktuali stipendija ir, be to, jis – vienas iš geriausių studentų. Susirinkime buvo pasiūlyta ir mano kandidatūra. Vis dėlto balsų dauguma kurso seniūnu buvau išrinktas aš.

Laisvalaikiu apsiavę klumpėm išeidavome į Vydūno alėją. Žinoma, kauniškius toks klumpių kaukšėjimas stebindavo. Dažnai išvykdavome pasivaikščioti po Kauno apylinkes. A.Jucys mėgo vaikštinėti ir sportuoti Panemunėje. Kartą besportuodamas išsinarino ranką. Ilgai reikėjo prašyti gydytojo, kad ateitų pas A.Jucį į miškelį apžiūrėti jo skaudamos rankos.

Studentai žemaičiai būrėsi į Simono Daukanto draugiją. A.Jucys ilgą laiką buvo jos pirmininkas. Draugija ruošdavo susirinkimus, kurie neretai baigdavosi šokiais. Pirmininkas A.Jucys šokti nemokėjo. Reikalo verčiamas, jis šokių mokykloje išmoko tris šokius: polką, fokstrotą ir valsą. Draugijoje artimiau susipažino su Sofija Nezabitauskaite, kurią vėliau vedė.

Studijų pradžioje jis buvo susidomėjęs chiromantija – turėjo keliasdešimt rankų plaštakų schemų. Kadangi tikslieji mokslai atėmė daug laiko, tai chiromantija liko nuošalyje.

Į matematikos-fizikos skyrių buvo įstoję daugiau kaip penkiasdešimt studentų, o laiku, t. y. per ketverius metus, jį baigė vos penki, tarp jų ir A.Jucys. Aš baigiau

1933 m., t. y. dar po dvejų metų. 1931 m. buvau paskirtas mokytoju į Plungės Tėvų kapucinų mokyklą. 1934 m. su tos mokyklos mokytoju, buvusiu klasės draugu J.Andriejausku pėsčiomis iš Plungės nuėjome į A.Jucio tėviškę – Klausgalvų Medsėdžius, esančius už 30 kilometrų. Čia mudu privaišino medumi, net iki persivalgymo. Jo vyresnysis brolis turėjo per trisdešimt bičių šeimų. Po malonaus ir nuoširdaus pokalbio vėl pėsčiomis grįžome atgal į Plungę.

Mano draugystė su Adolfu tęsėsi toliau. Būdamas Vilniuje, visada aplankydavau Jucių šeimą. Jo žmonelė Sofija mane maloniai sutikdavo.

1956 m. išlaikiau kandidatinius egzaminus ir norėjau rašyti disertaciją. A.Jucys man patarė metams atsikelti iš Klaipėdos į Vilnių ruošti disertacinio darbo.

Plungiškiai džiaugiasi ir didžiuojasi turėdami tokį mokslo vyrą A.Jucį, kuris gebėjo įgyti visus aukščiausius mokslo laipsnius bei vardus ir pagarsėjo savo mokslo darbais bei moksline veikla ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

Klaipėda, 1985 09 12

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

BUVOME VIENAME KURSE

V. STROLIS

Mes su Adolfu bendramečiai. Buvome viename kurse. Jis studijavo fiziką, o aš – matematiką. Dvejus metus gyvenome viename bute. Jis gyveno su Antanu Šimkumi (abu žemaičiai) viename kambaryje, o aš – kitame. Adolfas buvo gerai materialiai aprūpintas. Jam nereikėjo uždarbiauti kaip mums. Mažai tekdavo su juo pasikalbėti, nes jis visą laiką dirbo ir nepageidavo, kad kas jį trukdytų. Buvo be galo darbštus, bet žmogus buvo geras, ir visi jį gerbė.

Paskaitų nepraleisdavo. Tuo metu studentų buvo mažai, ir profesoriai paskaitas skaitė dviem kursams kartu. Sykį prof. V.Biržiška turėjo skaityti pirmąją analizinės mechanikos paskaitą matematikams ir fizikams. Tačiau prieš tai viena valanda buvo laisva, ir profesorius pradėjo savo paskaitą anksčiau. O A.Jucys atėjo tvarkaraštyje

nurodytu laiku ir labai susijaudino, kad negalėjo išklausyti paskaitos pradžios ir visko užsirašyti. Kai prof. V.Biržiška po pertraukos atėjo tęsti paskaitos, Adolfas atsistojo ir pareiškė, jog profesorius nesiskaito su studentais, nes nesilaiko tvarkaraščio. Mes net nusigandome. Profesorius užsigavo ir pasakė: „Studentas profesoriui duoda pastabą, taip netinka". Vėliau prof. V.Biržiška visiems sakydavo, jog Jucys labai geras studentas.

Kaunas, 1982 09 22

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

TEORINĖS FIZIKOS PRADŽIA KAUNO UNIVERSITETE

ANTANAS PUODŽIUKYNAS

Mane su A.Juciu nuo bendro darbo pradžios Kauno universiteto Fizikos katedroje 1933 m. iki jo mirties siejo geri, draugiški santykiai. Pamėginsiu pateikti šio neeilinio teorinės fizikos darbuotojo ir teorinės fizikos pionieriaus Lietuvoje kelis charakterio ir mokslinio darbo bruožus. Tai bus daugiau susiję su Kauno laikotarpiu (1933–1940 m.), nes nuo 1945 m. pradėjome dirbti jau skirtingose vietose.

Su A.Jucio pavarde susidūriau 1927 m., kai buvau paskirtas Plungės realinės gimnazijos fizikos ir matematikos mokytoju. Gimnazijos aštuntoje klasėje buvo keletas gabių mokinių. Mokytojų kambaryje man juos pagyrus, mokytojas Lapinskas pažymėjo, jog šių metų laidoje nėra tokio gabaus abituriento kaip A.Jucys praėjusiais metais. Pavardė įstrigo man į atmintį.

Nuo 1928 m. spalio 10 d. pradėjau eiti Kauno universiteto Fizikos katedros asistento pareigas. Dirbdamas fizikos laboratorijoje su II kurso studentais, sutikau studentą su man jau girdėta Jucio pavarde. Tai tikrai buvo Plungės realinę gimnaziją baigęs A.Jucys. Dirbo kartu su A.Šimkumi, abu buvo tylūs ir darbštūs studentai. Darbą visuomet suskubdavo atlikti per tam skirtas tris valandas ir už jį atsiskaitydavo darbų vedėjui. Asistento pagalbos jiems mažai tereikėjo, todėl tuo metu ir neteko įvertinti jų gabumų. Bet žemaitiškai atkaklų darbštumą labai gerai prisimenu.

Po karinio 1926 m. perversmo buvo palaidota demokratija Lietuvos Respublikoje, tačiau apkarpyta universiteto autonomija dar liko. Dauguma studentų buvo priešiškai nusiteikę Smetonos–Voldemaro režimui. Įvairiomis dingstimis, pavyzdžiui, uždraudus vienos ar kitos studentų grupės susirinkimus, įvykdavo konfliktai ir susidūrimai su policija. 1929 m. pavasarį, kilus tokiam konfliktui, raitoji policija stūmė studentus nuo centrinių universiteto rūmų Donelaičio ir Gedimino gatvių sankryžoje. Studentai susitelkė pirmuosiuose rūmuose, esančiuose Donelaičio ir Mickevičiaus gatvių sankryžoje. Susidarė „jėgų pusiausvyra" – policija dominavo lauke, o studentai tvirtai laikėsi rūmuose. Tuo metu šių rūmų antrame aukšte vyko II kurso studentų fizikos pratybos. Profesoriui neatėjus, aš buvau vienintelis šių pratybų šeimininkas. Gatvėje ir rūmų pirmajame aukšte kilus triukšmui, visi studentai apleido laboratoriją. Ruošiausi ją uždaryti, bet dėl visa ko žvilgtelėjau į gretimą mažą kambarėlį, kuriame radau A.Jucį ir A.Šimkų, balistiniu galvanometru kruopščiai nustatinėjančius kondensatoriaus talpą. Į triukšmą jie nekreipė dėmesio: negalėjo žlugti trijų valandų darbas. Kantriai laukiau, kol jie baigs, patikrinau duomenis ir pasirašiau. Neskubėdami jie išėjo iš laboratorijos, neskubėdami lipo žemyn į pirmąjį aukštą, kur vis dar buvo didelis triukšmas. Ar jie nuėjo kovoti, ar į namus – nežinau, bet neatrodė karingai nusiteikę.

Sunkios tuo metu buvo mokomojo darbo sąlygos. Studentų pratyboms ir jų diplominiams darbams trūko matavimo prietaisų. Diplominių darbų temos buvo parenkamos pagal katedros materialų pajėgumą: pagrindinių termometro taškų tikrinimas, magnetinio lauko stiprio matavimas bismuto spirale ir kitos panašios. A.Jucio diplominio darbo tema buvo triodo charakteristikų tikrinimas. Suprantama, jis būtų pajėgęs atlikti ir sudėtingesnį darbą.

A.Jucio studijų metu eksperimentinę fiziką dėstė docentas – vėliau profesorius – I.Končius. Jis daug pastangų dėdavo demonstracijoms paruošti, išleido paskaitų konspektą. Turėdamas gabų demonstratorių A.Glodenį, kruopščiai ruošdamasis paskaitoms ir būdamas neblogas oratorius, pasiekė gerą dėstymo lygį. Silpnoji jo paskaitų pusė buvo ta, kad jis apsiribojo tradiciniu fizikos kursu ir buvo menkai susipažinęs su naujausiais fizikos pasiekimais. Jo išleistas atomistikos konspektėlis susilaukė tuometinio rektoriaus V.Čepinskio neigiamo įvertinimo. Konspektėlį esu skaitęs. Manau, jog V.Čepinskio nuomonė buvo teisinga.

Teorinės fizikos kurso lygis buvo daug žemesnis. Teorinę mechaniką skaitė matematikas Viktoras Biržiška. Jo mechanikos dėstymo forma geriau tiko inžinieriams, o ne fizikams. Teorinę fiziką dėstė katedros vedėjas prof. K.Šliūpas. Sistemingo teori-

nės fizikos kurso jis neskaitė ir tokio kurso nerengė. Mėgo termodinamiką. Buvo silpnos sveikatos (džiovininkas), turėjo kitų trūkumų ir didelę paskaitų dalį praleisdavo. Teorinės fizikos problemomis nesidomėjo, bet gilinosi į kai kurių eksperimentinių darbų teoriją ir juos organizavo. Apskritai tai buvo gabus ir originalus žmogus, bet savo veikla jis neskatino katedros darbuotojų nagrinėti teorinės fizikos problemų. Patirtį jis turėjo gerą: Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo dirbęs aukštosios mokyklos dėstytoju. 1932 m. prof. K.Šliūpui mirus, teorinės fizikos dėstymas dar pablogėjo. Dažnai oficialiai skelbiami teorinės fizikos kursai nebuvo skaitomi. Tik A.Juciui baigus aukštąją mokyklą, ši padėtis pradėjo taisytis. Manau, nesuklysiu teigdamas, jog aukštojoje mokykloje A.Jucys neįgijo gerų teorinės fizikos pagrindų. Teorinės fizikos paruošimo spragas jam teko užpildyti atkakliu darbu ir pastangomis. Tai jam sekėsi, nes buvo pratęs naudotis knygomis ir siekti tų žinių, kurių nesuteikdavo mokytojai ir aukštosios mokyklos dėstytojai.

Psichologas C.Jungas (K.Jungas) perspektyviais moksliniam darbui laikė tuos jaunuolius, kurie mokydamiesi vidurinėje mokykloje nesitenkina tuo, ką ji duoda, o mokydamiesi aukštojoje nesitenkina tuo, ką duoda aukštoji mokykla. Jie neraginami siekia žinių ir išmoksta patys jų susirasti. Jungo apibūdinimas tinka visam A.Jucio mokymosi laikotarpiui. Gimnazijoje jam nepakako per pamokas gaunamų fizikos žinių, jis naudojosi V.Čepinskio fizikos paskaitų knygomis, skirtomis universiteto studentams. Aukštojoje mokykloje, norėdamas geriau susipažinti su atomistika, jis lankė V.Čepinskio fizinės chemijos paskaitas, kurios jam nebuvo privalomos. Domėjosi kvantine teorija, kuri universitetuose nebuvo dėstoma.

Audringas kvantinės teorijos vystymasis beveik sutapo su A.Jucio studentavimo laikotarpiu. Tiesa, jos pradžia siejama su M.Plancko (M.Plankas) 1900 m. darbais. Vaizdingą teorijos modelį sukūrė 1913 m. N.Bohras (N.Boras), bet griežtą matematinį pavidalą jai suteikė 1926 m. E.Shrödingeris (E.Šrėdingeris); vėliau ją išplėtojo P.Diracas (P.Dirakas), W.Heisenbergas (V.Heizenbergas) ir kiti žymūs fizikai. Silpnai teoriškai parengtas studentas turėjo pasižymėti didele drąsa, kad dar 1931 m. pradėtų domėtis kvantinės teorijos problemomis. A.Jucys susipažino su D.Hartree'o (D.Hartris) (1928) ir V.Foko (1930) straipsniais, o vėliau, savarankiškai gilindamas žinias, padirbėjęs vienus metus Anglijoje, sėkmingai įsitraukė į atominių ir kvantinių problemų sprendimą. Darbas šioje srityje jam sekėsi, nes turėjo neblogus matematikos pagrindus. Tai profesorių Z.Žemaičio, O.Volko, V. Biržiškos ir kitų nuopelnas. Tiesa, A.Jucys su V.Biržiškos pavardės įterpimu nesutiktų, nes jo pedagoginę veiklą vertino neigiamai. Siūlant V.Biržišką į ordinarinio profesoriaus pareigas A.Jucys viešai įver-

tino jo pedagoginę veiklą nepalankiai. Manau, tokia nuomonė buvo susijusi su V.Biržiškos ekscentrišku charakteriu ir neobjektyviu studentų vertinimu per egzaminus. Fizikus jis laikė negebančiais matematiškai galvoti.

Palyginti anksti A.Jucys pradėjo domėtis daugelio atominių dalelių sąveikos klausimais. Šias sąveikaujančių dalelių problemas teoriškai įmanoma spręsti tik artutiniais metodais. Jau tuomet teko stebėtis milžinišku A.Jucio kantrumu, kai, naudodamas tik logaritminę liniuotę, ištisomis savaitėmis skaičiuodavo įvairius sąveikaujančių dalelių parametrus. Grįžęs iš Anglijos, su dideliu pasitenkinimu man aiškino parsivežtos cilindrinės logaritminės liniuotės pranašumus. Tekdavo jam išklausyti ir mano pašaipių pastabų, kad keliolikos atominių dalelių sąveiką jis, matyt, baigs skaičiuoti tik po šimto metų. Skaičiavimo mašinos paspartino skaičiavimo darbą ir sumenkino logaritminės liniuotės reikšmę, bet angliškoji logaritminė liniuotė turėtų būti Vilniaus fizikų ar Jucių šeimos archyve. Tai būtų vaizdingas teorinės fizikos raidos Lietuvoje eksponatas.

Kai 1933 m. A.Jucys pradėjo dirbti Fizikos katedroje jaunesniuoju laborantu, tarp mudviejų greitai užsimezgė draugiški santykiai. Dažnai apsvarstydavome mokslinio darbo perspektyvas katedroje. 1932 m. prasidėjusi Europoje ūkio depresija skaudžiai palietė ir Lietuvą. Mažos Fizikos katedros lėšos buvo dar apkarpytos, ir apie eksperimentinį mokslinį darbą negalima buvo net svajoti – nebuvo lėšų. Visi keturi katedros asistentai (P.Brazdžiūnas, A.Žvironas, A.Puodžiukynas, K.Baršauskas) buvo eksperimentininkai, o teorinės fizikos bare, 1932 m. mirus K.Šliūpui, buvo akivaizdi spraga. Teoriniam darbui nereikėjo didelių lėšų, todėl gundžiau A.Jucį brautis į šią sritį. Manau, ne mano žodžiai, o jo polinkis į teorinį darbą lėmė, kad jis pasuko į teorinę fiziką. Ragindamas domėtis teorine fizika, aš turėjau galvoje, kad katedrai trūksta gero teorinės fizikos dėstytojo ir visai nesitikėjau, kad gali išaugti mokslo darbuotojas. Labai jau skurdi buvo Kauno universiteto teorinės fizikos mokykla, o be gero vadovo pasiekti teorinės fizikos aukštumų man atrodė neįmanoma. Manau, jog A.Jucys, tapdamas teoretiku, atliko žygdarbį. Jis smarkiai pranoko tuometes mano prognozes.

Pirmasis A.Jucio Kaune atliktas mokslinis darbas buvo diplominio darbo tąsa – teoriškai nagrinėta metalų termoelektronė emisija. Šiuo klausimu 1936 m. jis paskelbė „VDU Matematikos-gamtos fakulteto darbuose“ straipsnį, kuris susilaukė palankaus įvertinimo. Greitai jis įsitikino, jog sprendžiant atomo fizikos problemas reikia naudoti kvantinės mechanikos metodus. Atkakliai siekdamas užsibrėžto tikslo, A.Jucys savarankiškai įsisavino matematinius kvantinės mechanikos metodus. Sutvirtinęs šias žinias metine stažuote Anglijoje, sėkmingai jas panaudojo Vilniaus universitete

1941 m. apgintoje disertacijoje „Teorinis jonų C^{4+} ir C^{2+} ir neutralaus C tyrimas“ [12]. A.Jucio privalomo specialybės daktaro egzamino komisijos sudėtyje buvo P.Brazdžiūnas ir A.Puodžiukynas. Egzaminas parodė, jog disertantas turi gerą atmintį ir didelių gabumų. Į pateiktus klausimus atsakinėjo nuosekliai, ramiai ir nevengė sudėtingesnių matematinių išvedimų. Tai buvo brandaus teorinės fizikos darbuotojo atsakymai.

Dirbančiam žmogui reikia dar ir duonos kasdienės. Be jos neįmanomas ir mokslas. Nelengva buvo A.Jucio materialinė padėtis studijuojant, nedaug ji pagerėjo, kai jis 1933 m. kovo 20 d. buvo priimtas į Fizikos katedrą jaunesniuoju laborantu. Laborantas, baigęs aukštąjį mokslą, túomet buvo retenybė, nes jo atlyginimas (300 litų) prilygo tik pradinės mokyklos mokytojo atlyginimui. Gimnazijose matematikų ir fizikų trūko. Ten jis lengvai galėjo gauti mokytojo vietą ir uždirbti daugiau. Kitais metais A.Jucys vedė, o jaunavedžiams visuomet pinigo trūksta. Bet jis vis dėlto pasirinko kuklias laboranto pareigas: jį traukė mokslas ir darbas aukštojoje mokykloje. Tik 1935 m. sausio 16 d. buvo paskirtas vyresniuoju laborantu, o nuo 1937 m. sausio 1 d. tapo jaunesniuoju asistentu. Daugiau kaip trejus metus katedros vedėjas sąmoningai neperkėlė A.Jucio iš menkai apmokamų laboranto pareigų į aukštesnes, nors jis iš tikrųjų atliko ne laboranto, o asistento darbą. Tokia buvo katedros vedėjo prof. I.Končiaus taktika. Jis sakydavo, jog jauniems žmonėms nėra kur skubėti – jie privalo pereiti visas tarnybos pakopas. Antai jaunam gabiam dvidešimt ketverių metų Newtonui (Niutonas) profesorius užleido katedros vedėjo kėdę, o čia mes matome atvirkščią atvejį: katedros vedėjas nenorėjo, kad kas nors išsiveržtų į priekį. A.Jucys net ir vedęs turėjo verstis iš menko laboranto atlyginimo. Nerūkė, negėrė ir niekuomet nesiskundė materialiniais nepritekliais, bet padarytos skriaudos neužmiršo. Kartą, kalbėdamas apie I.Končių, jis pridūrė: „Jo aš nemėgstu – daugiau kaip trejus metus jis pralaikė mane laborantu“. Taigi atkaklusis A.Jucys nebuvo vadovų proteguojamas – ir materialinius sunkumus turėjo nugalėti savo jėgomis. Ir po karo jis buvo tikras naujakurys, nes frontui einant per Vilnių žuvo visi jo baldai.

Vokiečių okupacijos metais mokymo darbas Vilniaus universitete normaliau vyko tik iki jo uždarymo (1943 m.). Buvo skaitomos paskaitos, vyko laboratoriniai darbai. Tačiau ir kaizerinė, ir hitlerinė Vokietija laikė okupuotų kraštų žmones tinkamais tik darbo jėgai – jiems turėjo pakakti pradinio mokslo, ir tai atmiešto vokiškos kultūros garbinimu. Uždarant universitetą jis buvo apgrobtas, kai kas apgadinta. Bet personalas išliko, jam buvo mokamas atlyginimas. Aukštesniųjų kursų studentai slapta baigė mokslą ir gavo diplomus. Fizikai eksperimentininkai mėgino dirbti mokslinį

darbą, bet sąlygos buvo labai nepalankios. Lėšų ir medžiagų tokiam darbui nebuvo; žiemą mokslo įstaigose ir butuose buvo galima dirbti ir gyventi tik su kailiniais. Pagal korteles gaunamas maistas leido tik nemirti badu. Pragyventi buvo galima tik gaunant paramą iš kaime gyvenančių giminių.

Visi turėjome panašių sunkumų, tačiau A.Juciui tęsti mokslinį darbą buvo lengviau: literatūra ir logaritminė liniuotė išliko per karą. Vienus metus padirbėjęs Anglijoje, A.Jucys buvo pajėgus geriau įsisavinti atomo fizikos ir kvantinės mechanikos teorinius metodus. <...>

Vienas iš teorinės fizikos pionierių A.Jucys pasitraukė, atrodo, dar turėdamas daug jėgų. Tris dienas prieš savo mirtį jis, būdamas Kaune, užėjo pas mane. Gyvenu ant kalno, todėl paklausiau, ar su taksi atvažiavo. Pasakė, jog atėjęs pėsčias ir į kalną įkopęs neilsėdamas – širdis dar „veža“. Įsikalbėjome. Buvęs Kanadoje, skaitęs mokslinius pranešimus. Truputį pavargęs, bet tuoj vėl važiuosiąs į Budapeštą su pranešimu. Žinodamas, kad jam jau beveik septyniasdešimt, patariau, jog per daug neapsikrautų darbu – reikia taupyti sveikatą. Nusiskundžiau, kad aš galiu dirbti tik 25% pajėgumu. Nusišypsojęs atsakė, jog jis galįs dirbti 90% pajėgumu. Susitarėme, kad po trijų dienų jis atsiveš magnetofoną ir užrašys mano prisiminimus apie vyresniųjų Lietuvos fizikų darbus. Deja, vietoje laukto apsilankymo gavau kvietimą į laidotuves.

P r i e r a š a s. 1980 m. nusiunčiau tradicinį naujametį sveikinimą A.Jucio žmonai. Sūnus atsakė, jog ji jau senokai palaidota – bet ne greta vyro. Visą amžių Juciai pragyveno santarvėje, o po mirties juos išskyrė. Tai didelė klaida, kurią ir ištaisyti sunku. Vyrui sekasi dirbti tik tada, kai žmona jam sudaro geras darbo sąlygas. Todėl sudėtinguose A.Jucio mokslo darbuose yra dalis ir jos nenuilstamo triūso ir jai reikia atiduoti tokią pat pagarbą kaip ir jos vyrui.

Kaunas, 1980 09 10

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

DARBAS BUVO DIDŽIAUSIAS JO DRAUGAS

SOFIJA NEZABITAUSKAITĖ-JUCIENĖ

Ilsėdavo Adolfas tik miegodamas, o miegodavo trumpai. Popietinis poilsis baigdavosi, kai, Adolfui užmigus ir pradėjus giliai kvėpuoti, nuvirsdavo padėtas ant krūtinės radijo imtuvas. Poilsiaudamas prie jūros, smėlyje rašinėjo formules, kažką sprendė; tolimesnėse kelionėse – skrisdamas lėktuvu – rašydavo straipsnius. Pasivaikščiojimų metu mokydavosi svetimų kalbų, net maldamas malūnėliu kavą – mankštindavosi, judėdavo. Nė minutės be darbo, nė minutės niekams! Ir taip visus tuos keturiasdešimt metų, drauge pragyventus. Ir visus tuos keturiasdešimt metų jis man buvo tauriausias, gražiausias ir brangiausias, kai susikaupęs sėdėdavo prie savo rašomojo stalo – dirbo! Jo gyvenimo prasmė buvo darbas. Darbas buvo jo draugas, džiaugsmas, pramoga.

Kartais, būdamas pervargęs, nebegalėdavo užmigti – vidurnaktį eidavo į virtuvę, vienas pats virdavosi savo mėgstamos žemaitiškos košės ir kviesdavosi tokį pat nemiegalį kaimyną žemaitį, prof. Steponą Jankauską, vaišintis.

Ant jo rašomojo stalo, didelio, plataus, – visuomet šūsnys žurnalų, knygų, laiškų, prirašytų ir rašomų lapų, atrodė, netvarkingai išmėtytų. Tačiau jis pats visada puikiausiai žinojo, kas kur padėta, negaišdavo laiko ieškodamas. Tvarkyti teleisdavo, kai išvažiuodavo ilgesniam laikui – užbaigęs darbus ir pats susidėjęs savo raštus.

Buvo labai punktualus. Pakviestas valgyti tevėluodavo tiek, kiek reikėdavo laiko užbaigti sakinį. Nemėgo, kad vėluotų ir kiti. Reikalavo punktualumo iš visų ir visur.

Telefonu šnekėdavo trumpai. Nepatikdavo, jei kas trukdydavo skambučiu be svarbaus reikalo. Jeigu atėjęs svečias užsišnekėdavo ilgiau, Adolfas atsiprašydavo, palikdavo jį kitų namiškių globai ir nueidavo savo kambarin dirbti. Darbas buvo didžiausias Adolfo draugas, tik jam vienam niekada nebuvo per ilga diena, gailu ilgo vakaro ir savo sveikatos!

Jokio darbo neatidėdavo kitai dienai. Ir tą rytą, vasario ketvirtąją, kai jis nebeatėjo pusryčių, jo kambaryje radome degančią šviesą, šalia rašomosios mašinėlės tvarkingai susegtus mašinraščio lapus – paskutinės komandiruotės (į Kanadą) ataskaitą, o paskutiniajame lape buvo parašyta data – 1974 m. vasario 4 diena. Švarus, baltas popieriaus lapas, prispaustas volelio, nebesulaukė jo rankų...

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

PEDAGOGAS IR METODININKAS

ADOLFAS BOLOTINAS

1946 m. po žiemos atostogų mes, dvidešimt du II kurso studentai – fizikai, matematikai, astronomai, susirinkome į A.Jucio paskaitą klausyti pirmą kartą po karo skaitomo teorinės mechanikos kurso. Lygiai vienuoliktą valandą į auditoriją įėjo tvirtas, stambus vyriškis, maloniai nusišypsojo, pasisveikino ir ramiu balsu pradėjo skaityti paskaitą, tvarkingai ant lentos rašydamas formules. Jo paskaitos būdavo visuomet kruopščiai parengtos, parašytas visas tekstas, formulės sunumeruotos nurodant skyrių ir formulės eilės numerį jame.

Paskaitų metu A.Jucys atidžiai sekdavo auditorijos reakciją į dėstomą medžiagą. Pajutęs, jog auditorija pavargo, jis rasdavo būdų ją suaktyvinti, pavyzdžiui, papasakodavo įdomių atsitikimų iš savo ar kolegų gyvenimo. Mokėjo palaikyti kontaktą su auditorija, visuomet sakydavo: „Mes galvojame, mes rašome". Stengdavosi įsitikinti, ar studentai iš tikrųjų supranta dėstomą dalyką: prašydavo pratęsti jo mintį ar paklausdavo esminių praeito kurso dalykų.

Tokios paskaitos neleido mums būti pasyviems, reikalavo nuolatinio ruošimosi. A.Jucys gerbė studentus, jų iniciatyvą ir net į elementariausius studentų klausimus atsakydavo visapusiškai, pabrėždamas klausimų svarbą. Man teko klausyti A.Jucio termodinamikos, statistinės fizikos, elektrodinamikos, kvantinės mechanikos, o vėliau – specialiųjų teorinės fizikos kursų. Jo paskaitoms buvo būdinga griežta logika, dėstymo nuoseklumas. Ypač daug dėmesio jis kreipė į teisingą fizikos dėsnių ir išvadų interpretaciją, stengėsi sudominti klausytojus filosofiniais fizikos klausimais. A.Jucio dėka studentai buvo išmokę dirbti kiekvieną semestro dieną, ir egzaminas jiems tebuvo malonus pokalbis su gerbiamu dėstytoju.

1949 m. baigęs universitetą buvau paskirtas asistentu į A.Jucio vadovaujamą Teorinės fizikos katedrą, kurioje tuo metu dirbo tik katedros vedėjas ir laborantas. Jau pirmaisiais metais man, neturinčiam jokios pedagoginės patirties, A.Jucys, išvykdamas į Leningradą rengti daktaro disertacijos, pavedė skaityti termodinamiką ir statistinę fiziką III kurso studentams. Gerai išmanydamas padėtį katedroje, dažnai mane konsultuodavo, o kiekvieną kartą, atvykęs į Vilnių, lankydavo mano, o vėliau ir kitų dėstytojų paskaitas ir pastabas surašydavo į katedroje esančią tam skirtą knygą. Pastabos būdavo ne tik dalykinės, bet daug dėmesio skyrė, atrodo, tokioms iš pirmo

žvilgsnio smulkmenoms kaip tvarkingas lentos naudojimas, dėstytojo kalba, jo laikysena, išvaizda.

Per visą ilgą pedagoginį ir mokslinį savo gyvenimą visada mielai dalydavosi patyrimu, teorinėmis žiniomis su kolegomis, aspirantais ar studentais. Būdamas reiklus kolegoms, jis pats visuomet buvo darbštumo ir žemaitiško tvirtumo pavyzdys. A.Jucys nebuvo abejingas bendradarbių interesams ir kiek galėdamas visuomet jiems padėdavo.

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

PROFESORIAUS PEDAGOGINĖ VEIKLA

VIKTORAS KYBARTAS

Profesoriaus A.Jucio nėra tarp mūsų, tačiau jis buvo ir išliks visiems, jį pažinojusiems, asmenybe. Be galo darbštus, aštraus proto, nepaprastų gabumų, didelės erudicijos, taurios dvasios darbininkas paliko daug savo darbo vaisių. Tai didelis mokslininkas, teorinės fizikos Lietuvoje pradininkas, mokslinio darbo tradicijų kūrėjas, mokslo įstaigų organizatorius. Jo mokslinė veikla įamžinta šimtais mokslinių straipsnių, trimis monografijomis.

Jis buvo nepaprastai geras pedagogas ir mokytojas. Ne visi didieji mokslininkai geba būti ir mokytojai. Profesorius A.Jucys visą gyvenimą buvo mokytojas tiesiogine prasme. Jis mokė ir svarbiausia – daugelį savo mokinių išmokė. Jis kažkaip nepastebimai skiepijo žinias, norą žinoti, skiepijo, atrodo, be didelių pamokymų, ilgų kalbų, mokėjo nuteikti visus darbui, ir darbas darėsi ne prievarta, o būtinumu.

Pedagoginį darbą pradėjo 1933 m. Vytauto Didžiojo universitete, vėliau iki pat mirties dirbo jį Vilniaus universitete. Netgi eidamas įvairias atsakingas ir sudėtingas administracines pareigas, niekad nenutraukė pedagoginio darbo. 1972 m. perdavęs katedros vedėjo pareigas prof. A.Bandzaičiui, jau buvo pasiryžęs visai atsisakyti pedagoginio darbo, tačiau jo nedirbti negalėjo – paskaitas skaitė ir toliau.

Nors publikuotų metodinių darbų ir nepaliko, bet jo pedagoginiai nuopelnai dideli. Jo, kaip pedagogo, veiklai būdingas nepaprastas darbštumas ir kruopštumas. Tą

darbą jis dirbo labai atsakingai. Svarbiausia, jog stengėsi visus išmokyti. Jis pirmasis parengė ir pateikė studentams visų teorinės fizikos kursų konspektus. Nereikia net sakyti, jog parengti paskaitos konspektą sau yra vienas dalykas, o visai kitas – parengti jį kitiems. Tam reikia įdėti nepaprastai daug darbo, reikia daug žinių. Tie konspektai buvo labai populiarūs. Jais gana ilgai naudojosi įvairių specialybių studentai, konspektai buvo pirmasis mokslo žinių bei metodikos šaltinis ir jo paties mokiniams, pradėjusiems pedagoginį darbą. Profesorius A.Jucys savo skaitomus kursus nuolat keisdavo, tobulindavo, pildydavo vis naujais pavyzdžiais. Profesorius A.Jucys buvo specialiųjų seminarų pradininkas. O seminarai – tai savarankiško darbo pradžia, paakinimas savo nuomonei reikšti, mokslo teiginiams bei rezultatams vertinti. Nuo seminarų ir darbas prasideda.

Daug dėmesio skyrė metodologijai. Visus kursus pradėdavo filosofiniais klausimais, o pusę gamybinės-pažintinės praktikos skirdavo V.Lenino knygai „Materializmas ir empiriokriticizmas“ studijuoti.

Paskaitoje svarbu ne tiktai pateikti tam tikrą informacijos kiekį, bet ir kaip jį pateikti. Prof. A.Jucys paskaitų ir seminarų metu vertė galvoti, analizuoti, daryti išvadas. Per paskaitą jis paprastai duodavo klausimų iš praeitos medžiagos ir ne šiaip patikrindavo, ar studentai ruošiasi, bet klausimai būdavo susieti su nagrinėjama tema. Jis teiraudavosi studentų nuomonės, klausdavo, kaip reiktų toliau spręsti uždavinį. Visa tai vertė studentus nuolat studijuoti, peržiūrėti išeitą medžiagą, sekti paskaitą aktyviai, galvojant.

Jis gerai pažino savo studentus, būdavo susidaręs nuomonę apie jų sugebėjimus ir darbštumą. Turėjo savo egzaminavimo metodiką. Atėjęs į egzaminą pasakydavo, kam kokį pažymį gali parašyti. Jeigu pažymys netenkindavo, reikėjo atsakinėti. Pagaliau ir egzamino metu ne tik tikrino žinias, bet ir mokė. Išdalydavo bilietus, visi ruošdavosi. Paskui liepdavo vienam skaityti savo bilieto klausimus, o draugas turėdavo į juos atsakinėti. Tas, kuris ruošėsi, privalėjo taisyti klaidas ir papildyti. Papildyti prašydavo ir kitų studentų. Todėl egzamino metu visi klausydavo, visi sekdavo ir kartu mokydavosi, gilindavo savo žinias. Reikia pasakyti, jog dvejetus rašydavo retai. Bet jų ir nereikėjo rašyti, nes visus išmokydavo.

Labai daug dėmesio skyrė jauniems dėstytojams. Dažnai lankydavo paskaitas vienas pats arba su kitais katedros darbuotojais. Iš anksto neįspėdavo, aptarimai vykdavo tuoj po paskaitos. Reiklus buvo ne tik dalykinei paskaitos pusei, bet ir metodikai. Fiksuodavo visus nereikalingus žodžius, neteisingą elgseną prie lentos – stovėseną, lentos panaudojimą, pasikartojimus ir pan. Tikrintojams darydavo pastabas, kad nereikia akivaizdžiai žymėtis dėstytojo klaidų, užsirašinėti, nes tai jį varžo. Didelį dė-

mesį kreipė į kalbą – reikalaudavo paskaitą skaityti taisyklinga lietuvių kalba, pradėtą sakinį visada užbaigti, sakydavo, jog studentas, užrašęs tik pusę sakinio, nežinos, ar jis pats ką praleido, gal ir labai svarbaus, ir turės be reikalo gaišti laiką aiškindamasis blogą dėstytojo kalbą.

A.Jucys mokydavo ne tik paskaitose. Sunku įsivaizduoti, kiek laiko ir kantrybės jis skirdavo kursiniams, diplominiams bei disertaciniams darbams. Mes, jo mokiniai, jį vadinome *šefu*. Ir išties jis buvo tikras šefas: nuolat vadovavo, nuolat globojo, nuolat kontroliavo. Mūsų laikais pagrindinė teoretikų darbo vieta buvo Teorinės fizikos katedra. Čia, viename kambaryje, dirbome šeši aspirantai ir keletas diplomantų. Pavėluoti ryte niekas nedrįsdavo, nes lygiai devintą valandą prasidėdavo pokalbiai su šefu. Iš katedros pasišalinti nesiryždavome tol, kol profesorius nepasirodydavo vakare. O ateidavo jis skirtingu laiku, net ir vidurnaktį. Tik tada, kai šefas išeidavo namo, I. Glembockis paskelbdavo, jog galime eiti ir mes.

Katedros patalpose, net ir koridoriuose, drausdavo rūkyti; atkreipdavo dėmesį į netvarkingą aprangą. Jis pats karščiausią vasaros dieną į paskaitas eidavo su švarku, virš kurio apykaklės visada būdavo ištraukta marškinių apykaklė. Primindavo, jog marškiniai turi būti tvarkingi, nesusiglamžę. Darydavo pastabas ir studentams dėl jų netinkamos, nekultūringos elgsenos.

Daugelis prof. A.Jucio mokinių stengėsi savo pedagoginiame darbe sekti jo pavyzdžiu, perimti jo metodus, visada prisimindami jo pastabas bei patarimus. Reikėtų nuodugniau patyrinėti jo pedagoginę veiklą, surinkti parengtus paskaitų konspektus ir kitą pedagoginį palikimą.

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

BUVĘS MŪSŲ DIREKTORIUS

JONAS MARTIŠIUS

A.Jucys kiekviena proga skatindavo mokslo darbuotojų entuziazmą, atkaklumą ir atsakomybę...

Tais metais, kai A.Jucys buvo Pedagoginio instituto direktorius, šių eilučių autorius buvo I kurso studentas. Vieną vėlyvo rudens sekmadienį direktorius visiškai ne-

lauktai apsilankė mūsų bendrabutyje. Ir man, kaip kambario seniūnui, tuomet kliuvo už tai, jog ne visai sandariai buvo uždarytos iškūrentos krosnies durelės ir dėl to dalis šilumos nenaudingai sklaidėsi prieangyje. Direktorius mokė taupumo ir tvarkos.

Vyresniuose kursuose A.Jucys mums dėstė teorinę fiziką. Jis kruopščiai aiškindavo fizikos raidos dialektiką, prieštaravimus, kuriuos mokslas įveikia įvairiais raidos laikotarpiais, materijos ir judėjimo sąvokas. Ragindavo domėtis filosofija, visiems rekomenduodavo V.Lenino „Materializmą ir empiriokriticizmą". Per paskaitą kiekvieną iš mūsų net po kelis kartus ko nors paklausdavo, taip skatindamas ne tik atidžiai sekti paskaitą, bet ir ruoštis jai iš anksto, naudoti ankstesnes žinias. Per egzaminus ragindavo atsiminti dalyko esmę (prielaidas, metodą, išvadas) ir nereikalaudavo smulkmenų. Vienam iš mūsų savo bilieto klausimus atsakinėjant (pavyzdžiui, prie lentos), kiti turėdavo draugo atsakymus papildyti arba pataisyti. Studentams baigus savo klausimus aiškinti, pasakydavo pažymius visiems iš karto. Taigi niekaip negalėjome patvirtinti labai dažnai girdimo teiginio, jog egzaminas esąs laimės dalykas. Tuomet dar docentas, A.Jucys ir be egzamino žinojo, kuris kiek vertas.

Savo mokinius prof. A.Jucys mokė ne tik paties dalyko, bet ir dėstymo meno. Kiekvienas aspirantas būtinai turėjo atlikti pedagoginę praktiką – perskaityti paskaitų ciklą. Tos paskaitos būdavo detaliai aptariamos. Profesorius reikalaudavo, kad kiekviena raidė, kurią lektorius užrašo lentoje, matytųsi ir viskas, kas lentoje yra rašoma – net kablelis ar taškas,– būtų aiškiai pasakoma. Kalbėti reikalaudavo taip, kad ir nežiūrint į lentą – iš klausos, būtų galima viską tiksliai užsirašyti. Man regis, jog tai vienas iš būtiniausių reikalavimų dėstytojui.

Pats profesorius skaitydavo paskaitas viską gerai apgalvojęs ir suplanavęs. To reikalaudavo ir iš kitų. Kartą vienas jaunas lektorius, gerai išmanydamas dėstomą dalyką, skaitė paskaitą iš atminties, be jokio lapelio-plano. Kažkurioj vietoj susimaišė, suklydo, – dalį užrašų teko pataisyti. Profesorius paskui barėsi, sakydamas, jog senstant atmintis blogėja ir nereikia jos demonstruoti. Bent jau gerą planą einant į auditoriją būtinai reikia turėti. Jis nė minutės neužtęsdavo paskaitos, neskubėdavo ir sakydavo: „Auditorija neturi pastebėti, jog lektorius skuba, nespėdamas visko išdėstyti. Tokiu atveju reikia arba sutrumpinti pateikiamą medžiagą, arba ją atidėti kitam kartui, bet ramiai baigti laiku." Neleisdavo lektoriui neštis į paskaitą portfelio. Liepdavo jį palikti kartu su paltu. Pats nerūkė ir griežtai drausdavo kitiems katedros patalpose rūkyti, bardavosi pajutęs, jog per pertrauką auditorijoje rūkyta.

Taisyklingos kalbos reikalaudavo ir iš pranešėjų, skaičiuodavo bei nurodydavo kalbos klaidas net per mokslines konferencijas. Daug kartų jis yra kalbėjęs mokslininkams ir mokytojams fizikos dėstymo vidurinėje mokykloje klausimais.

Ypač ugningai jis kreipdavosi į jaunimą, mokinius, kviesdamas juos prasmingai išnaudoti kiekvieną gyvenimo minutę, nuolat kartodamas, jog poilsis – tai vieno darbo pakeitimas kitu, ir pats taip gyvendamas. Vieną tokią įspūdingą, ovacijomis pasibaigusią profesoriaus kalbą mokiniams atsimenu Zarasų M.Melnikaitės vidurinės mokyklos salėje... Ir todėl labiausiai sujaudino, kai prie jo karsto sustingusi nulenkė galvas didelė mokinių grupė iš tolimos Plungės.

1974 10 16

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

KIETOJO KŪNO TEORIJOS PRADŽIA

JONAS BATARŪNAS

Dirbdamas Vytauto Didžiojo universitete A.Jucys publikavo du straipsnius iš kietojo kūno teorijos [2, 6].

Vėliau A.Jucys stažavosi Anglijoje pas D.Hartree atomo teorijos klausimais ir daugiau kietojo kūno teorijos darbų nepaskelbė.

1958 m. Vilniuje jau buvo nemažas būrys mokslų kandidatų, ir A.Jucys, būdamas Fizikos ir matematikos instituto direktoriumi ir VVU Teorinės fizikos katedros vedėju, nusprendė išplėsti teorinių darbų sritį. Kiek galiu prisiminti, to paskirstymo pagal kryptis rezultatai buvo tokie: V.Vanagas ir V.Šugurovas (VVU) nukreipti į atomo branduolio teoriją, A.Bolotinas (VVU) – į molekulių teoriją, I.Glembockis – į ESM taikymą, J.Levinsonas ir J.Batarūnas – į kietojo kūno, tiksliau, puslaidininkių, teoriją. Tai buvo atsakingas baras, nes dauguma Lietuvos eksperimentinės fizikos atstovų dirbo puslaidininkių fizikos srityje. Profesoriaus A.Jucio iniciatyva buvo paskirti žmonės ir elementariųjų dalelių teorijos bei kvantinės mechanikos interpretacijos klausimams nagrinėti, tačiau darbų šiose srityse nebuvo parengta.

Nuo pirmųjų A.Jucio darbų paskelbimo buvo praėję apie dešimt metų. Baigiantis Antrajam pasauliniam karui ir pirmaisiais pokario metais buvo atrasti puslaidininkių diodai ir tranzistoriai. Tai skatino kietojo kūno, ypač puslaidininkių, teorijos darbus. Kūrėsi institutai, tiriantys puslaidininkius.

J.Levinsonas ir J.Batarūnas 1959 m. apie pusmetį praleido Leningrado Puslaidininkių institute ir Leningrado universitete, tačiau konkrečios paramos jie niekur negavo, nors bendrą išsilavinimo lygį gerokai pakėlė.

Jiems grįžus susiformavo tokia tematika. J.Levinsonas nagrinėjo CuO_2 kristalų juostinę spektro struktūrą bei šiuose kristaluose eksperimentiškai išmatuotus eksitonų spektrus. Publikavo seriją straipsnių, kuriuose buvo lyginami eksitonų modeliai, nagrinėjamos erdvinės ir magnetinės grupės, tikslinamas energijos juostų aprašymas ir kt. Aspirantas I.Burneika išplėtojo bendrą metodiką erdvinių grupių vaizdavimams ir jų bazinėms funkcijoms ieškoti.

J.Batarūnas pritaikė ir perdirbo G.Racah (G.Raka) techniką diskretinėms taškinėms grupėms (Clebscho ir Gordano koeficientai, kilminiai koeficientai, grupių teorijos simboliai) ir kartu su aspirantu E.Mauza pritaikė geležies grupės elementų priemaišų kristaluose savybėms tirti. Be to, buvo pradėta domėtis chalkogenidų kristalų (panašių į Sb_2S_3) teorija, nes Vilniuje buvo imta auginti monokristalus (A.Karpus).

Pirmieji svarbesni rezultatai buvo pristatyti Pabaltijo ir Leningrado fizikų vasaros mokykloje Trakuose 1962 m.: originalius pranešimus skaitė V.Vanagas, J.Batarūnas, A.Karpus, J.Levinsonas.

1983 09 19

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

DĖSTYTOJAS IR MOKSLO ORGANIZATORIUS

JURAS POŽELA

Su Adolfu Juciu, tuometiniu Vilniaus universiteto profesoriumi, susipažinau 1946 m., įstojęs į šio universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą. Tuomet jis skaitė visus teorinės fizikos kursus. Ir tai nebuvo „chaltūra“. Jis buvo apdovanotas ne tik darbštumu, bet ir pedagoginiu talentu. Būtent per A.Jucio paskaitas aš supratau, kas yra tikroji nemokyklinė tikslioji fizika ir kokia ji graži. Noriu pasakyti dar daugiau – A.Jucys pratindavo studentus dirbti savarankiškai siūlydamas studijuoti fizikos lite-

ratūrą. Man buvo paskirta užduotis parašyti referatą ir papasakoti seminare apie liuminescenciją. Tai buvo pirmasis mano mokslinis darbas, nes mokslą aš suprantu kaip nepažįstamo reiškinio pažinimą. Ir šis darbas man labai patiko. Norėjosi atrasti sau naujus fizikinius reiškinius. Pajutau paieškų ir naujų atradimų skonį.

A.Juciui aš dėkingas už man, studentui, įskiepytą meilę fizikai ir jos pažinimui. Vėliau Maskvos universitete ir Leningrado Puslaidininkių fizikos institute aš sutikau puikių pasaulinio garso pedagogų ir mokslininkų, kurie formavo mane kaip mokslininką. Bet pirminį pamatą, ant kurio tai buvo formuojama, paklojo A.Jucio paskaitos Vilniuje.

Mano mokslo organizacinio ir administracinio darbo pagrindai formavosi irgi dirbant su A.Juciu, naujai įkurto Fizikos ir matematikos instituto direktoriumi. Buvau jo pavaduotojas moksliniam darbui. Sąžiningumas, darbštumas, reiklumas sau ir kitiems – tai A.Jucio savybės, kurių aš pavydėjau (ypač reiklumo), bet stengiausi jų įgyti.

A.Jucys savo užsispyrimą ir organizatoriaus talentą panaudojo atomo teorijos plėtotei. Jo moksliniai interesai, jų mastas negalėjo būti realizuoti universitete, jam buvo reikalinga akademinė bazė. Skaičiavimo centras Lietuvoje buvo įkurtas būtent tuo metu, kai A.Jucys vadovavo institutui. A.Jucio dėka šis centras tapo vienu iš svarbiausių jo paties ir instituto mokslinių interesų plėtojimo instrumentu. Bet negalima tvirtinti, kad A.Juciui, kaip administratoriui, nerūpėjo kitos fizikos sritys institute. Mano ir direktoriaus moksliniai interesai buvo skirtingi, bet negaliu pasakyti, jog jis neskyrė dėmesio puslaidininkių fizikai. Atvirkščiai, A.Juciui reikliai palaikant jo vadovaujamame institute buvo sėkmingai plėtojami aukšto mokslinio lygio eksperimentiniai tyrimai. Būtent tada akademiko P.Brazdžiūno ir kitų mokslininkų iniciatyva institute sustiprėjo puslaidininkių fizikos kryptis. A.Jucys labai nuoširdžiai džiaugėsi, kai aš padėjau jam ant stalo pirmąją pokario Lietuvoje savo mokslų daktaro disertaciją iš eksperimentinės fizikos, nes pamatė, jog institutas daug nuveikė ir plėtodamas eksperimentinę fiziką. Aš manau, jog A.Jucys paliko man institutą ne todėl, kad aš – K.Poželos sūnus, o todėl, kad mane, sėkmingai dirbantį šioje naujoje eksperimentinės fizikos kryptyje, matė savo įpėdiniu institute. Aš dėkingas jam už šį įvertinimą ir tolesnėje savo veikloje, kiek galėjau, plėtojau puslaidininkių fizikos tyrimus Mokslų akademijoje.

Atsiminimai rašyti 2004 m.
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

ELEKTRONINĖS SKAIČIAVIMO TECHNIKOS PANAUDOJIMO LIETUVOJE PRADŽIA

KONSTANTINAS ŽUKAUSKAS

Elektroninės skaičiavimo technikos įsigijimo ir panaudojimo pradininkas Lietuvoje buvo akademikas A.Jucys. Jam pirmajam iš mūsų respublikos mokslininkų kilo mintis panaudoti dar tik pradėtą TSRS kurti elektroninę skaičiavimo techniką sudėtingiems teorinės fizikos uždaviniams spręsti. Akademiko A.Jucio bendradarbių teigimu, ta mintis jam kilo, kai jis susipažino, o vėliau ir susidraugavo su TSRS MA akademiku A.Dorodnicynu, kuris jau naudojo elektronines skaičiavimo mašinas (ESM) spręsdamas aerodinamikos uždavinius. 1955 m. rudenį Vilniaus valstybinio universiteto (VVU) Teorinės fizikos katedros vedėjas A.Jucys pasiūlė tos pačios katedros V kurso studentui K.Žukauskui, radiotechnikos mėgėjui, rinkti ir studijuoti literatūrą apie elektronines skaičiavimo mašinas.

1956 m. spalio 1 d. LTSR mokslų akademijoje buvo įkurtas Fizikos ir matematikos institutas (FMI), o A.Jucys tapo pirmuoju jo direktoriumi. Naujame institute susidarė realios sąlygos A.Jucio idėjai dėl ESM įgyvendinti. Į FMI Teorinės fizikos sektorių buvo priimti Ivanas Glembockis ir Konstantinas Žukauskas, kuriems buvo pavesta pradėti darbus, susijusius su ESM panaudojimu. Praktinė veikla prasidėjo 1957 m. pradžioje. A.Jucio iniciatyva sausio–vasario mėnesiais į Maskvos M.Lomonosovo valstybinį universitetą (MVU) buvo komandiruoti VVU Teorinės fizikos katedros docentas A.Bolotinas ir FMI jaunesnysis mokslinis bendradarbis K.Žukauskas. Jie turėjo pargabenti į VVU Teorinės fizikos katedrą elektrinį integratorių ELI-12, kuris buvo išsiderinęs ir MVU nebenaudojamas. A.Jucio pavedimu K.Žukauskas drauge su VVU Teorinės fizikos katedros laborantais integratorių ELI-12 suderino, o vėliau (1958 m.) šią elektrinę tolydinio veikimo skaičiavimo mašiną panaudojo Teorinės fizikos katedros diplomantas J.Petkevičius atlikdamas diplominį darbą. Deja, integratoriaus ELI 12 nepavyko pritaikyti sudėtingoms teorinės fizikos lygtims spręsti.

1957 m. pradžioje A.Jucys susitarė su A.Dorodnicynu dėl FMI bendradarbių I.Glembockio ir K.Žukausko stažuočių TSRS MA Skaičiavimo centre. Ilgalaikės stažuotės prasidėjo 1957 m. balandžio mėnesį ir su nedidelėmis pertraukomis truko iki 1959 m. rugpjūčio mėnesio. Jų metu FMI vyresnysis mokslinis bendradarbis I.Glembockis išmoko programuoti, sudarė programą kai kuriems atomo teorijos dydžiams skaičiuoti ir naudodamasis ESM „Strela-3“ gavo pirmuosius rezultatus; jaunesnysis

mokslinis bendradarbis K.Žukauskas studijavo ESM „Ural 2“ konstrukciją, praktiškai dirbo su mašina „Strela-3“, dalyvavo ją modernizuojant, o kai TSRS MA Skaičiavimo centras įsigijo mašiną BESM-2M, studijavo jos konstrukciją ir dalyvavo ją derinant bei eksploatuojant. 1958 m. viduryje baigęs VVU, į TSRS MA Skaičiavimo centrą išvyko J.Petkevičius, kuriam BESM 2M mašinos viršininkas L.Zakas po vienų metų stažuotės jau patikėdavo darbą su ESM – jos priežiūrą.

Kol FMI neturėjo skaičiavimo mašinos su programiniu valdymu, instituto vadovybė itin rūpinosi rengti skaičiavimo technikos ir programavimo kadrus. Tas klausimas buvo svarstomas 1957 m. rugsėjo 23 d. FMI mokslinės tarybos posėdyje. Pranešimą skaitė direktorius A.Jucys: informavo apie priemones, užtikrinančias, kad būtų pakankamai paruošta ESM specialistų. Posėdyje kalbėjęs FMI vyresnysis mokslinis bendradarbis V.Statulevičius pabrėžė, jog reikia nedelsiant pasiųsti keletą jaunų matematikų į TSRS mokslo centrus ir ruošti aukštos kvalifikacijos skaičiavimo matematikos specialistus, reikalingus būsimajam skaičiavimo centrui. Tačiau kadrų klausimai sprendėsi sunkiai, nes nei VVU, nei Kauno politechnikos institutas (KPI) skaičiavimo technikos ir skaičiavimo matematikos specialistų tuo metu nerengė. Kaip tie klausimai tada buvo sprendžiami, parodo toks pavyzdys. 1959 m. vasario 19 d. VVU Teorinės fizikos katedros posėdyje katedros vedėjo A.Jucio siūlymu buvo nutarta prašyti Fizikos ir matematikos fakulteto vadovybės pakeisti studentams – fizikams teoretikams – pedagogikos kursą į impulsinės radiotechnikos kursą, o pedagoginę praktiką – į gamybinę praktiką siekiant parengti fizikus, galinčius dirbti su ESM. Kitais, 1960 m., KPI ataskaitoje jau buvo rašoma: „Šiuo metu VVU ruošia 25 matematikus programuotojus. KPI išleidžia vieną skaičiavimo technikos inžinierių akademinę grupę, bet mokymo bazės KPI neturi.“

A.Jucys rūpinosi ne tik kadrų rengimu, bet ir patalpomis būsimoms skaičiavimo mašinoms. Iš pradžių buvo numatyta panaudoti apgriuvusį pastatą, esantį T.Kosciuškos gatvėje, prie tilto per Vilnią. Tačiau šis pastatas buvo drėgnas ir vidinis jo suplanavimas labai nepatogus oro aušinimo ir elektros maitinimo sistemoms montuoti. Todėl buvo nutarta statyti specialios paskirties priestatą skaičiavimo centrui prie būsimojo FMI pastato (dabar – A.Goštauto g. 12). 1957 m. pradžioje buvo paruošta pastato statybos techninė užduotis, pritaikyta didžiajai ESM „Strela“. 1957 m. rugpjūčio 29 d. įvyko FMI direkcijos ir skaičiavimo centrą bei FMI naujuosius rūmus projektuojančios organizacijos GIPRONII darbuotojų pasitarimas, kuriame paaiškėjo, jog mašina „Strela“ nebegaminama. Todėl pasitarime buvo priimtas antras skaičiavimo centro projekto variantas, kuriame buvo numatyta įsigyti didžiąją ESM M 20 ir dar tik projektuojamą mašiną „Ural“.

A.Jucys visaip stengėsi paspartinti priestato skaičiavimo centrui projektavimą ir statybą, bet jis dažnai susidurdavo su sunkumais. Pavyzdžiui, 1957 m. spalio 2 d. MA prezidiumo posėdyje prezidentas J.Matulis išreiškė abejonę dėl skaičiavimo centro statybos forsavimo tikslingumo. Jis pažymėjo, jog 1957 m. visiems MA institutams yra paskirta tik 900 tūkstančių rublių suma, o skaičiavimo centro pastatui pastatyti ir skaičiavimo mašinai įsigyti reikės 4–5 milijonų rublių. Todėl prezidentas siūlė pirmiausia statyti naują FMI pastatą, o jau paskui – skaičiavimo centrą. Šiame posėdyje A.Juciui buvo nelengva apginti skaičiavimo centro statybos prioritetą. Jo pavedimu FMI bendradarbis K.Žukauskas kartu su GIPRONII Leningrado skyriaus specialistais apžiūrėjo TSRS MA Matematikos instituto Leningrado skyriaus Skaičiavimo centrą ir TSRS MA Skaičiavimo centrą Maskvoje ir pateikė galutinį LTSR MA Skaičiavimo centro projektą, kuriame buvo numatytos dvi didžiosios ESM: BESM 2M ir „Ural 4", be to, dar mažagabaritė ESM. Pagal šį projektą 1960 m. rugpjūčio 4 d. buvo paruošta ir perduota FMI mašinų BESM 2M ir „Ural 4" įrenginių išdėstymo dokumentacija. A.Jucio prašymu LTSR Ministrų taryba 1961 m. sausio 30 d. priėmė nutarimą Nr. 44 „Dėl MA Skaičiavimo centro organizavimo ir Skaičiavimo centro priestato statybos užbaigimo iki 1961 m. liepos 1 d.". Šio nutarimo svarbą sunku pervertinti, nes, jam pasirodžius, nutrūko nesibaigiančios diskusijos apie tai, kurios žinybos pirmos turi pirkti ESM, o kurios vėliau, kur tas mašinas reikia statyti ir t.t. Ministrų tarybos nutarimą privalėjo vykdyti visi. 1961 m. vasario 22 d. MA prezidiumas pasirašė sutartį su Statybos valdyba Nr.5 dėl Skaičiavimo centro priestato statybos. Tų pačių metų balandžio mėnesį, turint tik pamatų brėžinius, buvo pradėti Skaičiavimo centro statybos darbai. Jie nutrūkdavo ne tik todėl, kad būdavo perkeliami darbininkai į kitus objektus ar pritrūkdavo medžiagų, bet ir todėl, kad projektuotojai nespėdavo pateikti reikiamos brėžinių serijos. MA Skaičiavimo centro statybą šefavo Ministrų tarybos pirmininko pavaduotoja Leokadija Diržinskaitė. Ją ir A.Jucį ne kartą teko matyti kartu Skaičiavimo centro statybos aikštelėje, sprendžiančius šios labai forsuojamos statybos klausimus.

Nors užsitęsusi Skaičiavimo centro statyba buvo viena iš svarbiausių priežasčių, sutrukdžiusių greitai pradėti eksploatuoti BESM 2, tačiau dar reikėjo gauti paskyrą ESM, spręsti finansavimo klausimus, organizuoti mašinos atgabenimą. Organizaciniai klausimai buvo sunkiai sprendžiami dar ir dėl to, kad MA Skaičiavimo centras nebuvo atskiras administracinis vienetas ir daugelį klausimų, susijusių su skaičiavimo mašina, FMI direkcija turėjo spręsti savo jėgomis ir savo resursais. MA prezidiumas pagal galimybes stengėsi patenkinti visų MA institutų paraiškas elektroninei skai-

čiavimo technikai įsigyti. Pavyzdžiui, 1959 m. vasario 4 d. MA prezidiumas nutarė prašyti LTSR Ministrų tarybą papildomų asignavimų tokiai aparatūrai įsigyti:

a) Fizikos ir matematikos institutui – skaitmeninę mašiną BESM 2 1960 m.;

b) Energetikos ir elektrotechnikos institutui – modeliavimo mašiną MN 9 1960 m.;

c) Energetikos ir elektrotechnikos institutui – skaitmeninę mašiną „Ural 2" 1961 m.

1960 m. lapkričio 23 d. MA prezidiumas pasirašė sutartį su Uljanovsko liaudies ūkio tarybos V.Volodarskio gamykla dėl ESM BESM 2 pagaminimo. Sutartyje buvo numatyta, jog mašina bus pagaminta 1961 m. pirmą pusmetį, o jos kaina – 3,5 milijono rublių.

1961 m. kovo 1 d. MA prezidiumo nutarimu Fizikos ir matematikos institute buvo įkurta Elektroninių skaičiavimo mašinų laboratorija (ESML) ir jos vadovu paskirtas K.Žukauskas. Tų pat metų kovo mėnesį mašina BESM 2 buvo derinama Uljanovsko V.Volodarskio gamykloje dalyvaujant FMI bendradarbiams K.Žukauskui ir J.Petkevičiui ir VVU Teorinės fizikos katedros diplomantams J.Karosui, R.Rakauskui ir V.Pelaniui. Šie diplomantai apsukriai pasinaudojo gamykloje veikusia mašina BESM 2 ir atliko kai kuriuos savo diplominių darbų skaičiavimus. Tačiau neapsieita be kuriozų: kartą, atlikęs tokius skaičiavimus, diplomantas V.Pelanis gautus spausdintus rezultatus suvyniojo į ritinį ir bandė išnešti iš gamyklos, bet buvo budinčiųjų sulaikytas. V.Pelanį paleido tik tada, kai laboratorijos vadovas K.Žukauskas pateikė gamyklos apsaugos skyriui raštišką paaiškinimą. Reikia pažymėti, jog šie fizikai teoretikai atėjo dirbti į FMI jau mokėdami naudotis BESM 2 ir susipažinę su jos konstrukcija.

1961 m. kovo 28 d. Uljanovsko V.Volodarskio gamykloje buvo baigta derinti mašina BESM 2 Nr. 14 ir pripažinta veikianti cecho sąlygomis. Tų pat metų balandžio pradžioje minėta FMI darbuotojų ir VVU diplomantų brigada, grįždama iš Uljanovsko gamyklos, parsivežė su savimi feritinį BESM 2 kubą, nes jo nebuvo galima siųsti bagažu: jis buvo jautrus mechaniniams sukrėtimams, be to, rizikinga tokiu būdu gabenti vertingą daiktą.

1961 m. gegužės mėnesį į Vilniaus geležinkelio prekių stotį viena po kitos buvo atsiųstos didžiulės BESM 2 dėžės: iki 5,5 metrų ilgio ir iki 3 tonų svorio. Iš geležinkelio stoties jos buvo gabenamos į MA Centrinės bibliotekos kiemą ir ten kraunamos. Mašinos dėžių gabenimą organizavo FMI direktoriaus pavaduotojas P.Česnulevičius ir ESML grupės vadovas J.Petkevičius. Periodiškai buvo tikrinama mašinos būklė, jos maitinimo sistema buvo įjungta į elektros tinklą siekiant profilaktiškai įkrauti akumuliatorių baterijas.

1961 m. lapkričio 2–3 d. BESM 2 dėžės buvo pergabentos iš Centrinės bibliotekos kiemo į Skaičiavimo centrui skirtą pastatą, nors jis dar nebuvo baigtas. Mašinos blokų pastatymas į nuolatinę vietą, priderinant kabelių ir ventiliacijos angas, užtruko iki 1961 m. gruodžio pabaigos.

1961 m. lapkričio mėnesį ESML darbuotojai radijo mėgėjai R.Rakauskas ir V.Pelanis su laboratorijos vadovu K.Žukausku radiotechninėmis priemonėmis nustatė statybininkų nutraukto elektros kabelio vietą, organizavo jo remontą ir, panaudodami laikiną statybininkų transformatorinę pastotę, atnaujino elektros energijos tiekimą į BESM 2 salę. Paskui ESML darbuotojai iš storos nichromo vielos ir asbestcemenčio vamzdžio gabalo pagamino apie 20 kW galios elektros krosnį, kuri šildė mašinos salę (centrinė apšildymo sistema nebuvo įjungta), džiovino pastato sienas ir šiek tiek saugojo mašiną BESM 2 nuo korozijos.

Nuo 1962 m. vasario 1 d. iki balandžio 1 d. mašina BESM 2 buvo montuojama ir derinama. Ji turėjo seną komandų sistemą, perfojuostos įvedimo-išvedimo įrenginius ir labai skurdžią paprogramių sistemą. Todėl 1962 m. kovo 26 d. su Uljanovsko V.Volodarskio gamykla buvo pasirašyta sutartis dėl mašinos modernizavimo už 38,7 tūkstančių rublių sumą. 1962 m. balandžio 12–23 d. mašina buvo modernizuota ir pervadinta BESM 2M Nr.14. Modernizavimo metu buvo pakeista komandų sistema, prijungti perfokortų įvedimo ir išvedimo įrenginiai, paleista kompiliuojanti ir interpretuojanti sistema, labai palengvinanti programuotojų darbą. Modernizavimo darbus atliko Uljanovsko gamyklos darbuotojai. Po to mašina BESM 2M buvo derinama nuo 1962 m. gegužės 12 d. iki birželio 7 d. ir nuo birželio 16 d. iki liepos 8 dienos. 1962 m. liepos 9–14 d. vyko mašinos BESM 2M perdavimo-priėmimo bandymai. 1962 m. liepos 14 d. „Tiesa“ pranešė, jog Lietuvoje pradėjo veikti galinga elektroninė skaičiavimo mašina BESM 2M, nes dieną prieš tai Valstybinė komisija leido pradėti BESM 2M bandomąją eksploataciją. Komisijos sudėtis buvo tokia: pirmininkas – KPI rektorius K.Baršauskas, nariai – Vilniaus skaičiavimo mašinų gamyklos SKB vadovaujantysis inžinierius R.Našliūnas, Mokslinių darbų koordinavimo komiteto vyriausiasis specialistas A.Arčiulis, Valstybinės plano komisijos skyriaus viršininkas M.Brancovskis, FMI ESML vadovas K.Žukauskas, grupės vadovas J.Petkevičius ir Uljanovsko V.Volodarskio gamyklos vyriausiasis inžinierius N.Ščavlevas.

1962 m. liepos 15 d. mašina BESM 2M buvo išjungta, jos blokai apdangstyti, o statybininkai tęsė statybos darbus: dengė relinu grindis, montavo pakabinamas lubas ir apšvietimo sistemą, dažė sienas. Statybos darbai buvo baigti 1963 m. sausio pabai-

goje. 1963 m. vasario 1 d. mašina BESM 2M buvo dekonservuota ir įjungta į elektros tinklą. Techninis personalas derino mašiną iki 1963 m. vasario 17 dienos.

1963 m. vasario 18 d. pradėti reguliarūs skaičiavimai mašina BESM 2M, kurie tęsėsi iki birželio 27 d., kai, atšilus orams, perkaitusi mašina nustojo veikti, nes nebuvo oro kondicionavimo sistemos. Mašina vėl įjungta tik 1963 m. spalio 6 dieną. BESM 2M nenormaliai dirbo dar apie trejus metus, t. y. tol, kol nebuvo baigtas FMI naujasis pastatas ir sumontuotos elektros maitinimo ir oro kondicionavimo nuolatinės sistemos.

Reikia pažymėti, jog dėl ESML veiklos vyko daug ginčų. Kai kas reikalavo, jog laboratorija tik prižiūrėtų mašiną, bet nevykdytų tyrimo darbų, kurie keltų personalo kvalifikaciją. Tačiau FMI direktorius A.Jucys ir jį pakeitęs J.Požela skatino laboratorijos darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, pačios skaičiavimo technikos tobulinimą. Pavyzdžiui, 1963 m. gruodžio 18 d. ESML ataskaitiniame susirinkime FMI direktorius J.Požela pareiškė: „Reikėtų, kad iš inžinierių, kurie prižiūri mašiną, gabesnieji ruoštų kandidatines disertacijas“.

Vėliau iš K.Žukausko vadovavimą ESML perėmė J.Petkevičius, V.Liesis, B.Binkauskas, t. y. tos pačios laboratorijos darbuotojai, kurie pakėlė savo kvalifikaciją vykdydami mokslinius tyrimus. Tobulindamas BESM 2M konstrukciją ypač nusipelnė V.Liesis. Jis perdirbo daugelį mašinos procesoriaus grandžių ir pagreitino mašinos darbą maždaug du kartus.

1971 m. pavasarį mašina BESM 2M buvo nurašyta ir demontuota, nes reikėjo patalpų galingesnei mašinai BESM 6 statyti, o be to, BESM 2M skaičiavimo galimybės, jos sunaudojama elektros energija, priežiūros išlaidos ir kai kurie kiti parametrai nebeatitiko to meto reikalavimų.

Taigi elektroninė lempinė skaičiavimo mašina BESM 2M buvo intensyviai eksploatuojama apie aštuonerius metus. Ji pasitarnavo rengiant VVU ir KPI studentus, vykdant mokslinius bei inžinerinius skaičiavimus. Paminėtina, jog mašina BESM 2M naudojosi VISI rektorius prof. A.Čyras, VVU Fizikos fakulteto dekanas prof. A.Bandzaitis, prof. V.Straižys, medicinos mokslų daktaras Č.Vikšraitis ir daugelis kitų žymių respublikos mokslininkų ir gamybininkų.

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

KAIP BUVO RAŠOMA MONOGRAFIJA

ALGIMANTAS SAVUKYNAS

Apie Fizikos ir matematikos institutą žinojome dar būdami universiteto studentais. Profesorius A.Jucys, būdamas universiteto Teorinės fizikos katedros vedėju ir kartu MA Fizikos ir matematikos instituto direktoriumi, pasižymėjo puikia savybe įtraukti studentus – fizikus teoretikus – į mokslinį darbą tiek katedroje, tiek ir institute. Pirmiausia reikia paminėti bendrus fizikų teoretikų seminarus, kurie vyko katedroje M.K.Čiurlionio gatvėje. Juose dalyvaudavo visi Vilniaus fizikai teoretikai – prof. Jucio mokiniai ir vyresniųjų kursų studentai. Taigi dar studijuodami universitete žinojome apie instituto darbus ir žmones. Kai kurie seminarai, dalyvaujant puslaidininkių specialybės darbuotojams, vyko ir pačiame institute T.Kosciuškos gatvėje (ten vėliau įsikūrė Istorijos institutas). Fizikos ir matematikos institute 1959 m. taip pat atlikome IV kurso praktiką (universitetą baigėme 1960 m.). Visi penki mūsų kurso fizikai teoretikai: A.Bandzaitis, I.Vosylius, G.Mažuolytė (dabar – G.Lasienė), Algis Jucys ir aš dirbome viename kambaryje to pastato trečiame aukšte, prof. Jucio vadovaujami ir prižiūrimi. Daugiausia išvedinėjome ir tikrinome aukštesniųjų j koeficientų ir jų sumų formules, kurios buvo įtrauktos į rengiamą A.Jucio, J.Levinsono ir V.Vanago pirmąją monografiją (knyga išėjo 1960 m.). Mums padėjo ir rezultatus tikrino V.Vanagas, o prof. A.Jucys ateidavo pažiūrėti mūsų darbo po kelis kartus per dieną.

Profesorius A.Jucys labai rūpinosi naujo instituto pastato ir jo priestato skaičiavimo centrui statyba, bet tai nei jo darbo su fizikais teoretikais, nei jo paties mokslinio darbo universitete ir institute intensyvumo nesumažino. Prisimenu, jog profesorius pats dalyvavo visose instituto statybos, o vėliau ir kraustymosi į naują pastatą talkose. Mes, fizikai teoretikai, sunkvežimiu suvežėme dabartinės mūsų instituto bibliotekos fondus iš MA Centrinės bibliotekos – žurnalus ir knygas. Su entuziazmu visi teoretikai stūmėme ką tik pastatyto Skaičiavimo centro koridoriais pirmosios skaičiavimo mašinos BESM 2 dideles dėžes, pervežtas iš Centrinės bibliotekos kiemo.

Įstojęs į instituto aspirantūrą ir toliau dirbdamas institute, labiausiai atsimenu prof. Jucio didžiulį darbštumą ir rūpestingumą. Mokslinį darbą jis dirbo nuolat, nors skaitė daug paskaitų, turėjo nemažai administracinių pareigų. Kadangi buvo labai užimtas, tai specialųjį kursą mūsų grupei universitete skaitė tik vakarais, dažnai iki 22 valandos. Paskui dar duodavo užduotis – namų darbą, kurį reikėdavo atnešti ryte. Toks tempas jam buvo įprastas ir natūralus. Žinoma, mes tik padėdavome kai ką patikrinti

iš rašomų straipsnių arba knygų, o jis per tą laiką jau padarydavo visą darbą. Sykį aš nespėjau atlikti užduoties prieš pat Spalio šventes, tai profesorius paprašė atnešti rezultatus į namus ryte, dar prieš demonstraciją (tai buvo sunkoka, nes buvo apribotas eismas). Išeiginės dienos jam buvo tik ramesnis laikas dirbti. Tai pastebėjau ir kai buvo rašoma paskutinė profesoriaus monografija, kurios bendraautoriumi jis pasiūlė man būti. Tada daugelį kartų teko lankytis pas jį namuose vakarais, sekmadieniais ir kitu laiku, kai jis dirbo namie.

Monografija buvo rašoma 1970–1971 m., pagal jos tekstą skaitant specialųjį kursą studentams ir kartu su jais viską tikrinant. Kursas studentams buvo skaitomas instituto salėje, kad galėtų dalyvauti ir vyresni darbuotojai. Dalis knygos klausimų buvo profesoriaus išplėtota su aspirantais ir kitais darbuotojais tiesiog rašymo metu (ypač neortogonaliųjų orbitalių metodas, bendras sudėtingų konfigūracijų aprašymas, kvazisukinio taikymas ekvivalentinių elektronų sluoksniui ir kt.). Daug pastangų profesorius padėjo suderindamas naudojamas atomo teorijoje fazes, o tai yra sunkus dalykas. Pavyzdžiui, jau beveik parengtą rankraštį reikėjo dar sykį perrašyti iš naujo, kad naudojamos fazės tiktų ir pusinio rango operatoriams, kurie pasirodo kvazisukinio formalizme. Kartais po valandos ar dviejų profesorius jau skambindavo telefonu į man namus, siūlydamas keisti fazes kitaip, ir viskas jo jau būdavo apgalvota.

Visi rankraščiai, jau nekalbant apie parengtus variantus, kurių susidarė bent trys ar keturi, buvo profesoriaus kruopščiai sutvarkyti. Kai kurie buvo visiems prieinami katedroje, kiti – institute. Tiek kūrybinį, tiek ir techninį darbą, kurio profesorius nevengė, jis atlikdavo labai tvarkingai. Profesorius pats labai kruopščiai tikrino korektūras, tvarkė literatūros sąrašą ir kt. Rengiant tarptautinę atomų ir molekulių teorijos konferenciją Vilniuje 1969 m., kaip organizacinio komiteto sekretorius, rūpinausi įvairių konferencijos pranešimų ir programos spausdinimu. Atsimenu, jog prof. A.Jucys pats savo mašina tais reikalais važinėjo po spaustuves, ieškojo tinkamo popieriaus ir visaip padėjo man.

„Mokslininkui jo darbas gali teikti laimę visą gyvenimą, o meno žmogui dažnai lieka tik prisiminimai“, – taip sykį prof. A.Jucys pasakė mums važiuojant iš katedros į institutą, kai pro šalį ėjo pasenęs Kipras Petrauskas (jis gyveno netoli M.K.Čiurlionio gatvės). Tie žodžiai atrodo gana kategoriški, bet manau, jog jie atspindi prof. A.Jucio požiūrį į savo darbą ir universitete, ir institute.

1981 05 10

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

STUDENTO PRISIMINIMAI

VALENTINAS LAZAUSKAS

Su prof. A.Juciu pažintis buvo trumpa, bet neužmirštama. Mes, studentai, 1968 m. vasarą turėjome atlikti kelių savaičių praktiką, kuriai vadovavo prof. A.Jucys. Vyravo nuomonė, kad jis – vienas iš žymiausių mokslininkų universitete. Profesorius pasirodė neiškalbus, neišvaizdus, tvirtai valstietiškai sudėtas vyras. Tačiau jo kalba visuomet būdavo apgalvota, remiama argumentais.

Praktikos metu pagal J.Vizbaraitės ir A.Savukyno duotas formules skaičiavome 6*j* koeficientus. Darbas buvo nuobodokas: reikėjo atlikinėti aibes aritmetinių veiksmų. Studentai tai vadino „aukštąja aritmetika“, bet greitai atlikdavo užduotis ir išeidavo. Aš buvau žioplokas, dariau daug klaidų, nespėdavau, todėl truputį bambėjau. J.Vizbaraitė, kuri dažnai kartodavo profesoriaus mintis, mane gėdino sakydama, jog reikia turėti ambicijos ir atkaklumo moksle. Taigi savo užduotis baigdavau jau namuose.

A.Jucys vadovavo seminarams, kurie buvo labai įdomūs. Jie būdavo arba moksliniai, arba filosofiniai. Moksliniame seminare turėjome daryti pranešimus apie naujausius fizikos pasiekimus, o filosofiniame – nagrinėjome V.Lenino „Materializmą ir empiriokriticizmą“. Labai stebino, jog iš tokios didelės apimties knygos tereikėjo studijuoti vieną skyrių, o seminarui pasiruošti pakako vos kelių puslapių – ne taip, kaip reikalaudavo marksistinės filosofijos dėstytojai. Tačiau nagrinėjimas buvo nuodugnus ir gyvas. Profesorius gebėjo mus įtraukti į diskusijas. Įsimintina buvo diskusija apie grojantį automatinį pianiną. Buvo svarstoma, ar gali žmogus sukurti mašiną, protingesnę už save? Pagal marksistinę filosofiją – lyg ir ne, bet jei žmogus gebėjo sukurti už save daug galingesnes, greitesnes mašinas, virusus matančias „akis“, didmeistrių lygio šachmatų programas, tai kodėl gi ne? Buvo paliestas tikėjimo ir žinojimo santykis. Svarbiausia – mokslas negali būti prieštaringas, negali būti klaidingas. Verta tikėti kitų sukauptomis žiniomis, tada nereikės kartoti jau atliktų darbų. Kilo ginčų dėl teorijos ir empirikos santykio. Nežinau, ar tas posakis orginalus, bet profesoriaus mintis buvo lakoniška: „Teorija be eksperimento – nepagrįsta, eksperimentas be teorijos – aklas“. Pats profesorius mūsų diskusijų neapibendrindavo – leisdavo pasilikti prie savo nuomonių. Manau, jog tai labiausiai ir formavo mūsų pasaulėžiūrą.

Seminarų metu buvome mokomi laikysenos prie lentos. Negalima buvo rašyti formulių neaiškinant jų prasmės. Didelė nepagarba auditorijai – laikyti rankas kiše-

nėse. Į seminarus profesorius atvažiuodavo savo „Volga“; vasarą basnirčias – įsispyręs į sandalus. Pastebėjęs, jog studentai šnairom žiūri į jo kojas, profesorius paaiškino: „Lietuviškai sandalus reikėtų vadinti basutėmis. Taip vaikščioti patogu, nes nekaista kojos.“ Patikrinau – iš tikrųjų buvo teisus. Nuo to laiko karštomis dienomis taip ir vaikštau, nors daug kas sako, jog nusižengiu etiketui. Profesorius rengėsi kukliai, bet tvarkingai, to reikalavo ir iš mūsų. Kartais atveždavo uogų, obuolių, sakydavo: „Valgykit, studentai, tai iš mano sodo“.

A.Jucys netoleravo trijų dalykų: rūkymo, šachmatų ir klaidingų rezultatų. Anot jo, rūkymas labai žaloja sveikatą, žaidimas šachmatais be reikalo vargina smegenis, o klaidos nesuderinamos su mokslu. „Norėdami pailsėti, užuot žaidę šachmatais – geriau pamiegokit“, – patardavo profesorius.

1969 m. profesorius skaitė sudėtingų atomų spektrų teorijos specialųjį kursą. Jis pats buvo labai pareigingas, todėl ir iš studentų reikalavo drausmės, lankomumo, punktualumo, ragino klausti, kas neaišku. Buvome priversti nuolat skaityti užrašus, nes profesorius mėgdavo ko nors paklausti prieš paskaitą ar jos metu. Porą paskaitų praleidau, nes mirė senelė. Profesorius pasiteiravo, kodėl nedalyvavau paskaitose. Nors maniau, jog senelės mirtis ir nėra pakankamai pateisinama priežastis, bet pasakiau, kas atsitiko. Profesorius daugiau nieko neklausinėjo. Iš jo laikysenos supratau, jog jis gana jautrus žmogus. Kitą kartą turėjo vykti kažkokios krepšinio varžybos. Bendrakursiai pradėjo prašyti išleisti visus į tas varžybas. Profesorius nebuvo formalistas ir lengvai sutiko, tik turėjome susitarti dėl papildomos paskaitos.

Keletą metų dirbau laborantu laboratorijoje pas doc. A.Misiūną-Misiuką. Su juo fotografavome kaitinamų argono dujų spektrus. Man buvo įdomu, kaip tą daugybę linijų, kurias matydavau plokštelėje, galima identifikuoti panaudojus spektrų teoriją. Paklausiau profesoriaus A.Jucio – jis nusiuntė mane pas savo laborantą J.Grudzinską, bet ir iš jo negavau atsakymo, kaip galima būtų „pamatyti tuos integralus“. Daugiau klausti nebedrįsau. Profesorius nuolat pabrėždavo, jog jo dėstomas tyrimo metodas remiasi *ab initio* principu.

A.Jucys buvo mokslo entuziastas ir romantikas. Jis teigė, jog geros mintys ateina ne vien prie darbo stalo. Pavyzdžiui, idėja, kad radialioji funkcija, naudojama išplėstiniame metode, turėtų būti permanentas, šovė jam į galvą ant Palangos tilto... „Kai išsprendžiu kokį uždavinį, man norisi šokti ir dainuoti!“ – sakė profesorius.

Atėjo egzaminų metas. Egzaminus laikėme raštu. Vėl reikėjo apskaičiuoti kai kuriuos koeficientus, užrašyti atomo energijos išraiškas. Vertinimas buvo labai griežtas ir greitas. Profesorius pažiūrėjo į atsakymus. Mano vienas nesutapo – egzamino

neišlaikiau. Parėjęs namo, persprendžiau uždavinį kelis kartus – atsakymas toks pat. Radęs progą, pasakiau profesoriui. Jis labai užpyko, nenorėjo net klausytis, bet po kurio laiko pasikvietė mane į namus ir paprašė parodyti skaičiavimus. Man, paprastam vaikinui, buvo labai smalsu pažiūrėti, kaip gyvena profesorius. Nieko ypatingo: baldai senoviški, antikvariniai, – panaši komoda stovėjo pas mano močiutę kaime. Jau buvo atėjusi mada „senienas“ keisti į „modernius“ medžio pjuvenų baldus. Profesorius pasiūlė kavutės, paklausinėjo, iš kur kilęs, pažymėjo, jog mano pavardė lenkiškos kilmės. Savo pavardės kilmę žinojau: mano proseneliai iš Labanoro buvo *Karkliniai*, bet kažkada lenkuojantis kunigas išvertė į *Lazauskus*. Profesorius palingavo galvą: jam tokios istorijos, pasirodo, buvo žinomos. A.Jucys imponavo savo visapusiškumu: jis domėjosi kalbomis, istorija, etnografija ir savo giminės geneologija, netgi kažką meistraudavo. Profesorius žinojo, jog trejus metus tarnavau sovietinėje kariuomenėje.

– Taigi, taigi – kiekvienam reikia tą lažą atlikti, – pajuokavo profesorius gana miglotai.

Paskui perėjome prie dalykinės dalies. Profesorius pripažino, jog jis suklydo:

– Matyt, klaidų negalima išvengti, kaip ir mokesčių. O ką daryti, kad jų nebūtų?

– Norint išvengti mokesčių, reikia nedirbti, – atsakiau irgi juokais.

Vėliau supratau, jog profesoriaus gyvenimas nebuvo lengvas, jis turėjo daug priešininkų. Nebuvo partijos narys, todėl valdžia juo nelabai pasitikėjo. Valdžios nepasitikėjimą galėjo kompensuoti tik darbu, todėl labai daug dirbo. Nežinia, kiek laiko skirdavo šeimai, bet su studentais ir aspirantais pabendrauti laiko atrasdavo.

Taip jau išėjo, jog aš – ne pats pažangiausias ar gabiausias studentas – tapau jo aspirantu. Vėliau dar kelis kartus teko lankytis pas profesorių, kai kildavo kokių neaiškumų sprendžiant Hartree'o ir Foko lygtis neortogonaliosioms orbitalėms. Pagal aspirantūros skyriaus reikalavimus mes turėjome rašyti savo veiklos dienoraštį, ne rečiau kaip du kartus per mėnesį susitikti su vadovu, atsiskaityti ir gauti jo parašą. Reikia pasakyti, jog profesorius griežtai laikėsi šių nuorodų. Bet įdomiausi būdavo susitikimų metu užduodami neformalūs klausimai:

– Tamsta sakei, jog gyveni Trakuose? Gal žvejoji?

– Ne, nemėgstu žvejoti, nes tai laiko gaišimas, – sulaukdavo atsakymo.

– Kas tamstą vargina darbe?

– Nežinojimas, ką daryti, o kai žinai, vis ką nors padarai.

– Ar tamsta laiku grąžini skolas?

– Stengiuosi nesiskolinti daugiau, negu reikia pietums.

Profesorius buvo ūmus. Vieną aspirantą apibarė, kad jis trankosi durimis. Norėdamas to išvengti, išeidamas nepridariau durų ir gavau dar didesnės pylos. Tiesa, jis greitai atlyždavo, užmiršdavo nesusipratimus. Moksle buvo be galo sąžiningas. Kartą mūsų straipsnyje, jau atiduotame spausdinti, pastebėjo klaidą. Taip išbarė, kad nebuvo kur dėtis. Liepė važiuoti į Kauną, kur tuo metu buvo spausdinamas „Lietuvos fizikos rinkinys", ir ištaisyti klaidą, bet vėliau atlyžo, ir į Kauną važiuoti neteko.

Galima sakyti, jog profesorius A.Jucys tėviškai mylėjo savo aspirantus, pabardavo, bet ir visuomet padėdavo, užstodavo ginantis nuo kartais nesuprantamų oponentų priekaištų, todėl jo aspirantai už jo jautėsi kaip už sienos.

1974 m. vasario mėnesį darbe sužinojome, jog prof. A.Jucys staiga mirė. O juk vos prieš porą dienų matėmės: atrodė stiprus, pilnas gyvenimo džiaugsmo, darbo idėjų... Su kuo dabar pasitarsi, iš ko pasimokysi gyvenimo tiesų? Per laidotuves pamačiau vieno vainiko užrašą „Mūsų Papai" ir man nenorom ištryško ašaros...

Atsiminimai rašyti 2004 m.
Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

FIZIKŲ ŽURNALO REDAKTORĖS PRISIMINIMAI

ELGA BORUTIENĖ

Taip atsitiko, jog dar 1956 m. aš turėjau garbės susipažinti su akademiku A.Juciu, tiesa, labai paviršutiniškai. O buvo taip: mano sūnus Gediminas mokėsi vienoje klasėje ir draugavo su Jucio sūnum, irgi Gediminu. Pastarasis kviesdavosi jį į namus. Grįžęs iš ten, mano sūnus pasakojo:

– Žinai, mama, Gedimino tėvas – akademikas, labai griežtas. Namuose visi jo klauso ir net bijo. Jis turi mašiną ir pats vairuoja.

Vieną sekmadienį Jucių šeima išsiruošė su mašina į užmiestį ir pakvietė dalyvauti toje išvykoje mano sūnų. Kai prie mūsų namo privažiavo jų mašina, aš išėjau palydėti savo berniuko ir pamačiau prie vairo labai malonų žmogų, kuris su manim pasisveikino ir užtikrino, jog viskas bus gerai ir vakare mano vaikas bus parvežtas namo. Tada, žinoma, į galvą neatėjo, jog po kelerių metų aš dirbsiu jo vadovaujamame institute. Bet...

1962 m. man pasiūlė būti „Lietuvos fizikos rinkinio“ ir „Lietuvos matematikos rinkinio“ redaktore, ir 1963 m. sausio mėnesį aš atėjau į tą darbą. Bijojau – trūksta žodžių. Mat nuo pat vaikystės, dar nuo pradinės mokyklos, nemėgau fizikos ir matematikos. Bet dirbti Mokslų akademijoje labai norėjau. Per pirmą susitikimą direktoriaus kabinete Jucys man griežtai pasakė, jog esu priimta į darbą bandomajam laikotarpiui ir gausiu minimalią 70 rublių per mėnesį algą. O paskui žiūrės, kaip aš dirbsiu.

O kaip aš galėjau dirbti ir parodyti, galėsiu būti redaktore ar negalėsiu, jeigu iš pradžių aš neturėjau jokio darbo. Tiesa, davė man ištaisyti vieno matematiko disertacijos rusų kalbos klaidas. Aš ją drebančiom rankom paėmiau ir, kiek gebėjau, sutvarkiau.Tai buvo nesunku, kadangi ji buvo parašyta visai nebloga rusų kalba, bet aš supratau, jog visiškai neišmanau fizikos ir matematikos terminijos. Laiko turėjau, darbo man niekas neatnešdavo, tad perkėliau savo darbo vietą į biblioteką: peržiūrėdavau straipsnius iš rusiškų mokslinių žurnalų, išsirašydavau nežinomus man žodžius, o paskui naudodamasi enciklopedija išsiaiškindavau jų prasmę. Tai man labai padėjo. Jau ne tokie nesuprantami man pasidarė fizikų ir matematikų straipsniai, kuriuos ateity teko redaguoti.

Visa tai vyko, kai institutas dar buvo T.Kosčiuškos gatvėje. O paskui mes persikėlėm į Lentpjūvių gatvę, į patalpas, kuriose dabar yra Teorinės fizikos ir astronomijos institutas. Bet tas pastatas dar nebuvo užbaigtas, todėl aš įsikūriau prie direkcijos – nedideliame namelyje šalia Skaičiavimo centro. Ten buvo labai ankšta, o Skaičiavimo centro pastate buvo paruošta didžiulė salė, į kurią turėjo atvežti iš Rusijos naują skaičiavimo mašiną. Ta salė buvo tuščia, ir joje pastatė man darbo stalą – laikinai, kol atveš mašiną. Vietos buvo tiek, kad aplink mano stalą buvo galima važinėti ne tik dviračiu, bet ir motociklu. O darbo vis nebuvo. Ateidavau aš į savo darbo vietą ir sėdėdavau sudėjusi rankas, kadangi ir biblioteka liko Antakalnyje.

Praėjo kažkiek laiko ir atsitiko štai kas: šeimyniniais reikalais man būtinai prireikė nuvažiuoti į Druskininkus, ir taip skubiai, kad negalėjau nei atidėti to reikalo sekmadieniui, nei paprašyti laisvos dienos. „Et, – pagalvojau, – niekas nepastebės, jog manęs nėra, niekam aš ten nereikalinga.“ Nuvažiavau į Druskininkus, vakare grįžau namo ir kitą dieną kaip niekur nieko atėjau į darbą. Vos man atėjus, įbėga į mano milžinišką „kabinetą“ A.Jucio sekretorė ir sako: „Direktorius kviečia ateiti pas jį“. – „Nieko sau, – pagalvojau, – vadinasi, vis dėlto pastebėjo, jog manęs darbe visą dieną nebuvo, klius man dabar.“

Atėjau į Jucio kabinetą drebėdama iš baimės, atsisėdau ant kėdės krašto ir laukiu, ką pasakys. O jis pavartė savo popierius ir sako:

– Labas, drauge Borutiene. Aš tamstą pakviečiau tam, kad praneščiau, jog nuo šios dienos tamstai alga padidinta iki 83 rublių.

Aš taip nusijuokiau, kad vos nuo kėdės nenugriuvau. Jis, žinoma, nustebo, ir aš jam paaiškinau:

– Profesoriau, aš vakar visą dieną darbe nebuvau, galvojau, jog gausiu iš jūsų pylos, o jūs man algą padidinot. Ar ne juokinga?

Ir aš pasakiau jam viską: jog visai neturiu darbo, jog man nusibodo sėdėti vienai milžiniškoj salėj ir nieko nedaryti ir apskritai, kam aš čia reikalinga.

Jucys atidžiai mane išklausė, o paskui pasakė:

– Tamsta nenusimink. Darbo greit turėsi pakankamai. Apie tamstos pravaikštą aš nieko nežinojau ir algos padidinimo neatšauksiu.

Ir iš tikrųjų, paskui darbo turėjau.

Kaip administratorius, Jucys buvo labai lakoniškas ir griežtas. Į dideles kalbas nesileido, bet žmonėms buvo labai jautrus ir teisingas. Aš žinau atvejų, kai jis, rizikuodamas savo padėtimi, įdarbindavo institute grįžusius tremtinius, represuotuosius. Svarbiausia jam buvo žmogaus gabumai, darbštumas, gebėjimas dirbti protinį darbą. Jis mokėjo įžvelgti pačias svarbiausias ir naudingiausias darbui, bendram reikalui žmogaus savybes. Labai griežtai reikalavo drausmės. Man pasakojo, jog kartą, eidamas į posėdį, Jucys gatvėje sutiko instituto darbuotoją ir ėmė priekaištauti, kad šis vaikštinėjąs darbo metu. Vargšas „nusikaltėlis" turėjo paaiškinti, jog gavo tris dienas atostogų savo vestuvėms, todėl ir tvarko asmeninius reikalus. Profesorius atsiprašė ir jį pasveikino. Jo jautrumas žmonėms pasireiškė ir tuo, kad jis neužmiršdavo paskirti šiek tiek pinigų prieš Kovo 8-ąją, idant kiekviena instituto darbuotoja tą dieną rastų ant savo darbo stalo saujelę saldainių.

Mano vadovu profesorius buvo neilgai. Jau 1963 m. rudenį jis iš direktoriaus posto pasitraukė. Prisimenu bendrą instituto darbuotojų susirinkimą, kuriame A.Jucys atsisveikino su kolektyvu ir perdavė savo pareigas Jurui Poželai. Atmosfera buvo, man rodėsi, ne itin liūdna. Turbūt visi suprato, jog mokslinis darbas Juciui buvo daug svarbesnis negu administracinis. Be to, jis turėjo apie šešiasdešimt metų, ir sveikata, matyt, nebuvo pavydėtina, kad jis galėtų pakelti tokį darbo krūvį.

Man atrodo, jog apskritai direktoriaus postas Juciui buvo reikalingas tam, kad jis turėtų didesnių galimybių įvykdyti, „prastumti" per visokias instancijas savo mokslinio darbo planus ir idėjas. Visa jo veikla buvo nepaprastai logiška, nuosekli, nukreipta taip, kad jis galėtų plėtoti mokslą, savo numylėtinę fiziką. Jo idėjos reikalavo kolektyvinio darbo – jis sukūrė Institutą ir tapo jo vadovu; moksliniam darbui buvo reikalinga šiuolaikinė technika – jis įkūrė Skaičiavimo centrą; darbo rezultatus reikė-

jo skelbti – jis visokeriopai prisidėjo prie „Lietuvos fizikos rinkinio“ įsteigimo. Viskas buvo logiška ir tikslinga.

Keletą žodžių norėčiau pasakyti apie Skaičiavimo centrą. Kiek aš supratau, pastarasis tada buvo mylimiausias ir daugiausia rūpesčių reikalavęs Jucio kūrinys. Kibernetika tuo metu Tarybų Sąjungoje buvo ujama ir persekiojama. Aš prisimenu susitikimą Rašytojų sąjungoje su L.Telksniu – ten ir aš su K.Boruta buvau. L.Telksnys kalbėjo apie kibernetikos padėtį užsienyje ir pas mus. Tada jis dar tik kalbėjo, o Jucys jau statė Skaičiavimo centrą. Taip išėjo, jog ne Skaičiavimo centras buvo pristatytas prie instituto, o atvirkščiai – institutas pastatytas prie Skaičiavimo centro.

Vargu ar Juciui rūpėjo jo karjera, asmeniniai pasiekimai ir gerovė. Taigi pasitraukimas iš direktoriaus posto po to, kai buvo įkurti ir Skaičiavimo centras, ir žurnalas, ir įsteigta aspirantūra institute, buvo irgi logiškas. Svarbiausiu A.Jucio rūpesčiu pasidarė universitete rengiami kadrai, kurie turėjo tęsti jo darbą, pasinaudoti tuo, kas buvo sukurta, ir vykdyti jo planus.

Kaip jau minėjau, mano vadovu Jucys buvo neilgai, bet jis buvo dar ir „Lietuvos fizikos rinkinio“ redakcinės kolegijos narys, taigi kolegijos posėdžiuose teko su juo susitikinėti iki pat jo mirties. Kadangi žurnalo redaktorius buvo akademikas P.Brazdžiūnas, posėdžiai dažniausiai, galima sakyti visada, vykdavo jo kabinete Mokslų akademijoje. Redakcinės kolegijos nariai susėsdavo prie ilgo posėdžių stalo – kur kam patinka. Tik Brazdžiūnas ir Jucys sėdėdavo nuolatinėse vietose: vienas priešais kitą stalo galuose. Žemaitis ir aukštaitis. Jie dažnai turėdavo skirtingą nuomonę apie įvairius dalykus, ypač kalbos klausimais, ir atkakliai vienas su kitu ginčydavosi. Abudu laikydavosi labai santūriai, mandagiai, bet jų ginčus dažnai reikėdavo spręsti balsuojant visai redakcinei kolegijai. Ypač atkakliai Jucys gynė savo mokinių teorinius straipsnius. Sakydavo: „Pirma – teorija, o paskui – praktika“. Kadangi profesorius niekada nevėluodavo į redakcinės kolegijos posėdžius ir jų nepraleisdavo, tai visada buvo laikomasi tokios tvarkos: žurnalo pradžioje spausdinami teoretikų straipsniai, o po jų – visi kiti.

Aš visada eidavau į redakcinės kolegijos posėdžius kaip į šventę ir, žinoma, tos šventės dalyviai niekada neišblės iš mano atminties.

Vilnius, 1995 m. rugsėjo mėn.

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

MOKSLINĖS KONFERENCIJOS LIETUVOJE

NIKOLAJUS SOKOLOVAS

Apie šeštą valandą vakaro mano bute suskambo telefonas. Ragelyje pasigirdo pažįstamas Adolfo Pranovičiaus Jucio balsas:

– Ką tik gavau telegramą, kad šiandien vėlai vakare į Vilnių dalyvauti mūsų pasitarime atvyksta grupė užsienio mokslininkų. Kai kurių aš nepažįstu. Labai reikėtų, kad jūs dalyvautumėte juos sutinkant stotyje. Gal galėtumėte nedelsdamas atskristi į Vilnių?

Po trijų valandų aš jau buvau Vilniaus oro uosto aikštėje, – iš tolo pažinau Jucio „Pobedą" ir netrukus spaudžiau jam ranką. Mes nuvykome tiesiai į geležinkelio stotį sutikti pasitarimo dalyvių užsieniečių.

Tai buvo 1962 m., kai A.Jucys suorganizavo Vilniuje Sąjunginį pasitarimą atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių kvantinės teorijos klausimais. Šis pasitarimas buvo toli gražu ne vienintelė konferencija, jo organizuota Lietuvos respublikoje. Kvantinės teorijos mokyklos Palangoje ir Druskininkuose, Tarptautinis simpoziumas atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių teorijos klausimais Vilniuje 1969 m. ir keletas kitų svarbių mokslinių susitikimų įvyko Adolfo Pranovičiaus iniciatyva ir jam vadovaujant. Jis visada rūpindavosi, kad konferencijos būtų aukšto mokslinio lygio ir gerai organizuotos, kad visi liktų patenkinti ir gautų kuo daugiau naudos. A.Jucys mokėjo labai sklandžiai organizuoti darbą, už kurį buvo atsakingas. Pagrindiniai pasitarimo ar mokyklos moksliniai tikslai, programa, buitiniai klausimai, diskusijų, poilsio, ekskursijų organizavimas ir kt. – tai būdavo iš anksto apgalvota, suderinta ir viskuo pasirūpinta. Už kiekvieną darbą atsakydavo paskirtas asmuo. Visi Adolfo Pranovičiaus nurodymai būdavo aiškūs ir tikslūs, spręsdavo jis greitai ir, matyt, niekada neklysdamas. Jis buvo reiklus ir kartu labai jautrus žmogus.

Kiekviename pasitarime ar mokykloje Adolfas Pranovičius skaitydavo arba išsamų pranešimą, arba paskaitų ciklą. Jie visada būdavo skirti atomų elektroninių sluoksnių teorijai. Plėtojant šią teoriją, esminį indėlį įnešė Lietuvos mokslininkai ir visų pirma pats A.Jucys – pasaulyje pripažintas Vilniaus teoretikų mokyklos vadovas. A.Jucio sukurti judėjimo kiekio momento teorijos metodai leidžia labai efektyviai skaičiuoti atominius spektrus ir turi nemažai pranašumų, palyginti su kitais metodais.

Pasitarimai ir mokyklos, vykę Lietuvoje, visada pasižymėdavo aukštu moksliniu lygiu ir turėjo didelės įtakos tarybinio mokslo raidai. Jų dalyviai nuolat minėdavo

didelę šių renginių naudą ir puikų organizavimą. Mokslininkai, dalyvavę Lietuvoje vykusiuose pasitarimuose ir mokyklose, ligi šiol su dėkingumu prisimena lietuvių kolegų ir paties Jucio parodytą jiems dėmesį.

Pasibaigus pasitarimui ar mokyklai, A.Jucys visada organizuodavo įdomias ekskursijas. Man didelį įspūdį paliko ekskursija į Kauną 1962 m. aplankant Čiurlionio paveikslų galeriją, ekskursijos į Nidą, Trakus 1969 metais. Tarybinius mokslininkus ir jų užsienio kolegas labai sudomino nuostabūs senosios lietuvių architektūros paminklai Trakuose ir ten atliekami restauravimo darbai. Tos kelionės įsiminė ne tik dėl pažintinės naudos, bet ir dėl joms būdingos draugiškos ir nevaržomos atmosferos, kurią daugiausia kūrė pats A.Jucys.

Žymaus lietuvių mokslininko, puikaus mokslo organizatoriaus, jautraus ir geraniško žmogaus, Adolfo Pranovičiaus atminimą visada išsaugos ne tik jo mokiniai ir bendradarbiai, bet ir visi, kurie jį pažinojo toli už Lietuvos ribų.

Atsiminimai rašyti 1976 m. sausio mėn.
Versta iš rusų k.
Rankraštis (rusų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

VILNIAUS TEORETIKŲ RYŠIAI SU LENINGRADO FIZIKAIS

MICHAILAS VESELOVAS

Aš susipažinau su Adolfu Juciu 1949 m., kai jis buvo komandiruotas į TSRS MA V.Steklovo matematikos instituto Leningrado skyrių kaip akademiko V.Foko doktorantas. A.Jucys man jau buvo žinomas kaip darbų apie atomų skaičiavimą Hartree'o ir Foko metodu autorius. Bendri moksliniai interesai (Adolfas Pranovičius domėjosi mūsų prieškariniais elektronų porinių koreliacijų tyrimais), beveik vienodas amžius ir tam tikras biografijų panašumas (mes abu kilę iš kaimo) mus suartino: greit suradome bendrą kalbą ir palaikėme draugiškus santykius. Malonų ir kuklų Adolfą Pranovičių artimiausi V.Foko mokiniai Leningrado universitete sutiko draugiškai.

Doktorantūros laikotarpiu jis plėtojo daugiakonfigūracinį artutinumą atomo teorijoje, naudodamas variacinį metodą, gavo lygčių sistemą, kuri aprašo ir vienelek-

trones bangines funkcijas, ir elektroninių konfigūracijų maišymosi koeficientus. 1951 m. Leningrado universiteto Fizikos fakulteto mokslinėje taryboje jis sėkmingai apgynė daktaro disertaciją.

Vėlesniais metais Adolfas Pranovičius užsiėmė plačia moksline ir pedagogine veikla Lietuvos mokslų akademijoje ir Vilniaus universitete. Palaikydami draugiškus ryšius, mes keitėmės studentais praktikantais ir jaunų darbuotojų komandiruotėmis. Tais metais aš artimai susipažinau su jo mokinių grupe – J.Batarūnu, A.Bolotinu ir J.Levinsonu. Adolfo Pranovičiaus ir jo mokinių darbai greitai tapo žinomi mūsų šalyje, ir pradėta kalbėti apie Vilniaus teoretikų mokyklą.

1957 m. sausio mėnesį susitikau su Adolfu Pranovičiumi Maskvoje, Mokslininkų namuose, kur vyko TSRS MA organizuotas specialus pasitarimas teorinės spektroskopijos ir kvantinės molekulių teorijos klausimais. Adolfui Pranovičiui ir man buvo pavesta perskaityti apžvalginius pranešimus apie atominių skaičiavimų metodus. Mes abu gyvenome Mokslų akademijos viešbutyje „Jakor" ir vakarais jo numeryje svarstėme tematikos, mokslinių tyrimų koordinacijos ir teoretikų kadrų rengimo klausimus. Tada aš primygtinai įtikinėjau Adolfą Pranovičių plėsti jo grupės tematiką įtraukiant į ją ir molekulių elektroninių būsenų teorijos klausimus.

1959 m. kovo mėnesį abu dalyvavome pasitarime, kuris vyko Leningrado universitete ir buvo skirtas atominių spektrų osciliatorių stiprių matavimui ir skaičiavimui. Jame dalyvavo ne tik spektroskopistai su teoretikais, bet ir grupė astrofizikų iš Pulkovo ir Krymo observatorijų. Perskaityta tik keletas kviestinių pranešimų, bet po jų vyko labai gyvos diskusijos. Dalyvius itin domino atominiai skaičiavimai, tai atsispindėjo pasitarimo nutarimuose apie būtinumą plėsti teorinius skaičiavimus naudojantis ESM. Be to, pasitarimo vardu buvo kreiptasi į Fizikos ir matematikos institutą Vilniuje prašant organizuoti koordinacinį centrą banginių funkcijų skaičiavimo rezultatams kaupti ir publikuoti. Adolfą Pranovičių labai nudžiugino ir įkvėpė jo darbų reikšmės pripažinimas, ir nuo tada prasidėjo jo plati mokslo organizacinė veikla TSRS MA Spektroskopijos komisijoje.

Būtent tada jis galutinai apsisprendė koncentruoti savo veiklą atomų ir atominių spektrų teorijos kryptimi. Šis jo sprendimas, matyt, pasiteisino: mokslinės kūrybos koncentracija ir kryptingumas kartu su Adolfui Pranovičiui būdingu nepaprastu darbštumu ir atkaklumu įgalino jį pasiekti svarbių mokslinių rezultatų, kurie sudarė esminį indėlį į atomo fiziką. Nekeldamas sau uždavinio apžvelgti jo mokslinę veiklą (tai geriau padarys jo mokiniai), aš vis dėlto negaliu nepaminėti jo kartu su mokiniais parašytų trijų monografijų, kurių pagrindą sudaro Jucio mokyklos darbai.

Natūralu ir dėsninga, kad augant Jucio mokinių grupei plėtėsi tyrimų tematika. Tad buvo išeita už atomo teorijos ribų: daugelis Adolfo Pranovičiaus mokinių – A.Bolotinas, J.Batarūnas, R.Dagys, J.Levinsonas, V.Šugurovas ir V.Vanagas – ėmėsi molekulių, kietojo kūno ir atomo branduolio problemų. Pagrindinei Adolfo Pranovičiaus darbų krypčiai dabar vadovauja jo mokiniai: A.Bandzaitis – Vilniaus universitete ir Z.Rudzikas – Lietuvos MA Fizikos ir matematikos institute.

Vilniaus teoretikų tyrimai savo tematika artimi darbams, kurie yra atliekami Leningrado universiteto Kvantinės mechanikos katedroje, – tai skatino abiejų grupių asmeninius kontaktus ir darbuotojų susitikimus. Man teko būti Vilniuje, kai čia buvo svarstomos mano bendradarbių disertacijos arba aš oponuodavau vilniečių darbus. Malonu prisiminti, jog aš buvau beveik visų daktaro disertacijų, kurias gynė Adolfo Pranovičiaus mokiniai, arba oficialusis oponentas, arba recenzentas. Kartu su Adolfu Pranovičiumi dalyvavau daugelyje mokslinių konferencijų ir pasitarimų, su juo vykdėme ir ten priimtus organizacinius nutarimus. Aš prisimenu jo lėtą, ramią elgseną ir švelnią, malonią šypseną. Tačiau šis ramus ir geraširdiškas žmogus buvo nepaprastai atkaklus ir nuoseklus, gindamas savo pažiūras ir vykdydamas planus. Visai jo veiklai būdingas dalykiškas, ramus darbo stilius ir sistemingumas, kartais pereinantis į pedantiškumą. Aš, tikriausiai ir visi dalyviai, prisimename puikiai organizuotas konferencijas atomų ir molekulių teorijos klausimais (dalyvaujant užsienio mokslininkams), vykusias Vilniuje 1962 ir 1969 metais. Susidarė bendra nuomonė, kad jeigu mokslinį pasitarimą imasi organizuoti A.Jucys, tai organizacinis komitetas ir dalyviai gali būti tikri – pasitarimas vyks sklandžiai.

Tą Adolfo Pranovičiaus charakterio savybę ir jo mokslinės kūrybos solidumą labai vertino V.Fokas, kuris užėmė svarbią vietą A.Jucio mokslinėje biografijoje. Adolfas Pranovičius pats jį labai gerbė, o save ir savo mokinius vadino V.Foko leningradiškės mokyklos filialu. Prisimenu, koks smagus ir pagyvėjęs Adolfas Pranovičius sutiko savo mokytoją, atvykusį į Lietuvą. Tai buvo 1965 m. vasarą, kai mes su Vladimiru Aleksandrovičiumi atskridome į Palangą, kur tuo pat metu buvo organizuotos konferencija radijo bangų sklidimo klausimais ir kvantinės chemijos vasaros mokykla. A.Jucys kartu su N.Sokolovu sutiko mus oro uoste.

Paskutinį kartą bendravau su Adolfu Pranovičium 1973 m. rudenį Rygoje jo organizuoto seminaro atomų ir atominių spektrų teorijos klausimais metu. Jis, kaip visada, buvo dalykiškas ir ramus. Atrodė pavargęs, bet negalėjai net pagalvoti, jog jam liko nedaug gyventi. Po trijų mėnesių, vykdamas į Koordinacinį pasitarimą kvantinės molekulių teorijos klausimais Zvenigorode, šio miesto stotyje išgirdau apie netikėtą

Adolfo Pranovičiaus mirtį. Man teko liūdna pareiga pranešti pasitarimo dalyviams apie šią mokslo netektį ir apžvelgti velionio veiklą.

A.Jucio darbų reikšmė ir vaidmuo plėtojant Lietuvos mokslą – neįkainojami. Mes visi netekome didelio mokslininko ir nuostabaus žmogaus.

Atsiminimai rašyti 1976 m. sausio mėn.
Versta iš rusų k.
Rankraštis (rusų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

ATOMO TEORIJOS KŪRĖJAS

BRIAN G. WYBOURNE

Profesoriaus Adolfo Jucio mirtis 1974 m. vasario mėnesį buvo didelė netektis ne tik jo šeimai ir šaliai, bet ir tarptautinei mokslinei visuomenei. Profesoriaus A.Jucio moksliniai rezultatai paplito ir buvo pripažinti pasaulyje palyginti vėlai, nes užtruko publikuotų jo darbų vertimas į anglų kalbą.

1938–1940 m. prof. A.Jucys bendradarbiavo su Douglasu Hartree'u. Pastarasis 1955 m. savo paskaitose Haverfordo koledže atkreipė dėmesį į A.Jucio ir jo bendradarbių darbus, skirtus daugiakonfigūraciniams skaičiavimams.[1] 1960–1966 m. Amerikos meteorologų draugija Oro pajėgų Kembridžo mokslinių tyrimų laboratorijų (Bedfordas, Masačusetso valstija) užsakymu išvertė daugelį Jucio ir jo kolegų straipsnių į anglų kalbą. Papildomi vertimai buvo atlikti 1964 m. Argono nacionalinėje laboratorijoje. Jie padėjo suvokti prof. A.Jucio ir jo mokyklos Vilniuje svarbą. Žurnalų „Doklady AN SSSR" ir „Optika i spektroskopija" vertimas į anglų kalbą išgarsino Vilniaus mokyklą tarptautiniu mastu dar plačiau.

Be abejo, pats svarbiausias įvykis buvo monografijos „Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas", A.Jucio parašytos kartu su bendraautoriais J.Levinsonu ir V.Vanagu, išspausdinimas anglų kalba 1962 metais [141, 142]. Ją išvertė A.Sen ir R.N.Sen, išleido „Israel Program for Scientific Translations" Jeruzalėje, o išplatino JAV Komercijos departamentas. Šioje monografijoje pasiūlytas grafinis judėjimo kiekio momento vaizdavimas, nors fazių nustatymas buvo gana sudėtingas. Vėlesnėje jo ir A.Bandzaičio monografijoje, kuri, deja, dar neišversta į anglų kalbą, buvo išspręs-

tas ir fazių klausimas. Abi knygos padėjo pagrindus tolesniam judėjimo kiekio momento kvantinėje teorijoje grafinio vaizdavimo plėtojimui. J.Griffith (Dž.Grifitas)[2] pripažino pirmosios knygos reikšmę, o E.Dönau (E.Donau) ir G.Flach (G.Flachas)[3] plačiai pritaikė grafinius metodus atomo branduolio sluoksnių teorijoje.

Judėjimo kiekio momento teorijos grafinių metodų ir perturbacijos teorijos R.Feynmano (R.Feinmanas) diagramų topologinį ekvivalentiškumą nepriklausomai vienas nuo kito atskleidė A.Bolotinas, J.Levinsonas, V.Tolmačevas (V.Tolmačiovas)[4] ir P.Sandarsas (F.Sandersas)[5]. Judėjimo kiekio momento grafinių metodų ir perturbacijos teorijos sujungimo per antrinį kvantavimą idėją iškėlė 1966 m. B.Judd (B.Džadas)[6] paskaitose Dieke atminti, tačiau jis nenurodė fazių nagrinėjimo būdo, pateikto A.Jucio ir A.Bandzaičio knygoje [202]. Ši sintezė fizikams teoretikams davė naują ir efektyvų metodą. Išsamų vaizdavimą su fazėmis pateikė P.Sandarsas.[7,8]

V.Agrawala (V.Agravala) ir J.Belinfante (J.Belifantė)[9] grafinį metodą, suformuluotą SO_3 grupei, išplėtė bet kuriai kompaktinei grupei. Vėliau G.Stedmanas (G.Stedmanas)[10], remdamasis P.Butlerio (F.Batleris)[11] bet kurių kompaktinių grupių algebriniu nagrinėjimu, pateikė naują grafinio metodo formą, kuri yra daug artimesnė R.Feynmano diagramoms bei A.Jucio, J.Levinsono ir V.Vanago SO_3 diagramoms. Šį variantą G.Stedmanas pritaikė Jahno ir Tellerio sistemų optinių linijų kontūrams aprašyti, parodydamas, jog prof. A.Jucio ir jo bendradarbių pasiūlytas metodas yra tas pagrindas, kuriuo remsis būsimieji fizikai. Tai, mano manymu, yra pats svarbiausias mokslininko įnašo į mokslą vertės kriterijus.

1973 m. prof. A.Jucys su bendraautoriu A.Savukynu išleido trečiąją knygą „Atomo teorijos matematiniai pagrindai" [369]. Joje daugiausia dėmesio skirta matematiniams atomo savybių praktinio skaičiavimo aspektams naudojant Gulio Racah įvestą neredukuotinių tenzorinių operatorių matematinį aparatą. Jucys visada labai stebėdavosi, jog daugelis teoretikų dar naudoja sudėtingus determinantinius metodus, nepastebėdami efektyvaus E.Wigner (J.Vigneris) ir G.Racah skaičiavimo metodo. Jo pranašumas Juciui buvo aiškus ir suprantamas.

Profesorius A.Jucys tikėjosi savająją atomo teorijos apžvalgą užbaigti paskutine knyga apie radialiąsias bangines funkcijas. A.Jucio įnašas į atomo teoriją buvo esminis, be to, jis išugdė stiprią mokslininkų grupę, tęsiančią jo darbus.

Moksliniai prof. A.Jucio pasiekimai tikrai dideli, bet būtina paminėti ir jo asmenybės žavesį bei geranoriškumą, atsiskleidusį visiems, kurie atvykdavo į Vilnių ar susitikdavo su juo užsienio vizitų metu. Aš su žmona aplankiau prof. A.Jucį ir jo žmoną 1968 m. gegužės mėnesį, ir mums paliko didelį įspūdį jų svetingumas. Mano

žmona Jennifer (Dženifer) buvo sužavėta p. S.Juciene, su kuria bendravo naudodamasi pasikalbėjimų žodynėliu.

1969 m. didžiąją savo vizito Vilniuje dalį aš praleidau ligoninėje, ir per tą laiką Juciai man buvo tokie dėmesingi, jog aš to niekada neužmiršiu.

1973 m. liepos mėnesį aš turėjau galimybę praleisti dvi savaites Vilniuje ir tada man teko dažnai bendrauti su Jucių šeima. Vienas iš maloniausių mano prisiminimų buvo plaukiojimas valtele su prof. A.Juciu ir p. S.Juciene gražiame, ramiame ežere Vilniaus apylinkėse, irkluojant jų jaunesniajam sūnui. Profesorius A.Jucys entuziastingai kalbėjo apie savo būsimą kelionę į Vaterlu universitetą ir pasakojo apie savo bendradarbius. To vizito metu aš ėmiau vertinti gilų prof. A.Jucio domėjimąsi lingvistika. Jo darbo kabinete namuose tarp daugelio periodinių leidinių anglų kalba buvo ir užsienio kalbų žodynų rinkinys, o ant rašomojo stalo buvo paskutinis jo laimikis airių–anglų kalbų žodynas. Jis manęs užprašė maorių–anglų kalbų žodyno, o 1973 m. spalio mėnesį rašė, jog jau pradėjo mokytis maorių kalbos žodžių.

Profesorių Adolfą Jucį ilgai prisiminsime ne tik kaip didį mokslininką, bet ir kaip didį žmogų.

[1] D.R.Hartree. The Calculation of Atomic Structures. – New York: J.Wiley and Sons, 1957.

[2] J.S.Griffith. The Irreducible Tensor Method for Molecular Symmetry Groups. – New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1962.

[3] E.Dönau und G.Flach. Gruppentheoretische Methoden im Schalenmodell der Kerne. – Berlin: Akademie Verlag, 1969.

[4] A.Bolotin, Y.Levinson and V.Tolmachev // Liet. fiz. rink. – 1964, t. 4, p. 25.

[5] P.G.H.Sandars. La Structure Hyperfine Magnetique des Atomes et des Molecules / Eds. R.Lefebvre and C.Moser. – Paris: Edition du C.N.R.S., 1967, p. 111.

[6] B.R.Judd. Second Quantization in Atomic Spectroscopy. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1967.

[7] P.G.H.Sandars // Adv. Chem. Phys. – 1969, v. 14, p. 365.

[8] P.G.H.Sandars. Lectures in Theoretical Physics, Brandeis University Summer Institute, Vol. 1 / Eds. M.Chretien and E.Lipworth. – New York: Gordon and Breach, 1969, p. 171–216.

[9] V.K.Agrawala and J.G.Belinfante // Ann. Phys. (N.Y.) – 1968, v. 49, p. 130.

[10] G.E.Stedman // J. Phys. A. – 1975, v. 8, p. 1021.

[11] P.H.Butler // Philos. Trans. R. Soc. London. – 1974, v. A277, p. 545.

[12] G.E.Stedman // J. Phys. C. – 1976, v. 9, p. 535.

Atsiminimai rašyti 1975 m.
Versta iš anglų k.
Rankraštis (anglų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

SUSITIKIMAI VILNIUJE IR ČIKAGOJE

UGO FANO

Adolfo Jucio sukurta klestinti teorinės fizikos mokykla Vilniuje buvo žymus įvykis tiek moksline, tiek ir žmogiškąja prasme, tačiau dėl kalbos ir mokslinių ryšių sunkumų ji kurį laiką buvo mažai žinoma Vakaruose. Pirmasis šios mokyklos atsiradimo ženklas man buvo A.Jucio su J.Levinsonu ir V.Vanagu parašytos monografijos (jos vertimo) išleidimas anglų kalba, tačiau visos šios knygos svarbos tada dar nesuvokiau dėl neįprasto formalizmo ir simbolikos. Mokslinė ir žmogiškoji mokyklos reikšmė man paaiškėjo senu geru būdu – per tiesioginius įspūdžius mokslininko, apsilankiusio Vilniuje. Tas mokslininkas buvo dr. B.Wybourne'as (B.Vaibornas), kuris Vilnių pasiekė traukiniu iš Varšuvos, o paskui grįždamas aplankė Čikagoje mane. Jo išvada buvo aiški: aš privalau vykti į Vilnių ir pats viską pamatyti.

Todėl aš mielai priėmiau šiltą asmeninį pakvietimą ir įtraukiau Vilniaus aplankymą į savo kelionės, kurią rengė TSRS MA, programą. Giedrą birželio rytą aš atskridau į Vilnių visiškai nesitikėdamas, jog pateksiu beveik į pačią pabaigą didelio tarptautinio simpoziumo, kuriame dalyvavo daug mano draugų. Profesorius A.Jucys, to simpoziumo šeimininkas, surado laiko pasitikti mane prie lėktuvo; pirmasis šiltas rankų paspaudimas – ir mes jau ėjome kartu kaip seni draugai.

Viešnagė buvo įdomi ir maloni: posėdžiai, ekskursijos po miestą ir apylinkes, bet, svarbiausia – pastangos suvokti mokyklos dvasią ilgų pasivaikščiojimų su jos nariais metu. Prisimenu, su kokiu entuziazmu Jucys savo „Pobeda“ vežiojo svečius rodydamas jiems Vilniaus apylinkes, ežerus, senas bažnyčias, antikvarines parduotuves ir pabaigoje – savo naująjį namą. Tai buvo nuostabios dienos.

Jo atsakomasis vizitas į Čikagą po Tarptautinės atomo fizikos konferencijos Boulderyje irgi buvo įsimintinas. Mes surengėme seminarą, kuriame Jucys pademonstra-

vo, kiek giliau už kitus jis suvokė painias atomo mechanikos problemas. Tada jis aplankė ir Čikagos „mažąją Lietuvą“ – keletą tvarkingų miesto kvartalų, paskendusių vasaros vakaro sutemose. Iš pradžių Jucys ėjo susijaudinęs ir sutrikęs, nežinodamas, kaip čia sutiks atvykėlį iš tolimos tėvynės; paskui jis kreipėsi lietuviškai į šeimą, sėdėjusią verandoje, teiraudamasis apie žmogų, kurio ieškojo, ir netrukus su entuziazmu pradėjo eiti nuo šeimos prie šeimos. Susitikimas baigėsi pietumis mažame lietuvių restorane, kuriame mano šeima, kolegos ir aš tikriausiai niekada nebūtume apsilankę, jeigu ne Jucio atvykimas.

Profesorius A.Jucys ir jo darbai bus atmenami labai ilgai.

1975 11 24

Versta iš anglų k..
Rankraštis (anglų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

PROFESORIUS ADOLFAS JUCYS VATERLU UNIVERSITETE

CHARLOTTE FROESE FISCHER

Man teko didelė laimė ir buvo labai malonu asmeniškai susipažinti su profesoriumi Adolfu Juciu. Aš apgailestauju, kad mūsų pirmasis susitikimas įvyko likus vos dviem mėnesiams iki jo staigios mirties. Profesorius buvo pakviestas mėnesiui į Vaterlu universiteto Matematikos fakulteto Kvantinės teorijos grupę. 1973 m. gruodžio 4 d. gavome telegramą, kuria pranešta, kad jis atvyks į Monrealį savaite vėliau. Iš ten jis turėjo atskristi į Torontą, ir mūsų grupė ruošėsi jį sutikti oro uoste. Deja, mūsų pranešimas profesoriaus Jucio nepasiekė, todėl oro uoste mes jo nesuradome. Aš maniau, jog jis užtruko Monrealyje. Tačiau kitą rytą profesorius jau laukė manęs universitete, gebėjęs ir be mūsų pagalbos sėkmingai įsikurti. Nustebau, kad jis po tokios ilgos ir sunkios kelionės nekantravo iškart pradėti mokslines diskusijas.

Profesorius Jucys domėjosi daugeliu mokslo sričių. Jis aplankė Fizikos skyrių, biblioteką, Skaičiavimo centrą. Jį ypač domino displėjų sistemos, kurios, jo nuomo-

ne, galėtų būti labai naudingos pritaikant dialogines sistemas kvantinės teorijos problemoms spręsti.

Mes daug diskutavome apie išplėstinį metodą ir neortogonaliųjų orbitalių Hartree'o ir Foko teoriją, pasiūlytus profesoriaus Jucio su bendradarbiais. Tuo metu man atrodė, jog šių metodų lygtys, gaunamos taikant variacinį principą, yra per daug sudėtingos, taigi daugiakonfigūracinis artutinumas labiau tinka skaičiavimams. Tačiau išplėstinio modelio pranašumai išryškėja nagrinėjant $3d^N$ sluoksnį. Apskaičiuojant $3d^Nnl$ konfigūracijų energijų lygmenis su tais pačiais kvantiniais skaičiais L ir S Hartree'o ir Foko metodu (HF), dažnai gaunama neteisinga lygmenų išsidėstymo tvarka. Pavyzdžiui, priešingai eksperimentiniams duomenims, neutralaus Cr $3d^4(^5D)4s4p\,^7P$ lygmens HF energija yra žemesnė negu $3d^5(^6S)4p\,^7P$. Preliminarūs skaičiavimai parodė, jog dalinis išplėstinis artutinumas ($3d^4(^5D)3d\ (^6S)4s$, $3d^4(^5D)3d\ (^6S)4p$ ir $3d^4(^5D)4s4p$) jau užtikrina teisingą lygmenų išsidėstymą ir labai patikslina jonizacijos potencialą. Dar turi būti parodyta, kad didelė likusios paklaidos dalis gali būti paaiškinta koreliacija tarp išorinių elektronų ir kamieno, tačiau atrodo labai įtikinama, jog išplėstinis artutinumas bus tikrai reikalingas geležies grupės atomų savybėms teoriškai numatyti. Nagrinėjant $4s\,^2S$–$4p\,^2P$ šuolį vario atome, toks modelis įgalina sumažinti osciliatoriaus stiprio HF vertę nuo 1,16 iki 0,624, ir pastaroji gerai sutampa su eksperimentiniais duomenimis.

Profesorius A.Jucys itin didžiavosi tuo, kad jis yra vienintelis mokslininkas, dirbęs ir su D.R.Hartree'u, ir su V.Foku. Jis labai gerbė juos ne tik kaip mokslininkus, bet ir kaip asmenybes. Aš jaučiuosi labai laiminga, kad pažinojau ir D.R.Hartree, ir A.Jucį, nors negaliu sakyti esanti tokia vienintelė mokslininkė. A.Jucys, kaip ir D.R.Hartree, bus prisimenamas ne tik dėl jo svaraus įnašo į mokslą, bet ir dėl jo geranoriškumo, jautrumo ir subtilaus humoro jausmo. Man labai gaila, kad neturėjau galimybės su juo bendrauti ilgiau.

1975 m. gruodžio mėn.

Versta iš anglų k.

Rankraštis (anglų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

AKADEMIKO RYŠIAI SU PLUNGE

ELENA ADOMAVIČIENĖ

Gimtieji namai, gimtosios apylinkės, vaikystėje ir jaunystėje patirti vargai ir džiaugsmai, išgyventos svajonės ir siekiai lydi žmogų visą gyvenimą. Ir jeigu meilė gimtajai žemei susilieja su pareiga žmonėms, apgynusiems tą žemę, dirbantiems ją ir puošiantiems gimtąjį kraštą, tai ji skatina dirbti savo krašto, savo Tėvynės labui.

1964 m. rugsėjo mėnesio pirmomis dienomis akademiko A.Jucio klasės draugas J.Laurinkus mums priminė, kad A.Jucys yra I vidurinės mokyklos 1927 m. III laidos abiturientas ir kad Vilniaus universitetas ruošia jo šešiasdešimtmečio paminėjimą.

Pasveikinti savo garbingo auklėtinio išvyko I vidurinės mokyklos du pirmos klasės mokiniai (G.Pronckutė, R.Jonutis), lydimi mokytojos E.Buivydienės. Sveikinimas buvo netikėtas, nes iki tol ryšių su mokykla akademikas nepalaikė. Be to, mažieji atstovai sveikindami patys pasimetė, o tai suteikė visai šitai ceremonijai natūralumo ir nuoširdumo.

Vėliau mokykla gavo akademiko A.Jucio laišką, kuriame jis rašė: „Labai džiugu ir malonu, kad mokyklos, kurią baigiau prieš 37 metus, pasiuntiniai atvyko manęs pasveikinti 60-ųjų gimimo metinių bei aukšto vyriausybinio apdovanojimo proga. Širdingai dėkoju už linkėjimus bei dovanėles, įteiktas mažučių rankomis. Dėkoju jiems, mokytojai, kuri juos lydėjo, dėkoju visam Plungės I vidurinės mokyklos kolektyvui. Tamstų parodytas man nuoširdumas bus paskatinimas dirbti ir elgtis taip, kad būčiau vertas nešioti Plungės vidurinės mokyklos (tuomet gimnazijos) buvusio mokinio vardą.“

„Taip užsimezgė artimesni ryšiai su Plunge, kurioje ... prabėgo mano brangiausieji jaunystės laikai, daug svajota, daug kentėta, – tai tolesnių darbų katapulta“, – rašė vėliau akademikas.

Iš 1966 m. I vidurinės mokyklos abiturientų atestatų įteikimo akto, kuriame dalyvavo akademikas A.Jucys ir pasakė sveikinimo kalbą, įsiminė gerbiamo svečio pasakyti žodžiai: „Saugokite sveikatą. Tamstos daug pasieksite, viską padarysite, jei būsite sveiki“.

Vėliau mokykla pradėjo ruoštis savo 50-mečio jubiliejui. Akademikas daug patarė, kaip turėtų atrodyti šventė. Pati šventė vyko 1969 m. gegužės 10–11 dienomis. Akademikas A.Jucys tuo metu buvo išvykęs į Angliją, ir mes buvome sunerimę, kad, ko gero, šventėje jo nematysime. Dar gegužės 6 dieną tebebuvo Londone, tačiau šventės

dieną, keletą minučių prieš prasidedant minėjimui, pasirodo akademikas A.Jucys ir klausia: „Ką man daryti?“ Buvo numatyta, jog jis paskelbs šventės pradžią, todėl, nieko nelaukęs, užlipo į sceną ir labai punktualiai pradėjo minėjimą. Kokį įspūdį akademikui paliko mokyklos jubiliejus, sužinojome po kelių dienų: „Buvo malonu dalyvauti mūsų bendroje šventėje. Taip buvo miela ir jauku, jog mano tolimos kelionės ir įtempto darbo nuovargis praėjo“, – rašė jis laiške, atsiųstame šventės organizacinio komiteto sekretorei J.Čekavičiūtei.

Po mokyklos jubiliejaus buvęs I vidurinės mokyklos mokytojas, vienas iš mokyklos 50-mečio jubiliejaus renginių organizatorių J.Tarvydas pasiūlė organizuoti dažnesnius plungiškių susitikimus. 1971 m. birželio 5 d. įvyko pirmasis toks susiėjimas. Tą dieną akademikas A.Jucys gavo dar vieną titulą – Plungiškių draugijos prezidento. Žemaitišku papročiu prezidentą vainikavome ąžuolo lapų vainiku ir pakilnojome. Jis savo kalboje padėkojo už pasitikėjimą, nurodė pagrindines gaires, – kuo žemiečiai galėtų būti naudingi rajonui. Pabrėžė, jog plungiškiai mokslininkai, meno veikėjai ir kiti specialistai, išsklidę po visą Lietuvą, galėtų susitikti su rajono žmonėmis ir taip populiarinti mokslą, kelti kultūrą. Siūlė rašyti į „Kibirkštį“. Ir dar: „Mūsų noras uždegti jaunimą geriems norams, tolesniems darbams, mokyti mylėti savo gimtinę“, – sakė naujasis prezidentas.

Buvo kilusios diskusijos, kaip pavadinti tą žemaičių susivienijimą. Atsimenu, A.Jucys kategoriškai atmetė klubo pavadinimą, girdi, prieškariniais laikais ponios turėdavusios kačių, šunų globojimo klubus. Kai buvo pasiūlytas pavadinimas „Plungiečių draugija“ jis pritarė, tik pataisė priesagą į *-iškių*, nes *-iečių* – nežemaitiška.

Tapęs prezidentu, labai norėjo kuo nors padėti Plungei. Važiuodamas į tėviškę ar kur kitur, vis užsukdavo, apsilankydavo su pasiūlymais rajono vykdomajame komitete, pabuvodavo „Kibirkšties“ redakcijoje, mokykloje. Prezidento iniciatyva „Kibirkšties“ puslapiuose du kartus per mėnesį pasirodydavo gana įdomūs žemiečių straipsniai, įvairių sričių mokslininkai skaitė paskaitas mokiniams ir rajono darbo žmonėms. Pats prezidentas atsiuntė „Kibirkščiai“ ne vieną straipsnį. Vien 1973 m. mūsų laikraščio redakcija gavo šešis straipsnius:„Fizikų pasitarimai Bakurianyje“, „Iš Aleksandravo kaimo praeities“, „Iš Vaitkių kaimo praeities“, „Lietuvos ir Naujosios Zelandijos fizikų bendradarbiavimas“, „Mikolajaus Koperniko gimtinė“ ir paskutinį – „Laiškas iš Kanados“. Ir pats mėgo skaityti „Kibirkštį“. Ir ne tik mūsų laikraštį mėgo... „Plungė ir visi joje nuoširdžiai dirbantieji labai arti mano širdies“, – rašė laiške.

1972 m. Plungiškių draugijos sueigoje buvo priimti nuostatai, kuriuose nurodyta ir tai, jog per sueigas plungiškiai turi kalbėti žemaitiškai. A.Jucys stropiai vykdė šį nutarimą.

Kiek mums žinoma, akademikas A.Jucys nemėgo susibuvimų prie stalo, tačiau Plungiškių draugijos „večerėje" visada dalyvaudavo ir džiaugdavosi žemaitiškais valgiais. Vienos „večerės" metu papasakojo, jog žemaitiška pusmarškone koše jį yra pavaišinę Anglijoje, todėl nesą ko žemaičiams riesti nosį dėl šitos košės gardumo. Labai mėgo žemaitišką kastinį, cibulynę, spirginę ir kitus patiekalus. Įstrigo tokia detalė: padėjus lėkštę su bulvėmis, jis paėmė pačią mažiausią bulvę. „Prašau, imkit kur didesnę", – sakau, o jis: „Ačiū, mane taip tėvai išmokė – pirma valgyti mažesnę, prastesnę, o paskui geresnę". Tas kuklumas, paprastumas mus, plungiškius, ir jaudino, ir stebino.

1973 m. trečioje Plungiškių draugijos sueigoje dalyvavo gana daug žmonių. Prezidentas, kaip visada, pasakė kalbą, kurioje pabrėžė, jog kiekvienas apsilankymas tėviškėje jam suteikia naujų jėgų, jog grįžęs iš Plungės sėkmingai dirba mokslinį darbą.

1973 m. rudenį akademikas A.Jucys poilsiavo Palangoje. Ir poilsio metu neužmiršdavo Plungės. Lankėsi rajono mokyklose, susitiko su rajono žmonėmis, Plungės I vidurinėje mokykloje skaitė paskaitą apie mokslininką M.Koperniką. Atskirai susitiko su mokyklos mokytojais. Tai buvo paskutinis susitikimas.

Visi plungiškiai, kurie pažinojo akademiką A.Jucį, mini jį su didele pagarba, mini kaip mokslininką, kaip žmogų, kuris mylėjo darbą ir dirbančius žmones. „Dirbkime, kol galime. Darbas atneš savo vaisių", – rašė jis laiške. Ir dirbo kaip didis mokslininkas, kaip visuomenininkas, kaip paprastas geras žmogus.

Atsiminimai spausdinti: *Kibirkštis* [Plungės r. laikr.]. 1979 06 07

FIZIKO ŠIRDY – GIMTOSIOS KALBOS IR TĖVIŠKĖS MEILĖ

PRANAS KNIŪKŠTA

Iš akademiko Adolfo Jucio mokslo darbų fizikai nutapo įspūdingą šio mokslininko portretą. Jis dar spalvingiau nušvinta prie grynųjų mokslo nuopelnų pridėjus jo pedagoginę ir organizacinę veiklą, eitas pareigas, turėtus titulus. Tačiau Adolfo Jucio

paveikslas nebūtų visiškai tikras, jei mokslo darbus ir veiklą atskirtume nuo tauriųjų jo asmenybės bruožų. Akademikas, profesorius Jucys buvo ne tik pasaulinio garso mokslininkas, bet ir didelis savo krašto patriotas, plačių interesų žmogus. Jis buvo išaugęs iš gimtosios žemės ir visą gyvenimą liko gimto krašto ir savo laiko sūnus.

Čia kiek plačiau aptarsime du šios asmenybės bruožus – jo dėmesį ir pagarbą gimtajai kalbai ir romantišką tėviškės meilę. Pirmąjį galiu paliudyti kaip kalbininkas, rengęs „Kalbos kultūros" leidinį, kur profesorius yra nemažai bendradarbiavęs; antrąjį – kaip gimtinės kaimynas, iš vietos žmonių girdėjęs įtaigių pasakojimų apie didelius mokslus baigusį, bet neišponėjusį „Adolpį Jocį" ir pats sekęs jo ryšius su tėviške.

„Kalbos kultūroje" Adolfas Jucys bendradarbiavo nuo 1963 metų. Čia išspausdinti devyni jo straipsniai, pirmasis 5-ajame leidinio numeryje (1963 m.), paskutinis 26-ajame (1974 m.), jau po jo mirties. Be to, per tą laiką jis yra parašęs nemažai laiškų leidinio vyriausiajam redaktoriui Kaziui Ulvydui, paskutiniais metais keletą ir šių eilučių autoriui. Juose pateikia papildomų pastabų dėl savo straipsnių, jų redagavimo ir šiaip dėl kalbos. Iš laiškų, kaip ir iš straipsnių, matyti Adolfo Jucio požiūris į kalbą apskritai ir į atskirus jos reiškinius, jie rodo kalbinę nefilologo nuovoką, rūpinimąsi savo srities terminais ir apskritai profesine kalba.

Išspausdintuosius Jucio straipsnius galima suskirstyti į tris grupes – kiekvienai iš jų tenka po tris straipsnius. Pirmąją grupelę sudaro du straipsniai apie vietovardžius [292, 305], trečiasis apie Zabičių-Nezabitauskų pavardę [295]. Vietovardiniuose rašiniuose diskutuojama su „Kalbos kultūroje" anksčiau skelbtais straipsniais, aiškinama, kad tikrasis vietovardis yra ne *Gintališkė*, o *Ginteliškė* ir kad Žemaičių Kalvarijos senasis vardas buvęs ne *Gardaĩ*, o *Gar̃dė*. Savo nuomonę Jucys remia istoriniais šaltiniais, o *Gardę* ir *Gardus* dar gretina su panašiais Lietuvos ir kitų šalių vietovardžiais. Jo minimi rašytinių šaltinių duomenys tikrai įdomūs ir iškalbingi, bet sąsajos su kitų šalių vietovardžiais daugiausia išorinės, atsitiktinės, mėgėjiškos. Apie tai korektiškai užsiminta straipsnio apie Gardę prieraše, o straipsniu, kur Palangos upelio vardas (*Rouže–Ronže–Rąžė*) kildinamas iš ugrofinų *Ruhi*, „Kalbos kultūra" nepatikėjo ir jo nespausdino (yra išlikęs jo rankraštis).

Antrojo trejetuko straipsneliai – apie paprastąją kalbą: aiškinami įvardžių *šis* ir *tas* vartosenos skirtumai [168], patariama nepamiršti gyvosios kalbos žodžių *tamsta* [336] ir *labas* [382]. Pirmajame fizikams ir matematikams įžvalgiai siūloma įvardį *šis* vartoti, kai norima išskirti ar pabrėžti čia pat pateikiamą dalyką, pvz.: „Atlikę nesudėtingus matematinius išvedžiojimus, gausime *šią* formulę" (po to rašoma pati formulė). Jei formulė jau yra parašyta, siūloma sakyti: „*Tą* formulę gavome atlikę nesudė-

tingus išvedžiojimus". Tai subtilus ne visų suprantamas reikšmių skirtumas. Greičiausia tokio nesupratimo Jucys buvo pats patyręs, nes viename laiške prašo netaisyti jo „stiliaus savumų" ir paaiškina: „man širdis sudrebėtų, jei mano *ta pavardė* būtų ištaisyta į *ši pavardė*".

Straipsnyje apie *tamsta* pažerta mažybinių gyvosios kalbos formų: *tamstelė, tamstytė, tamstytėlė, tamstelytė*. Primenama, kad kai kada vartojamos dviejų giminių formos: *tamstytis, tamstytė*. Straipsnis baigiamas retoriniu klausimu: „Ar tai nerodo to žodžio gyvybingumo?" Pridėsime: rodo ne tik gyvybingumą, bet ir daiktavardišką *tamstos* reikšmę. Fizikas Jucys ją suvokė geriau už tokią reikšmę užsipuolusius kalbininkus. Gyvosios kalbos pavyzdžiais jis parodo ir žodžio *labas* bei jo vedinių vartoseną: *labas, labutis, labinti, labanakt, labryt*.

Trečiosios grupės tema – fizikos terminai. Šiuose straipsniuose pinasi dvejopi motyvai ir argumentai. Čia, kaip ir antrosios temos rašiniuose, gausu gyvosios kalbos faktų, rodančių, kaip Jucys juos pažino ir mokėjo iš jų daryti terminologines išvadas. Pavyzdžiui, remdamasis gyvosios kalbos duomenimis, fizikinių sistemų (kūnų) būklei išreikšti siūlo vartoti žodį *būsena*, ne *būvis* ir tą siūlymą taip apibendrina: „turime du savo paskirtį labai gerai atitinkančius žodžius: *būvis* – laiko tėkmei nusakyti ir *būsena* – fizinei arba psichinei būklei nusakyti" [338]. Arba kitas pavyzdys. Fizikinėje sistemoje trūkstamo objekto sąvokai reikšti siūlo vartoti iš gyvosios kalbos paimtą *spragą, trūkumą* arba atgaivinti pamirštą *progumą* [338].

Bet tuo požiūriu įdomiausias siūlymas vartoti ne *kvantų mechaniką*, o *kvantinę mechaniką* ir to siūlymo aiškinimas: „Terminas *kvantinė mechanika* geresnis todėl, kad mokslo šaka nagrinėja ne kvantus, o įvairius fizikinius objektus kvantų sąvokomis. Tuo terminu yra apibūdinama ne kvantų, o įvairių fizikinių objektų mechanika, turinti kvantinį aspektą" [338]. Gražiai paaiškinta būdvardžio *kvantinis* reikšmė ir kuo priesagos *-inis* būdvardis skiriasi nuo daiktavardžio kilmininko.

Savo aiškinimą rankraštyje buvo papildęs įtaigiais gyvosios kalbos pavyzdžiais. Fizikams skirtame terminologiniame straipsnyje jie neatrodė būtini ir netiko prie stiliaus, todėl buvo praleisti. Atitaisydamas tą profesoriui padarytą skriaudą, praleistą vietą cituoju, kaip ji buvo parašyta: „Prieš daugelį metų tekdavo girdėti vadinant *liepojiniais* ratus, kuriais važiuodavo Liepojon (jie būdavo žymiai stambesni negu kiti ratai). Iš antros pusės, sakydavo „Liepojos ūlyčios brukavotos". Jokiu būdu ne *liepojinės ūlyčios* ir ne *Liepojos ratai*. Ratai su Liepoja silpnai surišti, o gatvės stipriai. Čia kalbamoje vietoje daiktavardžio kilmininkas gerokai skiriasi nuo daiktavardinio būdvardžio. Dar pavyzdys – *klaipėdinė matarija* ir *Klaipėdos turgai*. Pirmuoju

atveju prekė Klaipėdoje gaminta ar pirkta, bet gali būti ir nebe Klaipėdoje, kad tuo tarpu turgai tik Klaipėdoje.“ Priesagos *-inis* būdvardžių ir daiktavardžių kilmininko reikšmės skirtumai parodyti taip tiksliai ir subtiliai, kad kalbinės nuovokos iš fiziko Jucio galėtų pasimokyti ir kalbininkai.

Apgynęs *kvantinę mechaniką*, profesorius žvelgia toliau ir rašo: „Šiaip geras terminas *kvantinė mechanika* darosi nepatogus, kai iš jo reikia daryti daiktavardinį būdvardį“. *Kvantinis mechaninis* „nedera“ todėl, kad „abu žodžiai yra lygiaverčiai, o iš tikrųjų antrasis žodis turėtų būti pagrindinis“. Jo siūloma išeitis – vietoj *kvantinė mechanika* vartoti *kvantmechanika* (tą siūlymą irgi paremia gyvosios kalbos pavyzdžiais) ir iš jos daryti būdvardį *kvantmechaninis*. O baigdamas primena, kad ir šio būdvardžio reikšmė skiriasi nuo kilmininko: kas kita yra *kvantmechaninė atomo teorija* ir *kvantmechanikos teorija*. Kalbos reiškinių supratimas gražiai suderintas su specialybės kalbos ir terminijos poreikiais, kalbos nuovoka – su fiziko erudicija ir loginiu mąstymu.

Tokia dermė eina per visus terminologinius Jucio straipsnius. Jos būtinumą ne kartą yra ir specialiai pabrėžęs. Laiške „Kalbos kultūros“ redaktoriui siūlydamas straipsnį apie *būseną, kvantmechaninį* ir kitus fizikos terminus profesorius rašė: „Su fizikos terminais yra didelė bėda. Kalbininkai konsultuodami fizikus neįsijaučia į dalyko esmę, o žodis, geras kalbos atžvilgiu, ne visuomet yra geras prasmės atžvilgiu.“ O to straipsnio, išspausdinto „Kalbos kultūros“ 22-ajame numeryje, pabaigoje rašoma: „Parenkant terminą, reiktų stengtis, kad jis kuo geriau išreikštų dalyko esmę ir būtų gražus. Tuomet jis įaugs į kalbą ją turtindamas, o ne šypseną keldamas tiems, kurie pirmą kartą jį girdi.“

Būdamas nekalbininkas, Adolfas Jucys išsakydavo ir tokių minčių, kurioms kalbininkai nevisiškai galėjo pritarti. Tai nenuostabu, nes neretai ir kalbininkai vieni su kitais nesutaria. Be to, Jucio straipsniuose pasitaikydavo kalbos literatūroje neįprastų terminų ir formuluočių, todėl juos spausdinant kai ką tekdavo paredaguoti. Reikia pasakyti, kad profesorius buvo supratingas ir lengvai sušnekamas, dėl redagavimo ar siūlymo ką papildyti nerodė jokio užsispyrimo ar nuoskaudų. Ne kartą ir pats yra siūlęs rašinį peržiūrėti ir paredaguoti.

Tuo reikalu su profesoriumi yra tekę ir asmeniškai bendrauti. „Kalbos kultūra“ gavo Jucio straipsnį, pavadintą „*Būsena, kvantmechaninis, artutinumas* ir kai kurie kiti fizikoje vartotini terminai“. Redaktorius Kazys Ulvydas padavė jį parengti spausdinti. Beveik viską nesunkiai sutvarkiau, tik skyrelis apie *artutinumą* pasirodė sunkokas; spausdinti, kaip parašyta, neišėjo, o esmės nesuvaikydamas nemokėjau suredaguoti. Susiti-

kau su profesorium, išdėsčiau, kas jo rašinyje ne fizikui sunkiai suprantama. Jis pažadėjo tą straipsnio dalį pataisyti ir praplėsti ir pasiūlė kartu pasirašyti. Ilgokai aiškino tuo terminu reiškiamas fizikos vingrybes, o aš mėginau jas nusakyti ir ne fizikams suprantama kalba. Paskui pats parašė naująjį variantą ir atsiuntė užrašytą dviem pavardėmis, o laiškelyje prirašė: „Malonėkite jį peržiūrėti, pataisyti, papildyti ar sutrumpinti, o dar geriau, sustiprinti". Man teko atlikti tik apdailos darbus. Taip, fizikos neišmanydamas, tapau įžymaus fiziko straipsnio bendraautorium. Bet svarbiausia liko atmintyje bendravimas su tuo didžiu vyru, jo gyvas vaizdas, garbus požiūris į gimtąją kalbą ir pati jo žemaitiška kalbėsena, kurią mėgo rodyti, o ir norėdamas jos gaidų nebūtų nuslėpęs. Žmonės juokaudavo, kad Jucys net angliškai šnekėdamas žemaičiuoja.

Profesoriaus kalbos nuovoka ir kalbos meilė buvo išaugusi iš gimtosios tarmės. Kaip matėme, gimtosios kalbos faktų ir pavyzdžių yra įvairiuose jo straipsniuose, o laisvuosiuose rašiniuose ir laiškuose yra grynųjų žemaitybių: *vėputinis, velėnijos, nubongos, suopynė*, net dviskaitos: *du broliu žmonas vedė iš to krašto, tuodu abudu žodžiu yra reikalingu*. O iš visų įdomiausios profesoriaus vartojamos žemaitiškos dalyvių sangrąžinės formos, tokios neįprastos, kad net rašomos su kabutėmis: *turiu „parašies" didelį straipsnį; klausydavomės ausis „ištempie"* – suliteratūrinta iš žemaitiškų formų *parašėis, ėštėmpėi* (bendrinė kalba atitinkamų dalyvių iš viso neturi).

Jaunystėje Adolfas Jucys surinko nemažai žodžių akademiniam „Lietuvių kalbos žodynui". Jo iš Kalnalio ir Salantų apylinkių užrašytais pavyzdžiais iliustruojama nemaža į šį žodyną dedamų žodžių. Žodynininkas Antanas Balašaitis knygutėje „Žodžiai ir žodynai" Jucį mini tarp inteligentų, kurie yra užrašę po keletą tūkstančių žodžių.

Profesorius Jucys domėjosi tėviškės vietovardžiais, įvairiomis progomis apie juos rašė, gynė jų tikrąsias formas. Jau minėjome straipsnį, kur užstojamas *Ginteliškės* vardas. Ten minimas upelis *Gintelis*, randame įdomių paaiškinimų, nuo kada ir nuo kurios vietos jis pradedamas vadinti *Salantu*. Vaikystėje yra tekę girdėti pasakojimą, kad vienas Kalnalio klebonas tą bažnytkaimį buvo pradėjęs vadinti *Kalneliu*, bet tai jo išmonei pasipriešinęs Jucys ir apgynęs tikrąjį Kalnalio vardą.

Nemažai tėviškės vietų ir jų vardų suminėta Adolfo Jucio atsiminimuose „Keletas žodžių apie tėviškėlę brangią" [424]. Kaip rodo ir atsiminimų antraštė, iš jų sklinda profesoriaus pagarba ir meilė tėviškei, taip pat ir jos vietų vardams.

Kelionė po tėviškę ir vaikystę poetiškai pradedama nuo Salantų „senu didelės upės slėniu, kuriuo dabar teka mažas upelis, vadinamas Salantu. Tuoj išvažiavus iš Salantų, dešinėje tave nužiūri Alkos, o kairėje – Gaidžio kalnas". Toliau „laukia Kalnalis su savo

aukštu ir stačiu kalnu", kurį autorius laiko Alkos kalno veidrodiniu atspindžiu. Salantas nuo Gaidžio kalno pasuka „tolyn, palikdamas tik nykstančią vagą, vadinamą Sensalančiais". Slėnyje plyti Barzdžių lankos, už Kalnalio – Klausgalvų soda, o kelio galas – antrame kilometre nuo Salantų–Kretingos vieškelio esantys Klausgalvų Medsėdžiai. „Antrąja savo puse jie glaudžiasi prie didelio miško, vadinamo Žalimine", o tas miškas „turi savo glėbyje apkabinęs mažą Didžiųjų Žalimų kaimą". Didieji Žalimai duoda progą priminti Mažuosius Žalimus, kurie vadinami ir Žalimaliais.

Dėl vienokių ar kitokių sąsajų su Klausgalvų Medsėdžiais minimi Barzdžiai, Nasrėnai, Tinteliai ir visų jų Medsėdžiai, taip pat Kūlupėnai, Šalyno dvaras. Prisimenamos tarp Šalyno ir Klausgalvų Medsėdžių buvusios miškingos Joniškių pievos su čia buvusio miško likučiais, per jas tekėjęs Vinkšnupio upelis, kuriuo dabar „atėjo didelis karnolis (kanalas)".

Tas vietas pažįstančiam žmogui viskas kaip ant delno, arba kaip geografijos žemėlapyje. O kiekviena vieta su savo istorijomis, visiems žinomomis, iš senų žmonių girdėtomis ar knygose aprašytomis. Neiškenčia nepriminęs ir vardų istorijų – kad Salantai iki 1638 m. vadinosi *Skilandžiai*, kad *medsėdžiai* reiškia gyvenvietę, įsikūrusią miške, kuris čia vadinamas *mede*. Nesutinka rašyti *Klausgalviai*, nes „aiškiai tariama *Klausgalvai*" ir „tas vietovardis nieko bendro neturi su galva"; „reiktų manyti", kad jis „kilęs nuo pavardės (asmenvardžio) *Klausgaila*". Kiek daug jo atsiminimuose įdomių krašto ir kalbos istorijų, papasakotų pagarbos nuskaidrintais žodžiais. Lygia greta matome pasakotojo meilę čia gyvenantiems žmonėms – šeimai, giminėms, Valančiaus giminaičiams, jaunimo vakarėlių organizatorėms... Arba kokiomis šviesiomis spalvomis nutapytos Užgavėnių ir vardinių pramogos, linų mynios ir mėšlų vežimo talkos. Visa tai galima nusakyti dviem žodžiais – tėviškės meilė.

Bet profesoriui visų mieliausi Klausgalvų Medsėdžiai, „kur oras grynesnis, žmonės meilesni, medžiai žalesni, vanduo švaresnis, sniegas baltesnis, ledas skaidresnis, vėputiniai (pusnys) didesni, vėjas švelnesnis, lietus gaivesnis negu kur kitur". Jeigu taip nebūtų, profesorius čia nebūtų lankęsis „kiekviena proga". „Čia jis randa nusiraminimą skausme, čia jis stiprino dvasios polėkius, kurdamas ateities planus, čia jis įgijo norą ir entuziazmą tuos planus vykdyti."

Kaip iš lašelio galime pažinti viso ežero vandenį, taip ir profesoriaus Adolfo Jucio žodžiai apie gimtąjį kaimą rodo jo meilę visai Lietuvai.

2003 12 22

Rankraštis yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

Motina Barbora Jonkaitė-Jucienė.

Adolfas Jucys Klausgalvų Medsėdžiuose (1919 m.).

Kaimynas Pranas Pocius, kurio paragintas A. Jucys po Pirmojo pasaulinio karo grįžo prie mokslų.

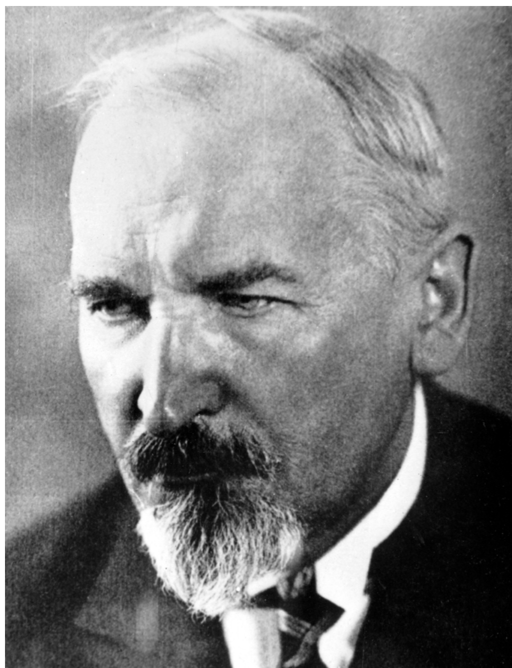
Tėviškėje prie gimtojo namo. Iš kairės: Adolfas, brolienės brolis Grigalauskas, brolienė Petronėlė, brolis Juozapas.

Plungės „Saulės“ gimnazijos VIII klasės mokiniai su savo auklėtoju B. Jacevičiumi. A. Jucys – trečioje eilėje trečias iš kairės.

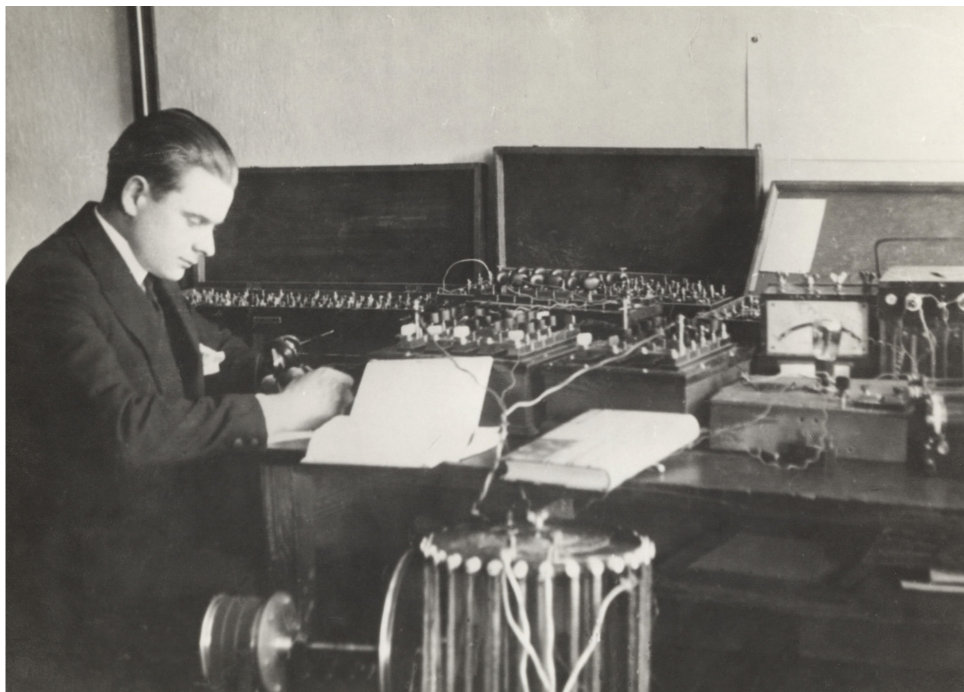
Simono Daukanto studentų žemaičių draugijos valdyba. Iš kairės sėdi: V. Kojelytė, A. Jucys, S. Nezabitauskaitė, stovi: A. Šimkus ir E. Petkevičius.

Profesorius Vincas Čepinskis.

Adolfas Jucys ir Antanas Šimkus (1930 m.).

A. Jucys atlieka diplominį darbą (1931 m.).

Ryšių bataliono eilinis (1933 m.).

Adolfas Jucys (apie 1931 m.).

Jaunavedžiai – Adolfas Jucys ir Sofija Nezabitauskaitė-Jucienė (1934 09 06).

Laimingas tėvas su sūneliu Algimantu.

Jucių ir Kaveckių šeimos su savo pirmagimiais. Iš kairės: Adolfas ir Sofija Juciai, Aldona ir Vaclovas Kaveckiai.

Mokytojas A. Jucys su M. Pečkauskaitės gimnazijos moksleivėmis (apie 1934 m.).

Su žmona ir sūnumi (1937 m.).

Telšiuose su sūnumi Algimantu (1942 m.).

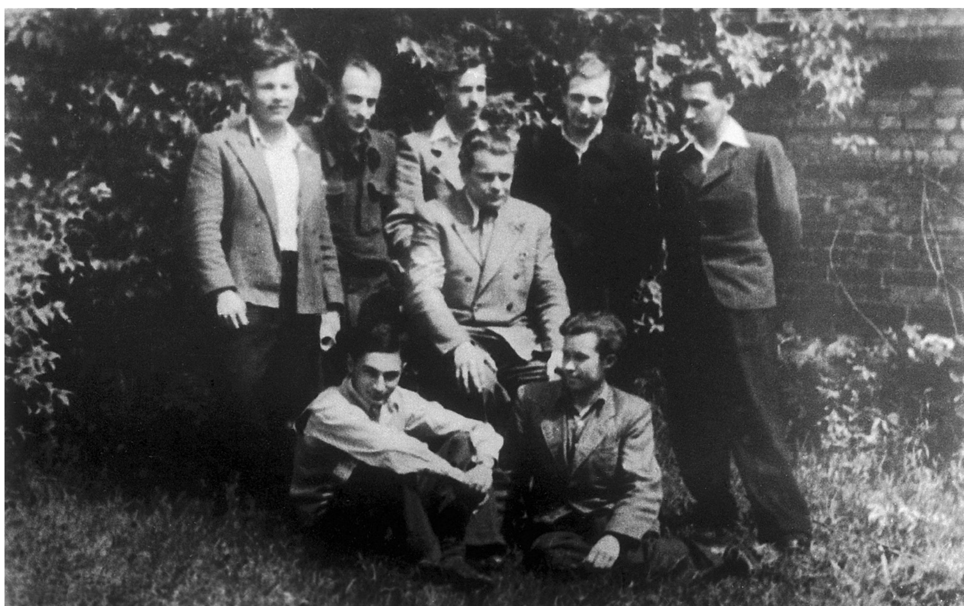
Profesorius Douglas Hartree.

Akademikas Vladimir Fok.

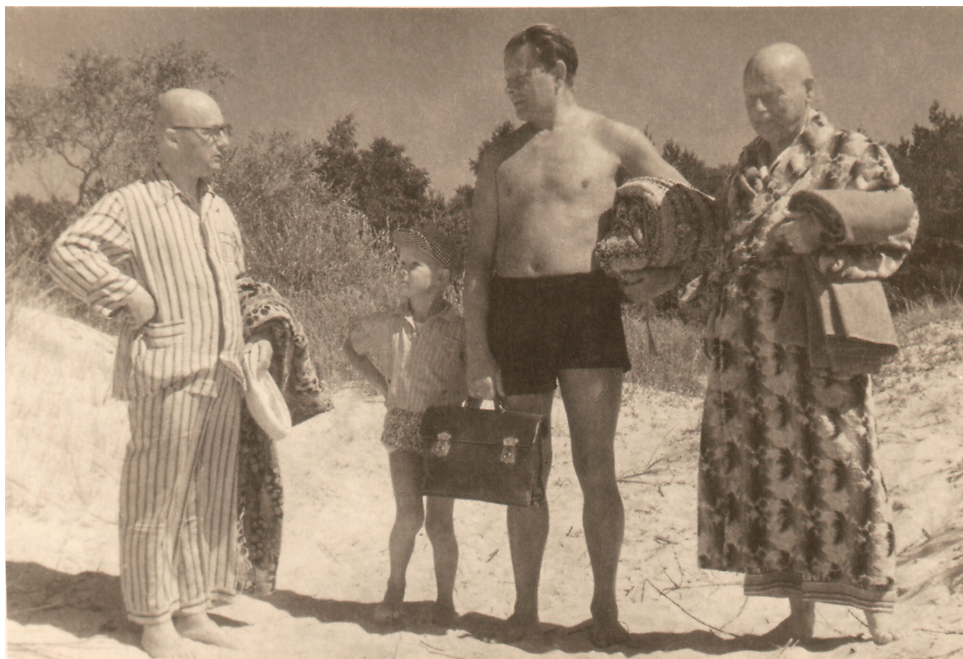
Grupė VVU Fizikos ir matematikos fakulteto dėstytojų bei diplomantų (apie 1951 m.). Iš kairės: I. Levitas, doc. A. Jucys, A. Širvaitis, doc. H. Horodničius, J. Zarinskaitė, N. Šiktorovas.

Doc. A. Jucys su VVU studentais fizikais (1950 m.). Iš kairės stovi: V. Šugurovas, V. Tolutis, V. Trumpauskas, M. Mikalkevičius, J. Viščakas, sėdi: B. Perkalskis ir K. Ušpalis.

Dėstytojai su VVU FMF 1952 m. laidos absolventais. Sėdi iš kairės: docentai A. Jucys, A. Bolotinas, P. Braždžiūnas, H. Horodničius, V. Paulauskas.

Prof. S. Jankauskas, doc. A. Jucys su sūnumi Gediminu ir prof. Z. Žemaitis Palangoje.

Poilsis su sūnumis.

Visa Jucių šeima (apie 1952 m.).

Iškyla su draugais (apie 1951 m.). Iš kairės: A. Kaveckienė, S. Jucienė, A. Jucys, G. Jucys, M. Kaveckytė, P. Galaunė, V. Kaveckis.

Žemaitijoje su teta O. Valužiene ir seserimi S. Daukantiene (apie 1954 m.).

A. Jucys 1955 m. ir 1967 m.

Trakuose su prof. M. Petrašen (Leningradas) (apie 1956 m.).

Mokslinė konferencija žvaigždžių astronomijos klausimais Vilniuje.
Iš kairės: J. Kubilius, B. Kukarkin, A. Jucys, J. Žilevičius, P. Slavėnas.

Gegužės 1-osios demonstracijoje su zoologu J. Maniuku (apie 1954 m.).

Poilsis gamtoje.

Namie, prie darbo stalo.

Fizikos ir matematikos instituto direktorius.

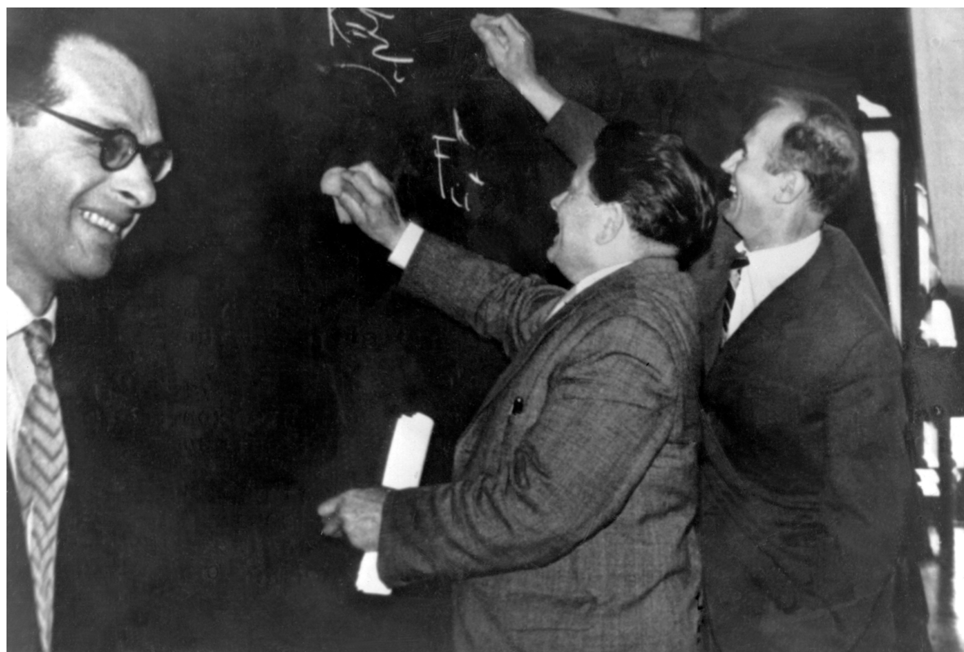
Prof. A. Jucys su savo mokiniais fizikais teoretikais (1962 m.).
Iš dešinės: A. Jucys, J. Vizbaraitė, A. Savukynas, J. Čiplys, K. Eringis (V. Bražo nuotrauka.)

Prof. A. Jucys aptaria su jaunesniąja moksline bendradarbe S. Žvironaite jos disertacijos planą (1962 m.).

Sąjunginio pasitarimo atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių kvantinės teorijos klausimais (Vilnius, 1962 m. birželis) dalyvių grupė. Iš kairės: M. Veselov, N. Sokolov, jo žmona, W. Kolos (Lenkija), A. Jucys, J. Koutecký (Čekoslovakija), M. Eljaševič, V. Šugurovas.

Mokslinė diskusija (1962 m.). Iš kairės: J. Koutecký, A. Jucys, N. Sokolov.

Fizikai teoretikai prie kompiuterio BESM-2M pulto (apie 1963 m.).
Iš kairės: J. Čiplys, J. Vizbaraitė, A. Jucys.

Vyriausybės nariai ir FMI darbuotojai Skaičiavimo centre
prie kompiuterio BESM-6 (1972 m.).

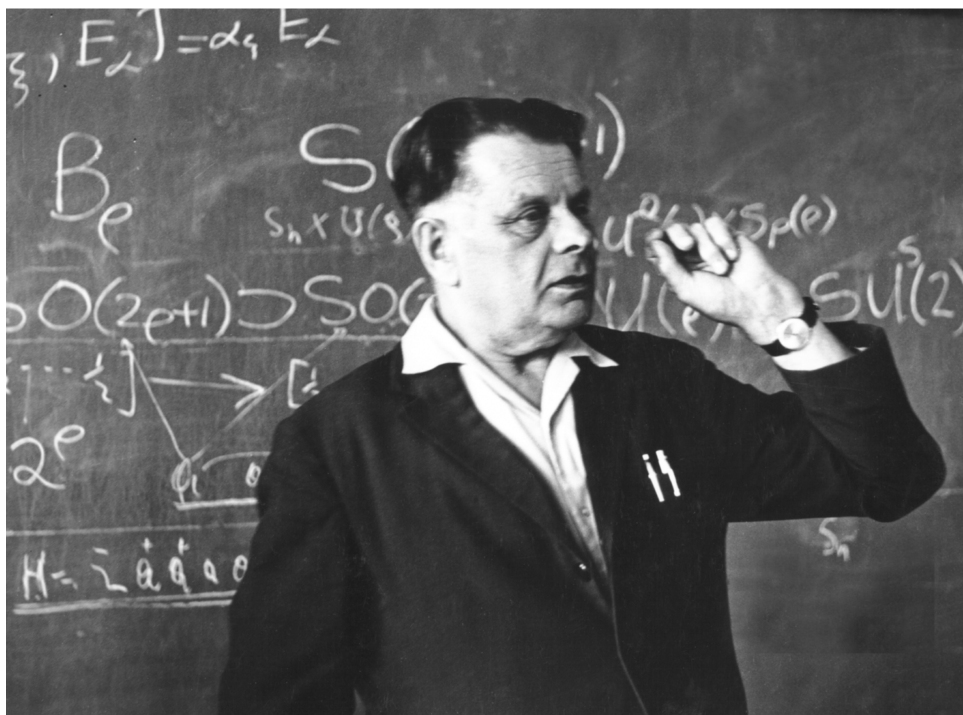

Prof. A. Jucio šešiasdešimtmečio minėjimas VVU Aktų salėje.
Viršuje – jubiliatas tribūnoje; apačioje – sveikina MA prezidentas J. Matulis.

VVU Fizikos fakulteto Teorinės fizikos katedros posėdis (1967 m.).
Iš kairės: J. Kaladė, V. Šugurovas, V. Kybartas, A. Bolotinas, N. Pošiūnaitė, A. Bandzaitis, katedros vedėjas A. Jucys.

Prof. A. Jucys teoretikų seminare (1968 m.).

Akademikai P. Brazdžiūnas, A. Jucys, A. Žukauskas posėdžio pertraukos metu (apie 1967 m.).

Lietuvos mokslų akademijos sesijoje. Pirmas iš dešinės – akad. A. Jucys.

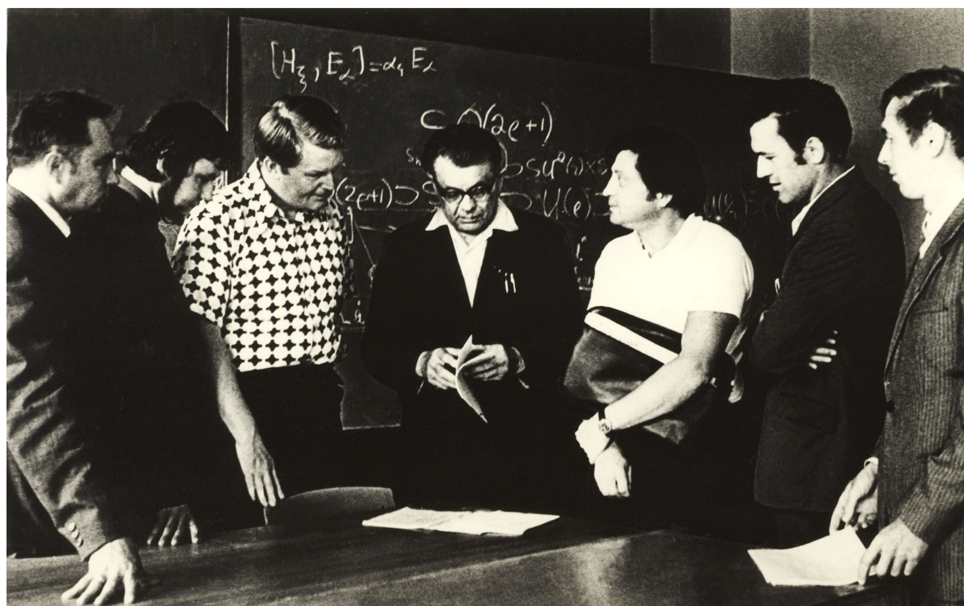
Tarptautinėje teorinės fizikos vasaros mokykloje Frascati (Italija, 1967 m.).

Prof. A. Jucys ir doc. H. Jonaitis Kaune prie KPI rūmų.

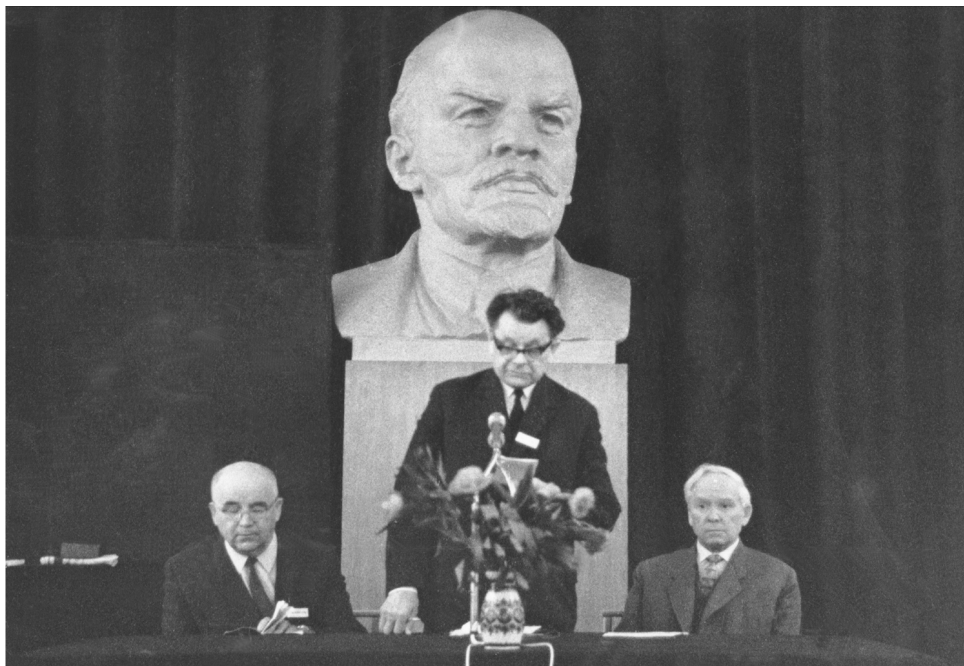
Seminaras mokslinių tyrimų automatizavimo klausimais (1967 m.). Pirmoje eilėje kairėje – L. Telksnys, dešinėje – A. Jucys.

FMI teoretikai su svečiu iš Naujosios Zelandijos prof. B. Wybourne. Iš kairės: I. Glembockis, S. Ališauskas, B. Wybourne, A. Jucys, V. Vanagas, Z. Rudzikas, A. Savukynas (1973 m.).

Teoretikų seminaro dalyviai su B. Wybourne ir A. Juciu FMI balkone (1968 m.).

Prof. A. Jucys pradeda Tarptautinį simpoziumą atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių teorijos klausimais (Vilnius, MA salė, 1969 06 16).
Kairėje – prof. M. Veselov (Leningradas), dešinėje – MA prezidentas J. Matulis.

Profesoriai A. Jucys ir U. Fano (Čikaga) Tarptautinio simpoziumo Vilniuje metu (1969 m.).

Prof. A. Jucys su Tarptautinio simpoziumo dalyviais
prie Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje (1969 m.).

Darbo kabinete Fizikos ir matematikos institute (1972 m.).

Tariasi teoretikai (1972 m.). Iš kairės: A. Savukynas, V. Vanagas, K. Ušpalis, A. Jucys.

FMI teorinių skyrių metinė ataskaita (1972 m.). Priekyje iš kairės: B. Styra (direkcijos atstovas), K. Ušpalis, Z. Rudzikas, V. Vanagas, J. Vizbaraitė, A. Jucys, I. Glembockis.

Šarnelėje prie Barakauskių sodybos, kurioje dažnai lankydavosi A. Jucys. Iš kairės: muziejininkas J. Mickevičius, jo sesuo O. Mickevičiūtė-Barakauskienė, V. Barakauskis.

Pagerbiamas išrinktasis Plungiškių draugijos prezidentas (1971 m.). (K. Surplio nuotrauka.)

Plungiškių draugijos nariai poeto V. Mačernio gimtinėje (1971 m.).
Iš kairės pirmas – A. Jucys, trečia – E. Adomavičienė. (K. Surplio nuotrauka.)

A. Jucys pasakoja apie Žemaičių Kalvarijos praeitį (apie 1972 m.).
Prie medžio stovi rašytojas K. Saja. (K. Surplio nuotrauka.)

Etnografinės ekspedicijos dalyviai Salantuose (1973 m.). Iš kairės ketvirtas – Kretingos kraštotyros muziejaus direktorius J. Mickevičius, aštuntas – prof. A. Jucys, dešimta – prof. P. Dundulienė, vienuolikta – S. Jucienė, paskutinė eilėje – I. Dundulytė.

P. Dundulienė ir A. Jucys prie jo tėvo kapo Gargždelės kapinėse Salantuose (1973 m.).

Paskutinį kartą su žmona Sofija Klausgalvų Medsėdžiuose (1973 m.).

Brolio dukters Reginos vestuvėse Klausgalvų Medsėdžiuose (1973 m.).

Komandiruotė į Voterlu universitetą (Kanada, 1973 m.).
Iš kairės: profesoriai P. Fischer, C. Froese Fischer, A. Jucys.

A. Jucys su žmonos dukterėčia D. Galaunyte-Augūniene prie Niagaros krioklio (1973 m.).

Darbo kambarys jau be šeimininko (apie 1978 m.).

Jucių svetainė (apie 1978 m.).

VII

INTERVIU

FIZIKA, IDEALAI IR MES

Mūsų žurnalo puslapiuose svečiuojasi įžymus mokslininkas, akademikas Adolfas Jucys. Profesorius ilgą laiką vadovavo MA Fizikos ir matematikos institutui, išugdė būrį jaunų mokslininkų. Dabar jis Vilniaus universiteto Teorinės fizikos katedros vedėjas. Respublikos nusipelnęs mokslo veikėjas A.Jucys – Lietuvos fizikų teoretikų galva, Atomų ir molekulių spektroskopijos problemos respublikinės tarybos pirmininkas. Drauge su savo mokiniais jis koordinuoja visos Tarybų Sąjungos mokslinius darbus atomo teorijos srityje.

Mūsų pokalbis su profesoriumi bus ne vien apie fiziką...

Kodėl jūs savo gyvenimą paskyrėte fizikai? Kada pamėgote šį mokslą?

Sunku dabar ir prisiminti – kada. Turbūt dar gimnazijoje. Matyt, prieš kokį penkiasdešimt metų... O kodėl aš tapau fiziku teoretiku – gerai žinau. 1931 m., dar besimokydamas Kauno universitete, paskutiniame kurse, perskaičiau vėliau labai išgarsėjusį V.Foko straipsnį iš kvantinės atomo teorijos. Mane sužavėjo tas mokslinis darbas. Sužavėjo mokslinės minties drąsa skverbiantis į atomo paslaptis.

Ketvirtasis mūsų amžiaus dešimtmetis buvo revoliucingas fizikoje: tada buvo surasti neutronas, pozitronas; F.Joliot-Curie (F.Žolio-Kiuri) atrado dirbtinį radioaktyvumą, pirmąkart sukurti izotopai... O svarbiausia – atskleista atomo branduolio sandara, padėti pagrindai branduolinei energetikai.

Taigi pirmoji pažintis su Vladimiru Foku buvo neakivaizdinė. Vėliau jis tapo mano mokytoju ir bičiuliu. 1949–1951 m., jo konsultuojamas Leningrade, parašiau daktaro disertaciją. Profesorius, akademikas V.Fokas dabar pasaulio garsenybė. Tai labai aukštos kultūros žmogus. Be kita ko, labai mėgsta keliauti. Dabar jis Indijoje...

Profesorius A.Jucys pažįsta daugelį įžymių fizikų. Tai Nobelio premijos laureatai Michailas Prochorovas ir Eugene'as Wigneris (Judžinas Vigneris), amerikietis. Su pastaruoju, kaip ir su daugeliu kitų mokslininkų, A.Jucys susirašinėja.

– Tiesa, naudoju rašomąją mašinėlę, bet vis tiek laiškų spausdinimas man atima daug laiko. Iš viso būtų koks šimtas korespondentų...

Tarp jų vengras Gáspáras (Gašparas), Debreceno universiteto profesorius, prancūzas Berthier (Bertjė), švedas Edlenas (Edlenas), įžymi anglų fizikė Jeffreys (Džefris), dėstanti Kembridžo universitete, italas Ponzano (Ponzano), švedas Löwdinas (Liovdinas) iš Upsalos universiteto, Trefftz (Trefts) iš Miuncheno astrofizikos instituto...

Kaip, Jūsų nuomone, vystysis fizikos mokslas Lietuvoje?

Mano nuomone, mes dirbame teisinga kryptimi. Kaip žinome, fizika pagal naudojamus tyrimo metodus skirstoma į eksperimentinę ir teorinę. Nemažas fizikų eksperimentininkų būrys dirba puslaidininkių fizikos srityje, kuri yra palyginti neseniai atsiradusi, bet turinti dideles praktines perspektyvas kuriant naująją elektroniką.

Teorinė fizika Lietuvoje turi gražias tradicijas. Mes toliau kuriame atomo ir atominių spektrų teoriją. Tyrinėjame Saulės spektrą, nufotografuotą iš palydovų. Šie mūsų darbai padeda toliau skverbtis į kosmoso paslaptis. Atomo teorijos ir konstantų skaičiavimo srityje Vilniaus fizikai teoretikai koordinuoja visos Tarybų Sąjungos mokslinius darbus.

O profesorius A.Jucys yra tos koordinacinės grupės pirmininkas. Jis priima ir konsultuoja atvykusius iš įvairių institutų mokslininkus, aspirantus. Kiekvienas iš jų, atvažiavęs į Vilnių, eina klausyti profesoriaus paskaitų į universitetą. Štai šiemet, kaip sako profesorius, jis skaito paskaitas tik keturiems studentams, pasirinkusiems teorinės fizikos specializaciją. O klausytojų dažniausiai būna daugiau. Tai aspirantai iš Kauno, Rygos, Talino, Varšuvos aukštųjų mokyklų ir mokslinių institutų.

Kodėl kartais studentai meta fizikos studijas?

O! Studentai fizikai turi gauti didelę aukštosios matematikos dozę! Tai kartais ir atbaido. Tada, žiūrėk, eina ieškoti lengvesnės duonos. Anksčiau universitete būdavo gana silpnas studentų fizikų kontingentas. Pavyzdžiui, į mediciną visuomet būna didžiulis antplūdis. Nereikia net jokios reklamos...

O kaip suburti studentus, gabius tiksliesiems mokslams? Daug kas priklauso ir nuo aukštosios mokyklos. Esu girdėjęs, kad prie KPI veikia matematikos, fizikos mokyklos, kurias lanko vyresniųjų klasių moksleiviai, besiruošiantys studijuoti institute. Naudinga tai būtų padaryti ir universitete.

Kada Jūs dirbate mokslinį darbą?

Dirbu visuomet, kada tik galiu. Darbingiausias esu iš ryto. Po pietų – trumpas poilsis, ir vėl darbas. Po vakarienės – pasivaikščiojimas, ir vėl tas pat. Ir taip visą gyvenimą.

Aš nemėgstu poilsio – dykinėjimo. Tiesa, kai jau labai galva išvargusi, einu meškerioti. Praėjusią vasarą pagavau dvi lydekas, užpernai vieną... Bet aistringų meškeriotojų draugijai, deja, nepriklausau. Žuvys, kurios norom nenorom kimba ant mano meškerės, man trukdo susikaupti. O aš mėgstu aktyvų poilsį. Pačios svarbiausios mokslinio darbo mintys man yra kilusios beatostogaujant. Žinoma, tada reikia vienumos, susikaupimo, tylos. Mėgstu Palangą pavasarį ir rudenį. Vasarą Palangoj tikras jomarkas, kur ten žmogus susikaupsi...

Kartais man pavyksta išspręsti kokią nors mokslinę problemą... skrendant lėktuvu. Aš labai mėgstu šią komfortišką ir greitą (kaip įtikinėja visos reklamos) susisiekimo priemonę. Lėktuve labai gerai jaučiuosi: grynas oras, beveik niekas nerūko...

O kai prireikia detalizuoti idėjas, konkrečiai skaičiuoti, studijuoti literatūrą, – sėdu prie rašomojo stalo. Kitaip neįmanoma...

Profesorius parodo man didelę paskutiniąją savo monografiją, parašytą drauge su fizikos-matematikos mokslų kandidatu A.Bandzaičiu. Tai puošnus leidinys, išspausdintas labai gerame popieriuje. Perskaičiau pavadinimą „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje". Atvirai kalbant, ne kažin ką tesupratau. Štai sklaidau knygą, o nieko apie ją negaliu pakalbėti su autorium. Bet profesorius, tarytum atspėjęs, mane paguodžia: „Mažai kas čia suprastų. Knyga skirta labai siauram specialistų ratui." Bet dar pernai, kai knyga buvo tik ruošiama spaudai, jau buvo 1500 užsakymų iš įvairių užsienio valstybių! Specialistams visame pasaulyje tai buvo naujas žodis teorinėje fizikoje. Profesorius atverčia knygą (maždaug apie vidurį) ir rodo brėžinius: „Pirmąkart juos braižiau Palangos smėlyje".

Dar jis papasakojo, kad, vaikštinėdamas Palangoje ant tilto, netikėtai originaliu būdu išsprendė vieną atomo teorijos klausimą. Straipsniu susidomėjo JAV mokslinis leidinys „International Journal of Quantum Chemistry". Profesorius A.Jucys yra šio žurnalo patarėjų kolegijos narys.

Be kita ko, į anglų kalbą yra išversta A.Jucio monografija ir geras pusšimtis mokslinių straipsnių.

Kokios materialinės bazės reikia fizikams teoretikams?

Elektroninė skaičiavimo mašina – didžiausias fizikų teoretikų pagalbininkas. Kartais mums reikia atlikti tokius skaičiavimus, kad žmogui su pieštuku ir skaitytuvais rankose viso gyvenimo neužtektų.

Atsimenu, daug rūpinausi, kad mes gautume elektroninę skaičiavimo mašiną. Pagaliau atėjo toji laimingoji diena! Ir džiaugsmo būta, ir bėdų. Mašina buvo, tik nebuvo kur jos padėti. Mašina tokia, kad jai reikėjo atskiro namo! Pastatė. Jau keleri metai veikia Skaičiavimo centras. Daug problemų įvairių sričių specialistams padėjo išspręsti BESM 2M. Bet dabar, norėdami pasinaudoti jos paslaugomis, būkit malonūs, užsirašykite į eilutę. Deja, ji jau nebespėja...

Todėl mes ir kalbam: Mokslų akademijai reikia naujos, iš puslaidininkių elementų sudarytos skaičiavimo mašinos. Ji mažesnė, ją lengviau prižiūrėti, ji greičiau skaičiuoja. Tokios mašinos reikia ne tik fizikams teoretikams, bet ir kitiems mokslininkams.

Kaip Jūs manot, kaip galima sudominti vidurinių mokyklų moksleivius fizika?

Pirma, daug kas pareina nuo mokytojo. Fizikos mokytojas neturi tenkintis vien mokymo programomis. Jis turi gerai pažinti šių dienų fiziką, suprasti jos reikšmę

technikai. Juk sužadinti mokinių susidomėjimą, „uždegti“ juos dažniausiai galima kaip tik tuo, ko nerasi vadovėlyje. Antra, leidykla „Mintis“ turi leisti daugiau populiarių fizikos knygų. Trečia, aukštųjų mokyklų ir mokslinių institutų darbuotojai turi dažniau lankytis vidurinėse mokyklose. Ir pagaliau prisipažinkit: ar daug jūs rašot apie mokslą, apie jo laimėjimus? Kiekviename periodikos leidinyje rasi ką nors apie literatūrą ir meną (sutinku – šito dvasinio peno žmogui irgi labai reikia!), bet tiksliųjų mokslų populiarinimo medžiagos retai randi.

Be kita ko, studentai turi dažniau lankytis savo buvusiose mokyklose. Ir ne tik per iškilmingus susitikimus. Štai mūsų irkluotojai dažnai kviečiami į savo mokyklas: Lietuvos irkluotojai garsūs tarptautinėje arenoje, yra ko pasiklausyti, yra kuo pasididžiuoti... Bet, antra vertus, žmogus irkluoja, sakysim, tik keletą metų, o fizika ar matematika – visam gyvenimui. Amžini dalykai. Nežinau, ar kilo kam nors mintis pakviesti mokyklos auklėtinius – fizikus ar matematikus. O juk pokalbis su jais gal būtų net įdomesnis negu su irkluotojais.

Koks Jūsų jaunojo mokslininko idealas? Ir kas trukdo jaunų mokslininkų sėkmingam darbui?

Norėčiau, kad jauni mokslininkai būtų kupini energijos ir entuziazmo. Toks mano idealas. Entuziazmas kalnus nuverčia. Patikėkit, tuo ne kartą įsitikinau savo gyvenime. Bet lazda turi du galus. Vien entuziazmu sotus nebūsi. Reikia dar ir materialinės bazės. O jaunųjų mokslinių bendradarbių atlyginimai Mokslų akademijoje per daug menki. Tai mums labai trukdo sukaupti stiprias jėgas institute. Mat tos „jėgos“, pasitaikius progai, išbėgioja į universitetą ir į kitas mokslo įstaigas... Mano įsivaizduojamas idealus mokslininkas – kuklus. Labai vertinu šią žmogaus charakterio ypatybę. O išsišokėlių ir pasipūtėlių labai nemėgstu. Kartais jaunuoliui, žengiančiam pirmuosius žingsnius moksle, vieną kitą kartą pavyksta padaryti kažką panašaus į išradimą, o jis, žiūrėk, jau galvoja pasaulinės svarbos dalyką sukūręs. Laimė, tokių individų nedaug. Bet jeigu jau pasireiškia tokios ligos simptomai, reikia gydytis.

Ir dar – nemėgstu individualizmo, užsidarymo. Kai kurie jauni mokslininkai mėgsta knibinėtis vieni. Taip dirbti sunkiau. Patyrimas, įgūdžiai kaupiasi lėtai. Kai patyrimo dar nedaug, tai ir kūrybinių minčių nedaug...

Iš tikrųjų – savo mokslinių atradimų garbe profesorius dosniai dalijasi su savo mokiniais. Sklaidau jo mokslinius straipsnius, išspausdintus įvairiuose moksliniuose žurnaluose. Sako, tokių straipsnių yra daugiau kaip du šimtai. Ir beveik visur greta A.Jucio pavardės yra parašytos kitos... Tiesa, galbūt ne tokios žinomos, bet vis dėlto tai pavardės žmonių, kuriuos profesorius yra išmokęs... ne vien fizikos. Galbūt dar daugiau: išmokęs meilės kruopščiam ir pasiaukojamam darbui.

Ką galėtumėte pasakyti apie studentiją?

Studentai veržiasi į mokslus. Tai tiesa. Bet vis dėlto jie per mažai domisi fizika. O antra, per daug rūko. O kai pypkininkų daug, man sunku skaityti paskaitas. Sėdi kokiame susirinkime – vėl dūmuose. Nikotinas – tikra nelaimė.

Noriu štai dar ką pasakyti: kiekvienas jaunuolis turi turėti tam tikrą ritmą. O dabar, žiūrėk, kiek jaunuolių rytais į paskaitas bėga išsižioję, suplukę, pramigę. O po paskaitų bindzinėja, tarytum turėdami marias laiko... Žmogus savo laiko šeimininkas. Jau ankstyvoje jaunystėje reikia išmokti racionaliai jį išnaudoti.

Polinkis į mokslinį darbą paprastai išryškėja dar studijuojant. Vienas iš mano mokinių Romas Karazija, tik pernai baigęs universitetą, dar studijų metu atliko svarbų darbą atomo teorijos srityje.

Profesorius daug kalba apie buvusius savo mokinius. Jie ir dabar su pagarba jį vadina *mūsų profesorius*. Dvidešimt keturi iš jų, akademiko A.Jucio vadovaujami, apgynė fizikos-matematikos mokslų kandidato disertacijas. O A.Bolotinas, pokario metais buvęs jo studentu, neseniai tapo mokslų daktaru. Netrukus dar trys džiugios šventės: daktarais taps dar trys A.Jucio mokiniai.

– O ką... ar jie rūko? – pati nežinau, kodėl man tai parūpo. Matyt, pataikiau į „skaudžią vietą“. Profesorius ilgai ir nuoširdžiai kalba apie rūkymo žalą. Jis ir spaudoje rašęs apie tai. Tuberkuliozės mokslinis institutas kvietė jį talkininkauti profilaktiniame darbe. Juk rūkymas yra daugelio ligų priežastis.

– Priekaištavau aš ir jūsų žurnalui, kam spausdinot viršelyje jaunuolį su cigarete. Gavau atsakymą. Dėkingas. Bet paskui dar kartą spausdinot nuotrauką – dailininką su smilkstančia cigarete...

Fizika ir penkmečio perspektyvos?

Dabar dažnai kalbama, kad fizika – visų mokslų mokslas. O mano nuomone, visi mokslai sudaro bendrą visumą, kuri lemia materialinę ir dvasinę žmonijos kultūrą. Mokslai turi eiti vienas greta kito – ranka rankon. Kartais vieno kurio mokslo išsiveržimas į priekį būna net žalingas. Kai JAV gamino pirmąsias atomines bombas, daug mokslininkų žuvo nuo radiacijos, spindulinės ligos. Mat buvo forsuojama eksperimentinė fizika, o teorinė fizika dar nebuvo nustačiusi dėsnių, padariusi išvadų.

Taigi noriu pasakyti, kad fizikai mokslininkai – ir eksperimentininkai, ir teoretikai – visada turi glaudžiai bendradarbiauti. Šį penkmetį fizikai ir matematikai turi galybę darbų. Tiriant kosminę erdvę, užmezgant ryšį su kitomis planetomis, kuriant naują techniką turi glaudžiai bendradarbiauti fizika ir kiti mokslai.

Fizikos metodai turės būti panaudoti žemės ūkyje didesniam derlingumui ir gyvulių produktyvumui pasiekti. Tam tikru būdu apšvitinus sėklą, gautume didesnį der-

lių. Tiesa, čia dar daug nežinomų ir ginčytinų dalykų. Daug ką reikia tikrinti ir tikslinti... Be kita ko, fizikos metodai ateity bus panaudoti gaminant sintetinį maistą. Aš tikiu, kad fizika, tiksliau – artima jos giminaitė biofizika, padės išspręsti kai kurias sveikatingumo problemas. Iš jų bene svarbiausios ir opiausios problemos – tai paveldimumas ir vėžio liga.

Biofizikus Lietuvoje rengia Universiteto Gamtos fakultetas. Mano nuomone, tai netikslinga. Būsimieji biofizikai turi mokytis Fizikos fakultete: juk jie – pirmiausia fizikai, kurie turi sugebėti pritaikyti fizikos metodus biologijoje.

Berods kalbėjome tik apie fiziką. Tačiau šeimininko namų svetainė, kurioje sėdėjome, bylojo apie kitokius profesoriaus pomėgius, interesus, skonį. Nežinodama, kad šių namų šeimininkas yra fizikas, pagalvočiau, kad tai – liaudies menininko, literato namai. Kambaryje stovi keli senoviški barokinio stiliaus baldai.

– Čia mūsų muziejus, – sako profesorius. O už stiklinių knygų spintos durų matyti brolių Juškų liaudies dainų rinkiniai, tautosakos tomai, mūsų raštijos klasika: Mažvydo „Katekizmas“, Daukšos „Postilė“, poezijos knygos.

– Visada mėgau poeziją. Norit, padeklamuosiu mintinai „Anykščių šilelį“...

Pokalbį užrašė E. Sliesoriūnienė

Jaunimo gretos. – 1966, Nr. 6, p. 8–9

PUSVALANDIS PAS AKADEMIKĄ

1968 metų Respublikinės premijos laureatai

Už darbus kvantinės atomo teorijos srityje 1968 metų Respublikinė premija paskirta akademikui Adolfui Juciui.

Kadangi premijuoti darbai ne kartą buvo skelbiami mūsų ir užsienio kalbomis ir žinomi viso pasaulio specialistams, todėl spausdindami šį pokalbį norime priminti skaitytojams, kad A.Jucys yra ne tik žymus fizikas teoretikas, bet ir prityręs pedagogas, sumanus mokslo organizatorius, didelės mokslinės mokyklos vadovas.

Pokalbį su akademiku mūsų korespondentas pradėjo klausimu:

Teigiama, kad mokslinių darbų apimtis auga geometrine progresija ir dabar padvigubėja kas 10–15 metų. Per tą laiką gyventojų skaičius padidėja apie keturis

kartus, o nacionalinės pajamos – tik du kartus. Tad ar ateityje žmonijai neiškils dilema: arba mokslas „pasiims" visus žmones, nacionalines pajamas, arba teks sulaikyti jo vystymąsi?

Praktika rodo, kad mokslui skirtos lėšos anksčiau ar vėliau grįžta su kaupu, nes mokslas dažniausiai duoda žmonėms naują techniką, naujas medžiagas. Antai su traktoriumi žemės ūkyje galima daug daugiau padaryti negu su arkliu. Vadinasi, panaudojus techniką, galima ir daugiau žmonių aprūpinti maistu. Be to, laboratorijose jau pavyksta sukurti iš principo naują – sintetinį maistą. Todėl ir žmonijos ateitis labai priklausys nuo mokslo laimėjimų. Gamyboje mažėjant rankų darbo, ateityje į mokslą ateis vis daugiau žmonių, ir to bijoti nereikia.

Šių dienų mokslas – sudėtingas mechanizmas, kurį valdyti vis sunkiau. Matyt, tai turėdamas omenyje, B.Russelas (B.Raselas) yra pasakęs: „Dabar mokslas ir technika į priekį juda aklai, beprotiškai, be aiškaus tikslo, kaip vairuotojų netekusi tankų armada". Todėl dažnai diskutuojama, kas turi vadovauti mokslui: prityrę administratoriai ar patys mokslininkai?

Nuspręsti, kokius tyrimus plėtoti, kiek ir kokių jiems reikės žmonių, lėšų, aparatūros, manau, niekas negali geriau už patį mokslininką.

Tačiau, profesoriau, nenorėčiau sutikti, kad mokslinių darbų organizavimu gali užsiimti tik mokslininkai. Pavyzdžiui, garsiajam „Manheteno" (atominės bombos kūrimo) projektui vadovauti buvo pavesta generolui L.Grovesui (L.Grovsas), visai neišmaniusiam mokslo, bet vargu ar galima teigti, jog jis nesusitvarkė su šiomis pareigomis.

Turėjau omeny mokslinį vadovavimą. Mokslininkas turi nurodyti tik bendrą darbų kryptį, siūlyti idėjas, teikti mokslines konsultacijas. Tuomet ir organizacinis darbas taps tiesioginio darbo tąsa ir kartu savotišku poilsiu.

Tačiau praktiškai būna kitaip. Jei mokslininkas ką nors reikšmingesnio padarė, tuoj keliamas į vadovaujamus postus: sektoriaus vadovo, instituto direktoriaus ir t.t. Štai kad ir Jūsų darbo biografija... Buvote LTSR švietimo liaudies komisariato Aukštųjų mokyklų valdybos viršininku, Valstybinio pedagoginio instituto direktoriumi, LTSR mokslų akademijos Geologijos, chemijos ir technikos mokslų skyriaus akademiku sekretoriumi, Fizikos ir matematikos instituto direktoriumi. O kur dar įvairiausios mokslinės tarybos, komisijos. Sunku įsivaizduoti, kada Jūs, nors ir mokinių padedamas, suspėjote parašyti daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, 2 stambias monografijas, paruošti 30 mokslų kandidatų ir 4 mokslų daktarus?

Reikia per daug neužsisėdėti vadovo poste.

Ne visuomet tai pasiseka padaryti. Vargu ar kyla vertingų mokslinių idėjų instituto rektoriui, svarstančiam įvairias studentų išdaigas?

Tai tiesa. Mokslininkams dar dažnai tenka dirbti ne savo darbą – pabūti ir tiekėjais, ir buhalteriais. Kokių tik darbų neteko dirbti man pačiam kuriant Mokslų akademijos Skaičiavimo centrą... Nors turėjau energingą pavaduotoją ūkio reikalams, tačiau daug kuo rūpinausi pats.

Jei mokslinio darbo tvarkyti negalima pavesti vien administratoriams, tai gal tikslingiau vadovais skirti vyresnio amžiaus mokslininkus?

Priešingai – reikia jaunų, kurie domisi naujausia literatūra ir, kaip sakoma, yra priešakinėse mokslo linijose. O vyresnio amžiaus mokslininkas nebe tiek daug naujų idėjų gali iškelti. Pasireiškia ir pažiūrų konservatyvumas.

Moksle didėja kolektyviškumas. Tai matyti ir peržiūrėjus fizikų teoretikų darbus. Beveik kiekvieno straipsnio autorių sąraše greta Jūsų pavardės matyti mažiau žinomų mokslininkų, matyt, Jūsų mokinių pavardės. Koks kolektyviškumo moksle vaidmuo: teigiamas ar neigiamas?

Dabar žmogus, dirbantis pavieniui, neišvengiamai atsiliks. Dažnai būna (ir aš esu turėjęs) mokinių individualistų. Kadangi mokslinius tyrimus dabar vykdo dideli kolektyvai, tai, neturėdamas kontaktų su jais, toks individualistas arba pakartoja tų kolektyvų jau atliktą darbą, arba tas darbas būna neaktualus.

Tačiau amerikiečių mokslininkas D.Price'as (D.Praisas) rašo, kad „nors visi mokslininkai, paėmus kartu, ir „gamina" mokslinę literatūrą, sunaudoja lėšas, tačiau visos šios tyrinėtojų armijos darbas priklauso nuo idėjų, kurias iškelia nedidelė grupė labai talentingų originalių protų". Teigiama, kad tokių originalių protų pasitaiko vienas iš 100 000 paprastų žmonių.

Čia yra nemaža dalis tiesos. Tačiau dideli talentai bei autoritetai tam tikrais atvejais ir pakenkia mokslo pažangai. Pavyzdžiui, N.Bohras (N.Boras), teigdamas, kad branduoliniams procesams negalioja energijos tvermės dėsnis, maždaug dešimčiai metų sulaikė vienos fizikos šakos raidą. N.Bohras buvo labai didelis autoritetas, ir niekas nedrįso jam prieštarauti. Tačiau, kaip žinome, praktika N.Bohro teiginio nepatvirtino. Vėliau jauni mokslininkai nustatė, kad tariamai išnykstančią energijos dalį iš atomo paima neutrinas. Biologai teigia, kad T.Lysenkos autoritetas turėjo neigiamos įtakos genetikos mokslo vystymuisi. Žinoma, ryškių individualybių reikėjo praeityje, o dar labiau reikės ateityje. Kuo daugiau jų bus, tuo geriau.

Kolektyvinis darbas, be abejo, efektyvesnis už pavienį. Tačiau jis turbūt slopina kai kuriuos stimulus. Pavyzdžiui, ne taip smagu dirbti žinant, kad tavo darbas pateks

į „bendrą katilą". Antra vertus, kartais ir neįmanoma išskirti, kur baigiasi vieno mokslininko darbas ir kur prasideda kito. Arba nustatyti, koks kieno indėlis.

Vis vien reikia stengtis, kad kiekvieno individo darbas būtų įvertintas, o nedingtų „bendrame katile". Kai svarstoma, ką įvertinti, o ką ne, kartais nulemia asmeniškumas. To reikėtų vengti. Manau, kad mūsų Mokslų akademijoje, aukštosiose mokyklose tokiais atvejais elgiamasi labai subtiliai, korektiškai ir taktiškai.

Kadangi atsiskyrėlių individualistų laikai praėjo, matyt, vis aktualesnė taps mokslinių ryšių problema. Štai ir ant Jūsų darbo stalo guli įvairi korespondencija, kurioje matyti Vengrijos, Čekoslovakijos, JAV, Anglijos, Prancūzijos, Naujosios Zelandijos ir kitų šalių pašto ženklai.

Taigi būtų daugiau kaip šimtas korespondentų, su kuriais susirašinėju.

Fizikai, dirbantys kitose mokslo srityse, tvirtina, kad Jūsų darbai skirti siauram specialistų ratui ir retas juos tesupranta. Nepaisant to, jie labai plačiai paplito pasaulyje. Pirmoji Jūsų drauge su J.Levinsonu ir V.Vanagu parašyta monografija „Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas" tris kartus išleista anglų kalba. Dar populiaresnė tapo Jūsų ir A.Bandzaičio monografija „Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje". Man pasakojo, kad šią knygą dar tik rengiant spaudai buvo gauta apie 1500 užsakymų iš įvairių pasaulio šalių. Taigi sukaupėte vertingo patyrimo mokslinių ryšių srityje.

Informacinis darbas gerėja. Ypač mums padeda LTSR MA Centrinė biblioteka sudarinėdama respublikoje gautos užsienio mokslinės literatūros biuletenius. Mums paprašius, per tarpbibliotekinį abonementą parūpina literatūros ir iš kitų mūsų šalies bei užsienio bibliotekų. Daug padeda referatiniai žurnalai. Plėtojama kopijavimo technika.

Tiek dabar, kai tos technikos dar labai nedaug, tiek ir ateityje, matyt, nepraras reikšmės asmeniniai mokslininkų kontaktai?

Tradicinės mokslininkų bendradarbiavimo formos – simpoziumai, konferencijos, mokyklos, pradėjus jas derinti su poilsiu Trakuose, Palangoje, Ignalinoje, tartum atjaunėjo. Tačiau vis dėlto sunkoka visus dalyvius apgyvendinti vienoje vietoje. Todėl, išklausę pranešimų, dažnai jie išsiskirsto kas sau ir glaudesnių kontaktų tarp jų neužsimezga. Todėl labai pritariu idėjai – dabar nežinau, kieno iškeltai, – atiduoti mokslininkams šiam tikslui buvusius Tiškevičiaus rūmus Užtrakyje. Pavyzdžiui, Italijoje, kur panašioje mokykloje teko būti, mokslininkai turi tokią vasaros rezidenciją netoli Romos. O JAV ir žiemą rengiamos mokyklos Floridoje.

Profesoriau, ar Jūsų laiko biudžete yra numatytas bendravimas su būsimąja pamaina?

Pabuvojau Kretingos, Skuodo, Plungės rajonų vidurinėse mokyklose. Dabar ruošiuosi važiuoti į Telšius. Dažniausiai lankausi ne rajonų centruose, o pačiose nuošaliausiose mokyklose, kur, kaip sakoma, mokiniai gyvo mokslininko nėra matę.

Atsiprašau, ne visai suprantu, ką bendra šios išvykos turi su Jūsų moksline veikla? Juk mokyklų inspektavimas – Švietimo ministerijos darbas.

Važinėju po užkampių mokyklas ne inspektavimo tikslais, nors, tiesą sakant, Švietimo ministerijoje tokio žmogaus, besirūpinančio fizika, mokytojai neturi. Matote, visi nori turėti gerų aspirantų. Geri aspirantai išauga iš gerų studentų. O kad būtų geri studentai, reikia pagerinti mokymą vidurinėse mokyklose.

O kaip paaiškinti tai, jog Jūs lankote ne miestų, bet tolimų užkampių vidurines mokyklas?

Šefuoti miesto mokyklą – menka parama ir mokytojams, ir mokiniams. Miestų mokyklų padėtis ir taip yra nepalyginti geresnė negu tolimų užkampių, kur dažnai trūksta aukštos kvalifikacijos fizikos mokytojų, blogiau įrengti kabinetai, ir iš viso moksleiviai turi kur kas mažiau galimybių papildomai susirasti žinių.

O kaip Jūs ruošiate aspirantus?

Padeda kolektyviškumas. Esu parengęs nemaža mokslo darbuotojų. Jie man padėjo mokyti kitus. O aš rūpinuosi, kad ir vyresnieji, ir jaunesnieji toliau stiprėtų. Jaunoji pamaina, jos entuziazmas neabejotinai padės sutvirtinti mūsų, vyresnės kartos, moksle užimtas pozicijas ir iškovoti naujas.

Pokalbį užrašė B. Levonas

Mokslas ir technika. – 1969, Nr. 4, p. 26–28

ATOMAS – MANO GYVENIMAS

ALGIMANTAS LIEKIS

– Tamsta pas mane? – duris atidarė pats profesorius. – Laiku pataikei, rytoj jau būtum neberadęs – išskrendu į Prancūziją skaityti paskaitų... Na, prašom. Nusivilk ir prisėsk. Luktelk minutėlę, eisiu pažiūrėti, kad kava neišbėgtų. Žmona išvažiavusi pas gimines.

Netrukus grįžta iš virtuvės su dviem puodukais kavos ir keliom duonos riekutėm, apteptom medumi.

– Valgyk... Ką pats valgau, tuo ir svečią vaišinu. O gal mėgsti kavą su pienu? Man juoda geriau patinka. Konjaku nevaišinsiu, nes pats negeriu ir nerūkau. Tamsta irgi nerūkai? Gerai. O pats bene irgi žemaitis? Nuo Tauragės? Pasiilgstu Žemaitijos. Kai tik išeisiu pensijon, – sudie, Vilniau! Lėksiu į savo gimtąją Skilandžių parapiją. Nesijuok, taip senovėje Salantus vadino. Vartydamas senus metrikus sužinojau. Mano gimtasis kaimas iki šešiolikto amžiaus vadinosi irgi ne Klausgalvų Medsėdžiai, o *Klausgailai*. Tokia pavarde ten žmonių gyventa. O *Medsėdžiai* prigijo prieš porą šimtmečių, kai buvo iškirsti aplinkiniai miškai ir toje vietoje trobelninkai apsigyveno. Tarp jų ir mano seneliai...

Nejučiomis imame kalbėti apie kitus Žemaitijos kaimus ir miestelius, jų istoriją, pavadinimų kilmę. Profesorius apgailestauja, kad kartais visai be reikalo skubama pakeisti vietovardžius. Pavyzdžiui, Žemaičių Kalvariją pavadino Varduva. Pasakoja apie vis neišdylančius lietuviškos kilmės vietovardžius Rusijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje.

Klausaisi ir atrodo, kad prieš tave ne „sausas“ fizikas teoretikas, o tartum koks žymus istorikas, kalbininkas... Ir kambaryje senoviški baroko stiliaus baldai. Spintoje daug knygų. Daukšos „Postilė“, Mažvydo „Katekizmas“, brolių Juškų lietuvių liaudies dainų rinkiniai, Maironio, A.Baranausko, A.Vienuolio ir kitų žymiausių mūsų krašto vyrų darbai. Ant spintos puikuojasi skulptūra, vaizduojanti mokslo dvikovą su Gamta, paauksuotoje lentelėje užrašyta: „Profesoriui A.Juciui 60 metų sukakties proga“, – ir išraižyta sudėtinga formulė. Profesorius paaiškina, kad tai jo ilgų metų darbo vaisius – apibendrinta Foko lygtis. Pasirašė mokiniai – Vilniaus fizikai teoretikai. Ir data: 1964.IX.12.

– Kiek mokinių? – pakartoja profesorius. – Nemažai. Penki jau mokslų daktarai, trisdešimt kandidatų...

A.Jucys šeimoje buvo priešpaskutinis – keturioliktasis vaikas. Motina juo labai rūpinosi. Žiūrėk, įpylusi į skardinę pieno šlakelį, surišusi į mazgelį keletą centų, pėsčia atbėga į Plungę.

– Tik tu, Adolpėli, valgyk. Jau mes ten namuose kaip nors...

Nelengva buvo motinai tvarkytis ūkyje. Tėvas miręs, o be jaunėlio – Plungėje didelius mokslus einančio, – dar reikėjo rūpintis penkiomis burnomis. Ir motina sukosi iš paskutiniųjų. Norėjo, kad nors vienas jos vaikas mokslus baigtų ir, gal Dievas duos, kunigėliu taptų. Tiesa, pažįstamas pasakojo, kad Adolpiukas nelabai prie Dievo ir maldos linkęs. Neinąs į bažnyčią, o vietoj poterių bambėjimo, sakąs, geriau kokį eilėraštį išmoksiąs. Bet ar maža tie žmonės ir apšneka...

Labai mylėjo Adolfas Jucys motiną ir norėjo kaip nors palengvinti jos dalią. Ir čia progą pasiūlė fizikos mokytojas Antanas Turskis:

– Susitariau su krautuvininku, kad jo sūnų fizikos ir matematikos pamokytum...

Su džiaugsmu Adolfas priėmė mokytojo siūlymą. Po pusmečio tarp Plungės piniguočių pasklido gandas apie gabų mokytoją – gimnazistą, sugebantį išjudinti ir didžiausią asilą. Atsirado ir vienas kitas laisvesnis centas kokiai knygai nusipirkti. Bet užtat laiko liko kur kas mažiau. O jis taip mėgo skaityti.

Skaitė viską: filosofijos ir istorijos veikalus, astronomijos knygas, šventųjų gyvenimus, domėjosi fizika ir matematika. Anksti suprato, kad ta tiesa brangiausia, kurią atrandi pats.

Vakare guldamas jis jautė širdgėlą, kad tiek mažai ir šiandien padarė. O metai bėga. Juk greitai dvidešimt trečiuosius pradės – jis vis dar gimnazijoje... Beveik šešeri metai nuėjo „šuniui ant uodegos“ – dirbant ūkyje Pirmojo pasaulinio karo metais ir po jo...

Abitūros egzaminai. Ankstesnis noras – studijuoti universitete – vertė svarstyti: ką rinktis? Fiziką? Matematiką? Chemiją? Visus šiuos mokslus vienodai mėgo ir vienodai gerai išmanė. „O koks mano gyvenimo tikslas?“ – vėl šimtus kartų keltas klausimas. Jis mėgo kūrybą. Kūryba – tai menas. O mokslas? Bet mokslas – taip pat kūryba. Moksle mažiau progos patenkinti tuščią egoizmą – garbė dažnai ateina, kai ji nebereikalinga. Pasirinkimą gal nulėmė perskaityti senovės mąstytojo Ptolemajo žodžiai: „Kai tyrinėju žvaigždes, aš jau nebe Žemėje, o atsistoju greta Dzeuso, valgau dievų valgius ir pats jaučiuosi esąs dievas“. Ir jis panoro dievų valgio.

– Na, žemaiti, o kaip tu galvoji? – per paskaitą ar seminarą klausdavo Adolfą Kauno universiteto Matematikos-gamtos fakulteto profesorius Vincas Čepinskis. – Matote, žemaitis ir sugalvojo...

– Kai tik būnu Kaune, aplankau jo amžino poilsio vietą Petrašiūnų kapinėse, – sako profesorius.

Adolfas Jucys vis labiau domėjosi teorine fizika, vis labiau jį užvaldė atomas, galintis iš pagrindų pakeisti gyvenimą Žemėje.

Pasaulio spaudoje ėmė rodytis straipsnių iš gimstančio naujo mokslo – kvantinės mechanikos. Tarp jų – ir sensacingų. Kiek metų tepraėjo, kai E.Rutherfordas (E.Rezerfordas) įrodė, jog kiekvienas atomas – tarsi atskira Saulės sistema: centre – branduolys, stacionariomis orbitomis aplink jį skrieja elektronai. O čia staiga: kuo paaiškinti vandenilio atomo sferinę simetriją, kai tiksliai žinoma, jog vandenilio atomą sudaro teigiamo krūvio branduolys ir vienas aplink jį skriejantis elektronas? Kuo paaiškinti, kad atominės dalelės, turinčios masę, judėdamos sukelia ir šviesai būdingus reiškinius – interferenciją, difrakciją ir veikia fotografinę plokštelę? Kažkoks dualizmas. Vienas dviejuose asmenyse. Banga ir dalelė? Matyti, nagrinėjant atomą netinka klasikinės fizikos dėsniai ir vaizdiniai. Juokinga prisiminus senas knygas, kuriose buvo rašoma, kad netrukus fizika nebeegzistuos kaip mokslas, nes jau viskas apie gamtą žinoma ir tik lieka vienam ar kitam reiškiniui pritaikyti „gatavą“ dėsnį. Klaidžiodamas pakrantės brūzgynuose, žmogus išgirdo jūros šniokštimą – neįmintas gamtos mįsles – ir pamanė, kad jau grojamas himnas jo pergalei. O pasirodo, neturėta net laivo, kuriuo būtų galima leistis „už horizonto“.

Mokslininkai sprendė, ieškojo. Kai kurie laimėjimai. Lui de Broglie (Luji de Broilis) išaiškino dalelės ir bangos vienybę, E.Schrödingeris (E.Šrėdingeris) įrodinėjo matematiškai... Tik Lietuvos mokslo vyrų, rodos, tai nejaudino. „Nuo ko pradėti?“ Nebuvo žmogaus, gerai išmanančio kvantinę mechaniką.

1931 m., prieš pat universiteto baigimą, A.Jucys viename vokiečių fizikos žurnale atsitiktinai perskaitė rusų mokslininko Vladimiro Foko straipsnį „Artutinis metodas daugelio kūnų kvantmechaninei problemai spręsti“. Kodėl ir jam nepamėginti „prasibrauti“ į atomą pasitelkus matematiką ir logiką?

Adolfas Jucys norėjo nuvažiuoti į Leningradą, kur gyveno V.Fokas, susipažinti su jo darbais ir tyrimo metodais. Bet kelionė į tuometę TSRS buvo sunkiai įmanoma.

Adolfas Jucys ėmė kurti savus tyrimo metodus.

Mirus universiteto fizikos profesoriui Keistučiui Šliūpui, teorinę fiziką dėstyti pradėjo Povilas Brazdžiūnas. A.Jucys buvo priimtas Fizikos katedros laborantu.

– Teorinę atomistiką? Na, ir sugalvojai, – stebėjosi buvę studijų draugai.

Iki tol Lietuvoje nebuvo girdėta, kad kas būtų ryžęsis imtis tokio kieto riešuto.

...Mančesterio universiteto profesorius D.Hartree (D.Hartris) sutiko jį pasisveikindamas lietuviškai:

– Kaip sekėsi kelionė?

Pasirodo, gavęs laišką iš Kauno, kad "asistentas Adolfas Jucys nori atvykti pasikonsultuoti kvantinės teorijos klausimais", D.Hartree kiek pramoko lietuviškai iš čia studijuojančio lietuvio G.Žilinsko.

– Džiugu, kad ir mažosios tautos skverbiasi į svarbiausią mūsų amžiaus mokslo objektą – atomą. Tik dirbdami visi kartu, ranka rankon, mes jį nugalėsime, – entuziastingai kalbėjo šis vienas iš garsiausių to meto pasaulio mokslininkų atomistų.

D.Hartree nusivežė A.Jucį į Kembridžą, kur gyveno jo tėvas, garsus fizikas.

Netrukus A.Jucys įsitikino savo pasirinkimo teisingumu. Reiškiniai, vykstantys atome, skiriasi nuo įprastinių fizinių reiškinių. Kiekviena atomo dalelė juda kitų dalelių sukurtame lauke, ir dėl to jos visos susietos viena su kita. Todėl norint apskaičiuoti kurios nors dalelės būseną ar spinduliavimo tikimybę sudaromos sudėtingos lygčių sistemos...

– Ir tu kaip jautis dirbai tiek metų nežinodamas, kas iš to išeis! – žavėjosi jaunuoju Lietuvos mokslininku D.Hartree. – Sveikinu, sveikinu... O aš sukonstravau lygtims spręsti skaičiavimo mašiną.

Šiuolaikiniu požiūriu tai buvo žaisliukas. Bet mašina nemažai padėjo D.Hartree'ui, nors jis pats ir nebuvo ja patenkintas.

– Jei neturėsime tobulų skaičiavimo mašinų, dar ilgai tūpčiosime vietoje. O be mūsų skaičiavimų negalės vystytis atominė spektroskopija, liks paslaptimi daugelis cheminių reakcijų ir t.t.

Kuo labiau gilinosi į atomo paslaptis A.Jucys, tuo daugiau problemų iškildavo, ir greitai jų prisirinko tiek, jog, rodėsi, visam moksliniam institutui užtektų. O jis buvo vienas.

– Iš kur imti lėšų? Yra svarbesnių sričių, – į prašymą organizuoti fizikų teoretikų grupę gavo atsakymą A.Jucys.

Bet didelėmis pastangomis pasisekė suburti grupę gabių fizikų teoretikų. Tik prasidėjęs karas nutraukė šiuos darbus. Pokario metais vėl viską teko pradėti iš naujo.

– Atomas – tai mano gyvenimas. Įtemptas, pilnas nusivylimų. Reti, labai reti minties blykstelėjimai, kurie tai, kas nežinoma, sudėtinga, netikėtai padaro paprastu ir paaiškinamu. Tada šoku iš džiaugsmo... Kiek dirbu? Daug, – sako profesorius. – Kada ir kur kyla idėjos? Įvairiai. Pavyzdžiui, išplėstinio metodo matematinio aparato užuomazga gimė vaikščiojant Palangos tiltu, nemažai prigalvojau ir meškeriodamas Šventojoje, ir skrisdamas lėktuvu...

Vartau Adolfo Jucio ir jo mokinių Antano Bandzaičio, Vlado Vanago, Juozo Čiplio, Algimanto Savukyno, Zenono Rudziko, Viktoro Šugurovo, Adolfo Bolotino ir kitų monografijas, straipsnius žurnaluose. Pasaulio mokslininkai ypač vertina A.Jucio ir jo mokinių darbus vystant judėjimo kiekio momento teoriją, tobulinant matematinius metodus ir praktiškai atliekant kvantmechaninį atomų tyrimą. Visur „daugiaaukštės“ formulės, ilgi skaičiavimai ir labai maža žodžių. Prisimenu kažkur skaitytą R.Oppenheimerio (R.Openheimeris) mintį: „Pati didžiausia mokslo laimėjimų dalis šiandien prieinama tik saujelei žmonių ir nepraturtina visuotinės kultūros.“

– Sudėtingumas čia niekuo dėtas, – prieštarauja profesorius. – Šiandien smerkiame žmogų, nesidomintį menu, literatūra, bet kiek yra „intelektualų“, kurie net pasididžiuodami sako: fizikoje aš profanas... Galbūt fizikai stebina pasaulį naujais laimėjimais ir dėl to, kad jie domisi ir humanitariniais dalykais? Žinoma, tai tik prielaida. Aišku, bėda ir ta, kad maža pas mus populiarios mokslo literatūros, ypač lietuvių kalba. Rašyti populiariai patys mokslininkai neturi laiko, o literatai, žurnalistai vengia.

Atėjau vidurdieny, o dabar už lango jau naktis. Sutrukdžiau tiek brangių profesoriui valandų.

– Nieko, – atlaidžiai nusišypso, – man buvo džiugu, kad tamsta domėjaisi Lietuvos fizikais teoretikais. Tačiau jei sugalvosi rašyti, neužmiršk priminti, kad mums labai reikia gabių fizikai jaunuolių, kad problemų, kurios vis iškyla, užteks ir jų vaikų vaikams...

Literatūra ir menas. 1970 01 17

„NORĖTUME KELETĄ ŽODŽIŲ IŠGIRSTI APIE JUS, KĄ GALVOJATE APIE DABARTINĘ PLUNGĘ IR LINKĖJIMAI JAUNIMUI“

Kilimo esu iš buvusio Salantų valsčiaus Klausgalvų Medsėdžių (dabartinis Kretingos rajonas). 1915 m. baigiau pradinę mokyklą. Dėl Pirmojo pasaulinio karo mokslą buvau priverstas nutraukti. Mokytis vėl pradėjau 1922 m. Kretingos progimnazijoje ir, čia kiek pasimokęs, persikėliau į Plungę.

Ano meto Plungė buvo garsi savo jomarkais, kuriuos dar kitaip žmonės vadino „kirvelninkais“. Šis žodis buvo išlikęs iš XIX a. pabaigos, kai vaikinai, ieškodami darbo, ateidavo į jomarką ir stengdavosi parsisamdyti ūkininkui. Kaip ženklą, kad žmogus laisvas ir ieško darbo, ant rankos turėdavo pasikabinę kirvuką.

Be to, plungiškiai nuo seno garsėjo savo užsispyrimu ir atkaklumu. Štai kad ir toks pavyzdys. Kunigaikštis Oginskis norėjo pastatyti bažnyčią, tačiau plungiškiai atsisakė tokios Oginskio paslaugos ir bažnyčią pasistatė patys, savo lėšomis. Mat žmones erzindavo tai, kad kol į bažnyčią neatvažiuodavęs kunigaikštis su savo šeima, tol pamaldos neprasidėdavusios.

Gimnaziją baigiau 1927 metais. Taigi Plungėje teko gyventi penkerius metus. Tai buvo patys gražiausi mano gyvenimo metai. Plungė kadaise buvo labai ramus miestelis su gražiomis apylinkėmis. Labai mėgau tuoj už miestelio plytinčius kaimus, ežerėlį, Pakerais vadinamą... Apie tą ežerėlį net eilėraštį rašiau. Žmonės pasakodavo įvairių istorijų: kad ežerėlis kažkokiom požeminėm gyslom jungiasi su Platelių ežerais. Norėdamas patikrinti, kažkas Plateliuose paleidęs pažymėtą žuvį, o po kiek laiko tą pačią žuvį sugavęs Pakeruose.

Labai mėgau poeziją ir pats rašiau eiles. Ši meilė literatūrai išliko iki dabartinių dienų. Juk mokslas – taip pat kūryba. O poezija įkvepia daugiau jėgų dirbti mokslinį darbą.

Baigęs gimnaziją, iš karto nuvažiavau į Kauną ir ten įstojau į Universiteto Matematikos-gamtos fakultetą. Mokiausi fizikos specialybės. 1931 m. Universitetą baigiau. Atitarnavęs kariuomenėje, 1933 m. pradėjau dirbti laborantu, vėliau asistentu. Dirbdamas Universitete, susidomėjau V.Foko atomo teorija. Kadangi tais laikais į Tarybų Sąjungą patekti buvo ne taip lengva, tai važiavau konsultuotis į Angliją pas profesorių D.Hartree, kuris taip pat dirbo šioje srityje. Susitikti su V.Foku pasisekė tik 1949–1951 metais. Tada Leningrade gilinau savo žinias ir 1951 m. pabaigoje apgyniau fizikos-matematikos mokslų daktaro disertaciją. Grįžęs tęsiau darbą toliau. Už visa tai, ką nuveikiau aš pats, taip pat mano mokiniai, esu labai dėkingas dideliam mokslininkui ir žmogui V.Fokui, kurio idėjos nulėmė tolesnį mano gyvenimą, jau galutinai susietą su mokslu. Parašiau tris knygas. Ketvirtą rašau. Šiuo metu Lietuvos TSR mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institute vadovauju problemai „Atomų ir molekulių spektroskopija“, Vilniaus universitete esu Teorinės fizikos katedros vedėjas. Nemaža teko lankytis ir užsienyje. Neseniai skaičiau paskaitas Italijoje, Tarptautinėje vasaros mokykloje, bei Čekoslovakijoje. Turėjau pakvietimą į Vašingtoną, bet dėl sveikatos teko atsisakyti. Šiuo metu ruošiuosi į Suomiją. Paskaitas skaitau anglų arba prancūzų kalbomis.

Ką gi norėtųsi pasakyti apie Plungę? Kažkada tai buvo mažas, ramus, tylus miestelis. Nedidelis Kučinskio fabrikėlis, kelios parduotuvės. Dabar sunku ir pažinti ją. Išaugo. Išgražėjo. Vaizdas ypač pasikeitė važiuojant Telšių ar Salantų pusėn.

Norėtųsi plungiškiams pasakyti ir keletą pastabų. Pirmiausia tai dėl Čiurlionio atminimo. Juk visi žinome, kad Plungėje, buvusioje Oginskio muzikantinėje, kurį laiką gyveno Čiurlionis. Tačiau muzikantinė jau seniai nugriauta, o ta vieta taip ir liko nepažymėta jokiu atminimo ženklu. Nejaugi Plungėje nėra muzikos ir meno mylėtojų?

Ir dar. Plungei reikėtų turėti savo, nors ir nedidelį, muziejų, kuriame būtų renkama ir saugoma kraštotyrinė ir miesto istorijos, augimo medžiaga. <...> Reikėtų pasidomėti ir prieškario laikų sportinėmis organizacijomis, veikusiomis Plungėje. Ne kartą teko girdėti, kad tos organizacijos daug prisidėjo propaguojant pažangias idėjas tarp jaunimo.

Nesinorėtų, kad būtų iškraipomi vietovių pavadinimai. Pavyzdžiui, *Gintališkė*. Juk visi senesnieji gyventojai žino, kad ta vietovė vadinasi *Ginteliškė*. Tas vietovardis kildinamas iš pavardės *Gintilas*. 1585 m. Platelių valdos inventoriaus dokumentuose parašyta „kelias eina į Gintiliškę“ ir tik XVI a. dekrete jau rašoma *Ginteliškė*. Turbūt žemaičiams buvo lengviau tarti *e* negu *i*. Arba, mano nuomone, visiškai netinkamas *Varduvos* pavadinimas. Juk nuo seno ši vietovė žinoma *Gardės* vardu. O vadinti ir upelį, ir miestelį tuo pačiu vardu – tai lietuvių kalbos skurdinimas.

Jaunimui noriu pasakyti, kad svarbiausia – neleisti laiko veltui. Tik senatvėje pajunti, kiek daug buvo be reikalo praleistų dienų. Nūdienio jaunimo yda – per mažas atsidėjimas kūrybiniam darbui. Ir laikraščių, ir pedagogų uždavinys – skiepyti meilę savo gimtinei. Kai žmogus mylės gimtinę, jis mylės ir visą tėvynę, jos žmones ir stengsis padaryti ką nors gera jų labui. Reikia atrasti, kas ką mėgsta, kuo domisi, ir uždegti darbui. Lietuvių tauta, nors ir labai nedidelė, įneša nemaža gero į bendrą šalies aruodą ir, jei mes tinkamai auklėsime jaunimą, mūsų indėlis bus dar didesnis. Norėtųsi, kad Plungė išaugintų daugiau mokslo vyrų.

Pasakojimą užrašė E. Jonutienė
Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1967 09 23

AŠ IR MANO TĖVIŠKĖ: NAUJAMETINĖ ANKETA

Kas jums tėviškėje, rajone patiko ir kodėl?

Man labai patinka, kad Plungė auga, gražėja, gyventojų skaičius didėja, inteligentijos daugėja. Švietimo lygis kyla. Rajone mokyklų – kaip gražių gražiausioje pasakoje. Rašytojos Žemaitės gimtinė tinkamai pagerbta, įsteigtas memorialinis muziejus. Žemės ūkis, pramonė auga, gyventojų gerovė kyla.

Kas jums nepatiko ir kodėl? Ką siūlytumėte padaryti?

Nepatinka, kad rajono vadovai leidžia griūti koplyčiai kapinėse. Nes koplyčia – architektūros paminklas, o tereikia nedidelio remonto, kad ji nesunyktų. Ji galėtų būti panaudota muziejiniams eksponatams laikyti, kaip tai daroma Kretingos rajone (Kretingos ir Salantų kapinių koplyčios). Plungėje nėra jokio muziejaus. Kas užfiksuos pačios Plungės dabartinį spartų augimą? Be reikalo Žemaičių Kalvarija pavadinta *Varduva*. Reiktų grąžinti senąjį vardą *Gardė*.

Jūsų planai 1972 metais?

Mano planai: toliau kapstytis savo pasirinktoje mokslo srityje – kvantinėje atomo teorijoje ir jos matematiniuose metoduose. Laisvalaikiu užsiimsiu vietovardžių kilmės klausimais.

Kibirkštis [Plungės r. laikr.]. 1972 01 01
Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A. Jucio fonde f. 285, b. 107, l. 5

VIII

LAIŠKAI

A.Jucys – A.Puodžiukynui

Vilnius, 1972 m. gruodžio 20 d.

Mielas Kolega,

Aš gavau fotografiją mano kaimyno Pociaus (iš to pat kaimo, kaip ir aš), kurio patariamas tęsiau mokslą po ano karo. Tamstos nuoširdaus patarimo rezultatas buvo mano pasidarymas fiziku teoretiku, todėl būtų labai malonu, jei Tamsta prisiųstumei savo nuotrauką. Tada turėčiau abiejų žmonių, kurių patarimu dabar aš esu fizikas teoretikas, fotonuotraukas.

Jam ir Tamstai esu labai dėkingas. Laukiu iš Tamstos, ko prašau, nes tikiu, kad patenkinsite mano prašymą.

Linkiu linksmų ir malonių 1973 metų.

Tamstos A.Jucys

Laiško kopija yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

A.Jucys – A.Puodžiukynui

Vilnius, 1973 m. sausio 3 d.

Didžiai Brangus Kolega,

Dėkoju už malonų laišką ir fotografiją, kuri man labai brangi. Jos naudoti spaudoje nesirengiu. Korespondentų raginamas, kartais rašau apie praeitį, neva atsiminimus. Tačiau ne visi jie yra skirti spausdinti. Atskiras nuotrupas kartais priima spaudon.

Pirmiau aš vengiau spaudos – reklamos. Tačiau pastebėjau, kad spauda padeda mokslui plisti. Paragina jaunimą domėtis tuo mokslu, kurių atstovai aprašomi spaudoje. Tamstos nuotrauką noriu prijungti prie tos didžiosios atsiminimų dalies, kuri paliks mano rankraščiuose. Jiems rašyti laiko taip pat trūksta. Dirbu dar 90% pajėgumu, tačiau jis aiškiai yra linkęs mažėti.

Aš turiu aspirantę Dundulytę (Istorijos institute), kuri rašys disertaciją iš fizikos istorijos. Manau, kad Tamsta neatsisakysite jai papasakoti savo atsiminimus. Kuomet Tamstai patogiau pasikalbėti – susisieksime.

Parašau kartais ir kalbos klausimais. „Kalbos kultūros" numerį, kuriame yra du mano straipsniukai, siunčiu Tamstos dėmesiui.

Su didžia pagarba Tamstai
A.Jucys

Laiškas yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

A.Jucys – S.Jucienei

Vaterlu, 1973 m. gruodžio 16 d.

Labas, mielieji namiškiai,

Rašau iš Vaterlu. Gyvenu su vienu profesoriumi iš Londono universiteto. Butas didelis, tik du „žmogai". Jis šiandien šventėms išskrenda į Londoną. Dvi savaites liksiu vienas. Gyvenu neblogai. Dirbu universitete, Matematikos fakultete. Turiu ten atskirą kambarį. Jo telefono numeris 519 885 1211, priedėlis 3492. Ten būnu viduryje dienos tik maždaug keturias penkias valandas. Laiko skirtumas tarp Vilniaus ir čia – šešios valandos.

Kol kas po kitus universitetus nevažinėju. Vėliau, apie gruodžio dvidešimtą, važiuosiu į Torontą.

Esu sveikas ir diktas kaip ridikas. To pat linkiu ir Jums. Daliai atvirukų su indėnais negaunu, įdedu porą kitokių atvirukų, kas juose pavaizduota – ten parašyta.

Bučiuoju visus karštai
Jūsų Adolfas

Sveikinu visus su Naujaisiais 1974 metais.

Laiškas yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

V.Fokas – A.Juciui

Leningradas, 1952 m. sausio 5 d.

Didžiai gerbiamas Adolfai Pranovičiau!

Nuoširdžiai sveikinu Jus, sėkmingai apgynusį disertaciją. Man nepavyko pasveikinti Jūsų iš karto po gynimo, nes posėdis dar tęsėsi.

Nors mano patarimų buvo nedaug, bet džiaugiuosi, jog jie buvo Jums naudingi ir padėjo Jums gauti tokius įdomius rezultatus.

Aš esu labai patenkintas Jūsų asmenyje įgijęs kvantmechaninių skaičiavimų tęsėją ir neabejoju, jog tolesnių Jūsų tyrimų rezultatai šioje Jūsų pasirinktoje srityje bus ne mažiau įdomūs negu jau gauti rezultatai.

Linkiu Jums sveikatos ir sėkmingo darbo.

Jūsų V.Fokas

Versta iš rusų k.

Laiško kopija (rusų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

V.Fokas – A.Juciui

Leningradas, 1954 m. kovo 27 d.

Didžiai gerbiamas ir brangus Adolfai Pranovičiau!

Jūsų laiškas, rašytas vasario 11 d., mane labai nudžiugino. Visų pirma man buvo malonu sužinoti, jog Jums ne tik patvirtintas daktaro laipsnis ir profesoriaus vardas, bet ir esate išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu. Nuoširdžiai Jus sveikinu. Bet, svarbiausia, man malonu žinoti, jog Jūs sėkmingai tęsiate ir plėtojate Vilniuje mano darbus – kvantmechaninius atomų skaičiavimus.

Kai Jūs išspausdinsite savo straipsnį apie galimybę aproksimuoti pakaitinius narius, būtinai atsiųskite jį (arba jo vertimą į rusų k.) man. Tas klausimas mane labai domina.

Rašau Jums atsakymą pavėluotai, nes buvau išvykęs dviem mėnesiams ir tik vakar grįžau į Leningradą.

Spaudžiu Jūsų ranką
V.Fokas

Versta iš rusų k.
Laiško kopija (rusų k.) yra akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje

V.Fokas – A.Juciui

Leningradas, 1958 m. birželio 28 d.

Didžiai gerbiamas Adolfai Pranovičiau!

Noriu nuoširdžiai padėkoti Jums už puikų Leningrado studentų praktikos darbų organizavimą apie tai aš sužinojau iš Marijos Ivanovnos Petrašen. Studentų darbas, Jums tiesiogiai vadovaujant, ne tik duos naudos jiems patiems, bet ir glaudžiau susies mūsų katedras. Priimkite mano nuoširdžią padėką.

Siunčiu Jums dvi paskutines savo knygeles ir du atspaudus.

Nuoširdžiai gerbiantis Jus
V.Fokas

Versta iš rusų k.
Laiškas (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje,
A.Jucio fonde f. 285, b. 537, l. 1

V.Fokas – A.Juciui

Leningradas, 1959 m. spalio 29 d.

Didžiai gerbiamas Adolfai Pranovičiau!

Nuoširdžiai dėkoju už man atsiųstą Lietuvos TSR Fizikos ir matematikos instituto darbų rinkinį.

Jums vadovaujant Vilniuje susidarė stiprus kolektyvas, sprendžiantis suderintinio lauko teorijos ir praktikos klausimus, taigi Vilnius tapo vienu iš šios srities pasaulinių centrų.

Nuoširdžiai gerbiantis Jus
Akad. V.Fokas

Versta iš rusų k.

Laiškas (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 537, l. 2

V.Fokas – A.Juciui

Leningradas, 1962 m. balandžio 26 d.

Brangusis Adolfai Pranovičiau!

Esu labai sujaudintas Jūsų laiško ir kvietimo dalyvauti birželio 6–9 d. pasitarime Vilniuje. Tačiau birželio mėnesį aš turėsiu ruoštis konferencijai radijo bangų difrakcijos klausimais Kopenhagoje, kuri ten vyks birželio pabaigoje. Todėl man būtų sunku atvykti į Vilnių, nors ir labai norėtųsi paklausyti, kas naujo padaryta srityje, kurios problemas kažkada aš entuziastingai sprendžiau.

Man labai įdomi Jūsų pastaba, jog vadinamoji Racah formulė jau slypėjo mano 1940 m. gautose formulėse.

Linkiu Jums kuo geriausios kloties.

Nuoširdžiai Jūsų
V.Fokas

Versta iš rusų k.

Laiškas (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 537, l. 3

V.Fokas – Jubiliejaus komisijai

Leningradas, 1964 m. rugsėjo 2 d.

Lietuvos TSR akademiko Adolfo Pranovičiaus Jucio jubiliejaus komisijai

Dėl užsienio komandiruotės negalėdamas asmeniškai dalyvauti iškilmingame posėdyje, prašau perduoti didžiai gerbiamam Adolfui Pranovičiui Juciui jo šešiasdešimtmečio dieną mano pačius širdingiausius sveikinimus ir geriausius linkėjimus.

Aš didžiuojuosi, kad jis kažkada buvo mano mokinys. Neabejoju, kad vaisingas Adolfo Pranovičiaus darbas, jau pavertęs Vilniaus universiteto Teorinės fizikos katedrą vienu iš atomų ir molekulių teorijos pasaulinių centrų, tęsis daugelį metų.

Akademikas V.Fokas

Versta iš rusų k.

Laiškas (rusų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 76, l. 118

E.Wigneris – A.Juciui

Palmer Physical Laboratory,
Princeton University,
Princeton, New Jersey

1961 m. balandžio 6 d.

Gerb. Dr. Jucy,

Iš visos širdies dėkoju už puikią knygą, skirtą judėjimo kiekio momento teorijai, kurią aš gavau paštu šią savaitę. Taip sutapo, jog prieš keletą dienų aš perskaičiau Jūsų publikacijas apie daugiakonfigūracines Hartree'o ir Foko lygtis, tiksliau – jų vertimus į anglų kalbą, ir tie rezultatai man padarė didelį įspūdį. Deja, aš dar negaliu pasakyti to paties apie atsiųstą man knygą, nes per silpnai moku rusų kalbą, kad galėčiau vertinti darbą. Laimei, mieste yra mano sūnus, kuris kai kuriuos jos skyrius galės

man išversti. Aš tik įsivaizduoju, kiek daug naujos medžiagos yra Jūsų knygoje ir tikiuosi, jog jos skaitymas duos daug naudos.

Prieš keletą mėnesių studentas iš Prinstono W.T.Sharpas, užbaigė daktaro disertaciją, kurios tema yra glaudžiai susijusi su Jūsų knygoje nagrinėjamais klausimais. Aš ketinu paprašyti jo, jeigu jis turi kopijų, pasiųsti vieną Jums.

Nuoširdžiai Jūsų
Eugene P.Wigner

Versta iš anglų k.
Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 908, l. 1

E.Wigneris – A.Juciui

Palmer Physical Laboratory,
Princeton University,
Princeton, New Jersey

1964 m. vasario 17 d.

Gerb. Dr. Jucy,

Esu labai dėkingas už Jūsų sausio 31 d. laišką ir du žurnalo numerius. Ypač dėkingas už Jūsų straipsnį (vertimą į vengrų k.), nes vengriškai aš suprantu. Tačiau atsiųsti žurnalai taip pat bus naudingi, nes vienas mūsų kolegų moka Jūsų kalbą ir, be to, domisi Jūsų darbais. Jis supažindins mane su Jūsų straipsnių turiniu.

Nuoširdžiai Jūsų
Eugene P.Wigner

Versta iš anglų k.
Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 908, l. 3

D.Krausas – A.Juciui

AMS Translation Service,
Civilian Air Terminal,
L.G.Hanscom Field,
Bedford, Mass. 01730,
USA

1965 m. kovo 22 d.

Gerbiamas Profesoriau Jucy,

Jums tikriausiai pranešė dr. Frederick R.Innes iš Oro pajėgų Kembridžo mokslinių tyrimų laboratorijų, jog Amerikos meteorologų draugijos Vertimų tarnyba jau keletą metų verčia Jūsų ir kolegų, dirbančių Lietuvos mokslų akademijoje, straipsnius.

Man atrodo, jog mes esame pasiuntę Jums visų išleistų vertimų po vieną ar kelis egzempliorius. Netrukus Jums pasiųsime ir naujausius vertimus. Dabar mes bandome sudaryti išsamų sąrašą Jūsų darbų – straipsnių ir knygų, – kuriuos Jūs parašėte vienas ar kartu su bendraautoriais. Siunčiame Jums išsamiausią sąrašą, kokį mes ligi šiol galėjome sudaryti. Kaip Jūs matysite, ne apie visus Jūsų darbus mes turime išsamią bibliografinę informaciją, kadangi ne visi žurnalai ar jų specialūs numeriai yra lengvai prieinami JAV ar bent Bostono regione.

Mes būtume labai dėkingi Jums už nuorodas arba atspaudus straipsnių ar knygų, parašytų Jūsų vieno ar kartu su bendraautoriais ir neįtrauktų į siunčiamą sąrašą. Mes taip pat būtume dėkingi už bet kokią papildomą bibliografinę informaciją (pavadinimai, puslapių numeriai ir kt.), kurios mes neturime apie Jūsų straipsnius.

Galbūt Jūs turite publikuotą ar išspausdintą rotaprintu savo darbų rodyklę? Jei taip, mes būtume labai dėkingi, jeigu ją atsiųstumėte.

Mes iš anksto dėkojame Jums už laiką, kurį Jūs galėsite skirti, padėdamas mums atlikti šį bibliografinį darbą.

Nuoširdžiai Jūsų
David Kraus,
AMS Vertimų tarnybos techninis vadovas

Versta iš anglų k.

Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 671, l. 1

P.-O.Löwdinas – A.Juciui

Quantum Chemistry Group
for Research in Atomic, Molecular and Solid-State Theory,
University of Uppsala,
Rundelsgränd 2 A,
Uppsala, Sweden

International Journal of Quantum Chemistry patarėjų kolegija

1965 m. lapkričio 24 d.

Gerbiamas Prof. Jucy,

Aš kreipiuosi į Jus norėdamas pasiteirauti, ar Jūs nesutiktumėte tapti naujo žurnalo „International Journal of Quantum Chemistry" patarėjų kolegijos nariu trejų metų kadencijai. Žurnalą apibūdina pridedamas projektas, kurį reikėtų laikyti preliminariu, nes jį dar gali keisti leidėjai. Aš tikiuosi Jūsų teigiamo atsakymo ir tokiu atveju būčiau labai dėkingas Jums už kritines pastabas ir pasiūlymus, kaip tinkamai reikėtų pristatyti žurnalą mūsų srities mokslininkams. Aš pridedu ir įvadinio straipsnio projektą, kad Jūs pareikštumėte savo pastabas.

Mes tikimės, jog naujasis žurnalas vaidins svarbų vaidmenį tarptautiniu mastu plėtojant kvantinę chemiją. Būtų didelė parama mums, jeigu Jūs sutiktumėte tapti žurnalo patarėjų kolegijos nariu.

Mano geriausi linkėjimai.

Nuoširdžiai Jūsų
Per-Olov Löwdin

Versta iš anglų k.

Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 696, l. 9

P.-O.Löwdinas – A.Juciui

Quantum Chemistry Group
for Research in Atomic, Molecular and Solid-State Theory,
University of Uppsala,
Rundelsgränd 2 A,
Uppsala, Sweden

Quantum Theory of Matter patarėjų kolegija

1965 m. lapkričio 30 d.

Gerb. Prof. Jucy,

Mokslininkai, dirbantys kvantinės chemijos srityje, nuolat jaučia poreikį naudotis pirminiais originaliais šaltiniais, kurie būtų lengvai prieinami ir dėstant, ir atliekant mokslinius tyrimus. Norėdami išspręsti šią problemą, mes planuojame perspausdinti tokius straipsnius leidinių serijoje, pavadintoje „Quantum Theory of Matter“ [„Kvantinė medžiagos teorija“], kurią leistų „Academic Press“.

Konkretūs duomenys apie šią seriją pateikiami pridedamame lankstinuke. Aišku, jog originalių straipsnių, kuriuos verta perspausdinti, atranka bus gana sudėtinga, kartais gali kilti gana keblių prioriteto ir kitų klausimų. Tikimės, jog šios srities pionieriai, ją plėtoję 1925–1935 m. laikotarpiu, sudarys redakcinę kolegiją, kuri užtikrins, kad visi svarbūs klasikiniai straipsniai būtų įtraukti.

Ne mažiau svarbu atspindėti kvantinės chemijos raidą ligi dabartinio tyrimų lygio. Norint tinkamai atrinkti pirminius originalius straipsnius, nulėmusius šią raidą, ir „straipsnių simpoziumų“ dalyvius, būtų labai pageidautina patarėjų kolegijos pagalba. Šią kolegiją turėtų sudaryti mokslininkai, dirbantys įvairiose šalyse ir plėtojantys įvairias kvantinės chemijos šakas. Kadangi kiekvienas tomas kartu su įvadu ir „straipsnių simpoziumu“ neturėtų viršyti 200 puslapių, tai perspausdinamų straipsnių atranka turėtų būti gana griežta. Preliminarus tokių originalių straipsnių sąrašas bus parengtas Upsaloje arba Gainesvilyje ir tada pateiktas svarstyti bei vertinti redakcinei kolegijai ir patarėjų kolegijai. Taigi šios dvi kolegijos garantuotų, kad nė vienas svarbus straipsnis nebus atsitiktinai praleistas.

Kreipdamasis į Jus, aš noriu pasiteirauti, ar Jūs nesutiktumėte tapti leidinių serijos „Quantum Theory of Matter“ patarėjų kolegijos nariu trejų metų kadencijai. Jūs esate šios srities specialistas, turintis tarptautinį pripažinimą, ir Jūsų dalyvavimas vykdant šį projektą labai padidintų jo mokslinį prestižą. Aš nuoširdžiai viliuosi, jog Jūs

padėsite mums pratęsti svarbių mūsų srities atradimų amžių padarant juos lengvai prieinamus naujoms ateinančioms mokslininkų kartoms.

Dėkoju už Jūsų dėmesį mano prašymui ir siunčiu geriausius linkėjimus.

Nuoširdžiai Jūsų
Per-Olov Löwdin

Versta iš anglų k.
Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 696, l. 10–11

A.D.Buckinghamas – A.Juciui

University Chemical Laboratory,
Lensfield Road,
Cambridge CB2 IEW,
England

1970 m. liepos 6 d.

Gerbiamas Akademike Jucy,

Praėjusią savaitę įvyko „Molecular Physics" žurnalo vykdomojo komiteto posėdis, kuriame buvo svarstomas naujų redakcinės kolegijos narių klausimas. Buvo prieita prie bendros nuomonės, kad kolegijoje turėtų būti narys iš Tarybų Sąjungos, ir aš paminėjau mūsų pokalbį bei Jūsų siūlymą, jog vertėtų įtraukti dr. T.Rebane iš Leningrado. Komitetas nutarė Jus patį pakviesti į redakcinę kolegiją, ir aš tikiuosi, jog Jūs sutiksite. Norėčiau pridurti, jog redakcinės kolegijos narių pareigos yra prisidėti prie žurnalo pažangos ir, be to, kartais recenzuoti straipsnius. Leidykla „Taylor and Francis" kolegijos nariams skiria nemokamą žurnalo egzempliorių.

Malonu prisiminti mūsų susitikimą praėjusiais metais Bristolyje.

Geriausi linkėjimai.

Nuoširdžiai Jūsų
Prof. A.D.Buckingham, *Molecular Physics* redaktorius

Versta iš anglų k.
Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 446, l. 8

E.Hartree – A.Juciui

10 Larchfield Gough Way,
Cambridge CB3 9LR

1969 m. gegužės 22 d.

Gerb. Profesoriau Jucy,

Man buvo labai malonu išgirsti naujienų apie Jus iš ledi Jeffreys, nors aš labai apgailestauju, jog Jūsų vizito metu buvau toli išvykusi.

Douglasas ir aš dažnai minėdavome Jus ir aš prisimenu, kaip Jis nudžiugo, sulaukęs iš Jūsų žinių. Tos dienos Mančesteryje atrodo buvo taip seniai. Aš tikiuosi, jog kada nors Jūs vėl atvyksite čia.

Siunčiu Jums atspaudą straipsnio iš Karališkosios draugijos narių biografijų rinkinio. Šį straipsnį parašė seras Charles; jį rengdamas, jis keletą kartų kalbėjosi su manimi.

Aš turiu aštuonis vaikaičius – gana daug, taigi jie yra svarbiausias mano rūpestis ir praturtina gyvenimą. Galbūt Jūs prisimenate Richardą, mūsų jauniausiąjį sūnų: jo pirmasis vaikas – mergaitė gimė tą pačią dieną, kai mes netekome Douglaso. Dabar ji jau turi brolį ir seserį. Oliveris turi keturis vaikus – du berniukus ir dvi mergaites, o Nesta Margaret turi vieną dukrą, kuriai dabar dvidešimt dveji.

Aš manau, jog Jūs taip pat turite vaikų.

Geriausieji linkėjimai Jums ir Jūsų šeimai.

Nuoširdžiai
Elaine Hartree

Ši nuotrauka, kurią siunčiu, buvo daryta apie 1930 m., gaila, aš neturiu vėlesnės.

Versta iš anglų k.

Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 578, l. 1

A.Jucys – E.Hartree

Vilnius, 1969 m. birželio 6 d.

Gerb. p. E.Hartree,

Labai dėkoju už atsiųstą mano gerbiamo mokytojo Douglaso Hartree'o nuotrauką ir atspaudą iš Karališkosios draugijos narių biografijų rinkinio. Norėčiau žinoti, ar aš galiu tą atspaudą pasilikti, ar, padaręs kopijas, turiu grąžinti? Labai gaila, kad Jūsų nebuvo, kai šiemet aš lankiausi Jūsų šalyje.

Man buvo labai malonu sužinoti, jog Jūs turite aštuonis vaikaičius. Aš turiu tik du: mergaitei septyneri, o berniukui dveji metai. Antrasis sūnus (du tik ir turiu) dar nėra vedęs (jam dvidešimt ketveri).

Aš labai gerai prisimenu Richardą ir jo gražų žaisliuką šuniuką.

1940 m. atvykau į Belgiją tą pačią naktį, kai vokiečiai įsiveržė į Beniliukso šalis. Man teko patirti daug vargo, ir aš sugrįžau į gimtąjį kraštą tik po trijų mėnesių.

Man labai malonu sužinoti, jog gerbiamas Douglasas ir Jūs prisimindavote mane. Labai apgailestauju dėl jo mirties. Tai didelė netektis mokslui.

Nuoširdžiausiai Jūsų
Adolfas Jucys

Versta iš anglų k.

Laiško kopija (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 213, l. 1

E.Hartree – A.Juciui

10 Larchfield Gough Way,
Cambridge CB3 9LR

1969 m. birželio 23 d.

Gerb. Profesoriau Jucy,

Labai dėkoju už Jūsų laišką. Jūs galite pasilikti atspaudą apie Douglasą. Aš turiu dar vieną ar du egzempliorius. Ir ačiū už žinias apie save ir savo šeimą.

Aš prisimenu tą baisią dieną 1940 metais. Douglasas ir aš taip jaudinomės, jog Jūs patekote kaip tik ten, kur buvo didžiausias pavojus. Aš taip pat prisimenu, kaip vėliau Douglasas sulaukė iš Jūsų žinių, nuraminusių mus.

Aš manau, jog Douglasui būtų labai malonu sužinoti, kiek daug dirbusiųjų su juo tęsia jo darbus. Man tai labai malonu girdėti iš jo studentų ir kolegų.

Galbūt po kurio laiko Jūs vėl atvyksite į Kembridžą?

Labai nuoširdžiai
Elaine Hartree

Versta iš anglų k.

Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 578, l. 2

A.Jucys – E.Hartree

Vilnius, 1970 m. vasario 6 d.

Gerb. p. E.Hartree,

Grąžinu mano gerbiamo mokytojo Douglaso R.Hartree'o nuotrauką. Atsiprašau, kad ją pralaikiau taip ilgai ir kad fotoateljė nuotrauką nuėmė nuo popieriaus, ant kurio ji buvo užklijuota. Man fotografas sakė, jog jis kitaip negalėjo perfotografuoti. Aš jos neklijavau iš naujo, nes, manau, jog Jūs tai padarysite geriau.

Mano žmona ir aš linkime Jums, Jūsų vaikams ir vaikaičiams geros sveikatos ir sėkmės.

Nuoširdžiausiai Jūsų
Adolfas Jucys

Versta iš anglų k.

Laiško kopija (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 213, l. 2

E.Hartree – A.Juciui

10 Larchfield Gough Way,
Cambridge CB3 9LR

1970 m. vasario 15 d.

Gerb. Profesoriau Jucy,

Labai dėkoju už grąžintą mano vyro nuotrauką. Man malonu žinoti, jog Jūs dabar turite dvi jos kopijas: vieną – savo institute, o kitą – namuose.

Galbūt kada nors Jūs vėl apsilankysite Kembridže, ir aš tikiuosi, jog galėsite atvykti kartu su savo žmona. Ačiū už Jūsų gerus linkėjimus man ir vaikams (Richardui – jauniausiajam – prieš porą dienų sukako trisdešimt devyneri, tad aš neturėčiau jų vadinti vaikais).

Mes visi prisimename iškylą kartu su Jumis į Rašop Edžą ir nuostabų skonį vaisių, kurių Jūs tada atsivežėte.

Mano geriausi ir širdingiausi linkėjimai Jums ir Jūsų žmonai
Elaine Hartree

Versta iš anglų k.

Laiškas (anglų k.) yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A.Jucio fonde f. 285, b. 578, l. 3

IX

ADOLFO JUCIO BIBLIOGRAFIJA

Sudarytoja
Aurelija ALIŠAUSKIENĖ

Akademiko Adolfo Jucio bibliografija suskirstyta į keturis skyrius: „Adolfo Jucio darbai", „Mokslinių leidinių redaktorius ir sudarytojas", „Disertantų mokslinis vadovas", „Literatūra apie Adolfą Jucį". Pateikiama atskira bibliografijos asmenvardžių rodyklė.

Skyriuose „Mokslinių leidinių redaktorius ir sudarytojas", „Disertantų mokslinis vadovas" medžiaga išdėstyta chronologine tvarka. Skyriuje „Adolfo Jucio darbai" kiekvienų metų poskyrio pradžioje pateikiamos tais metais išėjusios knygos, o po jų – straipsniai pagal abėcėlę: lotynų ir kirilicos.

Medžiaga aprašyta remiantis leidiniu „Bibliografinio aprašo reikalavimai Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje sudaromiems literatūros sąrašams", sudarytoja Birutė Railienė (Vilnius, 1999).

Šaltiniai, nepatikrinti *de visu*, pažymėti žvaigždute *. Rengiant šią bibliografiją buvo naudotasi ankstesnėmis publikacijomis: „Библиография научных работ акад. А.П.Юциса" leidinyje [422], sudarytoja T.Strockytė, ir „Adolfas Jucys: Literatūros rodyklė", sudarytojos T.Strockytė ir A.Ališauskienė [842]; akad. A.Jucio memorialiniame kambaryje (Teorinės fizikos ir astronomijos institute) esančia medžiaga ir Lietuvos mokslų akademijos, Lietuvos nacionalinės M.Mažvydo, Vilniaus universiteto bibliotekų fondais.

ADOLFO JUCIO DARBAI

1934

1. **Rankraščių** ir paskaitų medžiaga: [pranešimas, skaitytas K. Šliūpo (1888–1932) mirties metinių minėjime 1933 m. lapkričio 15 d.] // Kosmos. – Kaunas, 1934, Nr. 1/4, p. 95–96. – Žr. ir. 426.

1936

2. **Elektrono** išlaisvinimo darbo ryšiai su kitomis metalų konstantomis ir su metalų konstitucija. – Lent., brėž. – Santr. angl. – Bibliogr.: 40 pavad. // Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai. Fizikos skyrius. – T. 10, sąs. 1 (1936), p. 31–66.

3. **Kvantų** mechanikos kritika / A. J. – (Mokslo naujienos) // Gamta. – Kaunas, 1936, Nr. 2, p. 127.

4. **Sniego** elektringumas / A. J. – (Mokslo naujienos) // Gamta. – Kaunas, 1936, Nr. 2, p. 132.

5. **Sunkiųjų** atomų struktūra: [pranešimo, skaityto Lietuvos gamtininkų draugijos Fizikos ir chemijos sekcijos narių susirinkime 1935 m. lapkričio 13 d., santrauka] // Gamta. – Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 296.

1938

6. **Metališkas** kalis. – Lent., brėž. – Santr. angl. – Bibliogr.: 14 pavad. // Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai. Fizikos skyrius. – T. 12, sąs. 1 (1938), p. 103–115.

Straipsnio vertimas. – Žr. įr. 423.

1939

7. **Dvigubas** svėrimas / A. Jc. // Lietuviškoji enciklopedija. – Kaunas, 1939. – T. 7, skilt. 301.

8. **Dvigubas** šviesos lūžis / A. Jc. // Lietuviškoji enciklopedija. – Kaunas, 1939. – T. 7, skilt. 301.

9. **Self**-consistent field with exchange for carbon. – Lent. – Bibliogr.: 12 pavad. // Proceedings of the Royal Society of London. Series A. – Vol. 173, No. 1 (1939), p. 59–67.

1940

10. **Apie** aliuminio-vario lydinį: [pranešimo, skaityto Lietuvos gamtininkų draugijos Fizikos ir chemijos sekcijos narių susirinkime 1940 m. lapkričio 15 d., santrauka] // Gamta. – Kaunas, 1940, Nr. 3/4, p. 236–237.

11. **Flemingo** detektorius / A. Jc. // Lietuviškoji enciklopedija. – Kaunas, 1940. – T. 8, skilt. 351–352.

1941

12. **Teorinis** jonų C^{4+} ir C^{++} ir neutralaus C tyrimas. – Vilnius: [Vilniaus univ. Gamtos fak.], 1941. – 56 p.: lent., brėž. – Santr. angl. – Bibliogr.: 25 pavad.

1946

13. **Stalininių** premijų laureatai už žymius mokslinius darbus fizikos srityje: [apie I. Obreimovą, B. Vulą ir A. Žolanovą] // Tiesa. – 1946, liep. 10.

1947

14. **Jaunime**, studijuok aukštuosius mokslus Vilniaus pedagoginiame institute / A. Jucys, Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto direktorius // Komjaunimo tiesa. – 1947, liep. 25, p. 4.

15. **Mokykloms** reikia daugiau mokytojų / Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto direktorius A. Jucys. – (Ko mokytis?) // Tiesa. – 1947, birž. 25.

16. **Nauji** laimėjimai fizikos mokslo srityje: [apie N. Bogoliubovą, J. Frenkelį, A. Šubnikovą, V. Perkovą]. – (Susipažinkime su Stalininių premijų laureatais) // Tiesa. – 1947, liep. 9.

17. „**Pakelti** į aukštesnį lygį tarybinių kadrų ruošimą" / A. Jucys, Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto direktorius // Tiesa. – 1947, liep. 10, p. 3.

18. **Self**-consistent field with exchange for the configurations $1s^2 2s2p^3$ and $1s^2 2p^4$ of carbon. – Lent. – Bibliogr.: 5 pavad. // Journal of Physics. – Vol. 11, No. 1 (1947), p. 49–54.

1949

19. **Anglies** atomo konfigūracijų $1s^2 2s2p^3$ ir $1s^2 2p^4$ teorinis tyrimas. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // VVU mokslo darbai. Gamtos ir matematikos mokslų serija. – T. 1 (1949), p. 13–20.

20. **Взаимодействие** конфигураций в атоме углерода. – Lent. – Bibliogr.: 9 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – T. 19, вып. 7 (1949), p. 565–567. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 39–52.

1951

21. **Некоторые** уточненные методы квантово-механического расчета атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Ленинградский университет им. А. А. Жданова. – Ленинград: [ЛГУ], 1951. – 8 p.

22. **Некоторые** уточненные методы квантово-механического расчета атома: докторская диссертация по физике-математике. – Вильнюс; Ленинград: [ЛГУ], 1951. – 260 p.: iliustr. – Bibliogr. sk. gale: p. 56, 116, 171, 237.

23. **Взаимодействие** конфигураций в атомах типа бериллия / А. П. Юцис, В. И. Кавецкис. – Lent. – Bibliogr.: 9 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 21, вып. 10 (1951), p. 1139–1145.

1952

24. **Материя** и формы ее движения // Молодежь Литвы. – 1952, 29 окт.

25. **Обобщение** теории неполного разделения переменных на случай многовалентных атомов. – Bibliogr.: 6 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 23, вып. 5 (1952), p. 371–380.

26. **Применение** метода неполного разделения переменных к двум эквивалентным *p*–электронам. – Lent. – Bibliogr.: 4 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 23, вып. 4 (1952), p. 357–370. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 63–88.

27. **Самосогласованное** поле Фока для конфигурации $1s^2 2p^2$ атома бериллия / А. П. Юцис, Г. К. Цюнайтис. – Lent. – Bibliogr.: 7 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 23, вып. 5 (1952), p. 512–516.

28. **Триплетное** расщепление термов атомов с двумя валентными 2*p*-электронами / А. П. Юцис, В. К. Шугуров, Г. К. Цюнайтис. – Lent. – Bibliogr.: 12 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 23, вып. 5 (1952), p. 517–524. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 89–96.

29. **Уравнения** Фока в многоконфигурационном приближении. – Bibliogr.: 9 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 23, вып. 2

(1952), p. 129–139. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 52–63.

1953

30. **Užtikriname** TSKP CK: [pasisakymas mirus J. Stalinui] // Tarybinis studentas. – 1953, kovo 10.

31. **Аналитические** одноэлектронные волновые функции в многоконфигурационном приближении для атомов типа гелия и бериллия / В. И. Кавецкис, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 6 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 25, вып. 3 (1953), p. 257–263. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 105–112.

32. **Двухконфигурационное** приближение в случае конфигурации $1s^22s^22p3s$ атома углерода / А. П. Юцис, Г. К. Цюнайтис. – Bibliogr.: 5 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 25, вып. 6 (1953), p. 679–682.

33. **Применение** многоконфигурационного приближения при определении силы диполя для атомов типа бериллия и бора / А. Б. Болотин, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 7 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 24, вып. 5 (1953), p. 537–544. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 96–105.

Straipsnio vertimas. – Žr. įr. 147.

34. **Решение** уравнений Фока для атома бериллия в двухконфигурационном приближении / В. В. Кибартас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 6 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 25, вып. 3 (1953), p. 264–270. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 112–117.

35. **Теоретическое** определение изотопического смещения в спектре атома углерода / А. П. Юцис, А. С. Наконечный, Г. К. Цюнайтис. – Lent. – Bibliogr.: 13 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 25, вып. 6 (1953), p. 683–687.

36. **Триплетное** расщепление термов атомов углерода в конфигурации $1s^22s^22p3p$ / В. К. Шугуров, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 5 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 24, вып. 3 (1953), p. 265–268.

1954

37. **Daugiakonfigūracinis** artutinumas berilio tipo atomų atveju. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. / A. Jucys, V. Kaveckis // VVU mokslo darbai. Gamtos ir matematikos mokslų serija. – T. 2 (1954), p. 31–38.

38. **Решение** упрощенных уравнений Фока в двухконфигурационном приближении для атомов типа бериллия / А. П. Юцис, В. В. Кибартас, И. И. Глембоцкий. – Lent. – Bibliogr.: 7 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 27, вып. 4 (1954), p. 425–430.

1955

39. **Atomo** supratimas nuo žilos senovės iki branduolinės energetikos išvystymo // Tiesa. – 1955, birž. 2.

40. **Daugelio** rutulinių funkcijų sandaugos integralų skaičiavimas / A. Jucys, B. Perkalskis, V. Šugurovas, K. Ušpalis. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 3 (1955), p. 35–62.

41. **Kaip** mokslas griauna religinius prietarus // Tėvynė šaukia. – 1955, geg. 22; Raudonoji vėliava. – Šiauliai, 1955, geg. 25; Tarybinė Klaipėda. – 1955, geg. 25; Kauno tiesa. – 1955, birž. 8.

42. **Nepilno** kintamųjų atskyrimo metodo taikymas helio tipo atomų atveju / J. Batarūnas, V. Kaveckis, A. Jucys. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Fizikos-technikos instituto darbai. – T. 1 (1955), p. 25–33.

43. **Двухконфигурационное** приближение для двух низших конфигураций атома бора / Г. К. Цюнайтис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 11 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 28, вып. 4 (1955), p. 452–457.

44. **Приближенные** одноэлектронные волновые функции для возбужденных уровней атома бора / И. И. Глембоцкий, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1955), p. 3–13.

45. **Самосогласованное** поле Фока в двухконфигурационном приближении для атома бора / И. И. Глембоцкий, В. В. Кибартас, А. П. Юцис. – Lent. –

Bibliogr.: 8 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 29, вып. 5 (1955), p. 617–622.

46. **Самосогласованное** поле Фока в трехконфигурационном приближении для атома бериллия / В. В. Кибартас, В. И. Кавецкис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – Т. 29, вып. 5 (1955), p. 623–628.

47. **Самосогласованное** поле Фока для положительного иона углерода / В. В. Ванагас, И. И. Глембоцкий, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1955), p. 3–7.

48. **Теоретическое** определение величин теории перехода для внешнего электрона атома бора / И. И. Глембоцкий, Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1955), p. 15–19.

49. **Трехконфигурационное** приближение в случае атомов типа бериллия / И. В. Батарунас, В. И. Кавецкис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1955), p. 9–16.

1956

50. **Berilio** tipo atomų konfigūracijoje $1s^2 2p^2$ teorinio tyrimo patikslinimas / K. Ušpalis, J. Glembockis, I. Levitas, B. Perkalskis, A. Jucys. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 5 (1956), p. 29–39.

51. **Foko** suderintinis laukas teigiamo berilio jono atveju / J. Martišius, E. Mauza, A. Jucys. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 6 (1956), p. 13–23.

52. **Nepilno** kintamųjų atskyrimo metodo atomams konfigūracijose $1s^2 2p^q$ taikymo klausimu / K. Ušpalis, A. Jucys. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 6 (1956), p. 31–37.

53. **Smulkiosios** struktūros skaičiavimas dvikonfigūraciniame artutinume / A. Jucys, V. Šugurovas, J. Martišius. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 11 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 6 (1956), p. 25–30.

54. **Tripletinio** termo suskilimo skaičiavimas teigiamo azoto jono atveju / T. Strockytė, A. Jucys. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 6 (1956), p. 39–42.

55. **К вопросу** о правилах отбора двухэлектронных переходов / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1956), p. 3–8.

56. **К вопросу** об использовании аппарата тензорных операторов при расчетах по применению метода неполного разделения переменных / И. Б. Левинсон, В. В. Ванагас, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 16 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 5 (1956), p. 21–32. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – Р. 117–127.

57. **Многоконфигурационное** приближение в случае атомов типа гелия / Я. И. Визбарайте, В. И. Кавецкис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 9 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 1, вып. 3 (1956), p. 282–284.

58. **Многоконфигурационное** приближение в случае атомов типа лития / А. П. Юцис, И. В. Батарунас, В. И. Кавецкис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1956), p. 3–10.

59. **Многоконфигурационное** приближение в случае эквивалентных электронов / А. П. Юцис, В. И. Кавецкис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1956), p. 9–16.

60. **Полная** сила диполя в приближении неполного разделения переменных для двухэлектронных атомов / А. П. Юцис, К. К. Ушпалис, В. И. Кавецкис, И. Б. Левинсон. – Lent. – Bibliogr.: 10 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 1, вып. 5 (1956), p. 601–605.

Straipsnio vertimas. – Žr. įr. 145.

61. **Применение** метода неполного разделения переменных к любому числу эквивалентных электронов / К. К. Ушпалис, В. В. Ванагас, С. И. Радомысельский, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 5 (1956), p. 11–20.

62. **Самосогласованное** поле для основной конфигурации атомов типа гелия / Г. К. Цюнайтис, В. В. Кибартас, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 10 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 1, вып. 1 (1956), p. 5–8.

63. **Самосогласованное** поле Фока в двухконфигурационном приближении для атома азота в разных степенях ионизации / Я. И. Визбарайте, И. В. Батарунас,

В. В. Кибартас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 5 (1956), p. 3–10.

64. **Самосогласованное** поле Фока в двухконфигурационном приближении для атомов типа бора / И. В. Батарунас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1956), p. 15–20.

65. **Самосогласованное** поле Фока в многоконфигурационном приближении для атома гелия / Я. И. Визбарайте, В. И. Широнас, В. И. Кавецкис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 13 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 1, вып. 3 (1956), p. 277–281.

66. **Самосогласованное** поле Фока для возбужденного атома гелия / Я. И. Визбарайте, А. И. Канцерявичюс, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 5 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 1, вып. 1 (1956), p. 9–16.

Straipsnio vertimas. – Žr. įr. 144.

67. **Самосогласованное** поле Фока для двухкратного иона азота / И. И. Глембоцкий, Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 5 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1956), p. 11–14.

68. **Самосогласованное** поле Фока для положительного иона азота / Т. Д. Строцките, И. И. Глембоцкий, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1956), p. 3–10.

69. **Самосогласованное** поле Хартри в двухконфигурационном приближении для двух низших конфигураций атома углерода / А. П. Юцис, В. В. Кибартас, И. Ю. Петкявичюс. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 18 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1956), p. 3–14.

70. **Теоретическое** определение тонкой структуры атомов типа бора / И. И. Глембоцкий, И. Т. Мартишюс, А. Б. Болотин, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1956), p. 15–19.

1957

71. **Didelės** reikšmės įvykis: [pasisakymas dirbtinio Žemės palydovo paleidimo proga] // Tiesa. – 1957, spal. 13.

72. **К вопросу** о построении приближенных радиальных волновых функций / И. И. Глембоцкий, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1957), p. 11–16.

73. **К вопросу** об упрощении уравнений Фока / И. И. Глембоцкий, В. К. Шугуров, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1957), p. 3–10.

74. **Наука** служит народу // Советская Литва. – 1957, 2 нояб.

75. **О теоретическом** определении изотопического смещения в спектре гелия и положительного иона лития / Я. И. Визбарайте, А. С. Наконечный, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 21 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1957), p. 3–16.

76. **Самосогласованное** поле Фока в двухконфигурационном приближении для первой возбужденной конфигурации атома бора / А. П. Юцис, В. В. Кибартас, К. В. Константинавичюс. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1957), p. 33–38.

77. **Символ** мира: [pasisakymas dirbtinio Žemės palydovo paleidimo proga] // Советская Литва. – 1957, 20 окт.

78. **Уточненный** метод расчета в случае возбужденного положительного иона углерода / И. И. Глембоцкий, Э. В. Мауза, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1957), p. 39–46.

1958

79. **Fizikas** prof. Adolfas Jucys: [interviu laikraščio korespondentui]. – Portr. – (Lietuvos mokslininkai) // Tėvynės balsas. – 1958, balandis (Nr. 30).

80. **Trečias** tarybinis...: [trečiojo dirbtinio Žemės palydovo paleidimo proga] // Vakarinės naujienos. – 1958, geg. 16. – Tas pats laikr. rus.

81. **О многоконфигурационном** приближении и дальнейшем его развитии / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. И. В. Батарунас, В. И. Кавецкис. – Lent., brėž. – Santr. rus. – Bibliogr.: 26 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1958), p. 3–16. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 131–142.

82. **О способах** уточнения методов квантово-механического расчета атома и их взаимосвязи / А. П. Юцис, И. Б. Левинсон, И. В. Батарунас, В. В. Ванагас. – Santr. rus. – Bibliogr.: 18 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1958), p. 35–45. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 142–151.

83. **Обобщенный** метод самосогласованного поля Фока и некоторые случаи его применения. – Bibliogr.: 8 pavad. // Материалы 10-ого всесоюзного совещания по спектроскопии, Львов, 4–14 июля 1956 г. – Львов, 1958. – Т. 2: Атомная спектроскория. – P. 86–89.

84. **Приближение** модели двухэлектронных состояний и так называемая аномалия в спектрах углерода, азота и кислорода / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, В. И. Кавецкис, И. В. Батарунас. – Diagr. – Bibliogr.: 12 pavad. // Известия АН СССР. Серия физическая. – Т. 22, № 6 (1958), p. 665–667.

85. **Приведение** прямого произведения представлений собственной однородной группы Лоренца / И. Б. Левинсон, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1958), p. 3–16.

86. **Самосогласованное** поле Фока в многоконфигурационном приближении для отрицательного иона натрия / Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 15 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1958), p. 17–24.

87. **Самосогласованное** поле Фока в трехконфигурационном приближении для отрицательного иона лития / Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1958), p. 11–19. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 127–131.

1959

88. **Tarybinio** mokslo triumfas: [pirmosios kosminės raketos paleidimo proga] // Tiesa. – 1959, saus. 7; Vakarinės naujienos. – 1959, saus. 5. – Tas pats laikr. rus.

89. **Вступая** в год Двадцатый: [dėl mokslininkų indėlio į Lietuvos kultūrą ir ekonomiką] // Советская Литва. – 1959, 21 июля.

90. **К вопросу** о применении многоконфигурационного приближения в случае атомов типа углерода, азота и кислорода / Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 23 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1959), p. 17–35.

91. **К вопросу** о теоретическом определении вероятности электрического квадрупольного перехода / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 21 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1959), p. 13–16.

92. **К теоретическому** определению магнитной восприимчивости легких атомов / Э. В. Мауза, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 36 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1959), p. 41–51.

93. **О состоянии** работ по расчету сил осцилляторов физиками-теоретиками города Вильнюс // Доклады и сообщения на совещании, посвященном измерению и вычислению сил осцилляторов в спектрах атомов. – Ленинград, 1959. – P. 36–38.

94. **Путь** к звездам открыт!: [komentuoja 3-iosios kosminės raketos paleidimą] // Советская Литва. – 1959, 6 окт.

95. **Самосогласованное** поле Фока в многоконфигурационном приближении для отрицательного иона калия / Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1959), p. 3–9.

1960

96. **Математический** аппарат теории момента количества движения = Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas / А. П. Юцис, И. Б. Левинсон, В. В. Ванагас. – Вильнюс: Госполитнаучиздат ЛитССР, 1960. – 243 p.: lent., pieš. – (АН ЛитССР. Институт физики и математики). – Virš. aut. nenurodyti. – Bibliogr.: p. 237–240.

Tas pats angl. – Žr. įr.: 141, 142, 180.

97. **Nauji** įnašai į tarybinio mokslo žinyną: [apie Fizikos ir matematikos instituto laimėjimus, pasitinkant 43-iąsias Didžiojo Spalio metines] // Tiesa. – 1960, lapkr. 11.

98. **Tarybinis** mokslas daro stebuklus: [pasisakymas balistinės raketos paleidimo proga] // Tiesa. – 1960, saus. 23.

99. **К вопросу** об уточнении теоретического определения тонкой структуры термов атомов бора, углерода и азота / А. П. Юцис, Р. С. Дагис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 20 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1960), p. 59–70.

100. **К вопросу** об уточнении расчета тонкой структуры атомных термов C I: [pranešimo santrauka] / Р. С. Дагис, А. П. Юцис // XIII совещание по спектроскопии, Ленинград, 4–12 июля 1960 г.: тезисы докладов. – Москва, 1960. – P. 46.

101. **К способу** выражения двухэлектронных матричных элементов операторов спинового взаимодействия / А. П. Юцис, Р. С. Дагис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 17 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1960), p. 41–57.

102. **О правилах** отбора электронного перехода при разных типах связи / Я. И. Визбарайте, И. В. Чиплис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 4 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 135, № 5 (1960), p. 1101–1103.

103. **О расширенных** методах Хартри и Фока / Я. И. Визбарайте, К. К. Эрингис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 7 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 135, № 4 (1960), p. 809–810. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 151–153: lent.

104. **Об обобщенных** методах Хартри и Фока / Я. И. Визбарайте, Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 12 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 135, № 6 (1960), p. 1358–1360. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 153–156.

105. **Об уточнении** расчета запрещенных спектральных линий / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Biuletenis / VVU, Astronomijos observatorija. – 1960, Nr. 2, p. 3–6.

1961

106. **Astronomo** jubiliejus: [apie prof. Paulių Slavėnąjo 60-mečio proga] // Mokslas ir gyvenimas. – 1961, Nr. 7, p. 36.

107. **Kas** tai yra teorinė fizika / prof. A. Jucys, Teorinės fizikos katedros ved., Lietuvos TSR MA akad. fiz.-matem. m. dr. // Tarybinis studentas. – 1961, bal. 15.

108. **Lietuvos** TSR mokslų akademijai – dvidešimt metų: [apžvelgiamas Lietuvos TSR MA Fizikos, chemijos bei technikos mokslų sk. institutų darbas]. – Iliustr. // Mokslas ir technika. – 1961, Nr. 1, p. 23–25.

109. **Matematikų** mokyklos priešakyje: fizikos-matematikos mokslų daktaras profesorius Jonas Kubilius // Tiesa. – 1961, rugs. 2.

110. **Nauji** mokslo horizontai: [įvertinamas Lietuvos TSR MA institutų darbas] // Mokslas ir gyvenimas. – 1961, Nr. 12, p. 9–10.

111. **Выражения** для матричных элементов оператора энергии электростатического взаимодействия в случае разных типов связи / С. Д. Будрите, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 3/4 (1961), p. 283–289.

112. **Дальнейшее** изучение условий многоугольника / И. В. Чиплис, С. Д. Будрите, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 3/4 (1961), p. 263–269.

113. **Двухконфигурационное** приближение в случае атома кальция / Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1961), p. 93–98.

114. **Двухэлектронные** матричные элементы оператора энергии в случае *jl*-связи / Я. И. Визбарайте, И. И. Восилюс, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 23–42.

115. **Двухэлектронные** матричные элементы оператора энергии в случае *LS*-связи / С. А. Жвиронайте, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 49–64.

116. **Изучение** вопроса об использовании волновой функции всего атома, состоящей из радиальных одноэлектронных волновых функций / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 67–80.

117. **К вопросу** о вычислении матричных элементов операторов в расширенном методе расчета / А. П. Юцис, В. К. Шугуров, Я. И. Визбарайте, К. К. Эрингис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 81–92.

118. **К вопросу** о классификации и идентификации 3*nj*-коэффициентов. Некоторые 21*j*-, 24*j*-, 27*j*-коэффициенты / С. Д. Будрите, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 3/4 (1961), p. 271–281.

119. **К вопросу** о построении обобщенного метода Хартри / Я. И. Визбарайте, Т. Д. Строцките, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 19–26.

120. **К вопросу** о расчете сил линий и правила отбора при разных типах связи / Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, С. Д. Будрите, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 1/2 (1961), p. 21–32. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 169–179.

121. **К вопросу** о способе сложения моментов в возбужденных конфигурациях Ti I и Ti II / Р. С. Дагис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 113–116.

122. **К вопросу** о типах связи в случае конфигурации p^2l / С. А. Жвиронайте, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 1/2 (1961), p. 33–43.

123. **К вопросу** об использовании уравнений Фока, независящих от типа связи / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 16 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 65–73.

124. **К вопросу** об объяснении обращения дублетных термов в случае атома меди / Р. С. Дагис, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 14 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 105–112.

125. **К расчету** матричных элементов оператора энергии в случае одного электрона вне незаполненной оболочки при разных типах связи / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, С. А. Жвиронайте. – Santr. rus. – Bibliogr.: 19 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1961), p. 59–72.

126. **К способу** расчета матричных элементов операторов атомных величин в случае сложных конфигураций / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1961), p. 45–57. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 158–169.

127. **Математическая** задача многоконфигурационного приближения / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 3–10.

128. **Матрица** преобразования трехэлектронной волновой функции между *LS*- и *Jl*-связями / А. В. Степонавичюте, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 41–52.

129. **О видах** уравнений самосогласованного поля / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 11–17.

130. **О типах** связи в случае двух оптических электронов / С. А. Жвиронайте, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. rus. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1961), p. 53–66.

131. **Об условиях** многоугольника в *j*-коэффициентах / И. В. Чиплис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. rus. – Bibliogr.: 2 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1961), p. 3–9.

132. **Об уточнении** расчета тонкой структуры термов атомов с двумя 2*p*-электронами / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 93–98.

133. **Переходы** между разными уровнями одной и той же конфигурации при различных типах связи / Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 5 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 125–131.

134. **Применение** *jl*-связи в случае возбужденного иона азота / Я. И. Визбарайте, И. И. Восилюс, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1961), p. 43–48.

135. **Применение** расширенного метода расчета для определения силы спектральных линий / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, К. К. Эрингис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961), p. 99–105.

136. **Расширенный** метод расчета в случае атомов с 1*s*- и 2*p*-электронами / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 3/4 (1961), p. 291–297.

137. **Слава** покорителям космоса: [pasisakymas automatinės stoties paleidimo link Veneros proga] / А. П. Юцис, доктор физико-математических наук, профессор, директор Физико-математического института Академии наук Литовской ССР // Советская Литва. – 1961, 14 февр., p. 1.

138. **Слово** ученых: [pasisakymas] // Советская Литва. – 1961, 11 авг.

139. **Теоретическое** изучение перехода в двухэлектронных спектрах при разных типах связи / И. В. Чиплис Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1961), p. 11–22.

140. **Уточнение** выражений для матричных элементов операторов спинового взаимодействия / А. П. Юцис, Р. С. Дагис, Я. И. Визбарайте, С. А. Жвиронайте. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1961) p. 53–66.

1962

141. ***Mathematical** Apparatus of the Theory of Angular Momentum / A. P. Yutsis, I. B. Levinson, V. V. Vanagas. – Jerusalem: Israel Program for Scientific Translations, 1962. – 158 p.

Tas pats rus. – Žr. įr. 96.

142. ***Mathematical** Apparatus of the Theory of Angular Momentum / A. P. Yutsis, I. B. Levinson, V. V. Vanagas. – London: Oldbourne Pr., 1962. – 158 p.

Tas pats rus. – Žr. įr. 96.

143. **Akis** atvėrė gyvenimas // Komunizmo aušra. – Telšiai, 1962, kovo 22.

144. *The **Fock** self-consistent fields for excited configurations of the helium atom / J. J. Vizbaraite, A. J. Kanseriavichus, A. P. Jutsis // Optical Transition Probabilities. – Jerusalem, 1962. – P. 314–321.

Tas pats rus. – Žr. įr. 66.

145. *The **total** dipole force in the approximation of the partial separation of variables for two-electron atoms / A. P. Jutsis, K. Ušpalis, V. Kaveckis, I. B. Levinson / / Optical Transition Probabilities. – Jerusalem, 1962. – P. 314–321.

Tas pats rus. – Žr. įr. 60.

146. **TSKP** XXII suvažiavimo nutarimai ir Lietuvos TSR fizikų uždaviniai: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 3/4 (1962), p. 424–425.

147. ***Use** of the multiconfiguration approximation in determining the dipole strength for atomic species of beryllium and boron type / A. B. Bolotin, A. P. Jutsys // Optical Transition Probabilities. – Jerusalem, 1962. – P. 271–279.

Tas pats rus. – Žr. įr. 33.

148. **Už ką** premijuoti fizikai: [apie fizikus teoretikus Levą Landau ir Jevgenijų Lifšicą] // Mokslas ir gyvenimas. – 1962, Nr. 6, p. 1–2.

149. **Графические** методы разложения и суммирования величин, являющихся суммами произведений коэффициентов Клебша-Гордана / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 109–122.

150. **Графический** метод изучения матриц преобразования способа связывания тензорных наборов / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте. – Brėž. – Santr. rus. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1962), p. 3–18.

151. **Графическое** изображение сумм произведений коэффициентов Клебша-Гордана / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 75–90.

152. **Изучение** энергетического спектра конфигураций pl и p^5l применяя разные типы связи / Я. И. Визбарайте, И. Т. Мартишюс, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 17 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 3/4 (1962), p. 213–229.

153. **К вопросу** о типах связи атомов в конфигурации p^3l / А. В. Каросене, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 3/4 (1962), p. 231–243.

154. **К расчету** матричных элементов оператора энергии в случае одного электрона вне почти заполненной оболочки / С. А. Жвиронайте, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent., diagr. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1962), p. 3–15.

155. **К расчету** матричных элементов операторов в случае почти заполненных оболочек / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, А. А. Бандзайтис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 123–135.

156. **Матрица** преобразования между типами связи *LS* и *Jl* для pl, p^3l и p^5l / А. В. Каросене, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 143–150.

157. **Матричные** элементы оператора электростатического взаимодействия конфигурации p^3l при разных типах связи / А. В. Каросене, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 5–16.

158. **Матричные** элементы операторов, составленных из единичных тензорных операторов / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1962), p. 3–22.

159. **Некоторые** действия над диаграммами сумм произведений коэффициентов Клебша-Гордана / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 91–107.

160. **Некоторые** результаты по определению хартриевских параметров водородоподобных одноэлектронных волновых функций / А. В. Каросене, И. Б. Каросас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 137–142.

161. **О видах** и способах вывода формул для коэффициентов Клебша-Гордана / А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 3/4 (1962), p. 185–198.

162. **О многоконфигурационном** приближении и его сходимости / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, Т. Д. Строцките, А. А. Бандзайтис. – Lent. – Bibliogr.: 24 pavad. // Оптика и спектроскопия. – T. 12, вып. 2 (1962), p. 157–162. –

Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 179–185.

163. **Об уточнении** расчета тонкой структуры атомных термов / Р. С. Дагис, А. П. Юцис // Физические проблемы спектроскопии: материалы XIII совещания, Ленинград, 4–20 июля 1960. – Москва, 1962. – Т. 1, p. 16–17. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 156–158.

164. **Общее** рассмотрение матричного элемента оператора взаимодействия между двумя атомными электронами / А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 2, Nr. 1/2 (1962), p. 61–74.

165. **Пусть** только добрым будет атом: [dėl taikaus atomo panaudojimo] // Советская Литва. – 1962, 18 марта.

166. **Стандартные** матрицы преобразования способа связывания семи тензорных наборов / А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1962), p. 3–18.

1963

167. **Gerbti** keleivius: laiškas redakcijai: [išreiškiamas pasipiktinimas rūkančiais troleibusų vairuotojais ir kontrolieriais] // Tiesa. – 1963, rugpj. 17.

168. **Keletas** pastabų dėl žodžių *šis*, *tas*, *šitaip* (*šiaip*), *taip*, *šitoks*, *toks* vartojimo // Kalbos kultūra. – [Sąs.] 5 (1963), p. 41–42.

169. **Už nuodingų** dūmų uždangos: [apie rūkymo žalą] // Švyturys. – 1963, Nr. 1, p. 18.

170. **Вступительное** слово: [на Всесоюзном совещании по квантовой теории электронных оболочек атомов и молекул] // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 3, Nr. 1/2 (1963), p. 5–7.

171. **К вопросу** о расчете коэффициентов Клебша-Гордана / К. П. Жукаускас, Р. И. Каразия, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 3, Nr. 3/4 (1963), p. 377–388.

172. **К обобщению** рекуррентных соотношений между коэффициентами Клебша-Гордана / А. П. Юцис, К. П. Жукаускас. – Santr. rus. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1963), p. 3–8.

173. **К способу** расчета двухэлектронных матричных элементов оператора взаимодействия орбита-орбита / Р. С. Дагис, З. Б. Рудзикас, Р. В. Катилюс, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 3, Nr. 3/4 (1963), p. 365–376.

174. **О свойствах** волновых функций в расширенном методе расчета / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис: [pranešimo santrauka] // XV совещание по спектроскопии, Минск, 5–11 июля 1963 г.: тезисы докладов. – Минск, 1963. – P. 184.

Pranešimas. – Žr. įr. 193.

175. **О свойствах** и способах вычисления коэффициентов Вигнера и 6*j*-коэффициентов / А. А. Бандзайтис, К. П. Жукаускас, А. Ю. Матулис, А. П. Юцис: [pranešimo santrauka] // XV совещание по спектроскопии, Минск, 5–11 июля 1963 г.: тезисы докладов. – Минск, 1963. – P. 13–14.

Pranešimas. – Žr. įr. 194.

176. **Современное** состояние квантово-механического расчета атома и ближайшие задачи. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 85 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 3, Nr. 1/2 (1963), p. 11–33; Magyar fizikai folyóirat. – T. 11 (1963), p. 305–323.

177. **Теоретическое** изучение переходов при разных типах связи на примере атома азота: [pranešimo santrauka] / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис // XV совещание по спектроскопии, Минск, 5–11 июля 1963 г.: тезисы докладов. – Минск, 1963. – P. 150.

Pranešimas. – Žr. įr. 200.

178. **Теория** небулярных запрещенных линий, соответствующих магнитным мультипольным переходам / Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 7 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – T. 150, № 1 (1963), p. 62–63.

179. **Эффект** взаимодействия орбита-орбита в случае эквивалентных электронов / Р. С. Дагис, З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 15 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 3, Nr. 1/2 (1963), p. 159–166.

1964

180. ***Mathematical** Apparatus of the Theory of Angular Momentum / A. P. Yutsis, I. B. Levinson, V. V. Vanagas. – New York: Gordon and Breach, 1964. – 240 p.

Tas pats rus. – Žr. įr. 96.

181. **Kvantinė** atomo teorija ir jos uždaviniai: [pranešimo santrauka] / A. Jucys, K. Ušpalis. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 1 (1964), p. 155–157.

182. **Teorinė** fizika Vilniuje // Tarybinis studentas. – 1964, geg. 7.

183. **Величины** теории момента количества движения с отрицательными параметрами, представляющими квантовые числа момента количества движения / А. А. Бандзайтис, А. В. Каросене, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 5 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 154, № 4 (1964), p. 812–814. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 186–189.

184. **Еще** раз о формулах коэффициентов Клебша-Гордана / А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 1 (1964), p. 45–49.

185. **Изучение** $3nj$-коэффициентов на цифровой электронной вычислительной машине / П. Д. Румшас, В. А. Матулис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 4 (1964), p. 447–455.

186. **К вычислению** $9j$-коэффициентов / А. А. Бандзайтис, А. В. Каросене, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 4 (1964), p. 457–466.

187. **К вычислению** матричных элементов оператора энергии электростатического взаимодействия для сложных атомов / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия, А. Ю. Савукинас, А. А. Бандзайтис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 19 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 197–212.

188. **К расчету** $6j$-коэффициентов / А. А. Бандзайтис, К. П. Жукаускас, А. Ю. Матулис, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 1 (1964), p. 35–43.

189. **К расчету** энергетического спектра атомов в конфигурациях dl и d^9l / Я. И. Визбарайте, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 3 (1964), p. 311–330.

190. **Коэффициенты** Клебша-Гордана с отрицательными квантовыми числами момента количества движения / А. П. Юцис, А. Ю. Савукинас, А. А. Бандзайтис, А. В. Каросене, Э. П. Нашленас. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 173–185.

191. **Матричные** элементы оператора электростатического взаимодействия для одного электрона вне полузаполненной оболочки *d*-электронов / А. В. Каросене, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 213–231.

192. **Матричные** элементы оператора электростатического взаимодействия для одного электрона вне частично или почти заполненной оболочки *d*-электронов / А. Ю. Савукинас, А. В. Каросене, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 233–247.

193. **О свойствах** волновых функций в расширенном методе расчета / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Материалы XV совещания по спектроскопии. – Минск, 1964. – T. 2, p. 81–86.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 174.

194. **О свойствах** и способах вычисления коэффициентов Вигнера и 6*j*-коэффициентов / А. А. Бандзайтис, К. П. Жукаускас, А. Ю. Матулис, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 7 pavad. // Материалы XV совещания по спектроскопии. – Минск, 1964. – T. 2, p. 108–112.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 175.

195. **О симметрии** отражения в квантовой механике / А. А. Бандзайтис, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 7 pavad. // Журнал экспериментальной и теоретической физики. – T. 47, вып. 1 (1964), p. 385–387.

196. **Об использовании** отрицательных параметров при расчетах матричных элементов оператора энергии в случае одного электрона вне незаполненной оболочки / А. Ю. Савукинас, Э. П. Нашленас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 3 (1964), p. 299–310.

197. **Оператор** момента количества движения обобщенного ранга / З. Б. Рудзикас, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 1 (1964), p. 5–12.

198. **Симметрия** зеркального отражения в теории момента количества движения / А. Ю. Савукинас, А. В. Каросене, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 4 (1964), p. 467–478.

199. **Теоретическое** изучение некоторых переходов в спектре атома азота при разных типах связи / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 1 (1964), p. 51–58.

200. **Теоретическое** изучение переходов при разных типах связи на примере атома азота / З. Б. Рудзикас, Я.И.Визбарайте, А.П. Юцис. – Bibliogr.: 5 pavad. // Материалы XV совещания по спектроскопии. – Минск, 1964. – Т. 2, p. 94–97.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 177.

201. **6*j*-коэффициенты** с отрицательными параметрами / А. В. Каросене, А. Ю. Савукинас, А. А. Бандзайтис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 187–196.

1965

202. **Теория** момента количества движения в квантовой механике = Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис. – Вильнюс: Минтис, 1965. – 463 p.: lent., pieš. – Virš. aut. nenurodyti. – Bibliogr.: p. 447–459.

Исправления к монографии „Теория момента количества движения в квантовой механике“. – Žr. įr. 243.

2-as leid. – Žr. įr. 420.

203. **Atomas**, ir vėl atomas...: [interviu su akad. A. Juciu apie birželio mėn. Palangoje vykusią Vasaros mokyklą] / Žr. įr. 265.

204. **Entuziazmo**, energijos!: [Mokslų akademijos 25-osioms metinėms] // Tiesa. – 1965, gruod. 18.

205. **Kelią** spektroskopijai: laiškas redakcijai: [dėl spektroskopijos specialistų rengimo būtinumo Lietuvoje] // Tiesa. – 1965, liep. 7.

206. **Pasisakymas** Lietuvos TSR MA įkūrimo 25-mečio proga. – (Svarbiausia problema) // Mokslas ir technika. – 1965, Nr. 7, p. 13.

207. **Вычисление** сил линий спектра атома неона / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 1 (1965), p. 63–69.

208. **Графическое** изображение матричных элементов неприводимых тензорных операторов / А. П. Юцис, З. Б. Рудзикас, А. А. Бандзайтис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 1 (1965), p. 5–12. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – Р. 189–196.

209. **Дальнейшее** изучение вопроса об учете взаимодействия орбита-орбита в атомных спектрах / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 14 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 3 (1965), p. 315–328.

210. **24*j*-коэффициенты** / П. Д. Румшас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 2 (1965), p. 185–196.

211. **Двухэлектронные** матричные элементы оператора взаимодействия «спин-орбита» / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 1 (1965), p. 49–61.

212. **Двухэлектронные** матричные элементы оператора взаимодействия «спин-спин» / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 1 (1965), p. 37–47.

213. **К вопросу** о разложении 3*nj*-коэффициентов / П. Д. Румшас, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 2 (1965), p. 197–214.

214. **К уточнению** таблиц матричных элементов операторов, составленных из единичных тензорных операторов / З. Б. Рудзикас, Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 1 (1965), p. 31–35.

215. **Некоторые** замечания относительно симметрии зеркального отражения в квантово-механической теории момента количества движения / А. П. Юцис, А. Ю. Савукинас, А. А. Бандзайтис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 2 (1965), p. 171–184.

216. **Расширенный** метод расчета в случае изоэлектронных атомов и ионов с двумя 1*s*-электронами и почти заполненной оболочкой 2*p*-электронов / К. К. Эрингис, А. П. Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 3 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 3 (1965), p. 335–339.

217. **Симметрия** зеркального отражения в случае группы SU(3) / А. П. Юцис, А. В. Каросене, С. И. Алишаускас. – Bibliogr.: 8 pavad. // Письма в редакцию Журнала экспериментальной и теоретической физики. – T. 1, вып. 4 (1965), p. 17–21.

218. **Симметрия** зеркального отражения в случае радиальных волновых функций и радиальных интегралов / А. Ю. Савукинас, А. В. Каросене, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 5, Nr. 4 (1965), p. 441–451.

1966

219. **Fizika,** idealai ir mes: [interviu su VVU Teorinės fizikos katedros vedėju A. Juciu] / pokalbį užrašė E. Sliesoriūnienė. – Portr. // Jaunimo gretos. – 1966, Nr. 6, p. 8–9.

220. **Į pasaulinį** mokslą: [apie Lietuvos fizikų laimėjimus] // Tiesa. – 1966, lapkr. 6.

221. **Patikslintieji** metodai atomo teorijoje: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 1 (1966), p. 144.

222. **Spektroskopijos** specialistai Jerevane: [interviu sugrįžus iš Sąjunginio pasitarimo Jerevane] // Tiesa. – 1966, lapkr. 26.

223. **Teorinės** fizikos tradicijos / prof. A. Jucys, Teorinės fizikos katedros vedėjas // Tarybinis studentas. – 1966, birž. 15.

224. **К вычислению** матричных элементов оператора энергии взаимодействия «спин-орбита» для многоэлектронных атомов / Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 4 (1966), p. 487–496.

225. **К вычислению** матричных элементов оператора энергии взаимодействия «спин-спин» для многоэлектронных атомов / Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 4 (1966), p. 479–486.

226. **К использованию** электронной вычислительной машины при нахождении выражений для матричных элементов операторов атомных величин / Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 1 (1966), p. 5–16.

227. **К уточнению** расчета энергетического спектра иона фтора в конфигурации p^3l / С. И. Алишаускас, А. В. Каросене, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 5 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 2 (1966), p. 223–232.

228. **О расчете** энергетических уровней атома / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте. – Bibliogr.: 33 pavad. // Теория звездных спектров. – Москва, 1966. – P. 38–68.

229. **Применение** расширенного метода расчета к атомам типа бериллия / К. К. Эрингис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 3 (1966), p. 343–347.

230. **Теоретическое** изучение спектров атомов группы железа в конфигурациях $3d^7$ и $3d^74p$ (N_0=3, 7) / Г. И. Досинас, Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас,

А. П. Юцис // Тезисы докладов Всесоюзной конференции по спектроскопии. – Ереван, 1966. – P. 51.

1967

231. **Таблицы** для расчета матричных элементов операторов атомных величин / Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис; АН ЛитССР. Институт физики и математики. – Москва: Вычислит. центр АН СССР, 1967. – 119 p. – Bibliogr.: 39 pavad. – Rotaprintas.

2-as leid. – Žr. įr. 335.

Tas pats angl. – Žr. įr.:251.

232. **Investigations** with modified universal potential fields / A. Jucys, J. Glembockis, R. Gáspár. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 4 pavad. // Acta Physica Hungarica. – Vál. 23, fas. 4 (1967), p. 425–441.

233. **Kas** daroma ir ko mokomasi Teorinės fizikos katedroje: [VVU] // Tarybinis studentas. – 1967, geg. 24.

234. **Lietuvos** fizikai tiria mikropasaulį: [apie Lietuvos fizikus, sugebančius atlikti darbus, atitinkančius XX a. mokslo uždavinius]. – Iliustr. // Kauno tiesa. – 1967, geg. 14; Советская Литва, 1967, 8 февр.; Cīņa. – Rīga, 1967, 23. marta; Padomju Jaunatne. – Rīga, 1967, 29. marta; Ферганская правда УзССР. – 1967, 30 авг.

235. „**Norėtume** keletą žodžių išgirsti apie Jus, ką galvojate apie dabartinę Plungę ir linkėjimai jaunimui": [į redakcijos klausimus atsakė A.Jucys] / užrašė E Jonutienė // Kibirkštis. – Plungė, 1967, rugs. 23.

236. **On the** extended method of calculation of atomic structures. – Bibliogr.: 25 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 1, No. 4 (1967), p. 311–319.

237. **Some** aspects of the development of the methods of calculation of atomic structures. – Bibliogr.: 53 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 1S (1967), p. 37–43.

238. **Substitution** group and mirror reflection symmetry in special unitary groups / S. Ališauskas, A. Jucys. – Brėž. – Bibliogr.: 4 pavad. // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 8, No. 11 (1967), p. 2250–2255.

239. **Susitikimas** su fizikos ateitimi: [pasikalbėjimas su Lietuvos TSR MA tikruoju nariu A. Juciu] // Komjaunimo tiesa. – 1967, gruod. 9. – Tas pats laikr. rus.

240. **Teorinės** ir eksperimentinės fizikos santykio klausimu mūsų respublikoje: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 1 (1967), p. 251–252.

241. **Группа** подстановок и симметрия зеркального отражения группы SU_3 / С. И. Алишаускас, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 14 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 541–552.

242. **Группы** подстановок представлений группы G_2 и SUз / С. И. Алишаускас, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 6 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 172, № 1 (1967), p. 58–60.

243. **Исправления** к монографии „Теория момента количества движения в квантовой механике" / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис. – (Письмо в редакцию) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 687–688.

Monografija. – Žr. įr. 202.

244. **Матричные** элементы оператора энергии взаимодействия „спин-орбита" для незаполненной оболочки эквивалентных атомных электронов, находящейся вне заполненных оболочек / Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия, И. И. Грудзинскас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 1 (1967), p. 5–26.

245. **О коэффициентах** Клебша-Гордана симметрических представлений групп G_2 и SUз / С. И. Алишаускас, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 6 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 172, № 1 (1967), p. 58–60.

246. **О коэффициентах** Клебша-Гордана симметрических представлений групп SU_n / С. И. Алишаускас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 7 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – Т. 177, № 1 (1967), p. 61–64.

247. **О развитии** теоретической физики в Литовской ССР // Научная конференция молодых ученых Литовской ССР, работающих в области физики, математики и кибернетики, посвященная 50-летию Великой Октябрьской социалистической революции. – Вильнюс, 1967. – P. 85–86.

248. **Теоретическое** исследование некоторых спектров ионов элементов группы железа / Д. В. Грабаускас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr. 18 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 567–582.

249. **Теоретическое** исследование спектров Co I, Ni II, Cu III в возбужденных конфигурациях / Д. В. Грабаускас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent., brėž. –

Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 597–609.

250. **Теоретическое** исследование спектров Ti II и V III в возбужденных конфигурациях / Д. В. Грабаускас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 583–596.

1968

251. **Tables** for the Calculation of Matrix Elements of Atomic Quantities / R. I. Karazija, Ya. I. Vizbaraite, Z. B. Rudzikas, A. P. Jucys: English transl. by E. K. Wilip. – Springfield: National Technical Information Service. – 1968. – (ANL-Trans-563).

Tas pats rus. – Žr. įr. 231.

252. **Application** of the extended method of calculation for atoms and ions having the electronic configurations $1s^22p^22p^N$ / A. Jucys, V. Kaminskas, V. Kaveckis. – Lent. – Bibliogr.: 18 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 2, No. 3 (1968), p. 405–411.

253. **Atomas** – pasaulinėse mokslininkų mokyklose. – Portr. // Mokslas ir technika. – 1968, Nr. 3, p. 18–19.

254. **Kas** žinoma – paaiškink, nežinoma – numatyk: [pasikalbėjimas su prof. fiz.-matem. m. dr. A. Juciu] / užrašė V. Juodakis // Moksleivis. – 1968, Nr. 10, p. 8–9, 15.

255. [**Pasisakymas** Respublikinės premijos suteikimo proga apie kvantinę atomo teoriją]. – Portr. – (Mokslas ir technika: pasiekimai, rytdiena) // Tiesa. – 1968, rugpj. 7.

256. **Vis** garsesni: pašnękesys su fiziku teoretiku akad. A. Juciu / kalbėjosi M. Baublienė // Kalba Vilnius. – 1968, Nr. 24, p. 5.

257. **Некоторые** замечания об алгоритме разложения $3nj$-коэффициентов / П. Д. Румшас, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 5 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 3 (1968), p. 273–280.

258. **Применение** расширенного метода расчета к теоретическому определению тонкой структуры термов атомов и ионов в конфигурации $1s^22s^22p^N$ / В. А. Каминскас, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 25, вып. 5 (1968), p. 759–761.

259. **Теоретическое** изучение запрещенных дипольных переходов между конфигурациями d^7p и d^8 в спектре атомов группы железа / З. Б. Рудзикас,

Я. И. Визбарайте, Г. И. Досинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 3 (1968), p. 331–342.

260. **Теоретическое** изучение электрических дипольных переходов между конфигурациями d^7p и d^8 в спектре атомов группы железа / Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, Г. И. Досинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 16 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 3 (1968), p. 319–330.

261. **Теоретическое** изучение электрических дипольных переходов между конфигурациями d^8p и d^9 в спектрах цинка, галлия, германия / А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 4 (1968), p. 551–564.

262. **Теоретическое** исследование спектров железа, кобальта и никеля в конфигурациях $3d^7$ и $3d^74p$ / З. Б. Рудзикас, Я. И. Визбарайте, Г. И. Досинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 3 (1968), p. 299–317.

263. **Теоретическое** исследование энергетических спектров атомов титана, ванадия и хрома в конфигурациях $3d^3$ и $3d^34p$ / Г. И. Досинас, Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 1 (1968), p. 53–67.

264. **Теоретическое** исследование энергетических спектров некоторых атомов и ионов группы железа в конфигурации $3d^64p$ / И. И. Грудзинскас, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 8, Nr. 4 (1968), p. 517–538.

1969

265. **Atomas**, ir vėl atomas...: [pasikalbėjimas su Tarptautinio simpoziumo atomų ir molekulių teorijos klausimais organizacinio komiteto pirmininku A. Juciu] / užrašė B. Bučelis // Tiesa. – 1969, birž. 15.

266. **Extended** method of calculation for two shells of atomic electrons having the same orbital quantum number / A. Jucys, E. Našlėnas. – Lent. – Bibliogr.: 11 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 3, No. 6 (1969), p. 931–943.

267. **Iš fizikų** forumo: [pasikalbėjimas su Tarptautinio simpoziumo atomo ir molekulių teorijos klausimais organizacinio komiteto pirmininku akad. prof. A. Juciu] / užrašė L. Jūronis. – Portr. // Švyturys. – 1969, Nr. 15, p. 4.

268. **Laukiame** naujų žinių: [pasisakymas kosminio laivo „Sojuz 6“ paleidimo proga] // Tiesa. – 1969, spal. 12.

269. **Mažas**, bet įvairus ir labai paslaptingas pasaulis: [apie Tarptautinį simpoziumą, vykusį Vilniuje 1969 m.] // Gimtasis kraštas. – 1969, liep. 24.

270. **Mirror** reflection symmetry and the phase relations for partially and almost filled shells of equivalent atomic electrons / A. Jucys, Z. Rudzikas, A. Savukynas. – Bibliogr.: 17 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 3, No. 6 (1969), p. 1001–1012.

271. **On** the **application** of the extended method of calculation to the atomic electrons / A. Jucys, V. Kaminskas. – Lent. – Bibliogr.: 10 pavad. // Advances in Chemical Physics. – Vol. 14 (1969), p. 207–213.

272. **On** the **Hartree**-Fock method in multi-configuration approximation. – Bibliogr.: 38 pavad. // Advances in Chemical Physics. – Vol. 14 (1969). p. 191–206.

273. **On** the **numerical** solution of Hartree-Fock equations independent of coupling scheme / R. Karazija, P. Bogdanovičius, A. Jucys. – Lent. – Santr. rus. – Bibliogr.: 28 pavad. // Acta Physica Hungarica. – Vál. 27, fas. 1/4 (1969), p. 467–475.

274. **Profesorius** Zigmas Žemaitis: [nekrologas] / A. Barkauskas, P. Brazdžiūnas, A. Jucys ir kt. // Tarybinis studentas. – 1969, birž. 20, p. 8; Tiesa. – 1969, birž. 25, p. 2.

275. **Pusvalandis** pas akademiką: [interviu su 1968 m. Respublikinės premijos laureatu akad. A. Juciu] / pokalbį užrašė B. Levonas. – Portr. – (1968 m. Respublikinės premijos laureatai) // Mokslas ir technika. – 1969, Nr. 4, p. 26–28.

276. **Quantum** numbers and the universal potential / J. Glembockis, A. Jucys, R. Gáspár. – Santr. vengr., rus. – Bibliogr.: 9 pavad. // Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth Nominatae. Series Physica et Chimica = Acta Physica et Chimica Debrencina. – 1969/1970. – P. 11–17.

277. [**Recenzija**]. – Rec. kn.: Spectroscopic and Group-Theoretical Methods in Physics: Racah Memorial Volume / eds.: F. Bloch, S. G. Cohen, A. De-Shalit, S. Sambursky, I. Talmi. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1968 // Успехи физических наук. – Т. 98, вып. 2 (1969), p. 402–404.

278. **Substitution** group and the stretched isoscalar factors for the group R_5 / S. Ališauskas, A. Jucys // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 10, No. 12 (1969), p. 2227–2233.

279. **Teorinės** fizikos tradicijos: [apie Lietuvos fizikų pasiekimus] / LTSR nusipelnęs mokslo veikėjas A. Jucys // Tarybinis studentas. – 1969, bal. 18.

280. **Theory** of two shells of atomic electrons using non-orthogonal radial orbitals / A. P. Jucys, A. A. Bandzaitis, J. J. Grudzinskas. – Bibliogr.: 13 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 3, No. 6 (1969), p. 913–930.

Errata. – Žr. įr. 291.

281. **Вероятности** магнитных дипольных и электрических квадрупольных переходов между уровнями одной и той же конфигурации для элементов группы железа / З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 9, Nr. 3 (1969), p. 433–447.

282. **Генеалогические** коэффициенты с двумя отщепленными электронами для оболочек *p*- и *d*-электронов / Я. И. Визбарайте, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 9, Nr. 1 (1969), p. 5–37.

283. **Гомбаш П.** Псевдопотенциалы / А. П. Юцис, И. И. Глембоцкий. – Rec. kn.: Gombas P. Pseudopotentiale. Wien; New York: Springer-Verlag, 1967 // Успехи физических наук. – Т. 98, вып. 4 (1969), p. 746–747.

284. **Мы с** вами, родные: [pasisakymas sėkmingo kosminio laivo „Sojuz 6“ paleidimo proga] // Труд. – 1969, 12 окт.; Советский патриот. – 1969, 12 окт.; Строительная газета. – 1969, 12 окт.

285. **Теоретическое** исследование спектров Zn IV, Ga V, Ge VI, As VII, Se VIII в конфигурации $3d^8 4p$ / Я. И. Визбарайте, Д. В. Грабаускас, А. Н. Иванова, Р. И. Каразия, И. В. Рабинькина, У. И. Сафронова, А. П. Юцис. – Lent., pieš. – Bibliogr.: 8 pavad. // Оптика и спектроскопия. – Т. 26, вып. 3 (1969), p. 337–340.

286. **Теоретическое** исследование энергетических спектров Cr I, Mn II и Fe III в конфигурациях $3d^5 4p$ / А. В. Каросене, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 9, Nr. 1 (1969), p. 93–103.

287. **Теоретическое** исследование энергетических спектров некоторых элементов группы железа в конфигурациях $3d^N 4d$ (N=4, 6) / В. И. Тутлис, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 9, Nr. 4 (1969), p. 695–705.

288. **Широкий** шаг литовской науки: [apie mokslo pasiekimus per 20 metų] // Советская Литва. – 1969, 20 июля.

1970

289. **Baltiški** vietovardžiai už Vyslos: [įrodinėjama, kad buvusios baltų teritorijos riba negali būti laikoma Vysla] // Mokslas ir gyvenimas. – 1970, Nr. 12, p. 10–12.

290. **Człowiek**, materia, atom // Czerwony Sztandar. – 1970, 2 kwiet.

291. **Errata:** Theory of two shells of atomic electrons using non-orthogonal radial orbitals / A. P. Jucys, A. A. Bandzaitis, J. J. Grudzinskas // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 4, No. 3 (1970), p. 341.

Straipsnis. – Žr. įr. 280.

292. ***Gintelìškė*** arba *Gintilìškė*, tik ne *Gintalìškė*: [dėl vietovės pavadinimo] // Kalbos kultūra. – Sąs. 18 (1970), p. 51–52.

293. **Inter-level** differences in iron group atomic systems in the extended method of calculation / A. Jucys, V. Stasiukaitis. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 4, No. 3 (1970), p. 333–335.

294. [**Recenzija**]. – Rec. kn.: Grigonis J. Šių dienų fizika ir filosofija. Vilnius: Mintis, 1969 // Mokslas ir technika. – 1970, Nr. 7, p. 32–33.

295. ***Zabičių-Nezabitauskų*** pavardės kilmės klausimu // Kalbos kultūra. – Sąs. 19 (1970), p. 43–45.

296. **Генеалогические** коэффициенты для оболочки *d*-электронов с тремя отщепленными электронами / Э. З. Норвайшас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 6 (1970), p. 845–859.

297. **Использование** матричных элементов единичных тензорных операторов в расчетах с неортогональными радиальными функциями / А. А. Бандзайтис, И. И. Грудзинскас, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 2 (1970), p. 179–191.

298. **Международный** коллоквиум по теории структуры атома / академик АН Литовской ССР А. П. Юцис. – (Краткие сообщения) // Вестник АН СССР. – [Т] 40, № 12 (1970), p. 86–88.

299. **Неортогональные** радиальные орбитали в случае трех оболочек атомных электронов с одинаковыми орбитальными квантовыми числами / И. И. Грудзинскас, А. А. Бандзайтис, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 5 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 2 (1970), p. 165–177.

300. **Применение** расширенного метода расчета к атомам и ионам в конфигурациях $1s^2 2s^2 2p^N$ / Э. П. Нашленас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 5 (1970), p. 685–695.

301. **Применение** расширенного метода расчета к атомам и ионам в конфигурациях $1s^2 2s 2p^N$ / Э. П. Нашленас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 3 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 5 (1970), p. 697–705.

302. **Применение** расширенного метода расчета к некоторым атомным системам группы железа / В. Ю. Стасюкайтис, В. А. Каминскас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 1 (1970), p. 27–34.

303. **Расширенный** метод расчета для трех оболочек атомных электронов с одинаковым орбитальным квантовым числом / Э. П. Нашленас, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 5 (1970), p. 675–684. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 196–202.

1971

304. **Fizikų** žodis: [pasisako prieš masinio naikinimo ginklų naudojimą]. – (Šalin rankas nuo Vietnamo!) // Tiesa. – 1971, gruod. 31.

305. ***Gar̃dė***, o ne *Gardaĩ* bus buvęs pirmykštis Varduvos vardas // Kalbos kultūra. – Sąs. 21 (1971), p. 84–86.

306. **Kelias** į didžiąją nežinią: [pasikalbėjimas su Lietuvos TSR nusip. mokslo veikėju, Respublikinės premijos laureatu, akad. A. Juciu] / užrašė V. Juodakis. – Portr. // Švyturys. – 1971, Nr. 15, p. 22–23.

307. **Kosminės** eros mokslininkas: šiandien TSRS mokslų akademijos prezidentui Mstislavui Keldyšui sukanka 60 metų // Komjaunimo tiesa. – 1971, vas. 10. – Tas pats laikr. rus.

308. **Laiškas** iš Kanados // Kibirkštis. – Plungė, 1971, saus. 24.

309. **Lenino** veikale „Materializmas ir empiriokriticizmas“ išdėstytos mintys ir šių dienų fizika: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 1 (1971), p. 158–159.

310. **Nikalojaus** Koperniko tėviškėje: [500-osioms gimimo metinėms]. – Iliustr. // Mokslas ir gyvenimas. – 1971, Nr. 8, p. 18–19.

311. **Nors** kelias ir sunkus: [pasikalbėjimas su prof. A. Juciu apie atomą ir jo paslaptis] / užrašė A. Liekis // Komjaunimo tiesa. – 1971, rugpj. 14. – Tas pats laikr. rus.

312. **Nuotrupos** iš kelionės Vengrijon: [apie vengrų ir lietuvių tautų bendrumą, įvairovę, mokslininkus]. – Iliustr. // Jaunimo gretos. – 1971, Nr. 3, p. 22–23.

313. [**Recenzija**]. – Rec. kn.: *Sur l'utilisation de la symétrie de reflection dans la théorie des atomes // Colloques Internationaux du C.N.R.S. – Paris, 1971. – No. 194: La théorie de la structure atomique. – P. C4-3-C4-7.

314. **Tegu** mus riša glaudūs saitai: [apie Žemiečių draugiją Plungėje] // Kibirkštis. – Plungė, 1971, lapkr. 13.

315. **Weight** lowering operators and the multiplicity-free isoscolar factors for the group R_5 / S. J. Ališausk, A. P. Jucys. – Bibliogr.: 12 pavad. // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 12, No. 4 (1971), p. 594–605.

Erratum. – Žr. įr. 339.

316. **Замечания** о развитии теории атома в течение последнего семилетия и дальнейших ее задачах. – Santr. angl. – Bibliogr.: 64 pavad. // Теория электронных оболочек атомов и молекул: доклады Международного симпозиума, 1969. – Вильнюс, 1971. – P. 13–24.

317. **Интеграл** перекрывания двух конфигураций атома при использовании неортогональных радиальных орбиталей / А. П. Юцис, В. И. Тутлис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 6 (1971), p. 913–925.

318. **К теоретическому** изучению лазерных переходов в парах металлов / П. О. Богдановичюс, И. И. Борута, Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия, З. Б. Рудзикас, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии, Минск, 5–9 июля 1971 г.: Атомная спектроскопия: тезисы докладов. – Минск, 1971. – P. 10.

319. **Матричные** элементы операторов для сложных атомных конфигураций при использовании неортогональных радиальных орбиталей / А. П. Юцис, В. И. Тутлис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 6 (1971), p. 927–935.

320. **О классификации** теоретически исследованных энергетических спектров атомов и ионов группы железа и лантанидов / П. О. Богданович, Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии, Минск, 5–9 июля 1971 г.: Атомная спектроскопия: тезисы докладов. – Минск, 1971. – P. 11–12.

321. **О методе** самосогласованного поля / А. П. Юцис, И. И. Глембоцкий. – Rec. kn.: Gombás P., Szondy T. Solutions of the Simplified Self-Consistent Field for All Atoms of the Periodic System of Elements from Z=2 to Z=92. Budapest: Akademiai Kiado, 1970 // Успехи физических наук. – Т. 104, вып. 1 (1971), p. 177.

322. **О теоретическом** определении энергии ионизации атомов и ионов группы железа расширенным методом расчета / В. Ю. Стасюкайтис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. angl. – Bibliogr.: 3 pavad. // Теория электронных оболочек атомов и молекул: доклады Международного симпозиума, 1969. – Вильнюс, 1971. – P. 130–132.

323. **Об использовании** обобщенных водородоподобных радиальных орбиталей для расчета атомных структур / З. И. Купляускис, А. В. Матулайтите, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 14 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 4 (1971), p. 557–563.

324. **Применение** неортогональных радиальных орбиталей к конфигурации $1s^22s^22p^N3p$ атомных электронов / К. В. Сабас, С. Б. Балтрушайтис, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 10 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 6 (1971), p. 937–948.

325. **Применение** неортогональных радиальных орбиталей к основной конфигурации атомов типа магния / А. В. Матулайтите, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 4 (1971), p. 565–571.

326. **Применение** неортогональных радиальных орбиталей к расчету атомных структур / А. П. Юцис, З. И. Купляускис, К. В. Сабас. – Lent. – Santr. angl. – Bibliogr.: 4 pavad. // Теория электронных оболочек атомов и молекул: доклады Международного симпозиума, 1969. – Вильнюс, 1971. – P. 126–129.

327. **Применение** неортогональных радиальных орбиталей к расчету атомов и ионов в конфигурации $1s^22s2p^N$ З. И. Купляускис, В. М. Лазаускас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 7 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 2 (1971), p. 191–196.

328. **Применение** расширенного метода расчета для определения сил осцилляторов электрических дипольных переходов $1s^22s2p^{N+1} - 1s^22s^22p^N$ / Э. П. Нашленас, В. А. Каминскас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 6 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 2 (1971), p. 203–209.

329. **Применение** расширенного метода расчета для определения тонкой структуры атомов и ионов группы железа / В. Ю. Стасюкайтис, А. П. Юцис. –

Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 14 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 4 (1971), p. 573–579.

330. **Расчет** структур атомов и ионов типа второй группы с использованием неортогональных аналитических радиальных орбиталей / З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 12 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 1 (1971), p. 11–19.

331. **Связь** между изоскалярными множителями и матрицами преобразования представлений унитарных групп / С. И. Алишаускас, В. В. Ванагас, А. П. Юцис. – Bibliogr.: 12 pavad. // Доклады Академии наук СССР. – T. 197, № 4 (1971), p. 804–805. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 203–205.

332. **Теоретическое** рассмотрение поглощения мягких рентгеновских лучей редкоземельными элементами / И. И. Глембоцкий, А. В. Каросене, А. Ю. Савукинас, С. Д. Шаджювене, А. П. Юцис // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии, Минск, 5–9 июля 1971 г.: Атомная спектроскопия: тезисы докладов. – Минск, 1971. – P. 20.

1972

333. **Двухэлектронные** матричные элементы оператора электростатического взаимодействия / П. О. Богданович, Я. И. Визбарайте, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Вильнюс: Ин-т физики и математики АН ЛитССР, 1972. – 45 p.: lent. – Bibliogr.: 5 pavad.

Рукопись деп. в ВИНИТИ № 4222-72. Деп. от 7 апреля 1972.

334. **Межконфигурационные** матричные элементы оператора электростатического взаимодействия в атомах / П. О. Богданович, А. П. Раугале, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Вильнюс: Ин-т физики и математики АН ЛитССР, 1972. – 45 p.: lent. – Bibliogr.: 15 pavad.

Рукопись деп. ВИНИТИ № 4773-72. Деп. с 29 авг. 1972.

335. **Таблицы** для расчета матричных элементов операторов атомных величин / Р. И. Каразия, Я. И. Визбарайте, З. Б. Рудзикас, А. П. Юцис. – 2-е изд., испр. – Москва: ВЦ АН СССР, 1972. – 106 p. – Bibliogr.: 38 pavad.

1-asis leid. – Žr. įr. 231.

336. **Ar reikia** vengti žodžio *tamsta.* – Bibliogr. išnašose // Kalbos kultūra. – Sąs. 22 (1972), p. 16.

337. **Aš ir** mano tėviškė: naujametinė anketa / Adolfas Jucys [atsakė į anketos klausimus] // Kibirkštis. – Plungė, 1972, saus. 1.

338. ***Būsena**, kvantmechaninis* ir dar pora fizikos terminų: [dėl terminų parinkimo]. – Bibliogr. išnašose // Kalbos kultūra. – Sąs. 22 (1972), p. 24–27.

339. **Erratum:** Weight lowering operators and the multiplicity-free isoscalar factors for the group R_5 / S. J. Ališausk, A. P. Jucys // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 13, No. 4 (1972), p. 575.

Straipsnis. – Žr. įr. 315.

340. The **general** scheme of using non-ortogonal radial orbitals in a complex electronic configuration of the atom / A.Jucys, J.Grudzinskas. – Bibliogr.: 8 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 6, No. 3 (1972), p. 455–464.

341. The **general** theory of the extended method of calculation of atomic structures / A. Jucys, E. Našlėnas, P. Žvirblis. – Bibliogr.: 9 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 6, No. 3 (1972), p. 465–472.

342. **Iš Platelių** praeities / A. Jucys, J. Mickevičius // Kibirkštis. – Plungė, 1972, rugs. 2.

343. **Kaip** atsirado ir plėtojosi atomo teorija Lietuvoje // Tarybinė žemė. – Zarasai, 1972, geg. 16; Kibirkštis. – Plungė, 1972, geg. 16.

344. **Keletas** žodžių apie atomą // Lietuvos pionierius. – 1972, birž. 3.

345. **Kolorado** vabalo tėvynėje apsilankius: [įspūdžiai iš kelionės] // Kibirkštis. – Plungė, 1972, rugs. 16.

346. **Kur** buvo Šalyno dvaras: [iš Kretingos rajono istorijos] / A. Jucys, J. Mickevičius. – (Ar žinote rajono istoriją?) // Švyturys. – Kretinga, 1972, spal. 26.

347. **Meteoritas**: [apie Kretingos raj. 1932 m. nukritusį meteoritą] // Mokslas ir gyvenimas. – 1972, Nr. 2, p. 58.

348. **Mokslas** buvo mūsų svajonė / Adolfas Jucys, akademikas, profesorius [su redakcijos prierašu]. – (Kelionė į paauglio dienas) // Lietuvos pionierius. – 1972, kovo 29.

349. **Mokslinių** tyrimų automatizavimas: interviu „Vakarinių naujienų" korespondentui [apie Lietuvos TSR MA Mokslinių tyrimų automatizacijos tarybos veiklą] // Vakarinės naujienos. – 1972, lapkr. 23. – Tas pats laikr. rus.

350. **Negerk** tiek, kad iš tavęs tyčiotųsi: [apie alkoholio žalą] // Kibirkštis. – Plungė, 1972, lapkr. 11.

351. **On** the **symmetric** tensor operators of the unitary groups / S. Ališauskas, A. Jucys, A. A. Jucys. – Bibliogr.: 14 pavad. // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 13, No. 9 (1972), p. 1329–1333.

352. **Šiek** tiek apie spektrą // Kibirkštis. – Plungė, 1972, bal. 22.

353. **Исследование** конфигурации атомных электронов $1s^2 2s^2 2p^N 3d$ в расширенном методе расчета / П. С. Жвирблис, Э. П. Нашленас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 6 (1972), p. 911–920.

354. **Об использовании** обобщенных водородоподобных радиальных орбиталей / З. И. Купляускис, А. В. Матулайтите, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 4 pavad. // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии: сборник докладов. – Москва, 1972. – Ч. 2. Теория атомных спектров. – Р. 73–76.

355. **Обобщение** теории расширенного метода расчета для сложных конфигураций атомных электронов / А. П. Юцис, Э. П. Нашленас, П. С. Жвирблис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 8 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 2 (1972), p. 201–210.

356. **Общая** теория применения неортогональных радиальных орбиталей в теории атома: [pranešimo santrauka] / А.П.Юцис, И. И.Грудзинскас. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 4 (1972), p. 695–699.

357. **Общее** рассмотрение матричных элементов операторов атомных величин с использованием неортогональных радиальных орбиталей / А. П. Юцис, В. И. Тутлис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 3 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 1 (1972), p. 5–17.

358. **Памяти** Пала Гомбаша: [apie vengrų fiziką] / А.П.Юцис, И.И.Глембоцкий // Успехи физических наук. – Т. 108, вып. 3 (1972), р. 605–607.

359. **Применение** обобщенных водородоподобных радиальных орбиталей к основным конфигурациям атомов типа натрия и алюминия / З. И. Купляускис, А. В. Матулайтите, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 9 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 1 (1972), p. 19–24.

360. **Применение** расширенного метода расчета и многоконфигурационного приближения к конфигурации $3d^3$ Sc I и V III / В.Ю Стасюкайтис, В.А.Каминскас, А.П Юцис. – Lent., brėž. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 11 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 6 (1972), p. 903–909.

361. **Радиальные** орбитали и распределение вероятностей атомов и ионов группы железа в расширенном методе расчета / К. М. Эриксонас, В. Ю. Стасю-

кайтис, А. П. Юцис. – Pieš. – Bibliogr.: 5 pavad. // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии: сборник докладов. – Москва, 1972. – Ч. 2: Теория атомных спектров. – P. 69–72.

362. **Самосогласованное** поле Хартри-Фока в четырехконфигурационном приближении для Pr^{3+} / П. О. Богданович, А. П. Юцис. – Pieš. – Bibliogr.: 6 pavad. // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии: сборник докладов. – Москва, 1972. – Ч. 2: Теория атомных спектров. – P. 64–68.

363. **Сборник**, посвященный Эдуарду У. Кондону. – Rec. kn.: Topics in Modern Physics: a Tribute to Edward U. Condon / ed.: W. E. Brittin, H. Odabasi. Boulder: Colorado Associated University Press, 1971 // Успехи физических наук. – Т. 106, вып. 4 (1972), p. 742–743.

364. **Современное** состояние уточнения теории атома. – Bibliogr.: 7 pavad. // XVII всесоюзный съезд по спектроскопии: сборник докладов. – Москва, 1972. – Ч. 2: Теория атомных спектров. – P. 5–9.

365. **Теоретическое** изучение двухэлектронных переходов в ионе кадмия / П. О. Богдановичюс, И. И. Борута, Я. И. Визбарайте, Р. И. Каразия, З. Б. Рудзикас, А. Ю. Савукинас, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 18 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 6 (1972), p. 931–937.*

366. **Теоретическое** рассмотрение поглощения мягких рентгеновских лучей металлическими пленками лантана и церия / И. И. Глембоцкий, А. В. Каросене, А. А. Киселев, А. Ю. Савукинас, С. Д. Шаджювене, А. П. Юцис. – Lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 15 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 2 (1972), p. 235–244.

367. **Теоретическое** рассмотрение поглощения мягких рентгеновских лучей 4*d*-электронами в редкоземельных ионах Er^{3+}, Tu^{3+} и Yb^{3+} / И. И. Глембоцкий, А. В. Каросене, А. А. Киселев, А. Ю. Савукинас, С. Д. Шаджювене, А. П. Юцис. – Brėž.: lent. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 16 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 12, Nr. 1 (1972), p. 35–47.

368. **Теория** сверхтонкой структуры свободных атомов. – Rec. kn.: Armstrong L. Theory of the Hyperfine Structure of Free Atoms. New York etc.: Wiley-Interscience. Division of J. Wiley and Sons, Inc, 1971 // Успехи физических наук. – Т. 108, вып. 3 (1972), p. 609.

1973

369. **Математические** основы теории атома = Atomo teorijos matematiniai pagrindai = Mathematical Foundations of the Atomic Theory / А. П. Юцис, А. Ю. Савукинас; АН ЛитССР. Институт физики и математики. – Вильнюс: Минтис, 1973. – 479 p.: lent., pieš. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: p. 464–472.

Замеченные опечатки в книге А. П. Юциса и А. Ю. Савукинаса „Математические основы теории атома“. – Žr. įr. 418.

370. **Обобщенные** водородоподобные радиальные орбитали для нейтральных атомов, однократных и двухкратных ионов от гелия до цинка / А. В. Купляускене, 3. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Вильнюс: Ин-т физики и математики АН ЛитССР, 1973. – 45 p.: lent. – Bibliogr.: 12 pavad.

Рукопись деп. в ВИНИТИ № 7260-73. Деп. от 11 нояб. 1973.

371. ***Ab initio*** calculations of atomic energy spectra. – Bibliogr.: 79 pavad. // Atomic Physics: Proceedings of the Third International Conference on Atomic Physics (August 7–11, 1972, Boulder, Colorado). – New York; London, 1973. – P. 185–204.

372. **Apie** Kartenos valdą ir jos žmonių vargus / A. Jucys, J. Mickevičius. – (Ar žinote rajono istoriją?) // Švyturys. – Kretinga, 1973, bal. 10.

373. **Apie** Žemaičių kunigaikštystės laikais Plungės apylinkėse buvusius valsčius // Kibirkštis. – Plungė, 1973, vas. 13.

374. ***Artėjimas*** ir *artutinumas*: [dėl taisyklingo terminų vartojimo matematikoje]. – Bibliogr. išnašose // Kalbos kultūra. – Sąs. 25 (1973), p. 73–75.

375. **Fizikų** pasitarimas Bakurianyje: [apie pasitarimą bei nuostabias Gruzijos vietoves] // Kibirkštis. – Plungė, 1973, kovo 3.

376. **Iš Aleksandravo** kaimo praeities / A. Jucys, akademikas, Plungiškių draugijos prezidentas // Kibirkštis. – Plungė, 1973, kovo 17, p. 3.

377. **Iš Vaitkių** kaimo praeities. – (Jums rašo žemiečiai) // Kibirkštis. – Plungė, 1973, birž. 14.

378. **Kaimas** tarp miškų: Šiek tiek žinių apie Klausgalvų Medsėdžius ir jų kultūrinį gyvenimą // Švyturys. – Kretinga, 1973, kovo 15.

379. **Keletas** žodžių apie Salantų senovę ir jų žmones / A. Jucys, J. Mickevičius // Švyturys. – Kretinga, 1973, rugpj. 7.

380. **Lietuvos** fizikos kalbos kultūros ir terminų klausimu: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 13, Nr. 3 (1973), p. 456–457.

381. **Lietuvos** ir Naujosios Zelandijos fizikų bendradarbiavimas. – Iliustr. // Kibirkštis. – Plungė, 1973, rugs. 13.

382. **Nereiktų** vengti žodžio *labas*. – Bibliogr. išnašose // Kalbos kultūra. – Sąs. 25 (1973), p. 79–80.

383. **Nikalojaus** Koperniko gimtinė: [apie Torūnės miesto istoriją ir patį N. Koperniką]. – Iliustr. // Kibirkštis. – Plungė, 1973, spal. 9.

384. **Pasitikėjimą** spektroskopijai: [apie spektrinės analizės metodus ir jų taikymą gamyboje] // Tiesa. – 1973, geg. 6.

385. **Ponios** lova, baltųjų automobilis, kumelaitė ir šautuvai: [iš vaikystės prisiminimų] // Švyturys. – Kretinga, 1973, rugs. 15.

386. ***К вопросу** о решении уравнений Хартри-Фока для неортогональных радиальных орбиталей в случае конфигурации $1s^2 2s$ / В. М. Лазаускас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Рига, 1973. – Р. 54.

Pranešimas. – Žr. įr. 403.

387. ***Квантовые** числа и универсальный потенциал / Р. Гашпар, И. И. Глембоцкий, И. Ю. Петкявичюс, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Рига, 1973. – Р. 52.

Pranešimas. – Žr. įr. 404.

388. ***Неортогональные** орбитали для конфигураций $2p^5 3p$ атома неона / К. В. Сабас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Рига, 1973. – Р. 61.

Pranešimas. – Žr. įr. 406.

389. ***Применение** обобщенных водородоподобнык радиальных орбиталей для изучения отрицательных ионов / З. И. Купляускис, А. В. Купляускене, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Рига, 1973. – Р. 53.

Pranešimas. – Žr. įr. 408.

390. ***Радиальная** корреляция для $2p^N$-оболочек атомов и ионов / К. М. Эриксонас, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Рига, 1973.

Pranešimas. – Žr. įr. 409.

391. **Структура** вещества. – Rec. kn.: The Structure of Matter: Rutherford Centennial Symposium, 1971. Christchurch; New Zealand: University of Canterbury, 1972 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 13, Nr. 5 (1973), p. 807–809.

392. „**III международная** школа по атомной физике состоялась 7–11 августа 1972 г. в Боулдере (США)...“: [konferencijos apžvalga] / А. П. Юцис, А. В. Виноградов, Р. Н. Ильин // Вестник АН СССР. – № 1 (1973), p. 116–117.

1974

393. **Обобщенные** водородоподобные радиальные орбитали для атомов однократных и двухкратных ионов в конфигурациях $1s^2 2s 2p^N$ и $1s^2 2s^2 2p^6 3s 3p^N$ / А. В. Купляускене, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Вильнюс: Ин-т физики и математики АН ЛитССР, 1974. – 27 p.: lent. – Santr. angl. – Bibliogr.: 9 pavad.

Рукопись деп. в ВИНИТИ № 416-74. Деп. от 27 февр. 1974.

394. **Extended** Hartree-Fock self-consistent field with some results for berylliumlike atomic systems / A. Jucys, V. Lazauskas. – Lent. – Santr. pranc., vok. – Bibliogr.: 13 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 8, No. 6 (1974), p. 839–855.

395. The **extended** method of calculation as a correction to the ordinary method for the atomic systems of transition elements / V. Stasiukaitis, K. Eriksonas, A. Jucys. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Acta Physica Hungarica. – Vál. 35, fasc. 1/4 (1974), p. 175–182.

396. **Fizikos** terminijos kūrimo klausimu: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 5 (1974), p. 839.

397. **Įspūdžiai** iš kelionės po N. Koperniko vietas: [pranešimo santrauka]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 5 (1974), p. 836.

398. **Keletas** žodžių apie fizikų ir matematikų kalbos kultūrą. – Bibliogr. išnašose // Mūsų kalba. – 1974, Nr. 2, p. 28–31.

399. **Laiškas** iš Kanados / Adolfas Jucys, Lietuvos TSR mokslų akademijos akademikas, fizikos-matematikos mokslų daktaras profesorius, Plungiškių draugijos prezidentas. – (Mums rašo žemiečiai) // Kibirkštis. – Plungė, 1974, saus. 24, p. 3.

400. **Nei** *nuosavoji*, nei *savoji*, o tik *tikrinė funkcija*: [dėl matematikos termino]. – Bibliogr. išnašose // Kalbos kultūra. – Sąs. 26 (1974), p. 30–32.

401. **On** the **representation** of the finite transformations of O_2 in the canonical basis of the group O_n / S. Ališauskas, A. Jucys. – Bibliogr.: 19 pavad. // Reports on Mathematical Physics. – Vol. 5, No. 1 (1974), p. 7–16.

402. **Quantum** numbers and the universal potential for ionised states / R. Gáspár, A. Jucys, J. Glembockis, J. Petkevičius. – Santr. rus. – Bibliogr.: 8 pavad. // Acta Physica Hungarica. – Vál. 36, fasc. 3 (1974), p. 331–337.

403. **К вопросу** о решении уравнений Хартри-Фока для неортогональных радиальных орбиталей в случае конфигурации $1s^2 2s$ / В. М. Лазаускас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 8 pavad. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – Т. 2: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – P. 48–54.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 386.

404. **Квантовые** числа и универсальный потенциал / Р. Гашпар, И. И. Глембоцкий, И. Ю. Петкявичюс, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 9 pavad. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – Т. 1: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – P. 54–58.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 387.

405. **Квантовые** числа и универсальный потенциал для возбужденных состояний / А. П. Юцис, И. И. Глембоцкий, И. Ю. Петкявичюс // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Ташкент, 8–10 октября 1974 г. – Ташкент, 1974. – P. 84.

406. **Неортогональные** орбитали для конфигураций $2p^5 3p$ атома неона / К. В. Сабас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Lent., pieš. – Bibliogr.: 3 pavad. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – Т. 2: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – P. 75–82. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 205–207.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 388.

407. **О современной** теории атома и дальнейшем ее развитии. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 42 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 417–430. – Žr. įr. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 207–218.

408. **Применение** обобщенных водородоподобных радиальных орбиталей для изучения отрицательных ионов / З. И. Купляускис, А. В. Купляускене, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – Т. 2: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – P. 41–44.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 389.

409. **Радиальная** корреляция для $2p^N$-оболочек атомов и ионов / К. М. Эриксонас, А. П. Юцис. – Lent. – Bibliogr.: 6 pavad. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – Т. 2: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – Р. 113–116.

Pranešimo santrauka. – Žr. įr. 390.

410. **Расчет** вероятностей переходов $np^5p' \rightarrow np^5n's$ в двухконфигурационном приближении для Ne I и Ar II / П. О. Богданович, И. И. Борута, Я. И. Визбарайте, А. П. Юцис // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Ташкент, 8–10 октября 1974 г. – Ташкент, 1974. – Р. 12–13.

411. **Уравнения** Хартри-Фока для неортогональных радиальных орбиталей / А. П. Юцис, В. М. Лазаускас. – Bibliogr.: 21 pavad. // Проблемы теоретической физики. – Ленинград, 1974. – Т. 1: Квантовая механика. – Р. 108–117.

412. **Уравнения** Хартри-Фока с неортогональными радиальными орбиталями для атомов и ионов типа лития и бериллия / В. М. Лазаускас, З. И. Купляускис, А. П. Юцис. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: 13 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 431–441.

1975

413. **Apie** fizikos lietuviškosios terminologijos raidą / A. Jucys, I. Dundulytė. – Bibliogr.: 5 pavad. // Respublikinės konferencijos fizikų kadrų ruošimo tobulinimo klausimais darbai, skiriami prof. K. Baršausko 70-mečiui. – Kaunas, 1975. – P. 39–45.

414. **Coefficients** for expressing the nonrelativistic energy of the configuration d^Nd with nonorthogonal radial orbitals / K. Sabas, J. Vizbaraitė, A. Jucys. – Lent. – Bibliogr.: 10 pavad. // Atomic Data and Nuclear Data Tables. – ISSN 0092-640X. – Vol. 16, No. 2 (1975), p. 179–200.

Errata. – Žr. įr. 415.

415. **Errata**: Coefficients for expressing the nonrelativistic energy of the configuration d^Nd with nonorthogonal radial orbitals / K. Sabas, J. Vizbaraitė, A. Jucys // Atomic Data and Nuclear Data Tables. – ISSN 0092-640X. – Vol. 16, No. 6 (1975), p. 580.

Straipsnis. – Žr. įr. 414.

416. **Nonorthogonal** radial orbitals for the configuration l^Nl / A. Jucys, K. Sabas, Z. Kupliauskis. – Lent. – Santr. pranc., vok. – Bibliogr.: 14 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 9, No. 4 (1975), p. 721–741.

417. The **spin-orbit** interaction in the configuration $nl^N n'l$ using nonorthogonal radial orbitals / A. Jucys, K. Sabas, Z. Kupliauskis. – Lent. – Santr. pranc., vok. – Bibliogr.: 13 pavad. // International Journal of Quantum Chemistry. – ISSN 0020-7608. – Vol. 9, No. 4 (1975), p. 743–754.

418. Замеченные опечатки в книге А. П. Юциса и А. Ю. Савукинаса „Математические основы теории атома“ // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 15, Nr. 5 (1975), p. 861. – Tas pats žurn. angl.: Vol. 15, No. 5 (1975), p. 102.

Monografija. – Žr. įr. 369.

1976

419. **Apie mūsų** tarmę: [žemaičių / su redakcijos prierašu] // Švyturys. – Kretinga, 1976, gruod. 2.

1977

420. **Теория** момента количества движения в квантовой механике = Judėjimo kiekio momento teorija kvantinėje mechanikoje = Theory of Angular Momentum in Quantum Mechanics / А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис. – 2-е изд., перераб., доп. – Вильнюс: Мокслас, 1977. – 472 p.: lent., pieš. – Santr. liet., angl. – Bibliogr.: p. 461–467.

1-asis leid. – Žr. įr. 202.

421. **Mėgo** žemaičius...: [atsiminimai apie prof. Vincą Čepinskį] / publikaciją paruošė Jonas Čepinskis. – (Pavyzdys jam buvo Mendelejevas) // Švyturys. – 1977, Nr. 15, p. 10–11.

1978

422. **Избранные** труды: Теория многоэлектронных атомов = Rinktiniai darbai: Daugiaelektronių atomų teorija = Selected papers: Theory of Many-Electron Atoms / сост. Т. Д. Строцките; отв. ред. З. Б. Рудзикас и др. – Вильнюс: Мокслас, 1978. – 240 p., portr.: lent., brėž. – Bibliogr.: p. 219–236.

423. **Металлический** калий. – Portr. // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 32–39.

Tas pats liet. – Žr. įr. 6.

1981

424. **Keletas** žodžių apie tėviškėlę brangią. – (Iš atsiminimų) // Kraštotyra: Lietuvos TSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos parengtas straipsnių rinkinys. – Vilnius, 1981. – Kn. 12, p. 49–56.

1992

425. **Tinkamai** supraskime savo tarmės vertę [su redakcijos prierašu]. – Bibliogr.: 7 pavad. – (Iš praeities) // Gimtoji kalba. – ISSN 0868-5134. – 1992, Nr. 4/5, p. 33–35.

1993

426. **Šis** tas iš mechanikos: [sutrumpintas straipsnis iš: Kosmos, 1934, Nr. 1/4, p. 95–96, išspausdintas E. Makariūnienės straipsnyje: Keistutis Šliūpas (1888 03 04 – 1932 11 26)] // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – Vilnius, 1993, Nr. 4, p. 21–23. – Žr. įr. 1.

1999

427. **Iš akademiko** Adolfo Jucio papasakotų istorijų / parengė Aldutė Kazlauskienė. – Portr. – (Plungės Adolfo Jucio vidurinei mokyklai – aštuoniasdešimt metų) / / Žemaitis. – Plungė, 1999, spal. 12.

2003

428. **Mokslininkas** ir jo „aukos“: [prisiminimai, rašyti prieš tris dešimtmečius apie mokslininką K. Baršauską] // Stražnickas J. Profesorius Kazimieras Baršauskas. Meilės galia. – Kaunas, 2003. – P. 309–311. – ISBN 9955-09-061-8.

MOKSLINIŲ LEIDINIŲ REDAKTORIUS IR SUDARYTOJAS

429. ***Fizikos** praktikos darbai / red. doc. dr. P. Brazdžiūnas. – Kaunas: VDU. Matematikos-gamtos fak., 1938. – Tarp sudarytojų ir A. Jucys.

430. **Fizikos** praktikos darbai. – Kaunas: Valst. enciklopedijų, žodynų ir mokslo lit. l-kla, 1948. – 400 p. – Tarp sudarytojų ir A. Jucys.

431. **Fizikos** terminų žodynas / Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvos TSR aukštosios mokyklos, Lietuvos TSR fizikų draugija; sudarė Fizikos terminų komisija; redagavo P. Brazdžiūnas. – Vilnius: Mokslas, 1979. – 680 p. – Red. komisijos narys.

432. **International** Journal of Quantum Chemistry. – New York: J. Wiley and Sons, 1967–1974. – Vol. 1–8. – ISSN 0020-7608. – Patarėjų kolegijos narys.

433. **40 metų**: pranešimai, skaityti Lietuvos TSR MA kartu su Partijos istorijos institutu prie Lietuvos KP CK jubiliejinėje sesijoje, skirtoje Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos keturiasdešimtmečiui / Lietuvos TSR mokslų akademija. – Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla, 1958. – 340 p. – Red. kolegijos narys.

434. **Lietuvos** fizikos rinkinys: mokslinis žurnalas / Mokslų akademija. – Vilnius: Mintis, 1961–1974, t. 1–14. – Red. kolegijos narys.

435. **Lietuvos** TSR mokslų akademijos darbai. Serija B = Труды Академии наук Литовской ССР. Серия Б. – Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla: Mintis, 1955–1965, t. 1–43. – Vyr. redaktoriaus pavaduotojas.

436. **Mokslas** ir gyvenimas: Lietuvos TSR „Žinijos“ draugijos žurnalas. – Vilnius: Laikr. ir žurn. l-klos sp. Kaune, 1957, Nr. 1–12 – 1967, Nr. 1–12. – Red. kolegijos narys.

437. **Mokslas** Tarybų Lietuvoje / Lietuvos TSR mokslų akademija. – Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla, 1961. – 335 p.– Red. kolegijos narys.

438. **Molecular** Physics. – London: Taylor and Francis, 1970–1974. – Vol. 18–27. – Redakcinės kolegijos narys.

439. **Ванагас В. В.** и др. Таблицы радиальных интегралов теории атомных спектров = Tables of Radial Integrals of Atomic Spectra Theory / Академия наук Литовской ССР. Институт физики и математики, Академия наук СССР. Вычислительный центр; В. В. Ванагас, И. И. Глембоцкий, К. К. Ушпалис; под ред. А. П. Юциса. – Москва: ВЦ АН СССР, 1960. – 397 р.

440. **Таблицы** 9*j*-коэффициентов для целых значений параметров с одним параметром равным единице / Академия наук Литовской ССР. Институт физики

и математики, Академия наук СССР. Вычислительный центр; Я. И. Визбарайте, И. И. Глембоцкий, Р. И. Каразия, Т. Д. Строцките, В. И. Улдуките; под ред. А. П. Юциса. – Москва: ВЦ АН СССР, 1968. – 591 p.

441. **Теория** электронных оболочек атомов и молекул: доклады Международного симпозиума, Вильнюс, 16–20 июня 1969 г. / Институт физики и математики АН ЛитССР; ред. коллегия: А. П. Юцис и др. – Вильнюс, Минтис, 1971. – 398 p.

DISERTANTŲ MOKSLINIS VADOVAS

442. **Кавецкис В. И.** Некоторые результаты применения неполного разделения переменных и многоконфигурационного приближеиня: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1953. – 7 p.

443. **Шугуров В. К.** Теоретическое определение расщепления термов некоторых атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1953. – 7 p.

444. **Болотин А. Б.** Некоторые случаи применения многоконфигурационного приближения: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1954. – 6 p.

445. **Ушпалис К. К.** Неполное разделение переменных в случае эквивалентных электронов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего образования СССР, Вильнюсский государственный университет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1955. – 8 p.

446. **Визбарайте Я. И.** Теоретическое исседование двухэлектронных систем: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский

государственный университет им. В. Капсукаса. Физико-математический факультет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1955. – 5 p.

447. **Мартишюс И. Т.** К вопросу о теоретическом определении дублетного расщепления термов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса. Физико-математический факультет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1956. – 7 p.

448. **Цюнайтис Г. К.** К вопросу применения двухконфигурационного приближения на базе самосогласованного поля Хартри: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса. Физико-математический факультет; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1956. – 7 p.

449. **Кибартас В.В.** Самосогласованное поле Фока в многоконфигурационном приближении: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса. Кафедра теоретической физики; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1956. – 7 p.

450. **Батарунас И. В.** К вопросу о применении уточненных методов квантовой теории атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1956. – 7 p.

451. **Ванагас В. В.** Вопросы теории сложных спектров, связанных с применением метода неполного разделения переменных: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1957. – 7 p.

452. **Глембоцкий И. И.** К вопросу о способах применения и дальнейшем развитии метода самосогласованного поля Фока: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1957. – 6 p.

453. **Левинсон И. Б.** Некоторые обобщения в теории сложных спектров: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1957. – 9 p.

454. **Канцерявичюс А. И.** Вопрос о применении и сходимости многоконфигурационного приближения в случае легких атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1958. – 10 p.

455. **Клинго В. В.** К вопросу о теоретическом определении сверхтонкой структуры атомных термов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1959. – 7 p.

456. **Дагис Р. С.** К вопросу о теоретическом определении тонкой структуры термов и векторной связи моментов электронных оболочек атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1961. – 12 p.

457. **Чиплис И. В.** Теоретическое исследование некоторых электронных переходов в атомах: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1961. – 11 p.

458. **Эрингис К. К.** К вопосу о расширенном методе расчета: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1961. – 8 p.

459. **Жвиронайте С. А.** Некоторые вопросы теоретического изучения структуры энергетических спектров сложных атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1962. – 11 p.

460. **Шаджювене-Будрите С. Д.** 3*nj*-коэффициенты высших порядков и их место в теории сложных спектров: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1962. – 9 p.

461. **Каладе Ю.** Некоторые задачи теоретического исследования ядра: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1963. – 8 p.

462. **Бандзайтис А. А.** Некоторые усовершенствования методов расчета спектров сложных атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1963. – 10 р.

463. **Мауза Э.В.** К теории симметрии незаполненных электронных оболочек молекул и ее применении к неорганическим комплексным соединениям: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Министерство высшего и среднего специального образования СССР, Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, И. В. Батарунас; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1964. – 10 р.

464. **Савукинас А. Ю.** Симметрия зеркального отражения в квантовомеханической теории момента количества движения и ее применение: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1965. – 11 р.

465. **Жукаускас К. П.** Некоторые вопросы квантовой теории атома и алгоритмы их решения: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1965. – 11 р.

466. **Рудзикас З. Б.** О математическом аппарате неприводимых тензорных операторов и его применении в теории атомных спектров: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1965. – 11 р.

467. **Румшас П. Д.** К вопосу о теории инвариантов, встречаемых при изучении сложных спектров: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель: А. П. Юцис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1966. – 10 p.

468. **Матулис А.Ю.** Применение диаграммных методов теорий возмущений в квантовомеханической теории атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, А. А. Бандзайтис; [официальные оппоненты не указаны]. – Вильнюс: [ВГУ], 1967. – 10 p.

469. **Строцките Т. Д.** К вопросу о применении и дальнейшем развитии метода самосогласованного поля Хартри и Фока в многоконфигурационном приближении: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель: А. П. Юцис; официальные оппоненты: А. Б. Болотин, И. Т. Мартишюс. – Вильнюс: [ВГУ], 1967. – 8 p.

470. **Каразия Р. И.** Некоторые вопросы вычисления матричных элементов оператора энергии для сложных атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, [теоретическая и математическая физика] / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. К. Шугуров, В. И. Кавецкис. – Вильнюс: [ВГУ], 1968. – 7 p.

471. **Грабаускас Д. В.** Теоретическое исследование спектров некоторых атомов и ионов группы железа: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, Я. И. Визбарайте; официальные оппоненты: А. Б. Болотин, А. А. Бандзайтис. – Вильнюс: [ВГУ], 1968. – 8 p.

472. **Алишаускас С. И.** Некоторые вопросы теории представлений непрерывных групп, применяемых в физике: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. К. Шугуров, Р. С. Дагис. – Вильнюс: [ВГУ], 1968. – 12 p.

473. **Досинас П. И.** Теоретическое исследование энергетических спектров и электрических дипольных переходов для некоторых элементов группы железа: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководители: А. П. Юцис, З. Б. Рудзикас; официальные оппоненты: А. Б. Болотин, И. В. Чиплис. – Вильнюс: [ВГУ], 1969. – 12 p.

474. **Каросене А. В.** К вопросу о дальнейшем усовершенствовании и применении математического аппарата квантово-механической теории атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук: 01.041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; научный руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: А. Б. Болотин, Р. С. Дагис. – Вильнюс: [ВГУ], 1969. – 11 p.

475. **Каминскас В. А.** Дальнейшее развитие и применение уточненных методов теории атома: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, В. И. Кавецкис; официальные оппоненты: В. К. Шугуров, Р. С. Дагис. – Вильнюс: [ВГУ], 1969. – 8 p.

476. **Кычкин И. С.** К квантово-механической теории и расчету многоэлектронных атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук: 01.041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, З. Б. Рудзикас; официальные оппоненты: А. А. Бандзайтис, Р. С. Дагис. – Вильнюс: [ВГУ], 1970. – 13 p.

477. **Купляускис З. И.** К вопросу о виде аналитических радиальных атомных орбиталей: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: М. Г. Веселов, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1971. – 13 p.

478. **Нашленас Э. П.** Уточнение расчета атомных структур расширенным методом расчета: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. К. Шугуров, Р. С. Дагис. – Вильнюс: [ВГУ], 1971. – 11 p.

479. **Грудзинскас И. И.** Матричные элементы операторов теории атома в случае неортогональных радиальных орбиталей: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.041 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. К. Шугуров, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1972. – 14 p.

480. **Богданович П. О.** К вопросу о применении обычного и обобщенного метода Хартри-Фока: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: А. А. Бандзайтис, В. И. Кавецкис. – Вильнюс: [ВГУ], 1972. – 37 p.

481. **Тутлис В. И.** Автоматизация расчетов теории атома при использовании неортогональных радиальных орбиталей: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. В. Ванагас, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1972. – 24 p.

482. **Киселев А. А.** Теоретическая интерпретация спектров поглощения и эмиссии мягких рентгеновских лучей в металлических пленках редкоземельных элементов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: А. Б. Болотин, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1973. – 13 p.

483. **Стасюкайтис В. Ю.** Применение расширенного метода расчета к атомам и ионам группы железа и редкоземельным элементам: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: З. Б. Рудзикас, М. З. Балявичюс. – Вильнюс: [ВГУ], 1974. – 12 p.

484. **Лазаускас В. М.** Уравнения Хартри-Фока для неортогональных радиальных орбиталей: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: З. Б. Рудзикас, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1974. – 12 p.

485. **Сабас К. В.** Применение неортогональных радиальных орбиталей в теоретическом изучении возбужденных конфигураций атомов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель А. П. Юцис; официальные оппоненты: В. В. Ванагас, Ч. В. Радвилавичюс. – Вильнюс: [ВГУ], 1975. – 28 p.

486. **Норвайшас Э. З.** Изучение коэффициентов Клебша-Гордана унитарных и ортогональных групп в каноническом и полуканоническом базисах: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им.

В. Капсукаса, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители А. П. Юцис, С. И. Алишаускас; официальные оппоненты: А. А. Бандзайтис, К.-И. И.-П. Янкаускас. – Вильнюс: [ВГУ], 1975. – 20 p.

487. **Купляускене А. В.** К теоретическому изучению возбужденных состояний атомов и ионов: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Белорусский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. И. Ленина, Институт физики и математики Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, З. Б. Рудзикас; официальные оппоненты: А. А. Бандзайтис, В. С. Сенашенко. – Минск: [БГУ], 1977. – 12 p.

488. **Дундулите Е. Б.** Развитие физики в Литве в 1920–1940 гг.: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 07.00.10 – история науки и техники / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. В. Капсукаса, Институт истории Академии наук Литовской ССР; науч. руководители: А. П. Юцис, Г. Ионайтис; официальные оппоненты: Б. И. Спасский, Л. Л. Кульвецас. – Вильнюс: [ВГУ], 1978. – 21 p. – Bibliogr.: 6 pavad.

489. **Чижюнас А. Р.** Квантовомеханическое изучение моделей ограниченного атома и атома в дебаевском поле: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени и Ордена Дружбы Народов государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководители: А. П. Юцис, А. Ю. Савукинас; официальные оппоненты: Л. Н. Овандер, З. И. Купляускис. – Вильнюс: [ВГУ], 1981. – 16 p.

490. **Жвирблис П.-П. С.** Рассмотрение радиальной корреляции в возбужденных атомах методом расширенного расчета: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 01.04.02 – теоретическая и математическая физика / Вильнюсский Ордена Трудового Красного Знамени и Ордена Дружбы Народов государственный университет им. В. Капсукаса; науч. руководители: А. П. Юцис, Э. П. Нашленас; официальные оппоненты: З. Б. Рудзикас, В. А. Каминскас. – Вильнюс: [ВГУ], 1981. – 14 p.

LITERATŪRA APIE ADOLFĄ JUCĮ

1934

491. **Keistutis** Šliūpas, 1888–1932: jo mirties metinių sukaktuvių minėjimas V. D. universitete 1933 11 15: [minima, kad jaun. laborantas A. Jucys skaitys pranešimą] // Kosmos. – Kaunas, 1934, Nr. 1/4, p. 81.

1936

492. **Fizikų** ir chemikų sekcija: (įsteigta 1934 m. kovo mėn.): [minima, kad A. Jucys skaitė pranešimą: „Elektronų emisija šių dienų fizikos šviesoje"]. – (Lietuvos gamtos draugijos veikimas) // Gamta. – Kaunas, 1936, Nr. 1, p. 70.

493. **Iš Matematikos**-gamtos fakulteto veikimo: [minima, kad vyr. laborantą A. Jucį fakulteto taryba pakėlė jaun. asistentu]. – (Kronika) // Vytauto Didžiojo universiteto žinios. – Kaunas, 1936, Nr. 4, p. 123.

494. **Išleistieji** 1935 metų rudens semestre ir 1936 metų pavasario semestre universiteto leidiniai: [minimas ir A. Jucio darbas „Elektrono išlaisvinimo darbo ryšiai su kitomis metalų konstantomis ir su metalų konstitucija"] // Vytauto Didžiojo universiteto žinios. – Kaunas, 1936, Nr. 1, p. 3.

495. **Lietuvos** gamtininkų draugijos narių sąrašas 1936 m. sausio 1 dienai: [minimas ir laborantas A. Jucys] // Gamta. – Kaunas,1936, Nr. 1, p. 71.

1937

496. **Fakulteto** personalas ir jame įvykę pasikeitimai: [minima, kad A. Jucys pakeltas į vyr. asistentus]. – (Matematikos-gamtos fakultetas) // Vytauto Didžiojo universiteto žinios. – Kaunas, 1937, Nr. 1/5, p. 75.

497. **Matematikos-gamtos** fakultetas: Fizikos katedra: [minima, kad A. Jucys pakeltas į vyr. asistentus ir spausdinami jo darbai]. – (Fakultetų veikimo nuo 1932.II.6 d. iki 1937.II.16 d. apžvalga) // Vytauto Didžiojo universiteto žinios. – Kaunas, 1937, Nr. 1/5, p. 76.

1938

498. **Susipažino** su užsienio fizikos laboratorijomis: [apie A. Jucio komandiruotę į Angliją] // Lietuvos aidas. – Kaunas, 1938, liep. 30.

1941

499. **Gins** disertaciją: [doc. A. Jucys]. – (Kronika) // Vilniaus balsas. – 1941, saus. 22, p. 8.

1947

500. **Министерством** высшего образования утверждены: директорами высших учебных заведений:... Юцис Адольфас Пранович – Вильнюсский педагогический институт: (Приказ № 1472/К от 8 сентября 1947 г.). – (Назначения) // Бюллетень / Министерство высшего образования СССР. – 1947, № 11, p. 5.

1948

501. **Garbės** raštai liaudies švietimo darbuotojams: [Lietuvos TSR aukščiausios tarybos prezidiumo garbės raštu apdovanotas ir Vilniaus pedagoginio instituto mokslo personalo narys A. Jucys] / Pilainis // Tarybinė mokykla. – 1948, Nr. 8, p. 31.

1949

502. **Pirmąjį** pokarinį „Vilniaus valstybinio universiteto mokslo darbų“ tomą leidžiant: [minimas A. Jucys] // VVU mokslo darbai. Gamtos ir matematikos mokslų serija. – T. 1 (1949), p. 5–7.

1952

503. **Ицкович Н.** Путаная статья по вопросам философии. – (По страницам газет). – Rec. str.: Юцис А. П. Материя и формы ее движения // Молодежь Литвы. 1952, 29 окт. // Советская Литва. – 1952, 30 нояб.; Молодежь Литвы. – 1952, 3 дек.; Młodzież Litwy. – 1952, 3 grud.

1953

504. **Путаная** статья по вопросам философии. – (По следам выступлений «Советской Литвы»). – Rec. str.: Юцис А. П. Материя и формы ее движения // Молодежь Литвы. 1952, 29 окт. // Советская Литва. – 1953, 26 марта.

505. **Решения** Высшей аттестационной комиссии об ученых степенях и званиях: [и об утверждении в ученой степени доктора физико-математических наук А. П. Юциса / Вильнюсский государственный университет] // Бюллетень / Главное управление высшего образования Министерства культуры СССР. – 1953, № 1, p. 11.

1954

506. **Baužytė J.** Aspirantas: [minimas V. Kybarto mokslinis vadovas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1954, spal. 29.

507. **Jucys**, Adolfas (1904–[1974]), ... – Portr. // Encyclopedia Lituanica. – Boston, 1954. – Vol. 2, p. 553–554.

1955

508. **Brazdžiūnas P.** LTSR mokslų akademijos ir aukštųjų mokyklų fizikos mokslo darbuotojų pasitarimas fizikos klausimais: [minimas A. Jucio pranešimas ir jo dalyvavimas diskusijose]. – (Kronika) // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 3 (1955), p. 129, 134.

509. **Horodničius H.** Žodis apie Fizikos-matematikos fakultetą: [minimas žymus mokslininkas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1955, birž. 9.

510. **Kaveckis V.** Nepilno kintamųjų atskyrimo ir daugiakonfigūracinio artutinumo taikymo darbai Vilniaus valstybiniame universitete ir Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute: [minima ir A. Jucio veikla]. – (Kronika) // VVU mokslo darbai. Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų serija. – T. 3 (1955), p. 132–133.

511. **Prezidiume**: [minima, kad 1955 m. sausio 5 d. ataskaitą posėdyje padarė ir A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 150 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1955), p. 141.

1956

512. **MA Prezidiume**: [minima, kad A. Jucys dalyvavo Maskvoje 1955 m. įvykusioje TSRS MA sesijoje]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 121 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1956), p. 116.

513. **Vizbaraitė J.** Sėkmingai baigiau aspirantūrą: [vadovas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1956, saus. 1.

1957

514. **Fizikos**, chemijos ir technikos mokslų skyrius 1956 metais: [minima, kad Skyriaus akademiku sekretoriumi ir Fizikos ir matematikos instituto direktoriumi išrinktas A Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 189 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1957), p. 180.

515. **Fizikos-matematikos** fakultetas: [minima, kad mokslininkams, dirbantiems teorinės fizikos srityje, vadovauja A. Jucys]. – (Bendra mokymo charakteristika ir mokymo planai) // Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto 1957 metų žinynas. – Vilnius, 1957. – P. 44.

516. **Fizikos-matematikos** fakultetas: [minimos A. Jucio darbų kryptys]. – (Bendra mokslinio darbo charakteristika) // Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto 1957 metų žinynas. – Vilnius, 1957. – P. 116.

517. **Horodničius H.** Fakulteto pasiekimai: [minimas ir akad. A. Jucys]. – (Keturiasdešimtmetį minint) // Tarybinis studentas. – 1957, spal. 31.

518. **Jungtinė** Fizikos-matematikos ir Chemijos m. fakultetų taryba: [į ją įeina ir prof. fiz.-matem. dr., Lietuvos TSR MA tikr. narys A. Jucys]. – (Moksl. kadrai ir jų ruošimas) // Vilniaus valstybinio V.Kapsuko universiteto 1957 metų žinynas. – Vilnius, 1957. – P. 128.

519. **Kadrų** atrinkimas konkurso keliu: [pažymima, kad Teorinės fizikos katedros vedėju, profesoriumi 1956 m. išrinktas A. Jucys] // Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto 1957 metų žinynas. – Vilnius, 1957. – P. 139.

1958

520. **Jubiliejinė** sesija: [minima, kad Fizikos, chemijos ir technikos skyriaus visuotinio susirinkimo posėdį atidarė skyriaus akademikas sekretorius A. Jucys]. –

(Kronika). – Tekstas rus.: p. 241 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1958), p. 239.

521. **Trečiasis** respublikinis fizikos mokslo darbuotojų pasitarimas: programa. – Vilnius, 1958. – P. 3.

522. **Valaitis L.** Konferencija gamybos procesų automatizavimo klausimais: [konferenciją atidarė A. Jucys] // Mokslas ir technika. – 1958, Nr. 11/12, p. 40.

1959

523. **Dėl** Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslo darbuotojų apdovanojimo garbės raštais: Lietuvos TSR aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo garbės raštu... Jucį Adolfą, Fizikos-matematikos fakulteto Teorinės fizikos katedros vedėją, fizikos-matematikos mokslų daktarą profesorių / Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas // Tarybinis studentas. – 1959, gruod. 19.

524. **Merkys V.** XX amžiaus mokslų fakultetas: [minimas prof. A. Jucys, sukūręs fizikų teoretikų mokyklą] // Tarybinis studentas. – 1959, geg. Nr. 18/19.

525. **Юцис,** Адольфас Пранович ... // Биографический словарь деятелей естествознания и техники / Институт истории естествознания и техники Академии наук СССР; отв. ред. А. А. Зворыкин. – Москва, 1959. – Т. 2: М–Я. – P. 419.

526. **Юцис** Адольфас Пранович: [trumpi biografiniai duomenys] // Математика в СССР за сорок лет, 1917–1957: в 2-х т. / под ред. А. Г. Куроша (гл. ред.) и др. – Москва, 1959. – Т. 2: Биобиблиография. – P. 797.

1960

527. **Kancerevičius A.** Fizikos ir matematikos institute: [minima, kad neplaninę temą baigė ir A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 230 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1960), p. 222.

528. **Konstantinavičius K.** Fizikos, chemijos ir technikos mokslų skyriuje: [minima A. Jucio monografija „Judėjimo kiekio momento teorija“]. – Tekstas rus.: p. 229 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1960), p. 221.

529. **Matulis J.** Mokslas Tarybų Lietuvoje: [minimas akad. A. Jucys, grupės, sprendžiančios skaičiavimo metodais teorinės spektroskopijos klausimus, vadovas] /

LTSR mokslų akademijos prezidentas J. Matulis // Mokslas ir gyvenimas. – 1960, Nr. 7, p. 6.

1961

530. **Adolfas** Jucys: [apie jį ir jo mokslinę veiklą]. – Portr. – (Mes aplankėme visus Lietuvos TSR MA akademikus) // Švyturys. – 1961, Nr. 2, p. 10–12.

531. **Brazdžiūnas P.** Fizikos mokslo suklestėjimas Tarybų Lietuvoje: [ir teoriniai tyrimai mokslininkų, vadovaujamų A. Jucio]. – Santr. rus.: p. 174 // Mokslas Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1961. – P. 167.

532. **Dėl** Lietuvos TSR nusipelniusio mokslo veikėjo garbės vardo suteikimo... Juciui Adolfui, Prano s. – Vilniaus valstybinio Vinco Kapsuko vardo universiteto katedros vedėjui, fizikos-matematikos mokslų daktarui profesoriui / Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. – 1961, lapkr. 30, p. 819.

533. **Kybartas V.** Pasirink – neapsiriksi: [ir apie prof. A. Jucį] // Tarybinis studentas. – 1961, bal. 15; birž. 3.

534. **Konstantinavičius K.** Fizikos, chemijos ir technikos mokslų skyriuje: [skyriaus akademiku sekretoriumi išrinktas A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 281 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1961), p. 271.

535. **Matulis J.** Mokslo pažanga Lietuvoje Tarybų valdžios metais: [minimas ir A. Jucio indėlis]. – Santr. rus.: p. 41 // Mokslas Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1961. – P. 39.

536. **Ušpalis K.** [Recenzija]. – Rec. kn.: Юцис А. П., Левинсон И. Б., Ванагас В. В. Математический аппарат теории момента количества движения. Вильнюс: Госполитнаучиздат ЛитССР, 1960 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 1, Nr. 3/4 (1961), p. 379.

537. **Zieliński P.** [Recenzija]. – Rec. kn.: Юцис А. П., Левинсон И. Б., Ванагас В. В. Математический аппарат теории момента количества движения. Вильнюс: Госполитнаучиздат ЛитССР, 1960 // Postępy fizyki. – T. 12, No. 1 (1961), p. 103.

538. **Мы к** коммунизму держим путь: [teminiame vakare dalyvavo A. Jucys] // За Родину. – 1961, 18 авг.

1962

539.**Kancerevičius A.** Fizikos ir matematikos institute: [keletą temų įvykdė A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 216 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 3 (1962), p. 214.

540. **Kancerevičius A.** Visasąjunginis pasitarimas atomų ir molekulių elektroninių sluoksnių kvantinės teorijos klausimais: [minimas ir A. Jucys]. – (Konferencijos ir pasitarimai) // Mokslas ir technika. – 1962, Nr. 7, p. 47.

541. **Kybartas V.** Dabarties ir ateities mokslai: [minimas nusipelnęs mokslo veikėjas A. Jucys]. – (Universiteto Fiz.-matem. f-tas laukia Jūsų, draugai abiturientai) / / Tarybinis studentas. – 1962, geg. 7.

542. **Kubilius J.** Svarbiausia kadrų kalvė: [minimas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1962, birž. 1.

543. **Petkevičius J.** Lietuvos TSR mokslų akademijos Skaičiavimo centras: [minimas Skaičiavimo centro įsteigimo iniciatorius A. Jucys] // Mokslas ir technika. – 1962, Nr. 12, p. 24.

544. **Visasąjunginis** pasitarimas kvantų teorijos klausimais: [minimas A. Jucio pranešimas] // Tiesa. – 1962, birž. 8.

545. «**Литовский** физический сборник»: [informacija apie žurnalą ir jo įkūrimo iniciatorių A. Jucį] // Советская Литва. – 1962, 16 нояб.

546. **Озеро** Гальве: [apie fizikų teoretikų pasitarimą Trakuose: nuotraukoje A. Jucys tarp dalyvių] // Советская Литва. – 1962, 30 мая.

1963

547. **Kybartas V.** Ateities mokslas: [minimas Lietuvos TSR MA akademikas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1963, geg. 18.

548. **LTSR** fizikų VI konferencija: [minimas A. Jucio pranešimas]. – (Mūsų šalyje) // Mokslas ir technika. – 1963, Nr. 5, p. 40.

549. **Matviekas E.** Jaunųjų mokslininkų ieškojimai: [ir fizikų teoretikų, vadovaujamų akad. A. Jucio] // Tiesa. – 1963, lapkr. 6.

550. **Raudeliūnas A.** Viską nulems darbas: [minimas aukštos kvalifikacijos specialistas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1963, birž. 1.

551. **Šeštoji** respublikinė fizikų mokslinė konferencija, 1963 m. kovo 29 d.: programa = Шестая республиканская научная конференция физиков ЛитССР: программа. – Vilnius, 1963. – P. 3.

552. **Славенас П. В.** Развитие науки в Литве: [apie A. Jucio indėlį į Lietuvos mokslą] // Вопросы истории, естествознания и техники. – Вып. 15 (1963), p. 85.

1964

553. **Akademikas** Adolfas Jucys: (šešiasdešimties metų sukakties proga). – Portr. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 3 (1964), p. 295–297.

554. **Budrys R.** O vaga išvaryta gili: [apie prof. A. Jucį]. – Portr. // Tėvynės balsas. – 1964, Nr. 71.

555. **Budrys R.** „Tik trisdešimt su trupučiu...“: [A. Jucio 60-mečio proga]. – Portr. // Mokslas ir technika. – 1964, Nr. 8, p. 31.

556. **Dėl** Lietuvos TSR mokslų akademijos akademiko A. Jucio apdovanojimo Darbo raudonosios vėliavos ordinu: TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. – 1964, Nr. 25, p. 531; Tiesa. – 1964, rugpj. 30; Ведомости Верховного Совета СССР. – 1964, № 36, p. 671.

557. **Grigonis J.** Sėkmės, pirmakursi!: [minimas A. Jucys kaip žymus mokslininkas]. – Švyturys. – 1964, Nr. 16, p. 19.

558. **Kancerevičius A.** Fizikos sukaktis: [A. Jucio 60-mečio proga]. – Portr. // Mokslas ir gyvenimas. – 1964, Nr. 10, p. 9.

559. **Kubilius J., Kybartas V.** Mokslo keliu: [A. Jucio 60-mečio proga] // Tiesa. – 1964, rugs. 12.

560. **Kvietimas** = Пригласительный билет: Adolfo Jucio 60 metų gimimo sukakčiai paminėti. – Kaunas, 1964. – 2 p.: portr.

561. **Martišius J.** Mokslininko-pedagogo jubiliejus: [60-metis] // Tarybinis mokytojas. – 1964, rugs. 17.

562. **Pažymėjo** prof. A. Jucio jubiliejų: [60-metį] // Tiesa. – 1964, rugs. 13.

563. **Profesoriaus** jubiliejus: [A. Jucio 60-metis] // Tarybinis studentas. – 1964, rugs. 10.

564. **Puikus** žmogus, įžymus mokslininkas [A. Jucys]. – Portr. / V kurso fizikai teoretikai // Tarybinis studentas. – 1964, rugs. 17.

565. **Rosenfeld L.** [Recenzija]. – Rec. kn.: Юцис А. П., Левинсон И. Б., Ванагас В. В. Математический аппарат теории момента количества движения. Вильнюс: Госполитнаучиздат ЛитССР, 1960. (Book reviews) // Nuclear Physics. – Vol. 59, No. 4 (1964), p. 691.

566. **Stadelnikas A.** Jubileusz wybitnego uczonego litewskiego: [A. Jucio] // Czerwony Sztandar. – 1964, 12 wrześ.

567. **Trečioji** respublikinė spektroskopijos mokslinė konferencija: [skaitė pranešimą ir A. Jucys]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 4 (1964), p. 573.

568. **TSRS** Aukščiausiosios Tarybos Prezidiume: [dėl A. Jucio apdovanojimo Darbo raudonosios vėliavos ordinu]. – (Kronika) // Mokslas ir technika. – 1964, Nr. 10, p. 30.

569. **Ušpalis K.** Žymaus mokslininko jubiliejus: (akad. Adolfui Juciui – 60 metų) / / Vakarinės naujienos. – 1964. rugs. 12. – Tas pats laikr. rus.

570. **Visasąjunginiuose** fizikos mokslo darbuotojų pasitarimuose skaityti pranešimai: [tarp jų ir A. Jucio]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 4, Nr. 2 (1964), p. 285.

571. **Болотин А. Б.** Теория и эксперимент: над чем работают и что волнует физиков-теоретиков республики: [ir apie A. Jucį] // Советская Литва. – 1964, 30 окт.

572. **Болотин А. Б.** Школа профессора Юциса // Советская Литва. – 1964, 12 сент.

1965

573. **Kubilius J.** Tavęs laukia universitetas: [minimas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1965, bal. 1.

574. **Matulis J.** Lietuvos Mokslų akademijai – ketvirtis amžiaus: [minimas ir A. Jucio indėlis]. – Aut. nurodytas teksto pradžioje // Kauno tiesa. – 1965, gruod. 17.

575. **Mokslų** daktarai: [nuotraukos: yra ir A. Jucio] // Mokslas ir gyvenimas. – 1965, Nr. 5, 2 virš. p.

576. **Normantas E.** Fizikos ir matematikos institute: [minima ir A. Jucio veikla]. – Tekstas rus.: p. 224 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1965), p. 214.

577. **Raškovskis S.** Fizikos, technikos ir matematikos mokslų skyriuje. 1964. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 223 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1965), p. 213.

578. **Raudeliūnas A.** Jeigu tave žavi tikslieji mokslai: [minimas nusipelnęs mokslo veikėjas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1965, bal. 1.

579. **Stadelnikas A.** O gal tik tolimoji žvalgyba?: [apie A. Jucį]. – (Respublikinių premijų kandidatai) // Tiesa. – 1965, birž. 19.

580. **Матулис Ю. Ю.** Академия наук в период семилетки 1959–1965 г. г.: [minimas ir A. Jucio indėlis] // Матулис Ю. Ю. Академия наук Литовской ССР, XXV. – Вильнюс, 1965. – P. 50.

581. **Матулис Ю. Ю.** Академия наук в период 1951–1958 г. г., т. е. до последней семилетки: [minimas ir A. Jucio vaidmuo] // Матулис Ю. Ю. Академия наук Литовской ССР, XXV. – Вильнюс, 1965. – P. 33.

582. **Матулис Ю. Ю.** Отделение физико-технических и математических наук: [minimas A. Jucys] // Матулис Ю. Ю. Академия наук Литовской ССР, XXV. – Вильнюс, 1965. – P. 59–60.

1966

583. **Akstinas B.** Institute – jaunimas: [prof. A. Jucys minimas kaip jaunimo auklėtojas] // Tėvynės balsas. – 1966, gegužė (Nr. 20).

584. **Bendžius A.** Universiteto struktūra: [minimas A. Jucys – Teorinės fizikos katedros vedėjas]. – (Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1944–1966). – Aut. nurodytas turinyje // Vilniaus universitetas: [straipsnių rinkinys]. – Vilnius, 1966. – P. 151.

585. **Bolotinas A.** [Minimas jo kandidatinės disertacijos vadovas A. Jucys]. – (Per tris mėnesius – penki mokslų daktarai) // Tarybinis studentas. – 1966, kovo 29.

586. **Brazdžiūnas P.** Lietuvos TSR MA Fizikos ir matematikos instituto dešimtmetis: [minimas ir A. Jucio indėlis į instituto veiklą] // Mokslas ir technika. – 1966, Nr. 12, p. 22.

587. **Brazdžiūnas P.** Lietuvos TSR mokslų akademijos jubiliejinė sesija: [minima, kad A. Jucys skaitė pranešimą]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 3 (1966), p. 468.

588. **Butkus T.** „Mintis“ ir jos knygos: [tarp kitų išleistų leidinių paminėta A. Jucio ir A. Bandzaičio knyga „Теория момента количества движения в квантовой механике“ (1965)]. – Iliustr. // Lietuva šiandien. – Vilnius, 1966, Nr. 2, p. 47.

589. **Grigonis J.** Fizikos ir matematikos mokslai: [ir apie A. Jucio veiklą]. – (Mokslo tiriamasis darbas, 1944–1966). – Aut. nurodytas turinyje // Vilniaus universitetas: [straipsnių rinkinys]. – Vilnius, 1966. – P. 234–235, portr.

590. **Grigonis J.** Teisės mokslai: [minima, kad po karo dr. disertaciją apgynė A. Jucys]. – (Mokslo tiriamasis darbas, 1944–1966). – Aut. nurodytas turinyje // Vilniaus universitetas: [straipsnių rinkinys]. – Vilnius, 1966. – P. 265.

591. **Jucys** Adolfas. – Portr. // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1966. – T. 1, p. 702–703.

592. **Kasulaitis A., Petrauskas V.** Lietuvos TSR mokslų akademijos visuotinio susirinkimo sesijoje: [diskusijoje kalbėjo ir A. Jucys]. – Tekstas rus.: p. 190 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1966), p. 186.

593. **Kubilius J.** Mūsų sename universitete dirbančios jėgos yra puikios: [minimas ir A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1966, bal. 20.

594. **Lietuvos** TSR fizikų draugijos devintasis respublikinis pasitarimas: pasitarimo programa. – Vilnius, 1966. – P. 3.

595. **Mokslo** daktarų – vis daugiau: [A. Jucys minimas kaip aspiranto A. Bolotino vadovas] // Tėvynės balsas. – 1966, balandis (Nr. 14).

596. **Normantas E.** Fizikos ir matematikos institute: [minimi ir A. Jucio darbai]. – Tekstas rus.: p. 193 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1966), p. 181.

597. **Povilaitytė V.** Teorinės fizikos gija: [apie A. Jucį] // Tiesa. – 1966, geg. 27.

598. **Respublikos** fizikų pasitarimas: [tarp dalyvių minimas A. Jucys] / „Tiesos“ informacija // Tiesa. – 1966, geg. 28.

599. **Sudavičius B.** Laukiame tavęs!: [minimas ir prof. A. Jucys]. – (Tau atviros durys į universitetą) // Tarybinis studentas. – 1966, birž. 15.

600. **Šugurovas V.** Mūsų kolega: [minimas A. Jucys, Vilniaus fizikų teoretikų mokyklos vadovas] // Tarybinis studentas. – 1966, spal. 12.

601. **Universitetas** sveikina suvažiavimą: [minimas A. Jucys – mokslininkų, nagrinėjančių molekulių ir atomų spektroskopijos problemas, vadovas]. – (Šlovė TSKP XXIII suvažiavimui) // Tarybinis studentas. – 1966, kovo 29.

602. **Universiteto** istorijos puslapiai: [minimas A. Jucys, sukūręs originalią teorinės fizikos mokyklą] // Tarybinis studentas. – 1966, lapkr. 30.

603. **Universiteto** mokslininkų darbai: [minimi ir A. Jucio darbai] // Tėvynės balsas. – 1966, kovas (Nr. 12).

604. **Vagoraitė D., Petrauskas V.** Lietuvos TSR mokslų akademijos visuotinio susirinkimo jubiliejinėje sesijoje: [skaitė pranešimą ir A. Jucys]. – Tekstas rus.: p. 189 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1966), p. 184.

605. **Visasąjunginis** simpoziumas ir vasaros mokslinė mokykla kvantinės teorijos klausimais Palangoje: [minima, kad buvo skaitomas ir A. Jucio paskaitų kursas]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 6, Nr. 1 (1966), p. 153.

1967

606. **Brazdžiūnas P.** Fizikos, technikos ir matematikos mokslų skyrius: [ir A. Jucio veikla] // Lietuvos TSR mokslų akademija, XXV / Lietuvos TSR mokslų akademija; red. kolegija: J. Matulis (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1967. – P. 157–162, 168, 174, 176–177.

607. **Bulota K.** Kuo džiaugiasi mokslininkai: [mokslinėje sesijoje, skirtoje Spalio revoliucijos 50-mečiui, minimas ir A. Jucys, kaip savos fizikų mokyklos įkūrėjas] // Gimtasis kraštas. – 1967, rugs. 21.

608. **Dauknys V.** Energetikos ir elektrotechnikos institutas: [minimas ir A. Jucio indėlis] // Lietuvos TSR mokslų akademija, XXV. – Vilnius, 1967. – P. 205–206.

609. **Dešimtoji** respublikinė fizikų konferencija, skirta Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 50-mečiui: konferencijos programa. – Kaunas, 1967. – P. 3–4.

610. **Fizikos** mokslo darbuotojų visasąjunginiuose simpoziumuose skaityti pranešimai: [ir A. Jucio] // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 694.

611. **Jaunųjų** mokslininkų forumas: [minimas vadovas A. Jucys] / ELTA // Tarybinis studentas. – 1967, gruod. 13, p. 1, 7.

612. **Jaunųjų** mokslininkų konferencijos, skirtos 50-osioms Spalio socialistinės revoliucijos metinėms pažymėti, programa, Vilnius, gruod. 6–8 d. – Vilnius, 1967. – P. 3.

613. **Kancerevičius A.** Fizikos ir matematikos institutas: [minimas A. Jucys] // Lietuvos TSR mokslų akademija, XXV / Lietuvos TSR mokslų akademija; red. kolegija: J. Matulis (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1967. – P. 179–181, 183, 192, 194, 201.

614. **Kybartas V.** Profesoriaus A. Jucio teoretikų mokykla // Tarybinis studentas. – 1967, geg. 24.

615. **Kosakovskis G.** Tolimieji mokslininkų maršrutai: [minimos A. Jucio kelionės į Italiją ir Prancūziją]. – (MT. Mūsų apžvalga) // Mokslas ir technika. – 1967, Nr. 12, p. 22.

616. **Kubilius J.** Alma Mater atveria duris: [minimas Fizikos fakulteto prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1967, birž. 16.

617. **Lietuvos** fizikos pasiekimai per 50 metų: [minimas ir A. Jucio indėlis]. – Tekstas rus.: p. 533 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 7, Nr. 3 (1967), p. 526.

618. **Paškauskaitė L., Maldžiūnaitė D.** Lietuvos TSR mokslų akademijos Fizikos, technikos ir matematikos mokslų skyriaus visuotinio susirinkimo ir Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos sesija, skirta Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos penkiasdešimtmečiui pažymėti: [minimas A Jucio pranešimas „Mokslinio tyrimo darbas teorinės fizikos srityje“]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 163 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1967), p. 165.

619. **Puodžiukynas A., Ambrasas V.** Fizika Tarybų Sąjungoje: [minima ir A. Jucio mokykla] // Mokslas ir gyvenimas. – 1967, Nr. 8, p. 9.

620. **Slavėnas J.** Studijuokite fiziką!: [minimas žymus mokslininkas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1967, geg. 24.

621. **Zabulis H.** Tarybų Lietuvos aukštųjų mokyklų pasiekimai: [minimas A. Jucys] // Mokslas ir gyvenimas. – 1967, Nr. 7, p. 4.

622. **Академик** Адольфас Юцис: [portretas] // Литва литературная. – 1967, įdėt. lap. tarp 32 ir 33 p.

1968

623. **Bagus P. S., Moser C. M.** Calculation of energy levels which arise from the p^2 configuration of the ground state of carbon: multiconfiguration Hartree-Fock calculations: [minimas A. Jucys ir išreiškama jam padėka] // The Physical Review. Second Series. – Vol. 167, No. 1 (1968), p. 14–16.

624. **Chomskis B.** Adolfas Jucys. Užsilikusi Chruščiovo privilegija. Respublikinės premijos. – (Lietuvos kronika) // Akiračiai: atviro žodžio mėnraštis. – Chicago, 1968, lapkritis (Nr. 4), p. 7.

625. **Dargužis V.** Atomo tyrinėtojas [A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1968, birž. 12.

626. **Dėl** 1968 metų Lietuvos TSR respublikinių premijų suteikimo mokslo ir technikos, literatūros ir meno srityje: [Lietuvos KP CK ir Lietuvos TSR ministrų

tarybos paskyrimas: mokslo ir technikos srityje ir A. Juciui] // Tiesa. – 1968, rugpj. 7: portr.; Komjaunimo tiesa. – 1968, rugpj. 7: portr. – Tas pats laikr. rus.; Kauno Tiesa. – 1968, rugpj. 7, 10: portr.; Vakarinės naujienos. – 1968, rugp. 7: portr. – Tas pats laikr. rus.; Gimtasis kraštas. – 1968, rugpj. 8: portr.; Czerwony Sztandar. – 1968, 7 sierp.

627. **Fizikos**, technikos ir matematikos mokslų skyrius: [minimi ir A. Jucio darbai] // Lietuvos TSR mokslų akademijos 1967 m. veiklos trumpa apžvalga. – Vilnius, 1968. – P. 4–6.

628. **Klausgalvų** Medsėdžiai: [kaimas, kur 1904 m. gimė A. Jucys]. – Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1968. – T. 2, p. 159.

629. **Kostiukevičius D.** Trisdešimt laureatų: [ir A. Jucys]. – Aut. nurodytas red. prieraše // Panevėžio tiesa. – 1968, rugpj. 13.

630. **Kurklietis D., Turonis K.** Jauniausias respublikoje [fiz.-matem. m. dr. A. Bandzaitis – A. Jucio mokinys] // Tarybinis studentas. – 1968, kovo 27.

631. **Lietuvos** TSR mokslų akademijos darbai: [minimas A. Jucys – vyr. redaktorius]. – Bibliogr.: 1 pavad. // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1968. – T. 2, p. 429.

632. **Respublikinių** premijų laureatai: [ir A. Jucys]. – Portr. // Mokslas ir technika. – 1968, Nr. 9, p. 2–4.

633. **Respublikos** laureatai: [portretas] / nuotrauka I. Fišerio // Švyturys. – 1968, Nr. 16, p. 5.

634. **Rudzikas Z.** Teorinės fizikos pradininkas Lietuvoje [A. Jucys]. – Portr. // Mokslas ir gyvenimas. – 1968, Nr. 10, p. 11–12.

635. **Slavėnas J.** Studijuok fiziką: [minimas žymus respublikos fizikas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1968, geg. 8, p. 6.

636. **Sudavičius B.** Universitetas atveria duris: [minimas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1968, geg. 8.

637. **Teorinės** fizikos sekcija: [minimas Z. Kupliauskio mokslinio darbo vadovas A. Jucys]. – (Konferencijos, rezultatai. Apdovanojimai) // Tarybinis studentas. – 1968, lapkr. 29, p. 2.

638. „**Государственной** премии Литовской ССР удостоен...“: [А. П. Юцис] // Неделя. – Москва, 1968, 29 сент., p. 3.

639. **Казанский И. А., Брутян Л. А., Самарин В. А.** Школа профессора Юциса // Казанский И. А., Брутян Л. А., Самарин В. А. 15 документальных рассcказов о развитии науки в советских республиках. – Москва, 1968. – P. 264–265.

1969

640. **Adomavičius K.** Lyg gimtasis lizdas: [ir apie A. Jucį] // Kibirkštis. – Plungė, 1969, saus. 4.

641. **Atomo** tyrinėtojai susitinka Vilniuje: [ir apie A. Jucio mokyklą] // Vakarinės naujienos. – 1969, birž. 14. – Tas pats laikr. rus.

642. **Brazdžiūnas P.** Lietuvos TSR fizikų lankymasis užsienyje: [ir A. Jucio]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 9, Nr. 3 (1969), p. 607.

643. **Brazdžiūnas P.** Mokslui skirti dešimtmečiai: Lietuvos TSR MA prezidento Juozo Matulio 70-osios gimimo metinės: [minimas ir įžymus mokslininkas A. Jucys] // Gimtasis kraštas. – 1969, kovo 20.

644. **Bučelis B.** Žvaigždės iš arti: Lietuvos mokslininkai kosmonautų miestelyje: [ir A. Jucys]. – Iliustr. // Tiesa. – 1969, rugs. 7.

645. **Bulota K.** Fizikos ir matematikos institutas: [minima A. Jucio veikla institute]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 289–290 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1969), p. 276–278.

646. **Burnys Z., Dargūnas A.** Mokslininku reikia gimti ir... tapti: [minimas prof. A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1969, gruod. 12.

647. **Dalgarnas A.** „Apie Lietuvos fizikų, ypač akad. A. Jucio, darbus sužinojau iš spaudos...“. – Iliustr. – (Iš fizikų forumo) // Švyturys. – 1969, Nr. 15, p. 5.

648. **Įžymūs** atomistai apie Lietuvos fizikų darbus: [ir A. Jucį] // Tiesa. – 1969, birž. 22; Советская Литва. – 1969, 22 июня.

649. **Jucio** paskaitos Oksforde ir Kembridže. – (Dienos interviu) // Vakarinės naujienos. – 1969, bal. 15. – Tas pats laikr. rus.

650. **Kazlauskienė V.** Didelis susidomėjimas: [ir A. Jucio paskaitomis Maskvoje] / „Tiesos“ korespondentei V. Kazlauskienei atsako „Žinijos“ draugija. – Aut. nurodyta tekste // Tiesa. – 1969, rugs. 7.

651. **Kolosas V.** Mes – kaimynai...: [tarptautinio simpoziumo svečiai atsako į du „Švyturio“ klausimus ir mini A. Jucį]. – Nuotr. – (Iš fizikų forumo) // Švyturys. – 1969, Nr. 15, p. 5.

652. **Konja A.** „Iš Lietuvos fizikų iki šiol žinojau tik prof. A. Jucį“. – (Iš fizikų forumo) // Švyturys. – 1969, Nr. 15, p. 5.

653. **Lietuvos** mokslo dienos Maskvoje: [tarp dalyvių minimas ir A. Jucys] // Gimtasis kraštas. – 1969, rugs. 4.

654. **Lomsargis V.** Eina garsas nuo pat Vilniaus: [ir apie A. Jucį bei jo kūrybą]. – Portr. // Gimtasis kraštas. – 1969, lapkr. 6.

655. **Profesorius** A. Jucys – Prancūzijoje // Tarybinis studentas. – 1969, lapkr. 7.

656. **Randičius M.** „...buvau girdėjęs tik apie prof. A. Jucį“. – (Iš fizikų forumo) / / Švyturys. – 1969, Nr. 15, p. 4.

657. **Susirinko** pasaulio fizikai: [minimas A. Jucys kaip simpoziumo organizacinio komiteto pirmininkas] / pokalbyje dalyvavo: A. Dalgarnas, G. Drukariovas, A. Konja, V. Kolosas, P. Keidas; užrašė V. Lomsargis // Gimtasis kraštas. – 1969, birž. 19.

658. **Tarptautinis** simpoziumas: [informacija, kad skaitė pranešimą A. Jucys] // Tiesa. – 1969, birž. 17.

659. „**Vilniaus** universiteto Teorinės fizikos katedros vedėjas profesorius Adolfas Jucys išvyko į Angliją“. – (Įvykių panorama) // Komjaunimo tiesa. – 1969, bal. 16.

660. **Vilniečio** paskaitos Anglijos fizikams: [A. Jucio] // Tiesa. – 1969, bal. 16.

661. **Vilniečio** paskaitos Prancūzijoje: [A. Jucio] // Vakarinės naujienos. – 1969, lapkr. 3. – Tas pats laikr. rus.

662. **Мартишюс И. Т.** Физика в Советской Литве: [minimi A. Jucio moksliniai darbai]. – (В союзных республиках) // Физика в школе. – Москва, 1969, № 6, p. 73.

663. ***Матулис Ю. Ю.** Годы больших работ: [minima prof. A. Jucio mokslinė mokykla]. – (К декаде литовской литературы и искусства в Таджикистане) // Коммунист Таджикистана. – Душанбе, 1969, 19 сент.

664. **Программа** Международного симпозиума по теории электронных оболочек атомов и молекул, 16–20 июня 1969: [minimas ir A. Jucys]. – Вильнюс, 1969. – P. 1, 3, 5–6.

1970

665. **Brazdžiūnas P.** Lietuvos TSR lenininės mokslo dienos Maskvoje: [ir apie A. Jucio dalyvavimą] // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 2 (1970), p. 319.

666. **XII respublikinis** pasitarimas: [minima, kad A. Jucys išrinktas į Lietuvos TSR fizikų draugijos valdybą] // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 10, Nr. 1 (1970), p. 140.

667. **Garbingi** vyriausybiniai apdovanojimai: [jubiliejiniu medaliu Už šaunų darbą, pažymint V. Lenino 100-ąsias gimimo metines, apdovanojamas ir A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1970, bal. 17.

668. **Kriščiokaitis R. J.** Susipažinimui: atominė fizika ir Adolfas Jucys / [su red. prierašu apie straipsnio autorių]. – (Mokslas). – Bibliogr.: 3 pavad. // Akiračiai: atviro žodžio mėnraštis. – Chicago, 1970, sausis (Nr. 11), p. 6.

669. **Liekis A.** Atomas – mano gyvenimas: [apybraiža apie teorinės fizikos pradininką Lietuvoje A. Jucį] // Literatūra ir menas. – 1970, saus. 17, p. 11.

670. **Maldžiūnaitė D.** Mokslų akademijos visuotinio susirinkimo ataskaitinė sesija (1970 m. kovo 19 d.): [minima, kad diskusijose dėl pranešimuose paliestų klausimų dalyvavo Fiz. ir matem. i-to Kvantmechaninio skaičiavimo sektoriaus vadovas akad. A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 260 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 2 (1970), p. 256.

671. **Meškauskas K.** Tarptautiniai mokslo ryšiai: [ir apie A. Jucio skaitytas paskaitas Anglijoje]. – Portr. // Mokslas ir gyvenimas. – 1970, Nr. 1, p. 5–6.

672. **Mokslas** Lietuvoje 1918–1940 metais: [minima, kad prieš karą į užsienį pagilinti žinių buvo komandiruotas ir A. Jucys] // Matulis J., Petrauskas V. Mokslas Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1970. – P. 29.

673. **Mokslo** ir technikos pažangos entuziastai: [tarp apdovanotų respublikine premija minimas ir A. Jucys]. – (Respublikinės premijos) // Lietuva šiandien. – 1970, Nr. 4, p. 59.

674. **Pagrindiniai** mokslinio darbo gamtos ir visuomeninių mokslų srityse pasiekimai: [ir stipriausios respublikoje A. Jucio vadovaujamos fizikų mokyklos]. – (Mokslas Lietuvoje tarybiniais metais) // Matulis J., Petrauskas V. Mokslas Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1970. – P. 54–55.

675. **Pagrindinių** mokslinio tyrimo krypčių nustatymas ir organizaciniai mokslo pertvarkymai: [minimas stambios mokslininkų grupės vadovas A. Jucys]. – (Mokslas Lietuvoje tarybiniais metais) // Matulis J., Petrauskas V. Mokslas Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1970. – P. 52.

676. **Savukynas A.** Vis atomai: [atomų ir molekulių teorijos vystymas respublikoje]. – Iliustr. // Mokslas ir technika. – 1970, Nr. 1, p. 7.

677. **Sudavičius B.** Kūrybinga nuotaika sename universitete: [minimas plačiai žinomas mokslininkas A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1970, saus. 10.

678. **Teorinės** fizikos katedra: [vedėjas – prof. dr. Adolfas Jucys]. – (Fakultetai ir katedros) // Mano Alma Mater: pirmakursio žinynas / sudarė: A. Gučas [ir kt.]. – Vilnius, 1970. – P. 12.

679. **XIII respublikinio** fizikų pasitarimo programa-kvietimas, Kaunas, 1970 m. geg. mėn. 28–30 d. – Kaunas, 1970. – 1 lap.

680. **Лекис А.** Атом – жизнь моя / А. Лекис. – Iliustr. // Литва литературная / Союз писателей Литовской ССР; ред. коллегия: А. Беляускас и др. – Вильнюс, 1970. – P. 165–170.

681. **Матулис Ю. Ю.** Наука Советской Литвы: [ir apie akad. A. Jucio indėlį] // Ленин и современная наука. – Москва, 1970. – Кн. 2: Ленинские идеи и современное естествознание: расцвет науки в союзных республиках. – P. 509.

682. **Юцис** Адольфас Пранович: [pagrindinių darbų sąrašas (15 pavad.)]// Математика в СССР 1958–1967: В 2-х т. / под ред. Правления московского математического общества; отв. ред.: С. В. Фомин и Г. Е. Шилов. – Москва, 1970. – T. 2: Биобиблиография. – P. 1542.

1971

683. **Brazdžiūnas P.** Lietuvos TSR fizikos mokslo darbuotojų lankymasis užsienio mokslo įstaigose: [ir A. Jucio]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 5 (1971), p. 896.

684. **Brazdžiūnas P.** XIII respublikinis fizikų pasitarimas: [minimas A. Jucys – originalios mokyklos vadovas]. – (Kronika). – Santr. rus. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 11, Nr. 1 (1971), p. 157.

685. **Bučelis B.** Atradimai, problemos: [apie fiz.-matem. m. dr. A. Jucį bei jo mokyklą / su red. prierašu] // Gimtasis kraštas. – 1971, saus. 21.

686. **Bučelis B.** Mokslinės minties centras: [apie Lietuvos TSR MA: minima ir akad. A. Jucio mokykla] // Laikas ir įvykiai. – 1971, Nr. 2, p. 18. – Tas pats žurn. rus.

687. **Gasperavičius A.** II kurso fizikai gina elektros laboratorinius darbus pas dėstytojus S. Stonkų ir Z. Pocių: [nuotraukoje ir A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1971, bal. 23.

688. **Įžymūs** atomistai apie Lietuvos fizikų darbus: [A. Jucys minimas kaip pasaulyje plačiai žinomas profesorius] / pokalbyje dalyvavo: N. Sokolovas, V. Kolosas, R. Gašparas, B. Džadas. – (Mokslas: aukštoji mokykla) // Lietuva šiandien. – 1971, Nr. 5, p. 30.

689. **Jonutis Z.** Net prabudus naktį: [apie Z. Rudziką ir jo mokytoją – įžymų mokslininką A. Jucį]. – (Fizikų ir astronomų pasaulyje) // Jaunimo gretos. – 1971, Nr. 1, p. 4–5.

690. **Juodakis V.** Badacz tajemnic atomu: [apie šiuolaikinės kvantinės mechanikos specialistą A. Jucį] // Czerwony Sztandar. – 1971, 28 maja.

691. **Kybartas V.** Papildykime fizikų gretas: [minimas originalios fizikų mokyklos organizatorius A. Jucys] // Tarybinis studentas. – 1971, vas. 26, p. 4.

692. **Meškauskas K.** LTSR mokslų akademijai – 30 metų: [pažymima, kad visuotinį pripažinimą pelnė ir akad. A. Jucio darbai] // Komunistas. – 1971, Nr. 3, p. 70. – Tas pats žurn. rus.

693. **Meškauskas K.** Mokslo išvystymas Tarybų Lietuvoje: [ir A. Jucio indėlio geras įvertinimas] // Švyturys. – Kretinga, 1971, spal. 5.

694. **Mokslo** keliai: [dėl A. Jucio kelionės į Prancūziją]. – (Lietuva svečiuose) // Lietuva šiandien. – 1971, Nr. 5, p. 51.

695. **Paar V.** Diagrammatic method of the particle-vibration coupling model (1): [autorius plėtoja Jucio–Bandzaičio–Vizbaraitės metodą] // Nuclear Physics. – Vol. A164, No. 3 (1971), p. 576–577.

696. **Petrauskienė Z., Valentėlienė P.** Lietuvos TSR mokslininkų disertacijos 1945–1968. – Vilnius, 1971.

697. **Petrulis V.** Nors tu ir toli...: [fotoreportažas apie Žemiečių draugiją ir A. Jucį]. – Iliustr. // Kibirkštis. – Plungė, 1971, birž. 15.

698. **Prof.** dr. A. Jucys – žymus teorinės fizikos specialistas: [nuotrauka] // Mokslas, specialistai / Lietuvos TSR aukštojo ir specialaus vidurinio mokslo ministerija. – Vilnius, 1971. – P. [57].

699. **Samaitis J.** Ten, kur subėga mokslų upeliai: apie respublikos mokslo šventovę: [minimas ir A. Jucys] // Komjaunimo tiesa. – 1971, saus. 16. – Tas pats laikr. rus.

700. **Sudavičius B.** Svetingai atvertos durys: [apie VVU Fizikos fakulteto dėstytojus, tarp jų ir A. Jucį] // Tarybinis studentas. – 1971, vas. 26, p. 1.

701. **Teorinė** fizika: [minimas A. Jucys, Vilniaus fizikų teoretikų vadovas] // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1971. – T. 3, p. 541.

702. **Vilniaus** universitetas nuo 1944: [minimas A. Jucys] // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1971. – T. 3, p. 776.

703. **Вильнюсский** университет им. В. Капсукаса...: [minimas A. Jucys] // Большая советская энциклопедия. – 3-е изд. – Москва, 1971. – Т. 5, p. 66.

704. **XVII** Всесоюзный съезд по спектроскопии, 5–9 июля 1971 г.: программа. – Минск, 1971. – P. 6.

705. **Соколов Н. Д.** Слово при закрытии международного симпозиума в Вильнюсе 20 июня 1969 г.: [minimas A. Jucio pranešimas] // Теория электронных оболочек атомов и молекул: доклады международного симпозиума, Вильнюс, 16–20 июня 1969 г. / Институт физики и математики АН ЛитССР; ред. коллегия: А. П. Юцис и др. – Вильнюс, 1971. – P. 389.

1972

706. **Akstinas B.** Glimpses of Lithuania: [minimas A. Jucys]. – Vilnius, 1972. – P. 193. – Lygiagr. leid. vok.

707. **Andriūnas J.** Mūsų svečiai – matematikos ir fizikos mokslininkai: [ir A. Jucys] // Tarybinė žemė. – Zarasai, 1972, geg. 16.

708. **Bieliauskas A., Maldžiūnaitė D.** Lietuvos TSR mokslų akademijos visuotinio susirinkimo ataskaitinė-rinkiminė sesija (1972 m. kovo 21–22 d.): [minima, kad Fizikos, technikos ir matematikos mokslų skyriaus akademiko sekretoriaus pavaduotoju išrinktas akad. A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 188; tekstas rus.: p. 178 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija A. – T. 3 (1972), p. 186; Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1972), p. 176.

709. **Brazdžiūnas P.** Fizikos laimėjimai ir liaudies švietimas: [minimas tiriamųjų darbų vadovas teorinės fizikos srityje A. Jucys] // Tarybinis mokytojas. – 1972, gruod. 3.

710. **Bulota K.** Naujas fizikos-matematikos mokslų daktaras Z. Rudzikas: [minima, kad jo mokslinių tyrinėjimų kryptis glaudžiai siejasi su A. Jucio teorinės fizikos mokykla] // Mokslas ir technika. – 1972, Nr. 5, p. 60.

711. **Lietuvos** ir Vengrijos mokslininkų kūrybinė draugystė: [minimas ir A. Jucys] / ELTA // Vakarinės naujienos. – 1972, lapkr. 29. – Tas pats laikr. rus.

712. **XV respublikinė** fizikų konferencija, skirta TSRS 50-mečiui (1972 m. birželio 2–3 d.): programa-kvietimas. – Šiauliai, 1972. – P. 3.

713. **Rakauskas J.** Lietuvos TSR mokslų akademijos visuotinio susirinkimo sesija (1971 m. geg. 13 d.): [diskusijose pasisakė ir A. Jucys]. – Tekstas rus.: p. 154 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 1 (1972), p. 148.

714. **Ruikas L.** LTSR MA akademikas, fizikos-matematikos mokslų daktaras profesorius Adolfas Jucys: [nuotrauka Nr. 125] // Baranauskas M., Ruikas L. Naujasis Vilnius: [fotoalbumas]. – Vilnius, 1972. – P. 232.

715. **Samaitis J.** Atomo platybėmis bekeliaujant: [minimas R. Karazijos diplominio darbo vadovas akad. A. Jucys]. – (Konkursas: „Jaunųjų mokslininkų darbai ir mintys“) // Komjaunimo tiesa. – 1972, spal. 21. – Tas pats laikr. rus.

716. **Žostautaitė P.** Mokslinio tyrimo darbas Vilniuje: [minimas Geologijos, chemijos ir technikos mokslų skyriaus akademikas sekretorius A. Jucys]. – Aut.

nurodytas turinyje // Vilniaus miesto istorija nuo Spalio revoliucijos iki dabartinių dienų. – Vilnius, 1972. – P. 270.

717. **Žukauskas A.** Neaprėpiami mokslo barai: Kiek toli siekia Nemuno krašto mokslininkų mintys: [pasakojama ir apie „lietuviškosios atomų ir molekulių teorijos mokyklos“ kūrėją A. Jucį] / klausimus pateikė žurnalistas V. Lomsargis // Gimtasis kraštas. – 1972, vas. 10.

718. **Žukauskas K.** Alma Mater priima svečius: [minima, kad A. Jucys buvo išvykęs į Vengriją ir Čekoslovakiją] / pokalbį užrašė L. Vosylius // Mokslas ir technika. – 1972, Nr. 12, p. 35.

719. **Академия** наук Литовской ССР: [minimas ir A. Jucio darbas] // Ежегодник Большой советской энциклопедии. – Москва, 1972. – Вып. 16, p. 135.

720. **Матулис Ю. Ю.** «Словно ветви могучего дерева...» [minima plačiai žinoma A. Jucio mokykla] // Магілеўская праўда. – Магілеў, 1972, 18 кастрычніка (X); Советская Белоруссия. – Минск, 1972, 10 сент.; Социалистік Казахстан. – Алма-Ата, 1972, 13 дек.; Социалистический Донбасс. – Донецк, 1972, 30 авг.; Робітнiча газета. – Київ, 1972, 18 липня.

721. **Матулис Ю. Ю.** Советская Литва и ее наука: [apie A. Jucio indėlį] // Наука Союза ССР: к 50-летию образования Союза Советских Социалистических Республик, 1922–1972. – Москва, 1972. – P. 278.

722. **Мешкаускас К. А.** В авангарде прогресса: [minima plačiai žinoma A. Jucio mokykla]. – (Дни ЛитССР в Молдавии) // Советская Молдавия. – Кишинев, 1972, 12 янв.

723. **Юцис** Адольфас Пранович (теорет. физика), род. 30.VIII.1904 г.: дата избрания 23.VI.1955 г. // Действительные члены (академики) Академии наук Литовской ССР с момента учреждения Академии. – Вильнюс, 1972. – P. 2. – Rotaprintas.

1973

724. **Aničas J.** Į mokslo lobyną: [minimas ir A. Jucio indėlis] // Vakarinės naujienos. – 1973, liep. 4. – Tas pats laikr. rus.

725. **Griškevičius P.** Tegyvuoja ir teklesti Vilniaus tradicijos: [minima ir A. Jucio veikla] / „Švyturio“ žurnalisto Arono Garono interviu // Švyturys. – 1973, Nr. 12, p. 5.

726. **Kybartas V.** Fizikos fakultetas, Partizanų 24, tel. 3-60-17: [ir apie Valstybinės premijos laureatą akad. A. Jucį]. – (Jus kviečia studijuoti Vilniaus Darbo raudonosios vėliavos ordino V. Kapsuko universitetas) // Tarybinis studentas. – 1973, saus. 12, p. 7.

727. **Kybartas V.** Fizikos specialybė: [minimas dėstytojas A. Jucys]. – (Fizikos fakultetas) // 30 Vilniaus universiteto specialybių / red. K. Simaška. – Vilnius, 1973. – P. 26.

728. **Liekis A.** Tryliktas sūnus: [apybraiža apie prof. A. Jucį] // Liekis A. Laimingi žmonės. – Vilnius, 1973. – P. 17–25.

729. **Lomsargis V.** Savojo laivo kapitonas: [apie prof. A. Jucio susitikimą su Salantų vidurinės mokyklos moksleiviais]. – Iliustr. // Moksleivis. – 1973, Nr. 11, p. 2–5.

730. **Paskaitos** apie TSRS 50-metį: [ir A. Jucio paskaitos] // Lietuvos TSR mokslų akademijos lektorių skaitomų paskaitų anotuota tematika. – Vilnius, 1973. – P. 5.

731. **Paskaitos** fizikos, matematikos ir technikos klausimais: [ir A. Jucio] // Lietuvos TSR mokslų akademijos lektorių skaitomų paskaitų anotuota tematika. – Vilnius, 1973. – P. 50.

732. **Perednikas K.** Mokslo galia ir draugystė: [minimas ir A. Jucys] // Kalba Vilnius. – 1973, Nr. 26, p. 13.

733. **Sudavičius B.** Laimė tapti universiteto studentu: [minimas originalios mokslinės krypties atstovas A. Jucys]. – (Jus kviečia studijuoti Vilniaus Darbo raudonosios vėliavos ordino V. Kapsuko universitetas) // Tarybinis studentas. – 1973, saus. 12.

734. **XVI respublikinė** fizikų konferencija (Panevėžys, 1973 m. birželio 21–22 d.): programa-kvietimas / Lietuvos TSR fizikų draugija. – Vilnius, 1973. – P. 2.

1974

735. **A. Jucio** laidotuvės // Tiesa. – 1974, vas. 7; Советская Литва. – 1974, 7 февр.; Czerwony Sztandar. – 1974, 7 lut.

736. **Adolfas** Jucys: [nekrologas]. – Lygiagr. tekstas rus., angl.: p. 168 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 1 (1974), p. 167.

737. **Adolfas** Jucys: [nekrologas] // Tiesa. – 1974, vas. 5; Советская Литва. – 1974, 5 февр.

738. **Adolfas** Jucys: [nekrologas] // Kibirkštis. – Plungė, 1974, vas. 7; Tarybinis pedagogas. – 1974, vas. 7.

739. **Adolfas** Jucys: [nekrologas] // Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1974), p. 201–203.

740. **Akademikas** Adolfas Jucys: (Septyniasdešimties metų sukaktį pažymint) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 381–384.

741. „**Akademiko** A. Jucio gyvenimui ir jo mokslinei, pedagoginei bei organizacinei veiklai skiriamas „Lietuvos fizikos rinkinio“ XIV tomo 3-iasis numeris, pašvęstas jo 70-mečiui paminėti“. – Lygiagr. tekstas rus., angl.: p. 168 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 1 (1974), p. 167.

742. **Bučelis B.** Atradimai, problemos: [apie fiziką A. Jucį] // Uzdila A. Išeinant į žmones: Skaitiniai 8 kl. – Warszawa, 1974. – P. 284–287.

743. **Darienė T.** Gyvenimas, brolau, sausa šaka, vien fizikos vaisingas medis žydi: [minima, kad daug Lietuvos fizikų – mokslų kandidatų ir daktarų – yra A. Jucio mokiniai] // Mokslas ir technika. – 1974, Nr. 6, p. 42–43.

744. **Fano U.** A. Jucys: [nekrologas] // Physics Today. – Vol. 27, No. 6 (1974), p. 72.

745. **Gardauskienė M.** Lietuvos TSR mokslų akademijos visuotinio susirinkimo metinė-ataskaitinė sesija (1974 m. vasario 20 d.): [minima, kad atsistojimu ir tylos minute pagerbė MA tikrojo nario A. Jucio atminimą]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 174; tekstas rus.: p. 206 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija A. – T. 3 (1974), p. 173; Lietuvos TSR MA darbai. Serija B. – T. 4 (1974), p. 205.

746. **Jonaitis H., Dundulytė I.** Sukūręs savąją fizikų mokyklą: [A. Jucio atminimui] // Tiesa. – 1974, rugs. 12.

747. **Judd B. R.** A. P. Jucys: [nekrologas] // Journal of the Optical Society of America. – Vol. 64, No. 7 (1974), p. 1026–1027.

748. **Kniūkšta P.** Netekome talkininko profesoriaus A. Jucio: Fiz.-matem. m. dr. atminimui, 1904.IX.12 – 1974.II.4 // Kalbos kultūra. – Sąs. 27 (1974), p. 89–90.

749. **Laurinkus J.** Plungėje mes mokėmės: [ir apie A. Jucį]. – Iliustr. // Kibirkštis. – Plungė, 1974, kovo 2.

750. **Lietuvos** fizikos rinkinys / Lietuvos TSR MA, Lietuvos TSR aukštosios mokyklos, Lietuvos TSR fizikų draugija; red. kolegija: P. Brazdžiūnas (vyr. red.), H. Horodničius, A. Jucys [ir kt.]. – Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla, 1974. – T. 14, Nr. 3: [skiriamas akad. A. Jucio atminimui]. – 539 p.: portr. – Lygiagr. antraštė rus. – Str. liet., rus. – Santr. liet., angl. – Bibliogr. str. gale.

751. **Lomsargis V.** Minčių gelmės poetas: [A. Jucio 70-mečio paminėjimas] // Komjaunimo tiesa. – 1974, rugs. 14. – Tas pats laikr. rus.

752. **Mirė** A. Jucys // Tarybinis studentas. – 1974, vas. 8.

753. **Mirė** akademikas A. Jucys: [nekrologas] // Gimtasis kraštas. – 1974, vas. 7.

754. **Mokslinis** koordinacinis atomų ir atominių spektrų teorijos seminaras: [minimi ir trys A. Jucio pranešimai]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 2 (1974), p. 361.

755. **Pagerbė** akademiko A. Jucio atminimą: 70-metį // Tiesa. – 1974, rugs. 13.

756. **Respublikinės** konferencijos fizikų kadrų ruošimo tobulinimo klausimais kvietimas-programa: konferencija skirta prof. K. Baršausko gimimo 70-mečiui, Kaunas, 1974 gegužės 13–14 d. – Kaunas, 1974. – P. 4.

757. **Rudzikas Z., Vanagas V.** [Recenzija]. – Rec. kn.: Юцис А. П., Савукинас А. Ю. Математические основы теории атома. Вильнюс: Минтис, 1973 // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 529–530.

758. **Savukynas A.** Visasąjunginis atomų ir atominių spektrų teorijos seminaras: [minima, kad A. Jucys skaitė 6 pranešimus]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 5 (1974), p. 829.

759. **Strockytė T.** Akademiko A. Jucio mokslinių darbų bibliografija. – Bibliogr.: 323 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 385–416. – Žr. ir. 417: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронньк атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 219–236.

760. **Strockytė T.** Kandidatinės disertacijos, paruoštos vadovaujant akad. A. Juciui. – Bibliogr.: 47 pavad. // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 3 (1974), p. 412–416. – Žr. ir. 422: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 234–236.

761. **Šešioliktoji** respublikinė fizikų konferencija: [minima, kad šią konferenciją pradėjo A. Jucys] // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 14, Nr. 5 (1974), p. 829.

762. **Užuojautos** mirus A. Juciui // Tiesa. – 1974 vas. 6, 8; Vakarinės naujienos. – 1974, vas. 6, 7. – Tas pats laikr. rus.; Tarybinis mokytojas. – 1974, vas. 6.

763. **Zalubas R.** Adolfas Jucys [1904 09 12 – 1974 02 04]: nekrologas. – Portr. // Aidai: kultūros žurnalas. – Brooklyn, N. Y., 1974, Nr. 9, p. 414–415.

764. **Институт** физики и математики: [minima A. Jucio veikla] // Академия наук Литовской ССР: (краткий обзор развития и наиболее важных достижений). – Вильнюс, 1974. – P. 12–13.

765. **Памяти** Адольфаса Прановича Юциса. – Portr. // Теория атомов и атомных спектров. – Рига, 1974. – T. 1: Материалы Всесоюзного семинара по теории атомов и атомных спектров, Рига, 14–16 ноября 1973 г. – P. 3–7.

766. **Памяти** Адольфаса Прановича Юциса // Теория атомов и атомных спектров: тезисы докладов всесоюзного семинара, Ташкент, 8–10 октября 1974 г. – Ташкент, 1974. – P. 85–90.

767. **Ребане Т.** [Recenzija].– Rec. kn.: Юцис А. П., Савукинас А. Ю. Математические основы теории атома. Вильнюс: Минтис, 1973 // Оптика и спектроскопия. – Т. 37, вып. 6 (1974), p. 1190–1191.

768. **Четвертый** всесоюзный семинар по теории атомов и атомных спектров (8–10 окт. 1974 г.) Ташкент: пригласительный билет и программа. – Ташкент, 1974. – P. 2.

1975

769. **Apie** fiziką Adolfą Jucį / [redakcijai rašo skaitytojas iš Niujorko] // Mokslas ir gyvenimas. – 1975, Nr. 2, p. 55.

770. **Brazdžiūnas P.** Fizikos mokslinių tyrimų raida Lietuvos TSR mokslų akademijoje: [minimas A. Jucio indėlis] // Respublikinės konferencijos fizikų kadrų ruošimo tobulinimo klausimais darbai, skiriami prof. K. Baršausko 70-mečiui (Kaunas, 1974, gegužės 13–14 d.). – Kaunas, 1975. – P. 34–35.

771. **Dundulytė I.** Mokslinio tyrimo darbas Kauno universiteto Fizikos katedroje 1922–1940 m.: [ir A. Jucio 1933–1940 m.] // Lietuvos TSR MA darbai. Serija A. – T. 4 (1975), p. 115, 124–126.

772. **Lietuvos** TSR fizikai – Respublikinės mokslo ir technikos premijos laureatai: [ir A. Jucys]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 15, Nr. 3 (1975), p. 478.

773. **Puodžiukynas A.** Fizikos mokslo raida Kauno universitete: [minima ir A. Jucio veikla nuo 1933 m.] // Respublikinės konferencijos fizikų kadrų ruošimo tobulinimo klausimais darbai, skiriami prof. K. Baršausko 70-mečiui (Kaunas, 1974, gegužės 13–14 d.). – Kaunas, 1975. – P. 48–49.

774. **Rudzikas Z.** Skverbimasis į mikropasaulį: [minima A. Jucio fizikų teoretikų mokykla]. – (Mokslo horizontai) // Tiesa. – 1975, saus. 22.

775. **Rudzikas Z., Savukynas A.** Skaitymai akademikui A. Juciui atminti. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 15, Nr. 6 (1975), p. 1046.

776. **Stanislovaitis B.** Močiutės čėsnis: [minimas A. Jucys] // Švyturys. – 1975, Nr. 6, p. 18.

777. **Памяти** Адольфаса Прановича Юциса, 1904–1974: некролог // Оптика и спектроскопия. – Т. 38, вып. 1 (1975), p. 193–195.

778. **Рудзикас З. Б., Савукинас А. Ю.** Всесоюзная школа по теории многоэлектронных атомов и их спектров: [skiriama A. Jucio atminimui]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 15, Nr. 3 (1975), p. 475.

1976

779. **Arimavičiūtė V.** 30 fizikų laidų: [minimas ir Lietuvos fizikų atstovas A. Jucys] // Mokslas ir technika. – 1976, Nr. 7, p. 24.

780. **Bandzaitis** Antanas Rimvidas: [minimas ir A. Jucys] // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1976. – T. 1, p. 629.

781. **Dičius P.** Lietuvos TSR mokslų akademijos veikla 1974 metais: [minima, kad 1974 02 04 mirė akad. A. Jucys]. – (Kronika). – Tekstas rus.: p. 175 // Lietuvos TSR MA darbai. Serija A. – T. 2 (1976), p. 165.

782. **Gáspár R.** Adolfas Jucys, 1904–1974: [nekrologas] // Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth Nominatae. Ser., Physica et Chimica. – Vol. 20, No. 2 (1976), p. 76–77.

783. **Gáspár R.** [Recenzija].– Rec. kn.: Юцис А. П., Савукинас А. Ю. Математические основы теории атома. Вильнюс: Минтис, 1973 // Acta Physica Hungarica. – T. 41, fasc. 4 (1976), p. 317.

784. **Rudzikas Z., Savukynas A.** Antrieji moksliniai skaitymai akademiko A. Jucio atminimui. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 16, Nr. 6 (1976), p. 881.

785. **Rudzikas Z. B., Sivcev V., Kičkin J.** Relativistic matrix elements of the energy operator in the case of complex electronic configurations: [skiriama A. Jucio atminimui] // Atomic Data and Nuclear Data Tables. – Vol. 18, No. 2 (1976), p. 205–221.

786. **Sinanoglu O.** Theoretical oscillator strengths of neutral, singly-ionized, and multiply-ionized atoms: [skiriama prof. E. U. Condonui ir prof. A. Juciui] // Beam-Foil Spectroscopy / ed. S. Bashkin. – New York, 1976. – P. 111–146.

1977

787. **Juodakis V.** Ar galima suspausti Žemę: [apie prof. fiz.-matem. m. dr. A. Jucį / su red. prierašu]. – Iliustr. // Lietuvos pionierius. – 1977, saus. 5.

788. **Katilius P.** Fizika ir geofizika: [ir apie A. Jucio veiklą 1933–1940 m.]. – Aut. nurodytas turinyje // Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940. – Vilnius, 1977. – P. 290, 292.

789. **Labanauskienė D.** Rankraštinis akademiko A. Jucio palikimas [Lietuvos TSR MA Centrinės bibliotekos rankraštyno fonde] // Vakarinės naujienos. – 1977, rugpj. 24. – Tas pats laikr. rus.

790. **Vilniaus** universiteto istorija, 1803—1940 / Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas; red. kolegija: J. Kubilius (pirm.), V. Merkys (ats. red.) ir kt. – Vilnius, 1977. – P. 240, 290, 292.

791. **Žiugžda R.** Universiteto 1930 ir 1937 m. statutai: [minimas A. Jucys, nenuėjęs su fašistine valdžia]. – Aut. nurodytas turinyje // Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940. – Vilnius, 1977. – P. 240.

792. **Дундулите Е. Б.** Подготовка специалистов по физике в Литве в 1922–1940 г. г.: [minimas ir A. Jucys]. – Bibliogr.: 9 pavad. // Вопросы истории науки и техники Прибалтики: тезисы докладов XI Прибалтийской конференции по истории науки и техники. – Тарту, 1977. – P. 80–83.

793. **Юргинис Ю. М.** Развитие естественных и технических наук в Советской Литве.: [ir apie A. Jucio indėlį] // Большая советская энциклопедия. – 3-е изд. – Москва, 1977. – T. 14, p. 545.

1978

794. **Karazija R.** Atomo paslapčių paviliotas. – Portr. – Rec. kn.: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. Вильнюс: Мокслас, 1978 // Naujos knygos. – 1978, Nr. 8, p. 22–23.

795. **Savukynas A.** Moksliniai skaitymai, skirti prof. A. Jucio atminimui. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – T. 18, Nr. 3 (1978), p. 410.

796. **Statulevičius V.** [Atsakydamas į redakcijos klausimus Lietuvos TSR MA Matematikos ir kibernetikos instituto direktorius akad. V. Statulevičius apgailestauja dėl A. Jucio mirties]. – (Vilniaus V. Kapsuko unversitetui 400. „Hinc itur ad astra“) // Jaunimo gretos. – 1978, Nr. 12, p. 16.

797. **Tulytė L.** [Žinutė, kad išleista kn.: Юцис А. П., Бандзайтис А. А. Теория момента количества движения в квантовой механике. 2-е изд. Вильнюс: Мокслас, 1977]. – Iliustr. // Naujos knygos. – 1978, Nr. 8, p. 23.

798. **Valančius G.** Žemaičių Didysis tarp rinktinių: istoriobiografiniai pasakojimai. – Los Angeles, Cal., 1978. – D. 2: Vysk. Motiejaus Valančiaus (1801.II.16 – 1875.V.17) mirties šimtmečiui paminėti: [vienas iš šešių Motiejaus Valančiaus gyvenimo tyrinėtojų buvo A. Jucys]. – P. 250, 404, 431, 433, 435, 479: portr.

799. **Вайборн Б. Г.** „Международное признание исследований проф. Юциса...“. – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 29-31.

800. **Веселов М. Г.** Из воспоминаний. – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 26-28.

801. **Гашпар Р.** „Теория атома настолько сложна...“. – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 26.

802. **Джад Б.** „Вильнюс для меня, пожалуй, самый близкий...“. – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 26.

803. **Каразия Р. И., Рудзикас З. Б.** Адольфас Пранович Юцис: (краткий биографический очерк). – Portr. – Aut. nurodytas pratarmėje // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 7–31.

804. **Кончюс А.** Решающие девяносто девять: [apybraiža apie Z. Rudziką bei jo mokytoją A. Jucį] / А. Кончюс. – (Литовская ССР) // Дерзновенная молодость: [сборник] / сост. И. А. Зудов. – Москва, 1978. – P. 136–138.

805. **Литва** в условиях зрелого социализма: [ir apie A. Jucį] // История Литовской ССР: (с древнейших времен до наших дней). – Вильнюс, 1978. – P. 602.

806. **Собельман И. И.** Записка о состоянии работы по проблеме „спектроскопии атомов и молекул“ в АН Литовской ССР: [ir akad. A. Jucio pasiekimai]. – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 25.

807. **Фано У.** „Создание лично самим А. П. Юцисом процветающей школы...“ – (Ученые-атомисты о А. Юцисе и его работах) // Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. – Вильнюс, 1978. – P. 28.

1979

808. **Adolfas** Jucys: [trumpi bibliografiniai duomenys]. – Portr. – (Įvykių kalendorius. Rugsėjis) // Laikas ir įvykiai. – 1979, Nr. 14, p. 19. – Tas pats žurn. rus.

809. **Adomavičienė E.** Akademiko A. Jucio ryšiai su Plunge. – Portr. // Kibirkštis. – Plungė, 1979, birž. 7.

810. **Akademikas** Adolfas Jucys: [portretas] / J. Grikienio // Mokslas ir gyvenimas. – 1979, Nr. 8, 2 virš. p.

811. **Čekavičiūtė J., Karazija R.** Plungės gimnazijoje: akad. A. Jucio 75-osioms gimimo metinėms artėjant. – (Mūsų žemiečiai) // Kibirkštis. – Plungė, 1979, rugs. 1, 4, 6.

812. **Fizika**: [minimas ir A. Jucys] // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1979. – T. 3, p. 499.

813. **Įamžintas** mokslininkų [ir A. Jucio] atminimas // Tiesa. – 1979, rugs. 23.

814. **Jancevičius A.** Vilniaus universitetui – 400: [ir apie A. Jucį]. – Vilnius, 1979. – P. 87, 113–114: portr.

815. **Jankauskas S.** Universiteto nuopuolis ir prisikėlimas: [minimas ir A. Jucio persikėlimas į Vilnių] // Kultūros barai. – 1979, Nr. 7, p. 60.

816. **Jucys** Adolfas, 1904.IX.12, Klausgalvų Medsėdžiuose (Kretingos raj.) // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1979. – T. 5, p. 82.

817. **Karazija R.** Atomų šifrai / [su red. prierašu] // Kibirkštis. – Plungė, 1979, geg. 22.

818. **Kybartas V.** Fizika: [ir apie A. Jucį] // Mokslas ir gyvenimas. – 1979, Nr. 4, p. 10–11.

819. **Lietuvos** TSR fizikų konferencija Plungėje: [skiriama akad. A. Jucio 75-osioms gimimo metinėms]. – Iliustr // Kibirkštis. – Plungė, 1979, birž. 14.

820. **Mančinskas Č.** Kauno universitetas Lietuvos aukštojo mokslo istorijoje: [minimas A. Jucys]. – (VU – 400) // Mokslas ir gyvenimas. – 1979, Nr. 3, p. 22.

821. **Programa**-kvietimas: XXI resp. fizikų konferencijai (1979 m. birželio 7–8 d.). – Plungė, 1979. – P. 4–5.

822. **Rudzikas Z.** Mokslininkas iš Žemaitijos: [apie A. Jucį.] // Kibirkštis. – Plungė, 1979, birž. 7.

823. **Rudzikas Z.** Šiuolaikinės teorinės fizikos pradininkas Lietuvoje: [apie A. Jucį]. – Nuotr. // Mokslas ir gyvenimas. – 1979, Nr. 8, p. 22–23.

824. **Užuotienė A.** Lietuvos gamtininkų draugija: [narys ir A. Jucys] // Mokslo draugijos Lietuvoje / Lietuvos TSR mokslų akademijos Istorijos institutas; red. kolegija: P. Slavėnas (ats. red.) ir kt. – Vilnius, 1979. – P. 144, 155–156, 158. – (Iš mokslų istorijos Lietuvoje; 4).

825. **Vilniaus** universiteto istorija, 1940–1979 / Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas. – Vilnius, 1979. – P. 59, 115, 156 ir kt.: žr. pavardžių rodyklę.

826. **Жюгжда Р.** Каунасский университет и его роль в реорганизации Вильнюсского университета в 1939–1940 годах: [minimas ir A. Jucys]. – Aut. nurodytas turinyje // История Вильнюсского университета, 1579–1979. – Вильнюс, 1979. – Sk. 6, p. 165.

827. **Конференция** по теории атомов и молекул, посвященная 400-летию Вильнюсского госуниверситета и 75-летию со дня рождения академика АН Литовской ССР А. П. Юциса: программа. – Вильнюс, 1979. – P. 3.

828. **Лазутка С.** Создание и воспитание новых профессорско-преподавательских кадров: [ir apie A. Jucį]. – Aut. nurodytas turinyje // История Вильнюсского университета, 1579–1979. – Вильнюс, 1979. – Sk. 9, p. 200, 205.

829. **Лазутка С.** Становление научно-исследовательской работы в период строительства основ социализма: [ir apie A. Jucį]. – Aut. nurodytas turinyje // История Вильнюсского университета, 1579–1979. – Вильнюс, 1979. – Sk. 9, p. 251–253.

830. **Мартишюс Й. А.** О деятельности ак. АН ЛитССР А. П. Юциса в Вильнюсском педагогическом институте. – Bibliogr.: 6 pavad. // Вопросы истории науки и техники Прибалтики: тезисы докладов 12 Прибалтийской конференции по истории науки и техники. –Вильнюс, 1979. – P. 122–124.

831. **Развитие** научно-исследовательской работы в период строительства развитого социализма: [ir apie A. Jucį bei jo mokyklą] // История Вильнюсского университета, 1579–1979. – Вильнюс, 1979. – Sk. 11, p. 258–259, 261, 263.

832. **Современное** состояние теории атомов и молекул: тезисы докладов конференции по теории атомов и молекул, Вильнюс, 31 мая – 2 июня 1979 г. / Министерство высшего и специального образования Литовской ССР, Научный совет АН ССР по проблеме „спектроскопии атомов и молекул“, Научный совет АН ССР по химической кинетике и строению, Ордена Трудового Красного Знамени Вильнюсский госуниверситет им. В. Капсукаса, Иститут физики АН Литовской ССР. – Вильнюс: ВГУ, 1979. – Ч. 1: Конференция посвящена 400-летию Вильнюсского госуниверситета и 75-летию со дня рождения академика АН ЛитССР А. П. Юциса. – 116 p. – Kn. taip pat: Предисловие / Оргкомитет, p. 2.

1980

833. **Dundulytė I.** Šių dienų fizikos ištakos: [minimas ir A. Jucys] // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3165. – 1980, Nr. 1, p. 19.

834. **Rudzikas Z.** Akademiko A. Jucio mokslinės veiklos kryptys. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 4 (1980), p. 102.

835. **Rudzikas Z.** Akademiko Adolfo Jucio 75 metų jubiliejaus minėjimas: [apie šiuolaikinės teorinės fizikos ir fizikų teoretikų mokslinės mokyklos Lietuvoje

pradininką A. Jucį ir jam skirtą parodą]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 4 (1980), p. 108–109.

836. **Vanagas V.** Teorinės fizikos mokykla Tarybų Lietuvoje: [ir apie A. Jucį]. – (Lietuvos TSR 40-metį sutinkant) // Mokslas ir technika. – 1980, Nr. 4, p. 9–11.

837. **Болотин З. А.** Современное состояние теории молекулярных спектров: [pranešimo, skirto A. Jucio jubiliejui, santrauka]. – (Хроника) // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 2 (1980), p. 113–114.

838. **Веселов М. Г., Никитин А. А., Пенкин Н. П.** Хорошая книга, достойная памяти выдающегося советского ученого, создателя литовской школы физиков-теоретиков. – (Bibliografija). – Rec. kn.: Юцис А. П. Избранные труды: Теория многоэлектронных атомов. Вильнюс: Мокслас, 1978 // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 4 (1980), p. 99–100.

839. **Конференция** по теории атомов и молекул, Вильнюс, 30 мая – 2 июня 1979 г.: [apie konferenciją, skirtą VVU 400-ųjų ir A. Jucio 75-ųjų gimimo metinių sukakčiai]. – (Хроника). – Bibliogr. pranešimų gale // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 2 (1980), p. 109–130.

840. **Рудзикас З. Б.** Развитие идей А. П. Юциса в теории атомных спектров: [pranešimo santrauka]. – (Хроника). – Bibliogr.: 6 pavad // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 2 (1980), p. 111–113.

841. **Юбилейные** доклады: [minimas pranešimas: Ванагас В. В., Каразия Р. И. „Жизнь и научная деятельность А. П. Юциса“]. – (Конференция по теории атомов и молекул; Хроника) // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 20, Nr. 2 (1980), p. 109.

1981

842. **Adolfas** Jucys: Literatūros rodyklė / Lietuvos TSR MA Centrinė biblioteka, Lietuvos TSR MA Fizikos institutas; sudarė: T. Strockytė, A. Ališauskienė; red. kolegija: J. Marcinkevičius (pirm.) ir kt.; įžanginis str. R. Karazijos. – Vilnius: Lietuvos TSR LMA CB, 1981. – 155 p. – Pavardžių r-klė: p. 149–153.

843. **Karazija R.** Daugiaelektronių atomų teorijos kūrėjas. – Tas pats tekstas rus.: p. 19–31 // Adolfas Jucys: Literatūros rodyklė / sudarė: T. Strockytė, A. Ališauskienė. – Vilnius, 1981. – P. 7–18;.

844. **Lietuvos** TSR Tautų Draugystės mokslų akademija / red. kolegija: ... A. Žukauskas (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1981. – P. 15: portr., 28, 46, 53, 145, 149.

845. **Venclova T.** Four centuries of enlightenment: A historic view of the University of Vilnius, 1579–1979: [minima A. Jucio mokslinė mokykla] // Lituanus: Lithuanian quarterly journal of arts and sciences. – ISSN 0024-5089. – Vol. 27, No. 2 (1981), p. 42.

1982

846. **Atidengta** memorialinė lenta [akademikui A. Juciui] / ELTA. – Iliustr. // Vakarinės naujienos. – 1982, rugs. 13, p. 1.– Tas pats łaikr. rus.

847. **Brazdžiūnas P.** Ilgas ir laimingas kelias: [minimas ir A. Jucys]. – (Žodis jaunimui) // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3165. – 1982, Nr. 8, p. 37.

848. **Šenavičienė I.** Fizikos raida Lietuvoje, 1920–1940 / Lietuvos TSR MA Istorijos institutas; Ieva Šenavičienė. – Vilnius, 1982. – P. 16–17, 21–22, 49, 63, 77–79, 82, 89, 91–92, 94. – (Iš mokslų istorijos Lietuvoje; 5).

849. **Veiverytė S.** Prof. A. Jucio portretas, 1978: drb., al. 170x124 // Penktoji tapybos trienalė, Vilnius-81: katalogas / Lietuvos TSR dailės muziejus. – Vilnius, 1982. – Iliustr. [74].

850. **Vilutis M.** Adolfas Jucys: [ekslibrisas] // Dešimtoji respublikinė ekslibriso paroda: katalogas / Lietuvos TSR dailės muziejus. – Vilnius, 1982. – P. [8].

1983

851. **Грибов Л. А., Каплан И. Г.** Математические методы в химии: [apie A. Jucio indėlį]. – Portr. // Очерки развития математики в СССР: Теоретическая математика. Прикладные вопросы математики / АН СССР, Институт истории естествознания и техники. – Киев, 1983. – P. 665, 668.

852. **Никитин А. А., Рудзикас З. Б.** От авторов: [minimas ir A. Jucio mokyklos indėlis] // Никитин А. А., Рудзикас З. Б. Основы теории спектров атомов и ионов. – Москва. 1983. – P. 11.

853. **Ордена** Дружбы Народов Академия наук Литовской ССР / ред. коллегия: Б. Вайткявичюс (отв. ред.) и др. – Вильнюс, 1983. – P. 10, 19, 27, 50, 52, 60, 63, 173, 181, 188, 209, 216.

854. **Юцис** Адольфас Пранович (1904.09.12 – 1974.02.4) ...– Portr. // Храмов Ю. А. Физики: биографический справочник. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва, 1983. – P. 314.

1984

855. **Rudzikas Z.** Akademikas A. Jucys ir teorinė fizika Lietuvoje. – Iliustr. // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3165. – 1984, Nr. 9, p. 27–28.

856. **Savukynas A.** A. Jucio moksliniai skaitymai. – (Kronika). – Bibliogr.: 3 pavad / / Lietuvos fizikos rinkinys. –ISSN 0024-2969. – T. 24, Nr. 5 (1984), p. 118–119.

857. **Климык А. У., Гаврилик А. М.** От переводчиков: [minimas didžiulis A. Jucio indėlis į judėjimo kiekio momento teorijos vystymą]. – Bibliogr.: p. 7 (4 pavad.) // Биденхарн Л., Лаук Дж. Угловой момент в квантовой физике: теория и приложения = Angular Momentum in Quantum Physics: Theory and Application: в 2-х т. – Москва, 1984. – Т. 1, p. 5–7.

1985

858. **Vaitkus J.. Šaduikienė N.** Aukštos kvalifikacijos fizikų ruošimas Lietuvoje: [pranešimo santrauka: minimas A. Jucio indėlis]. – (Kronika) // Lietuvos fizikos rinkinys. – ISSN 0024-2969. – T. 25, Nr. 5 (1985), p. 109–110.

859. **Шенавичене-Дундулите Е. Б.** Становление научной школы А. П. Юциса по теоретической физике в Литве в 1933–1962 г.г. // Становление науки и научных коллективов Прибалтики: тезисы докладов 14 Прибалтийской конференции по истории науки / Институт органического синтеза АН ЛатвССР, Советское национальное объединение истории и философии естествознания и техники. – Рига, 1985. – P. 99–100.

1986

860. **Brazdžiūnas P.** Fizikos raidos pirmieji žingsniai Tarybų Lietuvoje: [ir A. Jucio indėlis] / Lietuvos TSR mokslų akademijos Fizikos institutas. – Vilnius, 1986. – P. 10, 12–14, 21, 25, 28, 34, 36–38.

861. **Brazdžiūnas P.** Pirmasis fizikas teoretikas Lietuvoje: kalba, pasakyta LTSR MA Mokslininkų rūmuose 1984 09 12, minint prof. A. Jucio (1904—1974) 80-ąjį gimtadienį // Brazdžiūnas P. Fizikos raidos pirmieji žingsniai Tarybų Lietuvoje. – Vilnius, 1986. – P. 36–38. – Žr. ir. 880.

862. **Brazdžiūnas P.** Puslaidininkių tyrimo pradžia Vilniaus universitete ir LTSR mokslų akademijoje: [minimas ir A. Jucys] // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3084. – 1986, Nr. 5, p. 14–15.

863. **Ilgametis** Energetikos ir elektrotechnikos instituto Mokslinės tarybos narys akad. A. Jucys: [nuotrauka] // Lietuvos TSR mokslų akademijos Fizikinių-techninių energetikos problemų institutas / red. kolegija: A. Žukauskas (pirm.), V. Dauknys (ats. red.) ir kt. – Vilnius: Mokslas, 1986. – Įklija po 16 p.

864. **Šaduikienė N., Voverienė O.** Akademiko A. Jucio mokslinė mokykla. – (Iš mokslo ir technikos istorijos) // Mokslas ir technika. – 1986, Nr. 5, p. 30–31.

865. **Veiverytė S.** Adolfo Jucio portretas, 1977: drb., al. 200x140 // Vilniaus universitetas dailėje / red. kolegija: J. Kubilius (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1986. – Iliustr. 258.

866. **Veiverytė S.** Prof. A. Jucio portretas, 1977: [drb., al. 180x140] // Sofija Veiverytė: [tapyba] / įv. str. aut. Nijolė Tumėnienė, dailininkas Vilius Ambrazevičius. – Vilnius, 1986. – Pozicijos 44, 45.

1987

867. **Пожела Ю. К.** Наука и техника Советской Литвы: [minimi A. Jucio pasiekimai fizikoje]. – (Хроника) // Наука и техника СССР, 1917–1987 / АН СССР и др.; ред. коллегия: Г. К. Скрябин и др. – Москва, 1987. – P. 536.

1988

868. **Fizikos** istorija Lietuvoje / P. Brazdžiūnas ir kt.; red. kolegija: H. Jonaitis (ats. red.) ir kt. – Vilnius, 1988. – T. 1: (1579–1940). – P. 59, 66–67, 74, 80, 85, 92–93, 187, 200. – ISBN 5-420-00041-5.

869. **Norvaišas E.** Lietuvos fizikų draugijai – 25: [A. Jucys vienas iš pirmųjų draugijos steigėjų] // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3084. – 1988, Nr. 3, p. 10.

870. **Telksnys L.** Naujovės grindžiamos patyrimu: [ir apie skaičiavimo technikos panaudojimo pradininką Mokslų akademijoje A. Jucį] / Laimutis Telksnys, LTSR MA narys korespondentas, technikos m. dr. profesorius. – Iliustr. – (Iš mokslo ir technikos istorijos) // Mokslas ir technika. – ISSN 0134-3165. – 1988, Nr. 4, p. 26–27.

1989

871. **Bučelis B.** Atradimai. Problemos: [apie fiz.-matem. m. dr. A. Jucį] // Uzdila A. Namus paliekant: Lietuvių kalbos vadovėlis pradžios mokyklos 8 klasei. – Warszawa, 1989. – P. 267–271.

872. **Шадуйкене Н. И.** История формирования научных физических школ в Литовской ССР (1940–1985 г. г.): автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук, 07.00.10 – история науки и техники / Академия наук СССР, Институт истории естествознания и техники, Институт физики Академии наук Литовской ССР; науч. руководитель Ю. А. Храмов; оффициальные оппоненты: Г. М. Идлис, В. Я. Френкель. – Москва, 1989. – P. 5, 13–15.

1990

873. **Ковнер М. А.** Развитие квантовой химии в СССР (1930–1980): [apie atomų ir molekulių teorijos mokslinės mokyklos pradininką Lietuvoje] // Вопросы истории естествознания и техники. – ISSN 0205-9606. –№ 1 (1990), p. 31–32.

1991

874. **Broniukaitis R.** Mokslų daktarai Lietuvoje (1940–1990 m.): [ir A. Jucys (1952)] // Mokslas ir Lietuva. – 1991, Nr. 2, p. 52.

875. **Rudzikas Z.** Teorinė fizika – tvirtos jos šaknys: [ir apie A. Jucį]. – Portr. // Mokslas ir Lietuva. – 1991, Nr. 1, p. 28–31, 33.

876. **Šaduikienė N.** Lietuvos fizikų mokslinės mokyklos: [ir A. Jucio] // Lietuvos kultūros kongresas / Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija. – ISBN 5-89942-623-3. – Vilnius, 1991. – P. 467–469.

877. **Ušpalis K.** „Lietuvos fizikos rinkinio“ ištakos: žurnalo 30-mečio proga: [ir A. Jucio vaidmuo žurnalo leidyboje]. – (Fizikos mokslo raida Lietuvoje) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1991, Nr. 1, p. 18–19.

878. **Voverienė O.** „SCI“ – Lietuvos mokslo langas į pasaulį: [minimi A. Jucio darbai] // Mokslas ir Lietuva. – 1991, Nr. 3, p. 65, 67–69.

1992

879. **Akademikas** Povilas Brazdžiūnas / Lietuvos fizikų draugija; red. kolegija.: A. Šileika (pirm.) ir kt.; sudarė: E. Balnytė, V. Kalesinskas, E. Makariūnienė. – Vilnius, 1992. – P. 56, 59, 61, 63, 65, 87–92, 112–116, 120, 122–123, 127, 130, 132, 134, 143–145, 151, 162, 172, 185, 187, 191, 203, 209, 220, 225, 244, 275. – ISBN 5-89942-153-3.

880. **Brazdžiūnas P.** Pirmasis fizikas teoretikas Lietuvoje: kalba, pasakyta LTSR MA Mokslininkų rūmuose 1984 09 12, minint prof. A. Jucio (1904–1974) 80-ąjį gimtadienį // Akademikas Povilas Brazdžiūnas / Lietuvos fizikų draugija; red. kolegija: A. Šileika (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1992. – P. 144–145. – ISBN 5-89942-153-3. – Žr. įr. 861.

881. **Mačionis Z., Čepinskis J.** Profesorius Vincas Čepinskis / red. kolegija: J. Kubilius (pirm.) ir kt. – Vilnius, 1992. – P. 37–42, 115, 132, 136. – ISBN 5-420-00814-9.

882. **Makariūnienė E., Klimka L.** Adolfas Jucys. – Bibliogr.: 11 pavad // Makariūnienė E., Klimka L. Lietuvos fizikų ir astronomų portretai. – Vilnius, 1992. – P. 13–14.

1993

883. **Ušpalis K., Šenavičienė I., Kuzmickytė L.** Fizikos mokslo raida Lietuvoje pokario metais (1944–1955). – Vilnius, 1993. – P. 4–5, 7–12, 14, 17–18, 22, 23, 29. – ISBN 9986-479-01-0.

884. **Voverienė O.** Lietuvos fizikų darbų citavimas: [ir A. Jucio] / Ona Voverienė, Vilniaus universiteto komunikacijų fakultetas // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1993, Nr. 5, p. 8.

885. **Žukauskas K.** Kompiuterizacijos aušra Lietuvos mokslų akademijoje: [ir apie A. Jucio indėlį]. – (Ateitis ir dabartis) // Monitorius. – 1993, lapkritis (Nr. 1), p. 4.

1994

886. **Akademiko** Adolfo Jucio gimimo 90 metų sukakties minėjimas, Vilnius, 1994, rugs. 15 d.: programa-kvietimas. – Vilnius, 1994. – 1 lap. – (Lietuvos MA Mokslininkų rūmai).

887. **Čekavičiūtė J.** Jis didžiavosi esąs žemaitis: [apie akad. A. Jucį, 1904 09 12 – 1974 02 04]. – Portr., iliustr. – (Sukaktys) // Brasta. – ISSN 1392-8392. – 1994, rugpjūtis/rugsėjis (Nr. 5), priedas, p. 10–12.

888. **Čekavičiūtė J.** Penkeri metai Plungėje: [apie fiziką akademiką A. Jucį]. – Portr. // Žemaitis. – ISSN 1648-6668. – Plungė, 1994, rugs. 10, p. 3.

889. **Kanarskas J.** Mūsų žemės pasididžiavimas. – Iliustr. – (Profesorių Adolfą Jucį menant) // Švyturys. – Kretinga, 1994, rugs. 17, p. 2; rugs. 21, p. 2.

890. **Karazija R.** Keli skaičiai akademiko Adolfo Jucio [1904 09 12–1974 02 04] portretui. – Portr., diagr. – Bibliogr. išnašose // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1994, Nr. 6, p. 12–16.

891. **Makariūnienė E., Klimka L.** Lietuvos fizikų ir astronomų sąvadas / Fizikos institutas. – Vilnius, 1994. – P. 6, 8, 12, 27–34, 36–37, 40–46, 51–52, 54, 57–58, 60, 63, 65, 68, 70, 72, 74, 75, 77, 80, 84, 87–88, 120, 126, 131–132. – ISBN 9986-526-00-0.

892. **Savukynas A.** Akademiko A. Jucio 90-mečio minėjimas // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1994, Nr. 7, p. 31–32.

1995

893. **Čekavičiūtė J.** Buvo tokia Plungiškių draugija: [apie Plungiškių draugiją ir jos prezidentą A. Jucį]. – Iliustr. // Žemaitis. – ISSN 1648-6668. – Plungė, 1995, spal. 14 (Nr. 82), p. 4.

894. **Čekavičiūtė J.** Jis didžiavosi esąs žemaitis: [apie šiuolaikinės teorinės fizikos pradininką A. Jucį, 1904 09 12 – 1974 02 04]. – Iliustr. // Gimtinė. – ISSN 1392-4419. – 1995, kovo 1/31 (Nr. 3); bal. 1/30 (Nr. 4), p. 2.

895. **Čekavičiūtė J.** Žemaitija – visada buvo ir bus gimtoji žemė: [apie Plungiškių draugiją ir A. Jucį] // Brasta. – ISSN 1392-8392. – 1995, gruod. 9 (Nr. 96), p. 4; gruod. 16 (Nr. 98), p. 5.

896. **Jurkowski J., Karwowski J.** An application of the Murnaghan-Nakayama rule in statistical spectroscopy of the Heisenberg Hamiltonian: [minimas A. Jucys] // Lietuvos fizikos žurnalas. – ISSN 0024-2969. – T. 35, Nr. 2 (1995), p. [171].

897. **Liekis A.** Mokslų akademija sovietinių reformų metais (1953–1963): [ir A. Jucys]. – Portr., iliustr. // Mokslas ir Lietuva. – T. 3, kn. 6 (1995), p. 110, 113, 118–119, 124–125; kn. 7 (1995), p. 116–118, 122, 126–127, 137.

898. **Lietuvos** fizikos žurnalas = Lithuanian Journal of Physics = Литовский физический журнал: mokslinis žurnalas / Lietuvos fizikų draugija, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos aukštosios mokyklos. – Vilnius: Fisica, 1995. – T. 35, Nr. 2: Collection of papers dedicated to the 90th anniversary of Professor Adolfas Jucys = Straipsnių rinkinys, skirtas profesoriaus Adolfo Jucio 90-mečiui. – 178 p. – ISSN 0024-2969.

899. **Matulis A.** Kvantinė fizika: Sutrumpintas A. Jucio premijos laureato pranešimas, perskaitytas akademiko Adolfo Jucio skaitymuose Teorinės fizikos ir astronomijos institute 1995 09 12 // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1995, Nr. 9, p. 2–4.

900. **Pirmieji** Adolfo Jucio ir Kazimiero Baršausko mokslo premijų laureatai: [informacija]. – (Laureatai) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1995, Nr. 8, p. 19.

901. **Wybourne B. G.** Exceptional Lie groups in physics [prierašе dalinamasi įspūdžiais iš susitikimo su prof. A. Juciu 1960 ir 1968 metais] // Lietuvos fizikos žurnalas. – ISSN 0024-2969. – T. 35, Nr. 2 (1995), p. 130.

1996

902. **Aptariami** moksliniai darbai: iš dešinės: prof. A. Jucys, K. Ušpalis, V. Vanagas, A. Savukynas: [nuotrauka] // Vladas Vanagas / Fizikos institutas, Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, Lietuvos fizikų draugija; sudarė E. Makariūnienė. – ISBN 9986-526-06-X. – Vilnius, 1996. – Įklija [3] tarp 37 ir 38 p.

903. **Teorinės** fizikos seminare 1968 m.: iš kairės: B. G. Vaibornas, A. Jucys, V. Vanagas, Z. Rudzikas ir A. Savukynas: [nuotrauka] // Vladas Vanagas / Fizikos institutas, Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, Lietuvos fizikų draugija; sudarė E. Makariūnienė. – ISBN 9986-526-06-X. – Vilnius, 1996. – Įklija [4] tarp 37 ir 38 p.

904. **Wybourne B. G.** Vladas Vanagas: An appreciation: [minimas A. Jucys, giriama kn.: A. Jucys, J. Levinsonas, V. Vanagas. Judėjimo kiekio momento teorijos matematinis aparatas]. – Tas pats str. liet.: p. 19–21. – Bibliogr.: 6 pavad. // Vladas Vanagas / Fizikos institutas, Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, Lietuvos fizikų draugija; sudarė E. Makariūnienė. – ISBN 9986-526-06-X. – Vilnius, 1996. – P. 16–19.

1997

905. **Janina** Vizbaraitė: [minima A. Jucio įtaka jos moksliniame gyvenime]. – (In memoriam) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1997, Nr. 12, p. 21.

906. **Kalinauskas R. L.** Kiek Fizikos institutui metų? Fizikos instituto priešistorė: [minima A. Jucio veikla]. – (Sukaktys) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1997, Nr. 12, p. 11.

907. **Karazija R.** A. Jucys ir jo teorinė mokykla. – Iliustr. – Bibliogr.: 3 pavad. // Fizika humanitarams. – ISBN 9986-546-16-8. – Vilnius, 1997. – T. 2: Šiuolaikinė fizika. – P. 51–53.

908. **Makariūnas K.** Du akademikai: prieš 100 metų gimė Povilas Brazdžiūnas, prieš 70 – Jurgis Viščakas: [minimas jų dėstytojas prof. A. Jucys]. – Iliustr. // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3084. – 1997, Nr. 9, p. 6–8.

909. **Rudzikas Z. R.** Teorinė atomo fizika ir akademikas Adolfas Jucys. – (Teorinė atomo ir branduolio fizika). – Bibliogr.: 3 pavad. // Šiuolaikinė fizika Lietuvoje / sudarė: E. Makariūnienė, E. Rupšlaukis, D. Usorytė. – ISBN 5-430-02397-3. – Kaunas, 1997. – P. 111–117.

910. **Rutkauskas S.** Forty years history of the Institute of Mathematics and Informatics: [minimas ir A. Jucys] // Annual report – 1996 / Institute of Mathematics and Informatics. – ISSN 1392-3765. – Vilnius, 1997. – P. 5–7.

911. **Savukynas A.** Profesorius Adolfas Jucys: „Atomas – mano gyvenimas". – Portr., iliustr. – (Šiuolaikinės fizikos Lietuvoje pradininkai). – Bibliogr.: 9 pavad. // Šiuolaikinė fizika Lietuvoje / sudarė: E. Makariūnienė, E. Rupšlaukis, D. Usorytė. – ISBN 5-430-02397-3. – Kaunas, 1997. – P. 310–325.

912. **Šiuolaikinė** fizika Lietuvoje / sudarė: E. Makariūnienė, E. Rupšlaukis, D. Usorytė. – ISBN 5-430-02397-3. – Kaunas, 1997. – P. 26, 111, 114, 117, 227, 232, 251, 261, 269, 296, 304, 310–325, 379, 382–383, 388–389.

1998

913. **Karazija R.** Monografija, išleista Kembridže: [apie naują Z. Rudziko knygą „Theoretical Atomic Spectroscopy" ir apie A. Jucio vaidmenį Z. Rudziko mokslinėje veikloje]. – Iliustr. – (Pristatome knygą) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1998, Nr. 14, p. 4.

914. **Savukynas A.** Adolfo Jucio moksliniai skaitymai // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1998, Nr. 15, p. 26–27.

915. **Šaduikienė N.** Akademiko A. Jucio teorinės fizikos mokslinės mokyklos plėtra. – Santr. angl. // Mokslotyrininkų mintys. – Vilnius, 1998. – P. 124–129.

916. **Voverienė O.** Citatos – reikšmingiausių mokslo laimėjimų žemėlapis: [ir apie A. Jucį] // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 1998, bal. 9 (Nr. 7), p. 5.

1999

917. **Adolfo** Jucio premijos nuostatai: patvirtinta LMA prezidiumo 1993 12 28 posėdyje, protokolas Nr. 41 // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1999, Nr. 16, p. 23.

918. **Dėl** mokslo darbų pateikimo Lietuvos mokslų akademijos Adolfo Jucio (teorinė fizika) vardinės premijos 1999 m. konkursui // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1999, Nr. 16, p. 22.

919. **Kubilius J.** Kibernetikos pradžia Lietuvoje: [minimas ir A. Jucys „Kibernetika ir skaičiavimo technika" mokslinės tarybos narys]. – Iliustr. // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3084. – 1999, Nr. 6, p. 38.

920. **Mokolaitė R.** Fizikai ieško išeities: [minimi A. Jucio nuopelnai fizikai] // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 1999, liep. 22 (Nr. 14), p. 6.

921. **Radvilavičius Č.** Prof. Adolfas Jucys – puikus pavyzdys jaunimui: [paminėtos šiuolaikinės teorinės fizikos Lietuvoje pradininko akademiko profesoriaus 95-osios gimimo metinės]. – Portr. // Studijų aidai / Kauno technologijos universitetas. – 1999, lapkr. 11, p. 6.

922. **Savukynas A.** Pavadinta Jucio vardu: [apie prof. A. Jucio mokslinius skaitymus, vykusius Vilniaus pedagoginiame universitete, Fizikos ir technologijos fakultete]. – Bibliogr.: 1 pavad. // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 1999, Nr. 17, p. 20.

923. **Voverienė O.** Bibliometrija: monografija: [ir apie A. Jucį] / Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. – Vilnius, 1999. – P. 115–117, 120, 133, 136, 138–142, 156, 233, 263. – Dalis teksto lygiagr. liet., angl. – ISBN 9986-479-50-9.

2000

924. **Adolfas Jucys: [trumpa A. Jucio biografija]. –** (Iškilūs žemaičiai ir jų darbai) // Žemaitija: skaitmeninė knyga (kompaktinis diskas) / Žemaičių kultūros draugijos informacinės kultūros centras, Matematikos ir informatikos institutas. UNESCO katedra „Informatika humanitarams". – ISBN 9955-441-01-1. – Vilnius, 2000.

925. **Akad. Z. Rudziko** gyvenimo, mokslinės, organizacinės ir visuomeninės veiklos datos: [ir akad. A. Jucys jo gyvenime] // Akademikas Zenonas Rudzikas: Gyvenimas. Darbai. Bibliografija / sudaryt. N. Šaduikienė. – ISBN 9986-795-08-7. –

Vilnius, 2000. – P. 69, 71–73, 76. – (Lietuvos mokslas = Science and Arts of Lithuania; kn. 29). – ISBN 9986-795-08-7.

926. **Ališauskas S.** The triple sum formulas for 9*j* coefficients of SU(2) and $u_q(2)$: [santraukoje nurodoma, kad straipsnyje buvo panaudota Ališausko ir Jucio įrodyta formulė] // Journal of Mathematical Physics. – ISSN 0022-2488. – Vol. 41, No. 11 (2000), p. 7589.

927. **Bolotinas A.** Mano universitetai: [ir apie A. Jucio įtaką moksliniame gyvenime]. – Iliustr. // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2000, Nr. 18, p. 6–7.

928. **Čekavičiūtė J.** [žymusis kraštietis [akademikas A. Jucys]. – Portr., iliustr. // Žemaičių saulutė. – Plungė, 2000, liep. 7, p. 5; liep. 14, p. 6.

929. **Juodka B., Rudzikas Z.** Dėl A. Jucio vidurinės mokyklos likimo [Plungėje: ir apie A. Jucį] // Žemaitis. – ISSN 1648-6668. – 2000, geg. 16 (Nr. 56), p. 2.

930. **Kalinauskas R. K.** Vladislavui Vanagui atminti: [minimas ir A. Jucys]. – Iliustr. // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2000, Nr. 18, p. 22.

931. **Karazija R.** Akad. Zenono Rudziko gyvenimo ir veiklos bruožai: [ir apie prof. A. Jucio įtaką Z. Rudzikui] // Akademikas Zenonas Rudzikas: Gyvenimas. Darbai. Bibliografija / sudaryt. N. Šaduikienė. – ISBN 9986-795-08-7.– Vilnius, 2000. – P. 13, 16–19. – (Lietuvos mokslas = Science and arts of Lithuania; kn. 29).

932. **Klimavičius J.** Metrikai jums priklauso, kolegos terminologai!: [A. Jucys minimas kaip terminologas]. – (Dievaičio termino pastogėje) // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2000, rugs. 21–spal. 7 (Nr. 16), p. 11.

933. **Lazauskas V.** Vladimiro Foko 100 metų jubiliejus: [su šiuo vardu susijęs ir A. Jucio mokslas]. – (Sukaktis) // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2000, geg. 4–17 (Nr. 9), p. 7.

934. **Lietuvos** mokslų akademijos vardinė Adolfo Jucio premija: [paskirta Teorinės fizikos ir astronomijos instituto habil. dr. S Ališauskui]. – Iliustr. – (Premijos) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2000, Nr. 18, p. 13.

935. Piročkinas A. Jonas Jablonskis – mokslininkas: 140-osioms gimimo metinėms: [minima, kad A. Jucys pripažintas žymiu mokslininku]. – Portr. // Mokslas ir gyvenimas. – ISSN 0134-3084. – 2000, Nr. 11, p. 33.

936. **Rudzikas Z.** Keletas mano gyvenimo bruožų: [ir apie A. Jucį] // Akademikas Zenonas Rudzikas: Gyvenimas. Darbai. Bibliografija / sudaryt. N. Šaduikienė. – ISBN

9986-795-08-7. – Vilnius, 2000. – P. 41. – (Lietuvos mokslas = Science and arts of Lithuania; kn. 29).

937. **Šaduikienė N.** Akademiko Zenono Rudziko mokslinė mokykla: [ir apie Z. Rudziko mokytoją ir kolegą prof. A. Jucį] // Akademikas Zenonas Rudzikas: Gyvenimas. Darbai. Bibliografija / sudaryt. N. Šaduikienė. – ISBN 9986-795-08-7. – Vilnius, 2000. – P. 6, 7. – (Lietuvos mokslas = Science and arts of Lithuania; kn. 29).

938. **Šaduikienė N.** Pratarmė: [minima Z. Rudziko pažintis su akad. A. Juciu] // Akademikas Zenonas Rudzikas: Gyvenimas. Darbai. Bibliografija / sudaryt. N. Šaduikienė. – ISBN 9986-795-08-7. – Vilnius, 2000. – P. 3,4. – (Lietuvos mokslas = Science and arts of Lithuania; kn. 29).

939. **Zemlickas G.** Dovana profesoriaus Adolfo Jucio gimtadieniui: [tradiciniai akad. A. Jucio skaitymai]. – Iliustr. – (Naujienos) // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2000, spal. 5.25 (Nr. 17), p. 2.

2001

940. **Fabijonavičiūtė A.** Lietuvių gyventojų pabėgimai ir mėginimai ištrūkti iš Sovietų Sąjungos: [minimas A. Jucys, bandęs padėti Brazinskų šeimai] // Genocidas ir rezistencija. – ISSN 1392-3463. – Nr. 2 (10) (2001), p. 130–159.

941. **Liekis A.** Lietuvos mokslų akademija, 1941–1990: [rašoma ir apie A. Jucį]. – Vilnius, 2001. – P. 84 ir kt.: žr. pavardžių rodyklę. – (Lietuvos mokslas; kn. 31). – ISBN 9986-795-10-9.

942. **Lietuvos** mokslų akademija, 1941–2001: [minimas A. Jucys] / sudaryt. V. Puronas; red. kolegija: A. Šileika (vyr. red.) ir kt. – Vilnius, 2001. – P. 34, 232, 234. – ISBN 9955-9371-0-6.

943. **Makariūnienė E., Klimka L.** Lietuvos fizikų ir astronomų sąvadas / Fizikos institutas, Lietuvos fizikų draugija. – 2-asis papild. ir patais. leid. – Vilnius, 2001. – P. 6, 8, 11, 31, 35–38, 40–41, 43, 46, 48–50, 52–53, 59, 60, 65–67, 69, 72, 75, 78, 82, 84, 86–87, 90, 93, 98, 100, 102–103, 110, 173–176, 269, 305, 391–394, 426. – ISBN 9986-526-12-4.

944. **Rudzikas Z.** Tarp dviejų ąžuolų: [palyginamos spindinčios „pirmo ryškio" žvaigždės – A. Jucys ir P. Slavėnas] // Akademikas Paulius Slavėnas / sudarė S. Matulaitytė; red. kolegija: A. Ažusienis ir kt. – ISBN 9986-19-405-9. – Vilnius, 2001. – P. 70–72.

945. **Straižys V.** Paulius Slavėnas – pokario astronomijos tėvas: [minimas astronomijos grupės Fizikos ir matematikos institute sukūrimo iniciatorius A. Jucys] // Akademikas Paulius Slavėnas / sudarė S. Matulaitytė; red. kolegija: A. Ažusienis ir kt. – ISBN 9986-19-405-9. – Vilnius, 2001. – P. 109–111.

2002

946. **Adolfas** Jucys: [trumpa biografija]. – Portr. // Kairienė A. Aleksote paliktos pėdos. – ISBN 9955-452-68-4. – Kaunas, 2002. – P. 113–114.

947. **Dunauskaitė D.** Nepelnytai užmirštas savo tėviškėje: [projektas „Praeitis byla į ateitį": akademiko A. Jucio 100-osioms gimimo metinėms]. – Iliustr. // Pajūrio naujienos. – ISSN 1648-3901. – 2002, spal. 4, p. 9.

948. **Dunauskaitė D.** „Tai labai šviesaus žmogaus būta...": [projektas „Praeitis byla į ateitį": akademiko A. Jucio 100-osioms gimimo metinėms]. – (Smiltys) // Pajūrio naujienos. – ISSN 1648-3901. – 2002, spal. 11, p. 12.

949. **Lietuvos** mokslinės mokyklos (1945–1990): [ir A. Jucio teorinės fizikos mokslinė mokykla] / Vilniaus universitetas.; sudaryt. O. Voverienė. – Vilnius, 2002. – P. 11–13, 38–41, 57, 60, 61. – ISBN 9986-479-93-2.

2003

950. **Filologų** berželį veikiausiai sodino I. Končius: [garsiame Vilniaus universiteto profesorių name pokario metais gyvenę ir A. Jucys] / Algirdą Končių kalbino Gediminas Zemlickas. – (Profesorius Ignas Končius – fizikas, etnologas, žemaitis (5)) // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2003, liep. 17/rugs. 10 (Nr. 14), p. 9.

951. **Fizikų** draugijos valdybos posėdis: [nuotraukoje pirmas iš dešinės A. Jucys] // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2003, Nr. 25, p. 4.

952. **Gyvenimas** reikalavo eiti į žmones: [minima, kad A. Jucys išvyko tobulintis į Angliją] / Algirdą Končių kalbino Gediminas Zemlickas. – (Profesorius Ignas Končius – fizikas, etnologas, žemaitis (2)) // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2003, bal. 17/30 (Nr. 8), p. 8.

953. **Karazija R.** Žalias teorijos medis: Akad. A. Jucys: Gyvenimas ir mokslinė veikla. – Vilnius: Inforastras, 2003. – 176 p.: iliustr. – Bibliogr. išnašose. – ISBN 9955-9578-8-3.

954. The **Lithuanian** Academy of Sciences: [minimas A. Jucys] / red. kolegija: B. Juodka (vyr. red.) ir kt. – Vilnius, 2003. – P. 30, 45, 64. – ISBN 9986-08-038-X.

955. **Makariūnienė E.** Profesoriaus Adolfo Jucio moksliniai skaitymai. – Nuotr. // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2003, Nr. 25, p. 27.

956. **Paulauskienė A.** Kalbininkai netremtini iš visuomenės: [minimas savo tautos ir kalbos patriotas A. Jucys]. – (Kronika) // Literatūra ir menas. – ISSN 0233-3260. – 2003, vas. 28, p. 22.

957. **Sigitas** Ališauskas, habil. fizinių mokslų daktaras... [A. Jucio mokinys ir kolega, A. Jucio premijos laureatas]. – (Sveikinimas) // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2003, Nr. 24, p. 11.

958. **Stražnickas J.** Profesorius Kazimieras Baršauskas: meilės galia: [ir apie A. Jucį]. – Kaunas, 2003. – P. 137, 167, 171, 173, 181, 190, 282, 309, 363. – ISBN 9955-09-061-8.

959. **Stripinienė S.** Mickevičių teisybė: [ir apie A. Jucį] // Žemaičių saulutė. – Plungė, 2003, spal. 10, p. 5.

960. **Šalkauskas M.** Lietuvos mokslotyros naujiena: [minima A. Jucio mokslinė mokykla] // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2003, birž. 5/18 (Nr. 11), p. 18.

961. **Zemlickas G.** Būties formų pasaulio kūrėjas (2): [minima, kad A. Juciui antkapinį paminklą sukūrė A. Žukauskas]. – Iliustr. // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2003, kovo 6/19 (Nr. 5), p. 12–13.

962. **Zemlickas G.** Spygliuotos vielos užtvaros lietuvių mokslo kalbai (1): [minima, kad „Lietuvos mokslo istorijos pirmose gretose išliko tie, kurie dirbo mūsų krašto labui...“: [ir A. Jucys] // Mokslo Lietuva. – ISSN 1392-7191. – 2003, saus. 23/ vas. 6 (Nr. 2), p. 7.

2004

963. **Ardavičienė D.** Unikali knyga mokyklos muziejuje. – Iliustr. – (Akademiko Adolfo Jucio 100-osioms gimimo metinėms) // Plungė. – ISSN 1648-2867. – 2004, vas. 27, p. 4.

964. **Budrys L.** Pašto ženklas žymiam mokslininkui atminti: [Adolfui Juciui (1904–1974)] // Žemaitis. – ISSN 1648-6668. – 2004, vas. 3, p. 7.

965. **Karazija R.** Prof. Adolfo Jucio ryšiai su akad. Vladimiru Foku. – Portr. // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2004, Nr. 26, p. 8–10.

966. **Martišius J. A.** „Žalias teorijos medis“: [ir apie A. Jucį]. – Portr. – Rec. kn.: Karazija R. Žalias teorijos medis: Akad. A. Jucys: Gyvenimas ir mokslinė veikla. Vilnius: Inforastras, 2003 // Fizikų žinios / Lietuvos fizikų draugija. – ISSN 1392-5253. – 2004, Nr. 26, p. 23.

967. **Neimontas A. P.** Mokykla, pelniusi visuotinį pripažinimą: [minima, kad „Fotono“ mokyklos istorijoje žymų pėdsaką paliko ir A. Jucys] // Klaipėda. – ISSN 1392-5584. – 2004, saus. 14 (Nr. 10), priedas „Naujoji mokykla“, p. 2.

968. **Pirmieji** Naujųjų metų ženklai: [tarp jų ir A. Juciui serijoje „Žymūs žmonės“] / Lietuvos pašto informacija. – (Filatelijos naujienos) // Lietuvos paštas. – ISSN 1392-9860. – 2004, sausis (Nr. 1), p. 4.

ADOLFO JUCIO BIBLIOGRAFIJOS ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ